STANISLAW

LEM

DÖNÜŞÜM HASTANESİ

iletişim

STANISLAW LEM 1921 yılında Polonya'nın Lwow kentinde doğdu. Tıp öğrenimini İkinci Dünya Savaşı'nda ülkesi Alman işgaline uğrayınca yarıda bıraktı. Savaş yıllarını otomobil tamirciliği ve kaynakçılık yaparak geçirdi. 1946'da Kraków'a yerleşti ve tıp eğitimini tamamlayarak doktor oldu. Aynı yıllarda şiir yazmaya ve bilimsel yöntem üzerine kuramsal araştırmalara başladı. Lem, 1951 yılında, daha sonra kendisini dünya çapında üne kavuşturan bilim-kurgu türünde yazmaya başladı. Yazarın başyapıtı sayılan *Solaris*, ünlü Rus yönetmen Andrey Tarkovski tarafından sinemaya da aktarıldı. *Aden* (1995), *Gelecekbilim Kongresi* (1997), *Solaris* (1997), *Soruşturma* (1998), *Küvette Bulunan Günce* (1998), *Yenilmez* (1998), *Yıldızlardan Dönüş* (1998) ve *Kör Talih* (1999) İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Yayınevi, Lehçe yazan ve kitapları birçok yabancı dile çevrilen Stanislaw Lem'in "Bütün Eserleri"ni yayımlayacaktır.

Hospital of the Transfiguration / Szpital Przemienienia
© 1955 Stanislaw Lem

İletişim Yayınları 591 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 128
ISBN 975-470-757-X
© 2000 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2000, İstanbul (1000 adet)

EDİTÖR Osman Yener
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Erdal Alay
KAPAK FİLMİ Diacan Grafik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Dürdane Abdal
MONTAJ Şahin Eyilmez
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CİLT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

STANISLAW LEM

Dönüşüm Hastanesi

Hospital of the Transfiguration

(Szpital Przemienienia)

İNGİLİZCE'DEN ÇEVİREN ***Sevil Cerit***

iletişim

Babama

İÇİNDEKİLER

Köy Usulü Bir Cenaze Töreni 9
Staszek 34
Dahi 48
Doktor Angelicus 79
Şeytanın Avukatı 99
Elektrik Dağıtım Teknisyeni Woch 118
Marglewski'nin Konferansı 139
Baba ile Oğul 165
Cehennem 191

KÖY USULÜ BİR CENAZE TÖRENİ

Tren Nieczawy'de kısa bir süre durdu. Stefan kalabalığın içinden zar zor geçmiş ve tam dışarıya atlamıştı ki, lokomotifin düdüğü öttü ve tekerlekler homurdanmaya başladı. Stefan bir saat boyunca ineceği durağı kaçırmaktan endişe etmişti; bu sorun bütün diğer sorunların, hatta yolculuğun amacının bile önüne geçmişti. Şu anda, trenin sıkışıklığından sonra soğuk ve temiz havayı ciğerlerine çekerken, gözlerini güneşe karşı kısmış, sarsak adımlarla yürüyor, sanki derin bir uykudan sıçrayarak uyanmış gibi, kendini aynı anda hem özgürlüğüne kavuşmuş, hem de çaresiz hissediyordu.

Şubatın son günlerinden biriydi ve gökyüzü solgun kenarlı açık renk bulutlarla yol yol örtülmüştü. Havanın ısınmasıyla kısmen erimiş olan kar çukur yerlerde ve boğazlarda yığılmıştı, böylece çalı kümeleri ortaya çıkmış, yol çamurla siyahlaşmış ve tepelerin killi yamaçları çıplak kalmıştı. Bir zamanlar bembeyaz olan manzarada değişikliğin habercisi olan karmaşa ortaya çıkmıştı.

Bu düşünce Stefan'ın dikkatsiz bir adım atmasına neden

oldu ve ayakkabısına su girdi. Tiksintiyle ürperdi. Lokomotifin homurtusu Bierzyniec Tepeleri'nin ardında kayboluyordu; Stefan çevresinde cırcır böceğinin sesine benzeyen şaşırtıcı sesler duydu: Eriyen karın tekdüze sesi. Reglan kollu yünlü paltosu, yumuşak süet şapkası ve alçak topuklu şehirli ayakkabılarıyla uzanıp giden tepelere karşı aykırı bir görüntü sergilediğinin farkındaydı. Köye giden yol boyunca göz alıcı dereler dans edip parlıyordu. Bir taştan diğerine atlayarak sonunda dört yol ağzına varabildi ve saatine bir göz attı. Neredeyse saat bir olmuştu. Cenaze için belli bir zaman verilmediği halde, acele etmesi gerektiğini hissetti. Naaş tabutuyla Kielce'den dün ayrılmıştı. Bu yüzden şimdiye kadar kiliseye varmış olmalıydı, çünkü telgrafta bir dini ayin lafı vardı, yoksa cenaze duası mı denmişti? Hatırlayamadı ve dini konularda kafa yoruyor olması canını sıktı. Amcasının evine on dakikalık bir yol vardı, mezarlığa gitmek de bir o kadar alıyordu, ama ya cenaze alayı kilisede mola vermek üzere uzun yoldan gitmiş ise? Stefan yolun kıvrımına doğru yürüdü, durdu, geriye doğru birkaç adım attı ve yeniden durdu. Tarlaların arasındaki patikadan, genellikle cenaze alayının başında taşınması adet olan cinsten bir haçı omuzlamış gelen yaşlı bir köylü gördü. Stefan ona seslenmek istedi, ama cesaret edemedi. Dişlerini sıkarak mezarlığa doğru yürüdü. Köylü mezarlık duvarına ulaşıp ortadan kayboldu. Stefan adamın köye doğru mu gitmiş olduğunu anlayamadı; umutsuzluk içinde, paltosunun eteklerini yaşlı bir kadın gibi topladı ve su birikintilerinin üzerine yürüdü. Mezarlık yolu fındık ağaçlarının dal budak saldığı küçük bir tepenin yanından geçiyordu. Stefan ayaklarının kara batmasına ve dalların yüzüne çarpmasına aldırmadan koşarak tepeye çıktı. Çalılık ansızın bitti. Tam mezarlığın önünde yeniden yola geçti. Yol sessiz ve ıssızdı, köylüden eser yoktu. Stefan'ın aceleciliği hemen kayboldu.

Çamurlu pantalon paçalarına üzüntülü bir şekilde baktı ve zorlukla nefes alarak, mezarlık kapısının üzerinden içeriye bir göz attı. Mezarlıkta kimse yoktu. İterek açtığı kapının çıkardığı korkunç çığlık, daha sonra kederli bir iniltiye dönüştü. Kirli ve üstü kabuk tutmuş kar mezarların üzerini dalga dalga örtmüş ve haçların dibinde tümsekler oluşturmuştu. Tahta haç sıralarının sonunda yabani bir leylak fidanı vardı. Gerisinde Nieczawy prenslerinin taş anıtı ve Trzyniecki ailesine ait daha büyük ve ayrı olarak inşa edilmiş yeraltı mezarlığı bulunuyordu. Adlar ve tarihler siyah zemin üzerine altın harflerle yazılmıştı ve granit mezar taşının yanında üç adet kayın ağacı vardı. Mezar anıtı mezarlığın diğer kısmından ayıran ve kimseye ait olmayan boş toprak parçasında yeni kazılmış bir mezar açık duruyordu, toprağı çevresindeki beyazlığı lekelemişti. Stefan hayretten donup kaldı. Görünüşe bakılırsa, anıt mezar dolmuştu ve onu genişletecek zaman veya imkân olmadığı için, bir Trzyniecki herkes gibi toprağa gömülmek zorunda kalacaktı. Anzelm amcanın bu konuda neler hissedebileceğini tahmin etti, ama yapılacak başka bir şey yoktu: Nieczawy bir zamanlar Trzyniecki ailesine ait olduğu için, bütün ölüler buraya gömülüyordu ve artık sadece Ksawery amcanın evi kalmış olmasına rağmen, gelenek devam diyordu. Her ölüm olayında Polonya'nın dört bir yanından aile temsilcileri cenaze için gelirlerdi.

Kristal buzlar haçların kollarından ve yabani leylak fidanının dallarından sarkıyor, sessizce damlayan su karın içinde oyuklar açıyordu. Stefan bir an için açık mezarın karşısında durdu. Eve gitmesi gerekti, ama bu fikir o kadar tatsız geldi ki, bunun yerine köy mezarlığının haçları arasında dolaşmaya başladı. Tel ile tahtalara yakılmış adlar siyah lekelere dönüşmüştü. Adların bir çoğu tamamen ortadan kaybolmuş ve yerlerinde düzgün bir tahta kalmıştı. Stefan

ayaklarını üşüten karın içinde yürüyerek mezarlıkta dolaşmaya devam etti, sonunda kayın ağacından büyük bir haçla işaretlenmiş ve üzerine bir metal parçası çivilenmiş bir mezarın karşısında ansızın durdu. Metal parçasına süslü bir yazı kazılmıştı:

> Yolcu, Polonya'ya söyle evlatları burada yatıyor
> Ölüm anına kadar ona sadakatten ayrılmadılar.

Altında bir ad ve rütbe listesi vardı. En son olarak adı bilinmeyen bir asker geliyordu. 1939 eylül ayından bir tarih de vardı.

O eylülden bu yana altı ay geçmemişti, ama eğer hatırlayan bir el ona değmemiş olsaydı, yazı kötü havaya ve dona karşı duramazdı. Benzer bir dikkat mezarı örten çam dallarında da görülüyordu. Mezar o kadar küçüktü ki, çok sayıda insanın orada gömülü olduğuna inanmak zordu. Stefan bir an oyalandı, heyecanlanmıştı, ama tereddüt ediyordu, şapkasını çıkarıp çıkarmamakta kararsızdı. Bir karara varamayarak oradan ayrıldı. Karın soğuğu içine işlemeye başlamıştı; ayakkabılarını yere vurdu ve yeniden saatine baktı. Biri yirmi geçiyordu. Eğer eve zamanında varmak istiyorsa, acele etmeliydi, ama cenazeye törensel katılımını alayı mezarlıkta bekleyerek kolaylaştırabileceği fikri aklına geldi, bu yüzden geri döndü ve yeniden Leszek amcanın naşını kabul edecek kazı yerinde durdu.

Stefan çukura bakarken, onun ne kadar derin olduğunu fark etti. Mezarın ileride başka bir tabutu -Leszek'in dul karısı, Aniela yengenin tabutunu- koyabilecek derinlikte kazılmış olduğunu anlamaya yetecek kadar mezar kazıcısının esrarlı tekniğinden haberdardı. Bunu anlayınca uygunsuz bir duruma istemeyerek tanık olmuş gibi bir his duydu, oradan ayrılmaya karar verdi ve kendisini yan yatmış haç sıralarına bakarken buldu. Yalnızlık zihnini hassaslaştırmış-

tı, yaşam standartlarındaki farkın ölülerin arasında da devam ettiği düşüncesi ona saçma ve acınası geldi. Bir an derin derin nefes aldı. Etrafta büyük bir sessizlik hakimdi. Yakındaki köyden en küçük bir gürültü gelmiyordu, hatta gaklamaları yol boyunca kendisine eşlik etmiş kargalar bile susmuştu. Haçların küçülmüş gölgeleri karın üzerine düşmüştü ve üşüme hissi ayaklarından vücuduna geçip kalbine yükseliyordu. Çömelerek ellerini ceplerine soktu, sağ cebinde küçük bir paket buldu - evden ayrılmadan önce annesinin oraya koyduğu ekmek. Birden kendini aç hissederek, ekmeği çıkardı ve ince kâğıdını açtı. Dilimlerin arasından salamın pembeliği göründü. Ekmeği ağzına götürdü, ama taze kazılmış bir mezarın başında ayakta dururken yiyemedi. Kendi kendine, fazla ileriye gittiğini söyledi - aslında sadece toprağın içinde kazılmış bir çukurun başındaydı, ama başka türlüsü elinde değildi. Elinde ekmek parçasıyla mezarlığın giriş kapısına kadar karların içinden yürüdü. Adsız haçların yanından geçerken, onların biçimsiz şekillerinde boş yere kişisel bir iz, ölülerle ilgili bir emare aradı. Mezarları bakıma alma gayretinin çok eski zamanlara dayanan bir inancın ifadesi olduğunu düşündü. Dinin ilkeleri ne olursa olsun, apaçık bir gerçek olan çürüme faktörüne rağmen ve mantıklarına aykırı gelse de, insanlar hâlâ ölüler toprağın derinliklerinde bir şekilde varlıklarını sürdürüyormuş gibi davranıyorlardı - belki rahat değil, hatta belki korkunç, ama yine de bir şekilde bir varoluş, bu durum yeryüzünde ayırt edici bir işaret kaldığı sürece devam ediyordu.

Stefan mezarlığın giriş kapısına ulaştı ve bir kere daha kara gömülmüş haçların uzaktaki sıralarına ve açık mezarın sarımsı lekesine baktı, daha sonra çamurlu yola doğru yürüdü. Son düşüncelerini aklından geçirirken, cenaze törenlerinin saçmalığının apaçık olduğunu düşündü ve o günkü merasime katılmasını utanç verici buldu. Bir an için kendi-

sini bu kadar yol gelmeye ikna eden ana babasına karşi bile öfke duydu, zira kendisini değil, hasta olan babasını temsil ediyordu.

Ekmek ile salamı, her lokmayı tükürüğüyle ıslatarak, yavaş yavaş yedi, zira boğazı kurumuştu. Bir taraftan da düşünüyordu. Evet, dedi kendi kendine, bu dünya ile ilgili argümanlara hiç kulak asmayan insanlar, benliklerinin bir yerinde "ölülerin varlıklarını sürdürdüklerine" inanıyorlar. Eğer mezarla ilgilenmek sadece ölen için beslenen sevgi ve üzüntünün bir ifadesi olsaydı, o zaman mezarın görülen, toprak üzerinde olan kısmını korumak yeterli olacaktı. Ama eğer insanlara ait cenaze törenlerinin tek amacı bu olsaydı, cesedin hoş görülmesi için gayret harcamanın, ölüye giysiler giydirmenin, başının altına yastık koymanın ve tabutu tabiat güçlerine karşı mümkün olduğu kadar dirençli yapmanın bir anlamı yoktu. Hayır, böylesi davranışlar ölülerin varlıklarını sürdüklerine dair karanlık ve anlaşılmaz bir inancın varlığını ortaya koyuyordu, bu öyle bir inançtı ki, tabutun dar sınırları içinde tüyler ürpertici ve korkunç bir varolma durumu, görünüşe bakılırsa, insanların içgüdülerine göre, tamamen ortadan kalkmaktan ve toprağa karışmaktan daha çok tercih edilen bir şeydi.

Yanıtı kendisi de bilmeksizin, köye ve güneşte parlayan kilise kulesine doğru yürümeye başladı. Birden yolun dönemecinde bir hareketlenme gördü ve ne yaptığının farkına varmaksızın ekmeği hemen cebine tıktı.

Cenaze alayının karanlık lekesi küçük tepenin eteğinde belirmişti, orada yol kıvrılıyor ve dik ve kıllı bir yamacın yanından geçiyordu. İnsanlar yüzlerini seçemeyeceği kadar uzaktaydı. Stefan sadece en önde sallanan haçı, onun arkasında yer alan papazların beyaz cüppelerini ve bir kamyonun tepesini görebiliyordu, arka plandaki küçük şekiller o kadar yavaş yürüyorlardı ki, heybetle, uzaktan neredeyse

grotesk görünecek bir hareketle sallanarak, yerlerinde sayıyormuş gibiydiler. Bu minyatür cenaze törenini ciddiye almak ve ona yakışır bir vakarla beklemek zordu, ama ileriye doğru yürüyüp onunla buluşmak da aynı şekilde kolay değildi. Kortej büyük bir yamacın eteğinde rasgele serpiştirilmiş oyuncak bebeklere benziyordu, rüzgâr topluluktan ne olduğu anlaşılmaz feryat ve figan parçaları getiriyordu. Stefan oraya mümkün olduğu kadar çabuk gitmek istedi, ama yerinden kımıldayamadı. Bunun yerine, şapkasını çıkararak, yolun kenarında kımıldamadan durdu, rüzgâr saçlarını darmadağın etmeye başladı. Dışarıdan bakan bir kimse onun törene katılmaya geç kalmış biri mi, yoksa sadece oradan tesadüfen geçen bir kişi mi olduğunu söylemekte güçlük çekerdi. Yürüyen şekiller, yaklaştıkça büyüdüler ve hissettirmeden, mesafenin Stefan'ın üzerinde yaratmış olduğu tuhaf etkiyi silecek kadar yaklaştılar. En sonunda, haçla birlikte önde yürüyen yaşlı köylüyü, iki papazı, onların arkasından santim santim ilerleyen yakınlardaki bir değirmenden alınmış kamyonu ve son olarak ailesinin dağınık üyelerini seçebildi. Köy kadınlarının akortsuz ilahileri hiç kesintisiz sürüyordu; cenaze töreni sadece birkaç adım uzaktayken Stefan çan sesini duydu, ilk önce birkaç düzensiz nota, sonra bütün köyün içinde vakarla dalgalanan gür ve güçlü bir melodi. Stefan, çan çaldığı zaman, ipi çeken kişinin Syzmczaks'ın küçük Wicek'i olduğunu düşündü, daha sonra yerini daha usta olan kızıl saçlı Tomek alacaktı, ama ansızın "küçük" Wicek'in artık kendi yaşında bir adam olduğu ve Tomek'ten şehre gidişinden bu yana hiçbir haber alınmadığı aklına geldi. Ne var ki, görünüşe göre, Nieczawy'nın yeni kuşağı arasında da çan çalma yetkisi üzerinde savaş sürüp gidiyordu.

Hayatta adap kitaplarında olmayan durumlar ortaya çıkar, bunlar öyle zor ve hassas durumlardır ki, onlarla başa çıka-

bilmek büyük bir incelik ve kendine güven ister. Bu erdemlere sahip olmayan Stefan cenaze törenine nasıl katılacağını bilmiyordu; kararsız bir şekilde durdu, gözlerin kendisine doğru çevrildiğini hissediyordu, bu durum kafasını daha da karıştırdı. Neyse ki, kortej tam kilisenin önünde durdu. Papazlardan biri kamyona doğru yürüdü ve şoföre bir şey sordu; şoför başıyla evet dedi, Stefan'ın tanımadığı bazı köylüler kamyondan aşağıya atlayıp tabutu indirmeye başladılar. Bir karışıklık oldu, Stefan bu sırada kamyonun çevresinde ayakta duran kalabalığın arasına girmeyi başardı. Baştan aşağıya siyahlar giymiş Aniela yengenin yürümesine destek olan Ksawery amcanın tıknaz ve kısa boyunlu vücudunu ve kır saçlarını tam fark etmişti ki, boğuk bir ses tabutu kiliseye taşımak için daha çok insana gerek var diye seslendi. Stefan ileriye doğru atıldı, ama herkesin baktığı bir sırada biraz sorumluluk isteyen bir davranış gerektiğinde hep yaptığı gibi, her şeyi berbat etti ve gayreti kamyonun yönüne doğru sinirli bir tökezlenmeden başka bir işe yaramadı. Sonunda tabut onun yardımı olmaksızın topluluğun başları üzerinde kaldırıldı ve Stefan'a da Anzelm amcanın, babasının en büyük abisinin, kürk paltosunu taşımak düştü. Amcası son dakikada paltoyu çıkarıp Stefan'a vermişti.

Stefan paltoyu kilisenin içine taşıdı. İçeriye son giren kişiydi, ama ağır ayı derisini taşımakla törene bir katkısı olduğuna içtenlikle inanıyordu. Çan tekdüze şarkısını kekeleyerek sona erdirdi, her iki papaz da bir an için ortadan kayboldular, aile üyeleri oturma sıralarına yerleşince papazlar yeniden ortaya çıktılar ve Latince cenaze duasının ilk kelimeleri kürsüden yükseldi.

Stefan oturabilirdi, çünkü yeterince yer vardı ve amcasının kürk paltosu da hafif sayılmazdı, ama o sahının derinliklerinde yüküne katlanarak ayakta durmayı tercih etmişti, belki de palto bu kadar çok ağır olduğu için, onu daha ön-

ceki beceriksizliğinin kefaleti sayıyordu. Tabut kürsünün üzerindeydi, Anzelm amca onun çevresindeki mumları yaktıktan sonra dosdoğru Stefan'a doğru yürüdü. Stefan kendisine gösterilen bu ilgiden biraz rahatsız oldu, zira dibinde ayakta durduğu sütunun etrafındaki karanlığın kim olduğunu saklayacağını ummuştu.

Amcası Stefan'ın omzunu sıktı ve papazın ahenkli sesinden daha yavaş bir sesle fısıldadı, "Baban hasta mı?"

"Evet, Amca. Dün bir kriz geldi."

"Yine o taşlar mı?" diye fısıldadı Anzelm amca sertçe, bir taraftan da kürkü Stefan'ın elinden almaya çalışıyordu.

Ne var ki, kürkü bırakmak istemeyen Stefan mırıldandı, "Hayır, lütfen yapmayın, ben..."

"Hadi, kürkü ver, seni budala, burası cehennem kadar soğuk," dedi amcası iyi huylu, ama yüksek bir sesle. Anzelm kürkü aldı, omuzlarına attı ve Stefan'ı mahcup bir halde bırakarak dulun oturduğu sıraya yürüdü; genç adam yüzünün kızardığını hissetti.

Bu olay, çok önemsiz bile olsa, kilisede kaldığı sürece onu rahatsız etti. Ancak en son sıranın en uzak köşesine oturmuş olan Ksawery amcayı fark edince kendine geldi. Ksawery'in kendisini ne kadar rahatsız hissettiğini düşünerek teselli buldu. Amcası o kadar militan bir ateist idi ki, bölgeye gelen her yeni papazı kendi düşüncelerine çekmeye uğraşırdı. Ksawery amca yaşlı bir bekardı, çabuk öfkelenen ve düşündüğünü söylemekten çekinmeyen biriydi, kısaltılmış Fransız klasiklerinin hevesli bir abonesi, doğum kontrolünün savunucusu ve bütün bunlara ilaveten on iki kilometre çapında bir alanda bulunan tek doktordu. Kielce'deki akrabalar onu uzun bir süre eski evden çıkarıp atmak için uğraşmışlar, yıllarca kasaba ve bölge mahkemelerinde savaş vermişlerdi, ama Ksawery her davayı kazanmış, onları o kadar kurnazca aldatmıştı ki -kendi deyimleri buy-

du- sonunda vazgeçmişlerdi. Adam şimdi iri elleri parmaklığın üzerine abanmış oturuyordu, yenilgiye uğramış akrabalarıyla arasında sadece tek bir oturma sırası vardı.

Orgun kalın sesi duyuldu ve Stefan küçük bir oğlanken ruhunu ateşleyen alçak gönüllü ermişliği hatırlayınca içi ürperdi; her zaman org müziğine büyük bir saygı duymuştu. Cenaze töreni tam anlamıyla başlamıştı. Papazlardan biri küçük bir kap içindeki tütsüyü yakıp tabutun çevresinde dolaştı ve tabutu hoş kokulu ama keskin bir duman bulutu içinde bıraktı. Stefan gözleriyle dulu aradı. Kadın başı eğik, sabırlı, papazın -adam süslü bir Latince ile ölenin soyadını, aynı zamanda kadının da soyadıydı, makamlı bir şekilde söylüyor, bu kelimeyi çoşkuyla ve ısrarla tekrar ediyordu- söylediklerine tuhaf bir şekilde ilgisiz olarak ikinci sırada oturuyordu. Ne var ki, papaz yaşayan birine değil, Tanrı'ya hitap ediyor, artık var olmayan birisi için onun inayetini talep ediyor, yalvarıyor, neredeyse emrediyordu.

Org sustu ve yeniden tabutu omuzlamak gerekti, tabut şu anda kürsünün önündeki katafalkın üzerinde duruyordu, ama bu sefer Stefan yardım etmeye kalkışmadı bile. Herkes ayağa kalktı ve boğazını temizleyerek yola çıkmaya hazırlandı. Hafifçe sallanan tabut loş sahını terk edip kilisenin basamaklarına ulaştığı zaman, biraz itişme oldu - uzun ve ağır kutu tehdit edici bir şekilde öne doğru eğildi, fakat havaya kalkmış eller onu dengeledi ve tabut ikindi güneşine, ramak kalma durumundan heyecanlanmış gibi, sadece sert bir sallanmadan başka bir olay olmadan çıktı.

Tam o sırada Stefan'ın aklına aptalca ve tüyler ürpertici bir düşünce geldi: Gerçekten oradaki Leszek amca olmalıydı, çünkü o her zaman, özellikle ciddi durumlarda, şaka yapmayı severdi. Stefan hemen bu fikirden vazgeçti, veya daha ziyade sağlıklı mantık açısında onu yeniden kurguladı: Saçma bir düşünceydi, tabutta olan kişi amcası değildi, sadece amcası-

nın kalıntılarıydı, bu kalıntılar o kadar can sıkıcı ve sıkıntı vericiydi ki, yaşayanların dünyasından uzaklaştırılması için bu bitmez tükenmez, karmaşık ve pek ikna edici olmayan törenin tasarlanması ve sahneye konması gerekiyordu.

Stefan diğerleriyle birlikte tabutu izleyerek açık mezarlık kapısına doğru yöneldi. Cenaze alayında yirmi kadar kişi vardı, tabut olmasaydı tuhaf bir etki yaratacaklardı, çünkü giysileri uzun bir yolculuğa uygun kılıklarla (hemen hepsi Nieczawy'e uzaktan gelmişlerdi) gece kıyafetleri arasında değişiyordu, büyük çoğunluğu siyah renkteydi. Erkeklerin çoğu yüksek topuklu binici çizmeleri, kadınların bazıları bota benzeyen yüksek topuklu, bağcıklı ve kürklü ayakkabılar giymişlerdi. Stefan'ın arkadan tanıyamadığı birisi rütbeleri sökülüp atılmış bir asker kaputu giymişti; Stefan'ın dikkatini uzunca bir süre çeken bu kaput Eylül seferini hatırlatan tek şeydi. Hayır, diye düşündü, bu doğru değil - aynı zamanda Antoini amca ve kuzen Piotr gibi -ikisi de Alman esir kamplarındaydı- başka şartlar altında burada bulunacak olan kişilerin yokluğu da vardı.

Köy kadınlarının ilahileri -veya daha ziyade feryatları- "Tanrım, ona ebedi huzur ver, sonsuz ışık ver," cümlesinin durmadan tekrarından ibaretti. Bu durum Stefan'ı sadece bir an için rahatsız etti, daha sonra söylenenleri fark etmez oldu. Sıra halinde yürüyen cenaze alayı mezarlığın kapısında toplandı, sonra havaya kaldırılmış tabutu mezarların arasında siyah bir hat şeklinde izledi. Açık mezarın önünde dualar yeniden başladı. Stefan bunu biraz aşırı buldu ve eğer inanan birisi olsaydı, hitap ettikleri Tanrı'nın böylesi bitip tükenmeyen yakarışları can sıkıcı bulup bulmayacağını düşündü.

Bu son düşünceyi tam olarak şekillendiremeden birisi paltosunun yenini çekiştirdi. Stefan döndü ve kürk yakalı Anzelm amcanın geniş kartal burunlu yüzünü gördü. Adam yine yüksek sesle sordu, "Bugün bir şey yedin mi?" Yanıtı

beklemeden hemen ekledi, "Merak etme, bigos olacak!" Anzelm Stefan'ın sırtına bir şaplak attı, omuzlarını içine çekti ve orada durup hâlâ boş mezara bakan akrabaların arasına girdi. Her birine parmağıyla dokundu, bunu yaparken dudaklarını kımıldatıyordu. Stefan bunu çok tuhaf buldu, sonunda amcasının sadece kalabalığı saydığını anladı. Daha sonra Anzelm bir köy çocuğuna yüksek sesle fısıldadı. Çocuk köy usulü bir selamlamayla siyah giysililerin meydana getirdiği çemberden geri geri giderek ayrıldı, giriş kapısına yürüdü ve sonra Ksawery'in evine doğru bir koşu tutturdu.

Anzelm amca, ev sahibi görevlerini yerine getirdikten sonra, ya kazara ya da bilerek, Stefan'ın yanına geri döndü ve hatta mezarın çevresindeki grubun ne kadar renkli olduğuna işaret etmeye vakit bulabildi. Daha sonra dört güçlü delikanlı tabutu iplerin üzerine yerleştirdi ve onu ağzı açık çukurun içine indirdiler. Tabut dibe eğri bir şekilde oturdu. Delikanlılardan biri kenara kirli elleriyle tutunarak aşağıya indi ve tabutu botuyla sertçe itekledi. Stefan o ana kadar kesintisiz saygı gösterilen bir nesnenin böylesine kaba bir muamele görmesinden rahatsız oldu. Bu durum yaşayanların hayattan ayrılmanın sert yanlarını ne kadar yumuşatmaya çalışsalar da, ölülere karşı tutarlı ve uyumlu bir tavır sahibi olamadıkları konusundaki tezini bir kere daha doğruladı.

Elleri kürekli adamlar büyük bir enerji ile çalışarak mezarı kapatıp üzerinde dikdörtgen bir tümsek meydana getirdikten sonra, cenaze töreninin savaş zamanı hali açığa çıktı. Normal şartlar altında yas tutan kişilerin akrabalarının mezarına çiçekler serpmeden mezarlığı terk etmeleri olacak şey değildi, ama istiladan sonraki bu ilk kış sırasında çiçek bulmak imkânsızdı. Przetulowicz malikanesinin yakınındaki seralar bile, savaşta bütün camları kırıldığı için, Trzynieckileri yüzüstü bırakmıştı, bu yüzden mezarın üzerine sadece ladin ağacı dalları kondu. Yas tutanlar dualar

bittikten ve saygılar sunulduktan sonra, yeşil tümseğe sırtlarını döndüler ve teker teker karlı patikadan çamurlu ve su birikintileriyle kaplı yola geçerek köye yollandılar.

Herkes kadar üşümüş olan papazlar beyaz cüppelerini çıkardıkları vakit, durum biraz daha normalleşti. Yas tutanlar daha bariz olmayan başka değişikliklere uğradılar. Ciddi tavırları, hareket ve bakışlarındaki yavaşlık kayboldu. Dışarıdan bakan saf bir kişi onların ayak parmaklarının ucunda yürümüş ve artık bu işten yorulmuş olduklarını sanabilirdi.

Dönüş yolunda Stefan Aniela yengeden uzak durmaya gayret etti, onu sevmediğinden veya sempati duymadığından değil, kadının amcasına nasıl iyi bir eş olduğunu biliyordu, ama ne kadar uğraşırsa uğraşsın, tek bir başsağlığı cümlesi söylemeyi başaramayacağını da biliyordu. Bu arada, Ksawery amcanın kuzen Melania Skoczynska'nm koluna girdiğini gördükleri zaman, yas tutanların yüzünde bir panik ifadesi belirdi. Bu tuhaf ve az raslanan görüntü karşısında Stefan'ın ağzı dili tutuldu. Ksawery kuzen Melania'dan nefret ederdi, kadına yaşlı zehir şişesi adını vermişti ve ayağının bastığı yerin dezenfekte edilmesi gerektiğini söylerdi. Evde kalmış yaşlı bir kadın olan kuzen Melania uzun zamandan beri kendini aile içindeki kavgaları körükleme işine adamıştı, bu kavgalarda evden eve gidip zehirli sözleri ve söylentileri yayarken sevimli bir tarafsızlık izlerdi; taşıdığı laflar kin duygularını besleyip büyük zarar verirdi, çünkü bütün Trzynieckiler damarlarına bir kere basılınca inatçıydılar.

Ksawer Stefan'ı görünce uzaktan seslendi, "Hoş geldin, Asklepioslu kardeşim! Diplomanı aldın mı?"

Stefan, doğal olarak, durup onları selamlamak zorunda kaldı ve evde kalmış kuzeninin soğuk eline burnuyla çabucak dokunduktan sonra, üçü birden ağaçların ardında beliren eve doğru yürümeye başladılar. Ev yumurta sarısı ren-

gindeydi, klasik sütunları ve meyve bahçesine bakan geniş verandasıyla tam bir köy ağası eviydi. Girişte diğerlerini beklemek için durdular. Ksawery amca ondan beklenmeyen bir konukseverlik göstererek herkesi içeriye girmeye davet ediyordu, sanki insanlar karlı ve bataklık kırlarda kaybolup giderler diye korkuyordu.

Stefan, cenaze töreni sırasında askıya alınmış olan selamlaşmalar bir çığ gibi üzerine inince, kapıda kısa süreli, ama büyük çapta bir eziyet yaşadı. Elleri öperken ve yanakları gagalarken erkekleri kadınlarla karşılaştırmamak için dikkatli olmak zorundaydı, belki karıştırmıştı, pek emin değildi. Sonunda çizmelerin altının silinmesi ve çıkarılan palto kollarının sallanması arasında oturma odasına girdi. Sarkacı kakmalı çok büyük bir duvar saatinin görüntüsü Stefan'ın kendisini hemen evinde hissetmesini sağladı, çünkü ne zaman Nieczawy'i ziyaret etse, karşı duvardaki doldurulmuş geyik başının altında uyurdu. Köşede gündüz vakti tüylü derinliklerinde dinlendiği, bazen gece vakti saatin çalmasıyla uyandığı eski koltuk duruyordu. Saatin esrarengiz yüzü ay ışığında yuvarlak ve soğuk bir şekilde parlar, ay gibi kımıldamadan ışık verirdi. Ne var ki, odadaki trafik Stefan'ın çocukluk hatıralarına dalıp gitmesini engelledi. Hanımlar koltuklara oturmuşlardı, beyler sigara dumanı bulutlarıyla sarılmış olarak ayakta duruyorlardı. Sohbet daha henüz başlamıştı ki, yemek odasının çift kanatlı kapısı açıldı ve eşiğinde Anzelm amca göründü. Adam iyi kalpli, ama biraz unutkan bir imparator gibi kaşlarını çatarak herkesi masaya davet etti. Şüphesiz dört başı mamur bir cenaze yemeği söz konusu değildi -öyle adlandırmak bile yapmacık olacaktı-, bunun yerine yorgun ve üzgün akrabalar birkaç lokma yemek yemeğe davet edildiler.

Konukların arasında alayın başında mezarlığa yürüyen papazlardan biri de bulunuyordu, adam zayıf, sarı benizli ve

yorgundu, ama sanki her şeyin bu kadar yolunda gitmesinden memnunmuş gibi gülümsüyordu. Kaskatı bir şekilde eğilmiş, Trzynieckilerin aile büyüğü olan büyük hala Jadwiga ile konuşuyordu, kadın kendisine çok büyük gelen bir elbise giymiş ufak tefek birisiydi. Giysinin içinde o kadar küçülmüş ve çekmiş görünüyordu ki, yenlerin kuru parmaklarının üzerine düşmesini önlemek için ellerini sanki dua eder gibi tutmak zorunda kalıyordu. Kadının küçük ve hafifçe yassı yüzündeki dalgın ve aksi ifade, sanki papazı dinlemek yerine, bunakça ve çocukça bir şaka yapmayı düşünüyor izlenimini veriyordu. Kadın yuvarlak mavi gözlerini kaldırdı ve Stefan'ı fark edip onu bir kanca gibi kıvrılmış parmağıyla yanına çağırdı. Stefan cesur bir şekilde yutkunarak büyük halasına yaklaştı. Kadın Stefan'ı dikkatle ve hınzırca bir bakışla inceledikten sonra, hayret verici kalınlıkta bir sesle sordu, "Stefan ile Michalina'nın oğlu Stefan mı?"

"Evet, evet," diye kabul etti Stefan, sabırsızlıkla.

Kadın ona gülümsedi, ya hafızasının gücünden, ya da yeğeninin oğlunun görüntüsünden hoşlanmıştı; Stefan'ın elini kendi eliyle acıtacak kadar sert bir şekilde kavrayıp gözlerine doğru kaldırdı, önünü ve ardını inceledi ve sonra sanki ilgi çekici bir şey değilmiş gibi, ansızın bıraktı. "Biliyor musun, baban bir aziz olmak isterdi!"

Stefan yanıt vermeye fırsat bulamadan kadın üç kere yumuşak bir şekilde kıkırdadı ve görünüşte hiçbir neden olmaksızın ekledi: "Hâlâ bebeklik bezleri bir yerlerde duruyor. Onları saklıyoruz."

Sonra dosdoğru ileriye bakıp başka bir şey söylemedi. Bu arada Anzelm amca yeniden ortaya çıkıp herkesi gürültülü bir şekilde yemek odasına davet etti ve büyük hala Jadwigo'ya doğru mükemmel bir reverans yaptı. Yemek odasına ilk önce kadını götürdü ve daha sonra diğerlerini içeriye aldı. Büyük halası Stefan'ı unutmamıştı, onun yanına otur-

masını istedi, Stefan da haz aldığı bir çaresizlik içinde bunu yaptı. Masaya oturulurken biraz karmaşa yaşandı. Daha sonra o zamana kadar ortalarda görülmeyen Ksawery amca, ev sahibi, bigos kokan çok büyük bir porselen çorba kasesiyle geldi. Konuklarının tabaklarına sırayla yemek koydu, nikotin lekeli doktor parmakları tabaklara bigosları o kadar sertçe koyuyordu ki, kadınlar giysilerini korumak için geriye kaçtılar. Bu durum havayı yumuşattı. Herkes aynı şeyden bahsediyordu: Hava durumu ve baharda müttefiklerin bir karşı saldırıya geçmesi için duyulan umut.

Stefan'ın daha önce asker kaputunu farketmiş olduğu uzun boylu, geniş omuzlu adam solunda oturuyordu. Adam Stefan'ın annesinin akrabalarından Grzegorz Niedzic adında biriydi, Poznan'da kiraladığı araziler üzerinde çiftçilik yapıyordu. Sessizce oturuyor, ne zaman duruşunu değiştirse, sanki sihirli bir değnekle dokunulmuş gibi donup kalıyordu. Gülümsemesi sade ve utangaçtı, sanki varlığıyla neden olduğu rahatsızlıktan dolayı özür diliyordu. Bu gülümseme adamın güneş yanığı, bıyıklı yüzüyle ve bir ordu battaniyesinden dikildiğine hiç şüphe olmayan, bedenine uymayan giysileriyle tuhaf bir zıtlık meydana getiriyordu.

Masada açıkça görülüyordu ki, cenaze töreni sonrası formaliteleri bu topluluğun yabancı olduğu bir şey değildi ve Stefan'ın aklına son defa Noel'de Kielce'de bir aile toplantısına katılmış olduğu geldi. Bu anı hemen aklına gelmişti, çünkü ailenin anlaşma halinde olduğu durumlar nadirdi, genellikle ancak cenaze törenlerinden sonra ortaya çıkıyordu ve Noel'de hiç kimse ölmemiş olmasına rağmen, paylaşılan üzüntünün derinliği aynıydı - anavatanın gömülmesi için toplanmışlardı.

Stefan kendisini bu insanların arasında huzursuz hissediyordu. Toplantıları, özellikle resmi olanları, sevmezdi. Daha da ötesi, karşısında oturan papaza bakınca, böylesi saygın

bir kişiliğin Ksawery'i kutsal şeylere saygısızlık etmeye kışkırtacağından emin oluyordu ve bu gibi sahnelere karşı doğuştan gelen bir nefret duygusu vardı. Kendisini kötü hissetmesinin bir nedeni de temsil ettiği babasının bu insanların arasında iyi bir ünü olmamasıydı, zira üyeleri toprak sahipleri ve doktorlar olan bir ailenin içindeki tek bilinen mucitti ve üstelik adam altmış yaşına geldiği halde, hiçbir şey icat etmemişti.

Grzegorz Niedzic'in varlığının da moral düzeltecek bir yanı yoktu, adamın doğuştan suskun olduğu görülüyordu. Bütün sohbet açma gayretlerini sıcak bir şekilde gülümseyerek ve sempatik bir şekilde tabağına bakarak yanıtlıyordu. Stefan özellikle, Ksawery amcanın gözlerinin tehlikeli bir şekilde parladığını fark ettiği vakit, bir sohbet havası yaratmaya çalıştı, zira tehlikenin yaklaşmakta olduğu görülüyordu. Öyle de oldu. Sadece çatal ve bıçak sesleriyle kesilen oldukça sessiz bir anda Ksawery Stefan'a şöyle dedi: "O kilisede iken kendini bir haremağası gibi hissetmiş olmalısın, ne dersin?"

Taş dolaylı olarak papaza atılmıştı ve Ksawery hiç şüphesiz lafın gerisini getirecekti, vereceği sert bir yanıtı vardı, ama bunu yapamadı, çünkü akrabalar, sanki emir almış gibi, yüksek sesle ve aceleyle konuşmaya başladılar. Herkes Ksawery'nin böyle bir şey yapabileceğini biliyordu ve tek çare onun sesini örtmekti. Daha sonra köylü kadınlardan biri Kwasery'i söğüş domuz etini bulması için mutfağa çağırdı ve yemek kesintiye uğradı.

Stefan bir arada bulunan akraba yüzlerine bakarak kendini eğlendiriyordu. Birincilik hiç tartışmasız Anzelm amcaya giderdi. Sağlam yapılı, tıknaz, şişman olmaktan ziyade iri yapılı olan Anzelm'in hiç kimsenin yakışıklı diyemeyeceği bir yüzü vardı, ama bu son derece vakarlı bir yüzdü ve onu güzel bir şekilde taşıyordu. O yüz, ayı dersi paltoyla birlikte,

adamın yirmi yıl önce kaybetmiş olduğu büyük servetin tek kalıntısıydı, bu kaybın adamın başına birtakım zaafların tatmini sonucunda geldiği sanılıyordu, ama Stefan bu konuda kesin bir şey bilmiyordu. Stefan'ın tek bildiği şey Anzelm'in dinamik, hayırsever, çabuk öfkelenen ve aile içinde herkesten daha uzun süre kızgın kalabilen birisi olduğuydu - bu süre beş veya on yıl uzayabiliyor, öyle ki kuzen Melania bile sonunda nedenini unutmuş oluyordu. Bu kavga maratonlarını kimse yatıştırmaya cesaret edemiyordu, çünkü kavga nedeni konusunda cahilliğin kabul edilmesi beceriksiz aracılara ayrılmış özel bir öfkenin otomatik olarak ortaya çıkmasına neden oluyordu. Stefan'ın babasının başı da bir seferinde bu şekilde yanmıştı. Ne var ki, bir akrabanın ölümü Anzelm'in ve diğer herkesin tüm düşmanlığını ortadan kaldırıyordu. *Treuga Dei** birkaç gün veya duruma göre birkaç hafta sürebiliyordu. Bu durumlarda Ksawery'nin doğuştan iyi huyu her bakışta ve her kelimede parlardı; o kadar yorulmaz bir şekilde cömert ve bağışlayıcı oluyordu ki, Stefan öfkenin sadece askıya alınmadığına, aynı zamanda ortadan kalktığına inanabilirdi. Daha sonra Anzelm amcanın, ölümle kesintiye uğrayan duygularının normal hali yeniden ortaya çıkıyordu; amansız nefret galip geliyor ve yıllarca değişmeden devam ediyordu - bir sonraki cenaze törenine kadar.

Stefan çocukken, Anzelm amcanın bedeninin ve duygularının zamana karşı bu kadar dirençli olmasından çok etkilenmişti; daha sonra, öğrenciyken, mekanizmanın nasıl işlediğini kısmen anladı. Bir zamanlar amcasının büyük öfkesi mal varlığının gücünden, başka bir deyişle aile üyelerini mirastan mahrum etme gücünden destek alıyordu, ama Anzelm'in bükülmez karakteri öfkesini mali yıkımdan sonra da yaşatmıştı, bu yüzden tehdit unsuru olmadan da hâlâ

(*) İlahi antlaşma - ç.n.

kendisinden korkuluyordu. Ne var ki, bu analiz Stefan'ı babasının en yaşlı abisine karşı duyduğu saygı ve korkudan kurtarmamıştı.

Kayıp söğüş domuz eti, beklenmedik bir şekilde, siyah büfenin içinde bulundu. Olağanüstü büyüklükteki et parçası antika mobilyanın derinliklerinden çıkartıldığı zaman, etin koyu rengi Stefan'ın aklına tabutu getirdi ve onu bir an için rahatsız etti. Daha sonra ayak sesleri ve tabak takırtılarıyla içeriye şişte kızartılmış bir ördek, bir kavanoz dolusu meyveli turta ve bir tabak dumanı tüten patates getirildi. Böylece mütevazi yemek sofrası, özellikle Ksawery amca büfeden birbiri arkasına şarap şişelerini çıkarmaya başladıktan sonra, bir ziyafet sofrasına dönüştü. Ta başından beri Stefan kendini diğerlerinden uzak hissetmişti; ama artık yabancılaşma duygusu artmıştı. Sohbetin tonundan ve konukların ölüm konusunu açmama becerisinden rahatsız olmuştu, çünkü ne de olsa, burada bulunmalarının nedeni oydu. Artık kızgınlığı artmıştı, kaybedilmiş anavatan için duyulan üzüntü de içinde olmak üzere her şey gümüş çatal bıçak takımların enerjik hareketi ve çenelerin gürültülü çiğneyişiyle birlikte sahte görünüyordu. Hiç kimse boş mezarlıkta toprağın altında yatan Leszek amcayı hatırlamıyor gibiydi. Stefan yanında oturan kişilerin kızarmış yüzlerine tiksintiyle baktı ve nefreti aileyi aşıp dünyayı hor görmeye dönüştü. Şimdiki durumda bu duyguyu yemek yememekle ifade edebilirdi; bunu o kadar iyi başardı ki, sofradan aç kalktı.

Ne var ki, sofradan ayrılmadan önce Grzegorz Niedzic'de, Stefan'ın solunda oturan sessiz komşusunda, bir değişiklik meydana geldi. Bir zamandır Grzegorz sinirli bir şekilde bıyığını siliyor ve yan gözle kapıya, sanki mesafeyi ölçüyormuş gibi bakıyordu. Birşeyler hazırladığı apaçık ortadaydı. Daha sonra ansızın Stefan'a doğru eğildi ve Poznan'a gidecek treni yakalamak için ayrılmak zorunda olduğunu söyledi.

"Ne yapmak istiyorsun, bütün gece yolculuk etmek mi?" diye sordu Stefan, düşünmeden.

"Evet, yarın sabah işte olmalıyım."

Adam Almanların Poznan'da Polonyalılara zar zor katlandıklarını ve bir gün izin almak için bir sürü güçlük çektiğini açıkladı. Nieczawy'e gelmek bütün gecesini almıştı ve hemen dönüş yolculuğuna başlamak zorundaydı. Beceriksizce açıklamalarını bitirmeden, derin bir nefes aldı, ayağa o kadar hızla kalktı ki, neredeyse masa örtüsünü de yanında götürüyordu. Rasgele her yöne eğilerek selam verdi ve kapıya doğru yürüdü. Bir soru ve protesto feryadı koptu, ama adam inatçı sessizliğini koruyup yeniden kapının eşiğinde eğilerek selam verdi ve holde kayboldu. Ksawery amca onun arkasından gitti ve bir an sonra dış kapı çarptı. Stefan pencereden dışarıya baktı. Hava kararmıştı. Eprimiş paltosunun içinde çamurlu yollarda yürüyen uzun şekil hayalinde canlandı. Stefan solundaki terkedilmiş iskemleye baktığı zaman, masa örtüsünün kolalı saçaklarının dikkatli bir şekilde taranıp ayrılmış olduğunu görünce, bu tanımadığı uzak kuzen için içinde sıcak bir merhamet duydu. Adam ölü bir akrabanın yanında birkaç yüz adım yürüyebilmek için iki geceyi karanlık trenlerde itip kakılarak geçirmişti.

Masanın kederli bir görüntüsü vardı, herhangi bir kalabalık yemekten sonra olduğu gibi, tabaklar yağları donmuş, sıyrılmış kemiklerle doluydu. Erkekler ceplerine sigara için el atınca bir an için sessizlik oldu, papaz gözlüğünü bir güderi parçasıyla sildi. Büyük hala derin bir dalgınlık içindeydi, gözleri açık olmasaydı uykuya dalmış sayılabilirdi. Bütün bu sessizliğe karşı, dul Aniela ilk defa konuştu. Kımıldamadan, başı eğik bir şekilde, masa örtüsüne eğildi, "Biliyor musunuz, bütün bunlar nedense bana saçma geliyor."

Kadının sesi kırıldı. Hiç kimse bunu izleyen daha derin sessizliği bozmadı. Bu daha önce görülmemiş bir şeydi; hiç

kimse bunun için hazırlıklı değildi. Papaz hemen Aniela yengenin yanına gitti, müdahale etmesi gerektiğini hisseden, ama ne yapacağını bilmeyen bir doktorun gergin tavırlarıyla hareket ediyordu. Sadece kadının yanında ayakta durup mırıldandı, ikisi de siyahlar içindeydi, kadın giysisiyle, papaz ise cüppesi, limon sarısı yüzü ve şiş göz kapaklarıyla. Sonunda hepsinin yardımına hizmetçiler geldi - daha ziyade özel gün için hizmetçi görevini gören iki köylü kadın içeriye girip masayı gürültülü bir şekilde temizlemeye başladılar.

Ksawery amca karanlık oturma odasında, meşe kütüphanenin parlak vitrininin yanında, portakal rengi bir abajuru olan hafifçe tüten yağ lambasının altında akrabalarla aceleyle fısıldaşarak konuştu. Bazılarına gece kalmaları için ısrar etti, diğerlerini tren tarifeleri hakkında bilgilendirdi ve kimin ne zaman uyandırılacağı konusunda talimatlar verdi. Stefan eve gitmek için yola çıkmayı planlamıştı, ama sabahın üçüne kadar tren olmadığını öğrenince, gece kalması için ikna edilmeye rıza gösterdi. Oturma odasında saatin karşısında uyuyacaktı, bu yüzden diğerlerinin ayrılmasını beklemek zorunda kaldı. Herkes gittiği zaman, vakit neredeyse gece yarısı olmuştu. Stefan çabucak yıkandı, titreyen lambanın ışığında soyundu, lambayı üfleyerek söndürdü ve soğuk çarşafların arasına nahoş bir titremeyle girdi. Daha önce kendisini uykulu hissetmişti, ama artık bu duygu sanki bir görünmez bir el tarafından sökülüp alınmış gibi onu terk ediyordu. Uzun bir süre sırt üstü yatıp uykuya dalmaya çalıştı, karanlıkta görünmeyen saat, buçukları ve saat başlarını abartılı bir şekilde çalıyor gibiydi.

Belirsiz ve karmaşık düşünceleri gün boyunca yaşamış olduğu bölük pörçük olayların arasında dolaşıyordu, ama hepsi kaçınılmaz olarak tek bir yöne doğru gidiyordu. Bütün ailenin yapısında ateş ve taş, ihtiras ve inatçılık vardı.

Kielce Trzynieckileri harislikleriyle, Anzelm amca öfkesiyle, büyük halası zamanın sisleri arasında kaybolmuş romantik bir çılgınlıkla ünlüydü. Kaderin gücü değişik kişilerde değişik şekilde kendini gösteriyordu. Stefan'ın babası bir mucit idi, diğer her şeyi mecbur kaldığı için yapmıştı; dünyaya bir sinekten fazla önem vermezdi; bazen günleri şaşırır, salı gününü iki defa yaşar ve sonra çarşambayı kaybetmiş olduğunu anlardı. Bu gerçek bir unutkanlık değildi, sadece, o sırada aklına hangi düşünce takılmışsa ona aşırı bir şekilde odaklanıyordu. Eğer uyumuyorsa veya hasta değilse, adamın çatı katındaki küçük atölyesinde olduğuna bahse girebilirdiniz. Orada gaz ocakları, alkol lambaları ve parlak aletler arasında bir asit ve maden kokusuyla sarılmış olarak ölçer, parlatır ve lehimlerdi. İcat işleriyle meşguliyet hiçbir zaman bitmez, sadece planlanan icatlar değişirdi. Babası bir başarısızlıktan diğerine eksilmeyen bir inanç ve o denli güçlü bir ihtirasla geçerdi ki, yabancılar adamın kalın kafalı veya unutkan olduğunu sanırlardı. Babası Stefan'a hiçbir zaman bir çocuk muamelesi yapmamıştı. Loş atölyesinde beliren küçük oğlanla kulağı sağır bir büyükle konuşacağı gibi konuşurdu. Sohbet kesintiler ve anlaşmazlıklarla dolu olurdu. Babası bu kesintilere aldırmadan torna tezgahı ile testere makinesi arasında gidip gelerek, ağzı çivi dolu ve giysisi yanıklar içinde, bir konferans verir gibi, arada dikkatini vermesi gereken bir lehim işi için durarak konuşurdu. Nelerden bahsederdi? Stefan artık pek hatırlamıyordu, çünkü bu konuşmaların anlamını kavrayamayacak kadar küçüktü, ama şöyle birşeyler söylediğini sanıyordu: "Olmuş olan ve geçen bir şey artık var değildir, sanki hiçbir zaman olmamış gibi. Bu dün yemiş olduğun bir pasta gibidir. Şimdi ondan hiçbir şey kalmadı. İşte bu yüzden kendine hiç sahibi olmadığın bir geçmiş yaratabilirsin. Eğer ona gerçekten inanırsan, sanki o günleri yaşamışsın gibi olur."

Başka bir zaman da babası şöyle demişti: "Doğmak istedin mi? İstemedin, öyle değil mi? İsteyemezdin, çünkü var değildin. Ben de senin doğmanı istemedim. Yani demek istiyorum ki, bir oğlum olsun istedim, seni değil, çünkü seni tanımıyordum, bu yüzden seni istemiş olamam. Ben genel anlamda bir oğul istiyordum, ama sen gerçeksin."

Stefan çok az konuşur ve babasına hiç soru sormazdı, sadece bir kere, on beş yaşındayken sorduğu hariç. Babasına icadını mükemmelleştirince ne yapacağını sormuştu. Adamın yüzü kararmıştı ve uzun bir susuştan sonra başka bir şey icat etmeye başlayacağını söylemişti. "Niçin?" diye sormuştu Stefan, düşüncesizce. Bu sorunun kökeninde, bir öncekinde olduğu gibi, yıllardan beri kristalleşmiş ve derin bir şekilde bastırılmış bir hoşnutsuzluk yatıyordu, çünkü babasının tuhaf mesleği, oğlunun da çok iyi bildiği gibi, pek çok kişi tarafından hor görülüyordu - bu hor görülmeden oğlu da payına düşeni alıyordu.

Trzyniecki'nin delikanlılık çağındaki oğluna verdiği yanıt şuydu: "Stefan, böyle şeyleri soramazsın. Bak, eğer ölmekte olan bir adama hayata yeniden başlamayı ister misin diye sorarsan, alacağın yanıt hiç şüphesiz evet olacaktır. Adamın yaşamak için nedenlere ihtiyacı yoktur. Benim işimde de durum böyle."

Bu ciddi ve yorucu iş hiç para getirmiyordu, bu yüzden evi Stefan'ın annesi, veya daha doğrusu, annesinin babası geçindiriyordu. Stefan babasının karısının eline baktığını öğrendiği zaman o kadar öfkelenmişti ki, bir süre babasını hor görmüştü. Babasının erkek kardeşleri de benzer, ama daha az sert düşüncelere sahiptiler. Ne var ki, zamanla hor görme azalmıştı. Uzun süren her şey ilgisizlik konusu olur. Bayan Trzyniecki kocasını seviyordu, kederli bir sevgiydi bu, çünkü adamın yaptığı her şey idrakinin ötesindeydi. Birbiriyle zıt iki alanın, atölye ve evin, hudutlarında, nede-

nini gerçekten bilmeksizin çekişip duruyorlardı. Babasının giderek daha çok odayı atölye haline çevirmesi kasıtlı bir davranış değildi, bu dönüşüm kendiliğinden oluyordu. Tel ve makine kuleleri masaların, dolapların ve çalışma masalarının üzerine yayılırdı; Stefan'ın annesi masa örtüleri, dantel peçeteleri, çiçekleri ve kaktüsleri için endişelenirdi; babası çiçekleri sevmez, gizlice onların köklerini koparır ve soldukları zaman gizli bir sevinç duyardı. Annesi evi temizlerken eşsiz değerde bir teli veya yerine konması imkânsız bir vidayı atabilirdi. Trzyniecki çalıştığı sürece uzak diyarlara seyahate çıkmış gibiydi ve ancak pek sık vuku bulan hastalanmaları sırasında gerçekten geri dönerdi. Bayan Trzyniecki kocasının acılarını derinden hissetmesine rağmen, işin doğrusu kendisini en huzurlu hissettiği anlar, kocası yatakta sıcak su torbalarıyla sarılmış bir şekilde inleyerek çaresiz yattığı zamanlardı. O sırada hiç olmazsa adamın ne dediğini ve ne yaptığını anlıyordu.

Stefan üzerindeki karanlıkta çalan saati dinlerken, düşünceleri bir gün önceye döndü. Mantıklı bir şekilde düşünülecek olursa, aile bağları -bu birbirine geçmiş menfaat ve duygular, bu ölüm ve doğum topluluğu- bir şekilde kısır ve sıkıcı görünüyordu. Bütün bunları reddetmek için yakıcı bir istek, acı gerçeği ailesinin yüzüne haykırmak ve bütün bu sıkıcı koşuşturmaları bir tarafa bırakmak için çılgınca bir dürtü duydu. Ne var ki, yaşayanlara hitap etmek için sözler ararken, Leszek amcayı hatırladı ve sanki korkmuş gibi donup kaldı. Stefan, sanki sadece bir gözlemciymiş gibi, düşüncelerini başıboş bıraktı. Üzerine hoş bir yorgunluk, uykunun yaklaşmakta olduğu duygusu çöktü ve tam o sırada köy mezarlığındaki toplu mezarı hatırladı. Yenilmiş olan anavatan yok olmuştu - mecazi bir ifade. Ne var ki, o asker mezarı mecazi bir ifade değildi, kişisel hayat ve ölümden daha büyük ve daha buruk bir toplum duygusu kalbin-

de çarparken, orada sessizce ayakta durmaktan başka elinden ne gelirdi? Leszek amca da yakındaydı. Stefan onun karla örtülmemiş çıplak mezarını, sanki rüyadaymış gibi, açık ve net bir şekilde gördü. Ne var ki, uyumuyordu. Zihninde anavatan ile aile birbirine karışmıştı, saf mantık adına felakete mahkûm edilmiş olsalar da, her ikisi de onda yaşıyordu, belki o onlarda yaşıyordu. Artık bir şey bilmiyordu, uykuya dalarken elini kalbine bastırdı, zira onlardan kurtulmanın ölmek anlamına geldiğini hissetmişti.

STASZEK

Stefan uyandı, mahmur gözleri yatağının yanında duran yaldızlı alçıdan aslan pençelerinin üzerindeki oval aynayı, kızıl kahverengi yüzeyli konsolu ve pencerenin dışındaki kuşkonmazın sisli yeşilliğini aradı. Kendisini bir saatin ahenkli ritminin çınladığı geniş ve yabancı bir odada bulunca şaşırdı. Çok alçakta, zeminin hemen üzerinde yatıyordu ve şafak saydam bir buzla örtülmüş pencerede parlıyordu. Komşu evin duvarlarını neden göremediğini anlayamadı.

Ancak oturup gerindikten sonra, geçmiş günün olaylarını hatırladı. Hemen kalktı, titreyerek hole daldı ve paltosunu askıda buldu. Onu gömleğinin üzerine geçirdi ve banyoya yöneldi. Verandanın penceresinden hole sızan şafağın menekşe renkli ışığında portakal rengini alan bir mum ışığı kilitsiz kapının altından parlıyordu. Banyoda biri vardı. Stefan, Ksawery amcanın sesini tanıdı ve onu gizlice dinlemek için büyük bir istek duydu. Merakını psikolojik açıdan haklı buluyordu: İnsanlar hakkındaki tek ve temel gerçeğin onların yalnızken seyredilerek keşfedilebileceğine inanıyordu.

Sessizce banyoya yürüdü ve kapıya dokunmaksızın eli kadar geniş bir aralıktan içeriye göz attı.

Cam rafın üzerinde iki mum yanıyordu. Duvara dayalı olan küvetten ışıkta sarı görünen buhar bulutları yükseliyor ve amcasının hortlağa benzeyen şeklini sarıyordu. El dokuması bir pantolon ve Ukrayna usulü bir gömlek giymiş olan adam tıraş oluyor, buharla kaplanmış aynaya tuhaf yüz hareketleri yapıyor ve kelimeleri vurgulayarak, ama usturaya da gereken dikkati vererek, müstehcen bir şarkı okuyordu.

Biraz hayal kırıklığına uğramış olan Stefan orada ne yapacağını düşünüp dururken, amcası onun bakışını hissederek (veya belki sadece onu aynada fark ederek) tamamen farklı bir sesle, geri dönmeden, "Nasılsın, Stefan?" dedi. "Sensin, değil mi? İçeriye gel, yıkanabilirsin. Yeterince sıcak su var."

Stefan amcasına günaydın dedi ve söyleneni yaparak banyoya girdi. Ksawery'in orada bulunmasından biraz çekingenlik hissederek, aceleyle yıkandı, amcası ise ona aldırmaksızın tıraş olmasını sürdürdü. Bir an için sessizlik oldu, sonra amcası, "Stefan," dedi.

"Evet amca?"

"Nasıl olduğunu biliyor musun?"

Stefan adamın ses tonundan ne demek istediğini anlamıştı, ama bunu kabul etmek istemediği için, "Leszek amcayla ilgili olarak mı, demek istiyorsun?" diye sordu.

Üst dudağını tıraş eden Ksawery yanıt vermedi. Uzun bir sessizlikten sonra aniden konuştu; "Leszek buraya ağustosun ikisinde geldi. Değirmenin arkasında alabalık tutacaktı. Neresi olduğunu biliyorsun. Şüphesiz tek kelime söylemedi. Onu çok iyi tanırdım. Akşam yemeğinde ördek vardı, tıpkı dün olduğu gibi. Ama elmalı, artık elma kalmadı. Askerler hepsini eylülde aldılar. O ise ördek istemedi. Oysa ördeği çok severdi. Merakımı çekti. Yüzü de bir tuhaftı. Sa-

na yakın olan birinde fark etmek çok zordur. İnsan kendine itiraf edemez..."

"Ete karşı iğrenme mi? Kilo kaybı mı?" diye sordu Stefan, kulağa aptalca geldiğinin farkında olarak. Bilgisi ona belli bir tatmin duygusu verse de, onu utandırıyordu. Doğrulup aceleyle, ama üstünkörü kurulandı, çünkü amcasının ne söyleyeceğini hissedebiliyor ve bunu çıplakken duymak istemiyordu. Niçin? Kendisini savunmasız hissedeceği için mi? Karar vermeye çalışmadı. Ksawery hâlâ sırtı dönük olarak aynaya bakıyordu ve soruyu yanıtlamadan sözlerini sürdürdü.

"Muayene olmak istemedi. Ben ise başına bela oldum. Şakalar yaptım, gıdıklanma üzerinde çalıştığını söyledim, karnının benimkinden büyük olup olmadığını görmek istiyorum dedim, bunun gibi şeyler. Yumruk büyüklüğünde bir ur vardı, o kadar sertti ki, kımıldatamıyordun bile, metastaz olmuş, berbat..."

*"Carcinoma scirrhosum,"** dedi Stefan yavaşça, ne için böyle dediğini bilmeksizin. Kanserin Latincesini söylemek kötü ruhları defedilmesi için bilimsel bir büyüydü, böylece belirsizlik, korku ve titreme ortadan kalkıyor, olay kesinlik kazanıyor ve kaçınılmazın verdiği sükunet sağlanıyordu.

"Ders kitaplarına girecek bir vakaydı," diye mırıldandı Ksawery amca, yanağındaki aynı noktayı tekrar tekrar tıraş ederken. Stefan, kısa bornoza sarılmış, elinde pantalonu, kapıda kımıldamadan duruyordu. Başka ne yapabilirdi? Dinledi.

"Amcanın neredeyse bir doktor olacağını biliyor muydun? Bilmiyor muydun? Tıbbiyeyi dördüncü sınıftan sonra bırakmıştı. İki yıl asistanlık yaptı. Tıbbiyeye aynı yıl başlamıştık, çünkü ben liseden sonra iki yılı boşa harcamıştım. Şey yüzünden... ee, boş ver. Her neyse, onu muayene etme-

(*) Kanser - ç.n.

mi seyrederken, ne olduğunu biliyordu. Ben de ameliyat için çok geç olduğunu biliyordum, ama eğer bir doktorsan hastayı yollayacağın tek kişi ölü yıkayıcısıdır. Bunun için hiçbir zaman geç kalınmış sayılmaz. Ne olursa olsun, dedim, Tanrı bilir nasıl bir acı içindeydi. Hemen kabul etti. Hrubinski'ye gittim. Piç kurusunun biridir, ama elleri çok hünerlidir. Ameliyat yapmayı kabul etti, ama dolar karşılığında, çünkü durum o kadar belirsizdi ki, zlotynin hiç değeri kalmayabilirdi. Röntgen filmlerine baktığı zaman, derhal reddetti, ama ona yalvardım."

Ksawery Stefan'a döndü, ona sanki gülmesini tutuyormuş gibi baktı ve sordu, "Hiçbirisi uğruna diz çöktün mü, Stefan?" Hemen ekledi, "Kilisede olanı kastetmiyorum."

"Hayır."

"İşte, ben bunu yaptım. Diz çöktüm. İnanmıyor musun? Yaptım işte, sana diyorum. Hrubinski eylülün on ikisinde onu ameliyat etti. Alman tankları Topolow'a girmişti. Tarlalardaki yulaf yanıyordu. Hemşireler kaçmışlardı, bu yüzden ben asistanlık yaptım. Yıllardan beri ilk defa. Doktor onu açtı, dikti ve gitti. Öfkelenmişti. Hiç şaşırmadım. Ne var ki, adam bana küfretti. Bütün o eylül ayı boyunca her şey saçma sapandı, her yerde, Polonya'da ..."

Ksawery düz usturasını bir kayışın üzerinde, giderek yavaşlayan hareketlerle biliyordu ve ara vermeden konuştu; "Tam ameliyattan önce, scopolamine verildikten sonra Leszek, 'Sonumuz geldi, değil mi?' dedi. Bu yüzden ben doğal olarak bir hastayla nasıl konuşulursa öyle sözler söylemeye başladım. Ama o Polonya'yı kastetmişti, kendisinden bahsetmiyordu. Mezarına gidip Polonya'nın yeniden ayağa kalkacağını ona söylemeliyim. Hayalcinin biriydi. Ama zaten kim nasıl ölmesi gerektiğini biliyor ki? Ameliyattan sonra kendisine geldiği vakit, saatin kaç olduğunu sordu. Ben de budala gibi ona doğruyu söyledim. Saati ileriye almalıydım,

çünkü tıp bilgisi yüzünden önemli bir ameliyatın en az bir saat sürmesi gerektiğini biliyordu ve kendisininki on beş dakika sürmüştü. Böylece öğrendi..."

"Daha sonra ne oldu?" diye sordu Stefan, gerçekten bilmeyi istediği için değil, sadece ürkütücü bir sessizliği doldurmak için.

"Daha sonra onu Anzelmlere götürdüm, oraya gitmek istemişti. Onu üç ay boyunca, aralık ayına kadar görmedim. Ama bu asla anlayamadığım bir şey." Ksawery amca dalgın bir tavırla, usturayı bıraktı ve Stefan'ın yanında ayakta dururken, sanki olağandışı bir şey görüyormuş gibi ayaklarına baktı. "Yataktaydı, iskelet gibiydi. Sütü güçlükle yutabiliyordu, sesi zayıflamıştı, kör bir adam bile onun ne halde olduğunu görebilirdi, ama o... nasıl anlatayım? Kesinlikle kendinden emindi. Her şeye bir açıklama getiriyordu, ama her şeye. Akla uygun yanıtlar buluyordu. Ameliyat başarı olmuştu, gün geçtikçe daha fazla güç kazanıyordu, iyileşiyordu, yakında ayağa kalkıp dolaşacaktı. Ellerine ve ayaklarına masaj yaptırıyordu. Her sabah Aniela'ya kendini nasıl hissettiğini söylüyordu ve doktor ona uygun bir tedavi uygulayabilsin diye Aniela söylenenleri not alıyordu. Bu arada ur bir ekmek somunu kadar büyümüştü. Ama o, sanki ameliyat yerini korumak amacıyla, eli oraya değmesin diye, karnını hep sargıyla sarılı tutmalarını istiyordu. Hastalıktan söz etmiyordu, sadece önemsiz bir şey geçirmiş olduğunu veya hatta artık bir şeyi kalmamış olduğunu söylüyordu."

"Sence o... normal değil miydi?" diye sordu Stefan, bir fısıltıyla.

"Normal! Anormal! Bununla ne ilgisi var? Ölmekte olan normal bir adamdı. Kanseri vücudundan söküp atamamıştı, belki bu yüzden onu hafızasından çıkarmıştı. Belki yalan söylüyordu, belki gerçekten inanıyordu, belki sadece başkalarının inanmasını istiyordu. Hangisi olduğunu nereden

bileyim? Gittikçe iyileştiğini söylüyor ve gittikçe daha çok ağlıyordu."

"Ağlıyor muydu?" Stefan çocukça bir korkuyla sordu, Leszek amcanın at üstünde, elinde ağzı yere bakan çifte namlulu tüfekle ne kadar güçlü göründüğünü hatırladı.

"Evet. Nedenini biliyor musun? Doktor ağrı için fitilli morfin yazmıştı ve bunları kendisi koyuyordu. Ama bir hemşirenin koyması gerektiği zaman, morali bozuldu. 'Kendi başıma bir şey yapamıyorum, o fitili koymaktan başka,' dedi, 'şimdi onu da elimden aldılar.' Ayağa kalkamıyordu, ama kalkmak istemediğini söylüyordu. Ona süt verdikleri zaman, bunun için uyanmaya deymez, çorba olsaydı o zaman başka, diyordu, ama çorba verdikleri zaman, ikisini de istemiyordu. Tanrım, o sırada onunla birlikte olmak, *onunla konuşmak*! *Ellerini uzatıyordu*, *dal* gibiydiler, 'Bak, kilo alıyorum,' diyordu. Aşırı derecede şüpheci olmuştu. 'Ne için fısıldaşıyorsunuz?' 'Doktor gerçekte ne söyledi?' En sonunda kuzen Skoczynska papazı getirdi. Papaz ölmekte olanlara sürülen yağ ile geldi ve ben, oh hayır, dedim kendi kendime, ne olacak şimdi, ama Leszek töreni sakin bir şekilde karşıladı. Sadece o gece geç vakit fısıldamaya başladı. Uykusunda konuştuğunu sandım, bu yüzden yanıt vermedim. Ama daha yüksek sesle fısıldadı: 'Ksaw, birşeyler yap.' Sen doktorsun Stefan, öyle değil mi? Bu yüzden morfini, eğer isteyecek olursa, hazır tuttuğumu biliyorsun... Yanımda tam gerekli doz vardı, onu her zaman gömleğimin cebinde taşıyordum. O gece benden şey yapmamı istediğini sandım... anladın mı? Ama gözlerine baktığım zaman, yaşamak istediğini anladım. Bu yüzden bir şey yapmadım ve o yeniden, 'Ksaw, birşeyler yap,' dedi. Güneş doğana kadar tekrar tekrar aynı şeyi söyledi. Başka bir şey demedi ve sonra gitmek zorunda kaldım. Dün Aniela bana son gece biraz uyumak için ayrıldığını ve onu görmek için geri döndüğü za-

man, adamın ölmüş olduğunu söyledi. Ne var ki, ters olarak yatıyormuş."

"Ters olarak mı, ne demek istiyorsun?" diye fısıldadı Stefan, anlaşılmaz bir korkuyla.

"Ters yönde. Ayakları başını koyduğu yerdeymiş. Niçin? Hiç fikrim yok. Sanırım birşeyler yapmak istedi, sağ kalmak için."

Orada buruşuk pantolonu, bağrı açık gömleği ve yüzünde sabun izleriyle ayakta duran Ksawery amca yavaş yavaş başını eğdi. Sonra Stefan'a baktı. Zeki siyah gözlerinin bakışları keskin ve ateşliydi.

"Bunları sana söylüyorum, çünkü sen bir doktorsun. Bilmen gereken bir şey. Niçin olduğunu bilmiyorum, ama neredeyse dua edecektim. İnsan bazen hiç ummadığı şeyler yapabiliyor, inanılmaz bir şey!"

Su aynanın üzerinden yere damladı. İkisi birden oturma odasından gelen gürültülü ve ağdalı saat sesiyle irkildiler.

Ksawery amca lavaboya geri döndü, yüzüne ve ensesine su vurmaya başladı, gürültülü bir şekilde tükürüyor, burun deliklerinden su fışkırtıyordu. Stefan aceleyle ve biraz da kaçar gibi giyindi ve tek kelime etmeksizin banyodan sıvıştı.

Yemek odasında masa hazırlanmıştı. Pencerenin dışındaki buz saçakları günün parlaklığını emmişti, camlardan içeriye ve büyük çalar saatinin camına altın ışıklar gönderiyor, masanın üzerindeki kesme camdan bardakların üzerinde gökkuşakları meydana getiriyordu. Anzelm amca, kızıyla birlikte Kielce'den gelen Trzyniecki, büyük hala Skoczynska ve Aniela yenge birer birer geldiler.

Masanın üzerinde büyük bir kahve ibriği, bir somun ekmek, tereyağı ve bal vardı. Hemen hemen hiç konuşmadan yediler, herkes biraz içine kapanıktı, güneşli pencereye bakıyorlar ve tek heceli kelimelerle konuşuyorlardı. Stefan kahvesine sütün kaymağı girmesin diye dikkat etti. Bundan

nefret ederdi. Anzelm amca düşünceli ve hırçındı. Aslında olan bir şey yoktu, ama masada oturmak zor geliyordu. Stefan bir iki kere Ksawery amcaya göz attı, adam en geriden, kravatsız ve siyah ceketi iliklenmemiş bir kılıkla gelmişti. Stefan aralarında gizli bir anlaşma varmış gibi hissetti, ama amcası Stefan'ın imalı bakışlarına önem vermedi,. ekmek parçalarını ufak toplar halinde yuvarlayıp masaya attı. Hizmetçilik yapan köy kadınlarından biri içeriye girdi ve bütün odaya yüksek sesle seslendi, "Bir bay genç bay Trzyniecki'yi görmek için burada."

Bu resmi "Genç Bay Trzyniecki" Leszek amcanın gayretlerinin bir ifadesiydi, adam Ksawerylerde ne zaman kalsa hizmetçileri talim ettirirdi. Şaşırmış olan Stefan, masadan fırladı, bir özür mırıldandı ve hole koştu. Orası aydınlıktı, verandadan gelen ışık yüzünden gelen kişinin yüzünü değil, sadece aydınlığın çevrelediği siluetini gördü. Yabancı bir palto giymişti, başlığını elinde tutuyordu ve Stefan'ın onu tanıması bir dakikasını aldı.

"Staszek! Burada ne yapıyorsun? - Seni beklemiyordum."

Konuğu oturma odasına götürdü ve neredeyse onu sarsarak sırtından kürk yakalı paltosunu çekip aldı. Paltoyu hole götürdü, geri geldi, konuğunu bir koltuğa oturttu ve kendisi içinde bir iskemle çekti. "Eh, nasılsın? Ne haber? Nerede kalıyorsun?"

Stefan'ın üniversiteden sınıf arkadaşı olan Stanislaw Krzeczotek mahcubiyet ve haz duyma karışımı bir ifadeyle gülümsedi. Stefan'ın heyecanı onu biraz şaşırtmıştı. "Eh, fazla bir şey yok. Buraya uzak olmayan bir yerde, Bierzyniec'de çalışıyorum. Dün cenazeyi duydum, yani, amcan..." Gözlerini Stefan'ınkilerden kaçırarak bir saniye durdu, sonra devam etti. "Seni burada bulabileceğimi düşündüm. Uzun zaman oldu, öyle değil mi?"

"Evet, uzun bir zaman," dedi Stefan. "Demek Bierzyni-

ec'de çalışıyorsun? Ciddi misin? Ne yapıyorsun? Bölgenin doktoru musun? Ama Ksawery amca..."

"Hayır, akıl hastanesinde çalışıyorum. Pajaczkowski ile. Hadi, neresi olduğunu biliyorsun."

"Ah, akıl hastanesi demek. Yani bir psikiyatrist misin? Bu bir sürpriz oldu."

"Benim için de öyle oldu, ama boş bir kadro vardı, Tabipler Birliğince ilan verilmişti... eylülden önce, biliyorsun."

Krzeczotek Bierzyniec'e nasıl geldiğini açıklamaya başladı. Hikâyesini her zamanki gibi anlatıyordu: Yavaş yavaş ve çok sayıda önemsiz ayrıntıyla. Stefan her zamanki gibi sabırsızlandı ve hikâyenin ilerisine atlayan sorularla onu hızlandırmaya çalıştı. Bu arada da arkadaşına aşikâr bir sevinçle bakıyordu. Tıbbiyenin ilk sınıfında tanışmışlardı ve ikisinin de kadavralarla çalışmaya hevesli olmaması onları bir araya getirmişti. Staszek Stefan'a yakın bir yerde oturuyordu ve birlikte çalışmalarını önermişti, çünkü ders kitapları çok pahalıydı ve uzun bir süre tek başına çalışmak kolay değildi. Stefan Staszek'i daha önceden fark etmişti, ama ona yaklaşmamıştı, onda bir yıldız öğrenci havası sezmişti, bu ise katlanamayacağı bir şeydi. Ancak birlikte bazı danslara ve partilere gittikten sonra, ona güvenmeye başlamıştı. Staszek her partinin neşe kaynağıydı. Ne var ki, Stefan onu daha iyi tanıdıktan sonra, bu taşkınlığın ve neşenin sadece yüzeyde olduğunu anlamıştı. Staszek endişe doluydu, hiçbir şey üzerinde bir karara varamıyordu. Sınavlar, okul arkadaşları, kadavralar, profesörler, kadınlar - her şeyden korkuyordu. Büyük bir ustalıkla kendisine bir neşe maskesi yapmıştı, ne zaman imkân bulursa, bu maskeyi bir rahatlama ile çıkarıp atıyordu. Stefan'ı özellikle şaşırtan şey, kızlar Staszek'den hoşlansalar ve şakalarına gülseler de, adamın onları ancak bir grup içindeyken büyüleyebildiğini keşfetmek olmuştu. İki kızla bile işleri ileri götürebiliyor, arala-

rında zekice bir flört geliştirebiliyordu, ama tek bir kızla birlikteyken umutsuzdu. Şakaları unutup ciddi olmak gereken bir an geliyordu, ama Staszek işte bunu yapamıyordu. Herkes dansetmenin, flört etmenin ve hafif şakaların, erkek tavus kuşunun dişi tavus kuşu için tüylerini açması gibi, bir çeşit hazırlık hareketi olduğunu biliyordu. Ama Staszek'in toplumsal yetenekleri ancak bu noktaya kadardı.

Stefan bu durumu arkadaşının hayret verici değişimlerini takip ederek keşfetmişti: Işık saçmış olduğu bir toplantıdan ayrılırken, sessizleşir ve suratını asardı. Bunu ikisinin arasında geçen uzun konuşmalar izlemişti, parkta sonbahar gezintileri, felsefi sorunlarla uğraşmaya harcanan akşamlar: Ateşli münakaşalar, "temel gerçeği" veya "hayatın anlamını" bulmak gayretleri ve benzer ontolojik tartışmalar. İkisi de tek başına böylesi bir keskin akıl yürütme yeteneğinden yoksundu. Birbirlerine katalizör işlevi görüyorlar, birbirlerini tamamlıyorlardı. Ama kişisel konularda değil. Staszek seks konusundaki yenilgilerini açıklamak için bir kuram geliştirmişti: Aşka inanmıyordu. Aşk konusunda okumayı seviyordu, ama onun varlığına inanmıyordu. "Bak," demişti, "Abderhalden'i oku! Eğer bir dişi maymuna prolaktin aşılarsan ve kafesin içine onunla birlikte bir köpek yavrusu koyarsan, dişi maymun hemen yavruyu okşamaya ve onunla ilgilenmeye başlıyor, ama iki üç gün sonra o köpek yavrusunu yiyor. İşte sana analık duygusu, bütün duyguların en yücesi - kandaki birkaç kimyasal madde!"

Stefan gizliden gizliye kendini sınıf arkadaşından daha üstün buluyordu. Staszek'in yuvarlak, dolunay gibi bir yüzü vardı, ama vücudu zayıftı. Burnu iyi huylu bir patatese benziyordu ve ucuna her zaman büyük bir sivilce dadanırdı. Kışın soğuktan donardı, çünkü uzun paçalı iç donu giymemeyi erkeklik işareti sanırdı. Ve her yılın üçte dördünü umutsuzca, sırılsıklam ve gülünç bir şekilde aşık olarak ge-

çirirdi. Genel olarak hayat hakkında uzun uzun konuştukları halde, kendi hayatlarından çok az söz ederlerdi. Ama şimdi, Ksawery amcanın gölgeler içindeki oturma odasında ipek koltuk örtülerinin üzerinde otururlarken, hemen dosdoğru felsefeye sığınmak zordu. Staszek hikâyesini bitirince rahatsız edici bir sessizlik oldu. Sessizliği bozmak gayretiyle genç adam Stefan'a meslek yaşantısını sordu.

"Ben mi? Eh, şu anda bir şey yapmıyorum. Hiçbir yerde çalışmıyorum. Ve şimdi Almanlarla, işgal ile, bilmiyorum. Bakınıyorum. Bir yerlerde bir iş bulmam gerek, ama henüz ayrıntılı bir şekilde üzerinde düşünmedim," dedi Stefan, gittikçe daha ağır ağır konuşarak. Yeniden ikisi birden sustular. Stefan birbirlerine söyleyecekleri bu kadar az şey olduğu için hayal kırıklığına uğramıştı ve umutsuzca bir konu aradı. Gerçek bir meraktan daha çok, konuşmayı sürdürebilmek için sordu, "Akıl hastanesinde işler nasıl? Orada olmak hoşuna gidiyor mu?"

"Ah, akıl hastanesi."

Staszek canlandı ve sanki bir şey söyleyecekmiş gibi oldu, ama aniden sustu, gözleri büyüdü ve yüzü aydınlandı. "Stefan, dinle! Bu şimdi aklıma geldi, ama ne önemi var? Arşimet'e de öyle olmuştu, biliyorsun! Dinle, niçin gelip akıl hastanesinde çalışmıyorsun? Niçin olmasın? İyi bir yer, biraz uzmanlaşırsın, bu bölgeyi biliyorsun, sakin ve ilginç bir iş olacak ve araştırma yapmak için bol vakit bulacaksın - her zaman araştırma yapmak istediğini söylerdin, yanlış hatırlamıyorsam."

"Ben mi? Akıl hastanesi mi?" diye sordu Stefan, hayretle. "Ben buraya sadece cenaze için geldim, biliyorsun. Zaten beni pek ilgilendirmiyor..." Durdu, son sözlerinin yanlış anlaşılacağını düşündü, ama Staszek bir şey fark etmemişti. Sonraki on beş dakikayı konu üzerinde, eğer Stefan işi alırsa neler olacağını tartışarak geçirdiler, zira gerçekten de akıl

hastanesinde açık olan bir doktor kadrosu vardı. Staszek Stefan'ın kuşkularını teker teker yanıtladı: "Psikiyatride uzmanlaşmamışsan ne olmuş? Hiç kimse anasının karnından uzman olarak çıkmıyor. Meslektaşların birinci sınıf, inan bana! Aslında doktorlar da herkes gibidir sanırım - bazıları daha iyi, bazıları daha kötü. Ama hepsi ilgi çekici insanlar. Ve öyle rahat bir yer ki! İşgalin dışında olmak gibi, hatta dünyanın dışında olmak gibi!" Staszek o kadar heyecanlanmıştı ki, akıl hastanesini dünyanın dışındaki bir çeşit gözetim evi, doğanın üstün zekâ verdiği bir insanın huzur içinde kendini geliştirebileceği hoş bir inziva mekânı gibi anlattı. Konuştular, konuştular. Stefan bu işten bir sonuç çıkmayacağına kesinlikle emindi, ama bu konu da tükenince onları bekleyen boşluğun korkusuyla arkadaşına cesaret veriyordu.

Kapı vuruldu. Anzelm amca ve halalar istasyona gitmek için ayrılıyorlardı. İşin doğrusu Stefan'ın da onlarla birlikte gitmesi gerekti, ama çılgınca bir öpme ve eğilme faslıyla bu işten kurtulabildi. Aniela yengenin keyfi yerinde görünüyordu, değişik şartlar altında bu durum Stefan'ın canını sıkabilirdi -Ksawery'in ona anlatmış olduğu şeyleri unutmamıştı- ama Staszek'in yanına geri dönmek için o kadar acele ediyordu ki, öfkelenmeye fırsat bulamadı. Aile ile, son defa da olsa, yeniden bir araya gelmesi -Anzelm'in kendini beğenmişliği, öpmek için Stefan'a sarılmıştı, ama sadece uzamış sakalını yanağına sürtmüştü, kuzen Melania'nın aptalca uyarıları ve önerileri- Staszek'in teklifinin çok daha çekici görünmesine neden oldu. Ne var ki, dönüp de arkadaşını oturma odasının duvarlarına asılı eski taş baskılara yapmacık bir umursamazlıkla bakarken bulunca, yeniden kararsızlaştı. Sonunda lehte ve aleyhte olan her şeyi dikkatle düşündükten sonra, bazı şeyleri halletmek için eve gitmesi gerektiğini söyledi (bu bir yalandı, halledecek bir şey yoktu, ama akla yakın geliyordu). Daha sonra -belli bir süre geçin-

ce (bunu vurguladı, çünkü sonradan sözünü tutmayan biri gibi gözükmek istemiyordu)- Bierzyniec'e dönecekti.

Öğle vakti Stefan amcasıyla nazik ama mesafeli bir şekilde vedalaştı ve istasyona gitmek için ayrıldı. Staszek de onunla birlikte geldi; Bierzyniec'e kadar aynı trene binebilirdi.

Ilık, baharı anımsatan bir gündü. Eriyen kar yolu bataklığa çeviren çağıltılı derelere dönüşmüştü. Stefan ve Staszek bata çıka yürürlerken çok az konuştular, zira birikintilere dikkat etmeleri gerekiyordu, ama aynı zamanda konuşacak birşeyleri yoktu. İstasyonda, eskiden ders aralarında yapmış oldukları gibi, yanan uçları avuçlarının içinde sigara içerek, tren gelene kadar vakit öldürdüler. Tren perona yaklaşırken, Staszek dehşet içinde baktı ve yayan gitmeye karar verdi. Vagonlar tepeleme insan doluydu. Pencerelere yaslanmışlar, çatılara oturmuşlar ve bütün demirlere, kapı kollarına ve basamaklara asılmışlardı. Duran tren binmeyi bekleyen köylülerin ve alışverişe gidenlerin kalabalığı tarafından istila edildiğinde, adeta bir savaş başladı. Stefan kendisinden beklemediği bir saldırganlık göstererek, sanki hayatı buna bağlıymış gibi, koyun postlarını itip kakmaya başladı. Tahta bir basamağın ucunda tek ayağını basabileceği bir yer elde ettiği sırada, tren harekete geçti. İki eliyle üstündeki kapıdan sarkan paltoları ve kürkleri yakaladı. Ama bu durumda birkaç dakikadan daha fazla dayanamayacağını anlayınca, aşağıya atladı. Tren o kadar hızlı gidiyordu ki, neredeyse düşecekti, ama sadece üzerine kirli kar ve sulu çamurun sıçramasıyla kurtuldu. Gösterdiği çaba ve öfkeyle yüzü kızarmış bir halde raylardan geri döndüğü zaman, Staszek'in anlayışlı ve dostça gülümsemesini gördü. Bu onun öfkesini daha çok arttırdı, ama arkadaşı uzaktan seslendi, "Aldırma, Stefan. Bu benim değil, kaderin işi. Hadi gel, Bierzyniec'e birlikte yürüyelim."

Stefan bir an için kararsız bir şekilde durdu ve ağzını aç-

maya davrandı - "halletmesi" gereken belirsiz şeyler hakkında değil de, temiz giysi ve sabun konusunda birşeyler söylecekti. Staszek kendisinden beklenmeyen bir enerji ile onu kolundan tuttu ve akıl hastanesinde ihtiyacı olan her şeyi bulacağını söyledi, bunu o kadar içtenlikle yaptı ki, Stefan itirazlarını bir tarafa bırakarak gülümsedi ve arkadaşıyla birlikte ufukta parlak bir şekilde yükselen Bierzyniec tepelerinin üç tümseğine doğru çamurun içinde bata çıka yürümeye başladı.

DAHİ

Nieczawy'den Bierzyniec'e on iki kilometrelik dolambaçlı ve çamurlu bir toprak yolla gidiliyordu. En yüksek tepeye ulaştıkları vakit, yol derin bir boğaza indi, bu da daha dar ama aynı şekilde batak bir geçide açıldı, daha sonra bir ağaç kümesinin ardından, güney yamacında genç bir orman olan bir tepe ansızın göründü. Üzerinde tuğla bir duvarla çevrilmiş büyük binalar vardı. Asfalt bir yol bahçe kapısına kadar gidiyordu. Hızlı yürüyüş nefeslerini kesmiş olduğu için, hedeflerine birkaç yüz metre kala durdular. Stefan bulundukları yerden geniş ve hafifçe meyilli bir arazi gördü, güneş batarken bazı yerlere sis inmeye başlamıştı. Eriyen kar tuhaf renkler yansıtıyordu. Aşınmış bir taş kemer -üzerinde iyice seçilemeyen bir yazı vardı ve iki ayağı çalıların arasında saklanmıştı- siyah bahçe kapısının önünde yükseliyordu. Stefan, yaklaştıkları vakit, CHRISTO TRANSFIGURATO* yazısını okuyabildi.

Güneş almayan yerleri hâlâ erimemiş olan su birikintileri-

(*) Tecelli etmiş, dönüşüm geçirmiş İsa Peygamber - ç.n.

ni aceleyle çatur çutur geçerek bahçe kapısına vardılar. Şişman ve sakallı bir kapıcı onları içeriye aldı. Staszek heyecanını belli etmeden işe koyuldu. Kendisi başhekimi ararken Stefan'ın zemin kattaki boş bir odada beklemesini istedi. Stefan büyük ve yassı taşlarla döşenmiş zemini arşınlarken sıvayla kısmen örtülmüş renkli bir duvar resmine ilgisizce baktı; soluk altın renkli nur halesi gibi bir şey vardı ve mavi sıvanın tam başladığı yerde bir ağız sanki haykırmak veya şarkı söylemek için açılmıştı. Ayak seslerini işitince, arkasına döndü. Staszek, sırtında yenleri fazla yıkanmaktan aşınmış uzun beyaz bir doktor gömleğiyle, beklediğinden daha erken geri gelmişti. Gömleğin içinde daha uzun boylu ve zayıf gözüküyor, yuvarlak yüzü memnuniyetten neşe saçıyordu.

"Mükemmel," dedi Staszek, Stefan'ın koluna girerek. "Her şeyi Pajpak ile konuştum bile. Kendisi bizim patronumuzdur. Adı Pajaczkowski, ama adam kekeliyor, bu yüzden... ama aç olmalısın, kabul et! Endişelenme, her şeyi hemen halledeceğiz."

Doktorlar ayrı bir binada, hoş, sıcak ve aydınlık bir yerde kalıyorlardı. Kural üst tabakanın rahat etmesiydi. Stefan, Staszek'in onu getirmiş olduğu odada sıcak su ile bir lavabo, biraz hastane işi bir yatak, lamba, oldukça sade mobilyalar ve hatta masanın üzerinde bir su bardağına konmuş üç adet kardelen çiçeği buldu. Fakat en önemli şey iyot kokusunun ve başka hastane kokularının olmamasıydı. Staszek nefes almadan gevezelik ederken, Stefan muslukları açıp kapadı, banyoyu gözden geçirdi, hoş bir gürleyişle akan duşu denedi, odaya geri döndü, sütlü kahve içti, küçük bir ekmeğin üzerine sarı ve tuzlu bir şey sürüp yedi - bütün bunları Staszek yaptığı ikramın zevkini çıkarsın diye, sırf arkadaşlık yüzünden yapıyordu.

"Evet? Ne düşünüyorsun?" diye sordu Staszek, Stefan sonunda her şeyi gözden geçirip yemeğini bitirdikten sonra.

"Ne hakkında?"

"Her şey. Dünya."

"Bu, felsefe yapmak için bir davet mi?" dedi Stefan, gülmesine engel olamayarak.

"Felsefe yapmakla ne demek istiyorsun? Dünya - bu günlerde bunun anlamı Almanlar demek. Herkes sonunda belalarını bulacaklarını söylüyor, ama -bunu söylediğim için üzgünüm- ben o kadar emin değilim. Adamlar daha şimdiden yönetimde değişikliklerden bahsediyorlar - görünüşe göre bir Polonyalı yönetici olamazmış. Ama daha hiçbir şey belli değil. Her neyse, ilk önce burayı iyice bir tanıman lazım. Daha sonra bir bölüm seçebilirsin. Acelesi yok. Önce etrafına güzelce bir bak."

Stefan Steszak'in tıpkı kuzen Skoczynska gibi konuştuğunu düşündü, ama sadece," Onlar... nerede?" diye sordu.

Pencereden sisli çiçek yataklarını, iyice seçilmeyen binaları ve uzakta, Arap veya Türk stili, hangisi olduğundan emin değildi, bir kuleyi görebiliyordu.

"Onları göreceksin, merak etme. Her taraf onlarla dolu. Ama sakinleş. Bugün koğuşlara gitmeyeceksin. Sana her şeyi açıklayacağım, böylece yolunu kaybetmezsin. Dostum burası bir tımarhane."

"Biliyorum."

"Bildiğini sanmam. Sen psikiyatri dersi aldın ve bir hastayla, bir nöroloji vakasıyla ilgilendin, doğru mu?"

"Evet."

"Görüyorsun işte. Tedavi mi? Çok kolay. Kırk yaşın altında bir delinin erken bunaması vardır. Soğuk banyolar, bromin ve scopolamine. Kırk yaşın üstünde yaşlılık bunaması vardır. Scopolamine, bromin ve soğuk banyolar. Bir de elektroşoklar. Psikiyatri işte bu kadar. Ama biz burada gerçekten tekin olmayan bir denizin ortasında sadece küçük bir adayız. Sana bir şey diyeyim mi, eğer personel ol-

masaydı... Her neyse, kısa sürede sen de öğrenirsin. Hayatını burada geçirmeye değer. Üstelik bir doktor olman da şart değil."

"Hasta olarak mı, demek istiyorsun?"

"Konuk olarak. Konuklarımız da var. Burada bazı önemli kişilerle tanışabilirsin. Gülme, ciddi söylüyorum."

"Kim mesela?"

"Sekolowski."

"Şu şair mi? Hani o..."

"Evet, bizimle birlikte, öyle sayılır. Yani nasıl söyleyeyim? Bir uyuşturucu bağımlısı. Morfin, kokain, hatta peyote, ama bunları artık bıraktı. Burada sanki tatil yapıyormuş gibi kalıyor. Başka deyişle Almanlardan saklanıyor. Bütün gün yazıyor, üstelik şiir de değil. Felsefi yıldırımlar. Göreceksin! Dinle, akşam vizitesine çıkmalıyım. Yarım saat sonra görüşürüz."

Staszek ayrıldı. Stefan bir süre pencerede durdu, sonra yeni mekânını dolaştı. Çevresindeki eşyaya dikkatini tam vermeden, orada öyle edilgen bir tavırla oturuyor, yine de her şeyi bilincine aktarıyordu. Edindiği yeni izlenimlerin, geçmiş birkaç günün tecrübelerinin üzerini örttüğünü hissetti, bir hatıra jeolojisi şekilleniyordu, derine gömülmüş ve rüyalardan oluşan bir alt tabaka ve daha akıcı, dış dünyanın etkilerine duyarlı, bir üst tabaka.

Aynanın karşısında durup dikkatle yüzüne baktı. Alnının daha yüksek ve saçlarının rengi daha belirgin, ya tamamen sarı ya da kahverengi olmalıydı diye düşündü. Sadece sakalı iyice koyu renkliydi, her zaman tıraşı gelmiş gibi bir izlenim uyandırıyordu. Daha sonra gözleri geliyordu - bazı insanlar gözlerinin kestane rengi, bazıları ise kahverengi olduğunu söylüyordu. Tam olarak ne olduğu kestirilmeyen bir insandı. Babasından miras aldığı burnu dışında: Sivri ve gaga bir burun, annesine göre "aç gözlü bir burun". Gevşedi ve son-

ra yüzünü gerdi, böylece yüz hatları daha asil gözüktü. Bir yüz buruşturması diğerini izledi ve dönüp pencereye doğru yürüyünceye kadar yüzünü oynatmayı sürdürdü.

"Maymunluk yapmaktan bir vazgeçebilsem, "diye düşündü öfkeli bir tavırla. "Pragmatik bir insan olmalıyım. Eylem, eylem, eylem." Babasının bir zamanlar durmadan söylediği bir şeyi hatırladı: "Hayatta bir amacı olmayan bir insan kendisi için bir amaç yaratmalıdır." Birçok amacın kısa -ve uzun- vadeli olması daha iyiydi. "Cesur ol" veya "İyi ol" gibi tanımlanması zor olan şeyler değil, ama "Tuvaleti tamir et" gibi şeyler. Basit bir insanın kaderine derin bir özlem duydu.

"Tanrım! Keşke toprağı sürebilsem, ekebilsem, biçebilsem ve yeniden sürebilsem. Veya tabureleri çaksam veya sepetler örsem ve onları pazara taşısam." Tahtadan Aziz heykelleri yontan bir köy heykeltraşının veya kırmızı sırlı bir horoz pişiren çömlekçinin mesleği ona mutluluğun zirvesi gibi geliyordu. Huzur. Sadelik. Bir ağaç, sadece bir ağaç olacaktı, nokta. Bu aptalca, anlamsız ve yorucu düşünceler olmayacaktı. Bu şey neden büyüyor, acaba canlı mı, neden bitkiler var, neden bu şey budur ve başka bir şey değildir, ruh atomlardan mı meydana gelmiştir? Sadece bir defacık olsun durabilmek! Odanın içinde dolanmaya başladı, iç sıkıntısı durmadan artıyordu. Neyse ki, Staszek viziteden geri döndü. Stefan, Staszek'in hastanenin içinde, körlerin arasındaki tek gözlü adam gibi kendinden emin olduğundan şüphelendi. Adam zararsız bir deliydi, küçük çapta bir deliydi ve bu çılgın delilik ortamına çok iyi uyum sağlamış görünüyordu.

Doktorların yemek odası üst katta geniş bir bilardo odasıyla içinde iskambil masalarına benzeyen mobilyaların olduğu daha küçük bir odanın yanındaydı.

Yemek fena değildi: Köfte ve fasulye salatası, arkasından kıtır kıtır çörek. Son olarak da kahve.

"Savaş, dostum, *à la guerre comme à la guerre*,"* dedi Stefan'ın solunda oturan kişi. Stefan oturanları gözden geçirdi. Yeni yüzler gördüğü her zaman olduğu gibi, insanlar birbirine benzer, değişebilir ve kişilikten uzak görünüyorlardı.

Savaş hakkındaki o espriyi yapan adam -Doktor Dygier veya Rygier, kendisini takdim ederken ne dediği anlaşılmamıştı- kısa boylu, büyük burunlu, esmer ve alnında derin bir yara izi olan biriydi. Altın çerçeveli küçük bir kelebek gözlük takmıştı, gözlük durmadan düşüyordu. Adam gözlüğü Stefan'ın sinirine gitmeye başlayan otomatik bir hareketle düzeltiyordu. Masadakiler fısıldaşarak ilgisiz konulardan konuşuyorlardı: Acaba kış bitmiş miydi, kömür yetecek miydi, çok iş olacak mıydı, ne kadar para alacaklardı. Doktor Rygier (Dygier değil) kahvesinden küçük yudumlar aldı, en iyi yapılmış olan çöreği seçti ve burnundan konuştu, söylediği şeyler hiç de ilginç değildi. Konuşurlarken ikisi de Profesör Pajaczkowski'yi seyrediyorlardı. Yaşlı adam, arasından pembe renkli derisinin gözüktüğü seyrek ve yumuşak sakalıyla bir güvercin yavrusuna benziyordu. Ufak tefekti, hafifçe titreyen buruşuk elleri vardı, arada sırada kekeliyor, kahvesini höpürdeterek içiyor ve konuşmaya başladığı sırada, kafasını sallıyordu.

"Demek bizimle birlikte çalışmak istiyorsunuz?" diye sordu Stefan'a, kafasını sallayarak.

"Evet, istiyorum."

"Evet, şüphesiz, şüphesiz."

"Çünkü pratik... çok yararlı olacak," diye mırıldandı Stefan. Yaşlı adamlara, resmi toplantılara ve sıkıcı konuşmalara karşı tuhaf bir nefret duyardı ve şu anda üçü birden başına gelmişti.

(*) Savaştayken savaşta gibi - ç.n.

"Ee, biz... evet... tamamen..." diye sürdürdü Pajpak, yeniden kafasını sallayarak.

Pajpak'ın yanında uzun boylu zayıf bir doktor oturuyordu, sırtında gümüş nitratla lekelenmiş bir iş gömleği vardı. Dikkat çekecek, ama hoş bir çirkinliği vardı, tavşan dudağı izi taşıyordu; burnu yassı, dudakları yayvandı ve sarı bir tebessümü vardı. Adam ellerini masanın üzerine koyunca, Stefan onların ebadına ve zarif biçimine şaştı. İki şeyin önemli olduğunu düşünürdü, tırnakların biçimi ve elin eniyle boyunun birbirine olan oranı ve Doktor Marglewski'nin elleri her iki bakımdan da üstünlük gösteriyordu.

Masada tek bir kadın vardı. Stefan içeriye girdiği vakit onu fark etmişti. Tokalaştıkları sırada, kadının eli şaşırtıcı derece soğuk, dar ve adaleli geldi. Böylesi bir el tarafından okşandığını düşünmek hem hoş olmayan bir şeydi, hem de aynı zamanda heyecan vericiydi.

Doktor Nosilewska'nın (Evli miydi? bekar mıydı?) kahverengi gür saçlarla örtülen solgun bir yüzü vardı, saçlarında altın ve bal rengi ışıklar oynaşıyordu. Kavisli açık alnının altında kaşları şakaklarına doğru yay gibi uzanıyordu, keskin mavi gözleri sanki elektrikli gibiydi. Kusursuz bir güzelliği vardı, bu yüzden sanki görünmezdi - insanın dikkatini çekecek bir doğum lekesi veya beni yoktu. Sakinliğine Afrodit'e benzer hatlarını ortaya çıkaran analık duygusu karışmıştı, ama saçlarındaki ve gözlerindeki parıltılarla ve sol yanağındaki hafif çukur -bir gamze değildi, ama onun şakacı bir imasıydı- tebessümüne canlılık katıyordu.

Sivilceli yüzlü, koyu renk saçlı ve gaga burunlu daha genç bir doktor daha vardı. Kimse onunla konuşmadı. Adı Kusniewicz idi.

Stefan'ın konuşmalardan anladığı kadarıyla iş zor, ama ilgi çekiciydi; psikiyatri, sıkıcı olsa bile, mesleklerin en şereflisiydi, buna rağmen eğer kendilerine imkân verilecek olsa, oda-

da bulunanların çoğu uzmanlık alanlarını değiştirirlerdi. Hastalar, sakin ve sessiz oldukları zaman bile baş belasıydılar ve ihtiyaçları olsun olmasın hepsine şok tedavisi yapılmalıydı. Hiç kimse siyasetten söz etmedi. Okyanusun dibinde olmak gibiydi: Bütün devinim uyuşmuş ve hafiflemişti, yüzeydeki en güçlü fırtınalar burada ancak bir dalga olarak, profesyonel teşhis koymak için bir neden olarak hissediliyordu.

Ertesi gün Stefan doktorların hepsiyle tanışmamış olduğunu anladı. Sabah vizitesinde Doktor Nosilewska'ya eşlik ediyordu (kadınların koğuşuna verilmişti) ve ağaçlardan damlayan sularla benek benek olmuş çakıl patikadan yürürlerken, beyaz gömlek giymiş uzun boylu bir adamla karşılaştılar. Kısa süreli bir karşılaşma olmasına rağmen, adam Stefan'ın hafızasına kazındı. Fildişinden işlenmişe benzeyen çirkin sarı hatları vardı, gözleri koyu renk bir gözlükle örtülmüştü. Büyük, sivri burnunun altındaki ince dudakları dişlerinin üzerinde gerilmişti. Stefan İkinci Ramses'e ait mumyanın bir zamanlar görmüş olduğu bir röprodüksiyonunu hatırladı: Yaşı belli olmayan bir keşişlik, ebedi hatlar. Kırışıkları adamın yaşamış olduğu yılları göstermiyordu, sanki yüzünün yapısına aitti. Hastanenin en iyi cerrahı olan doktor, sırık gibi inceydi ve düz tabandı. Adamın ayakları, çamurun içinde bata çıka yürürken ayrık ayrık basıyordu ve adam eğilerek Nosilewska'ya baştan sağına bir selam verdikten sonra, kırmızı binanın dışındaki sarmal merdiveni tırmandı.

Nosilewska beyaz elinde koğuşlar arasındaki kapıları açan anahtarı tutuyordu. Hemen hemen bütün binalar üstleri cam örtülü koridorlarla birbirlerine bağlanmıştı, böylece doktorlar viziteye çıktıkları vakit soğuk ve yağmurdan korunuyorlardı. Bu koridorlar insanın aklına seraların giriş yerlerini getiriyordu, ama bu izlenim koğuşların içinde kayboluyordu. Bütün duvarlar açık mavi renge boyanmıştı. Ortada hiçbir musluk, su borusu, priz veya kapı tokmağı yok-

tu - sadece tavana kadar uzanan düz duvarlar. Kiraz rengi giysiler içindeki hastalar tahta ayakkabılarını tıkırdatarak soğuk ve aydınlık odalarda, askeri usulde yapılmışa benzeyen düzgün yatakların arasında, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Pencerelere tedbirli bir şekilde demir parmaklıklar takılmış veya pencere önündeki geniş çiçek kasalarının arkasına tel kafesler konmuştu.

Nosilewska kapıları ardından kilitleyerek koğuşların içinden geçti ve akıcı, otomatik, neredeyse uykudaymış gibi hareketlerle yenilerini açtı. Stefan'ın da artık bir anahtarı vardı, ama onu bu kadar ustalıkla kullanamıyordu.

Stefan'ın çevresini yüzler sarmıştı: Bazıları soluk ve içine kapanık, sanki kafatasına kadar büzülmüş gibi; bazıları kabarık, şişkin, sağlıksız bir şekilde kızarmış. Erkeklerin kişisel özellikleri tıraşlı kafalarıyla ortadan silinmişti. Çıplak kafalardaki şişkinlikler ve acayiplikler o kadar çirkindi ki, adamların yüzlerindeki ifadeyi bastırıyordu. Çıkıntılı kulaklar, aşırı miyopluk veya rasgele bir nesneye takılan bir bakış - bunlar, en azından ilk bakışta hastaların en çok göze çarpan özellikleriydi. Bir erkek hastabakıcı bir hastayı koridor boyunca itiyordu, davranışı zalim olmaktan çok, bir insana yapılması uygunsuz olan bir davranışı çağrıştırıyordu. Stefan ve Nosilewska yanından geçerlerken adam bir an için nazikleşti. Uzaklarda bir yerde hafif bir çığlık atıldı, sanki birisi zorunluluktan veya hastalık yüzünden değil, öyle yapmayı gerekli gördüğü için, egsersiz yapar gibi bağırmıştı.

Nosilewska'da da bir tuhaflık vardı. Stefan o sabah bunu daha önceden fark etmişti. Sabah kahvaltısı sırasında estetik bir ilgi ile kadının hatlarını ezberlemeye çalışmıştı, böylece onları daha sonra gözünün önünde canlandırması mümkün olacaktı. O sırada kadın başını bir kuğu gibi dumanı tüten maşrapanın kenarına eğince, gözlerinde boş bir ifade olduğunu, hiçbir şeye bakmadığını fark etmişti. Stefan kadının

bütün diğer bilinçdışı hayat işaretlerini izlemişti: Boynun altında hafifçe atan nabız, gözlerin sakin bulutlanması ve kirpiklerin titremesi. Kadın mavi ve delici bakışlarını kendisine doğru yavaş yavaş çevirince, Stefan neredeyse korkmuş ve bir an sonra dizleri birbirine deyince, hemen bacağını geri çekmişti - bu temas kendisine tehlikeli gözükmüştü.

Nosilewska'nın kadınlar koğuşunda derli toplu bir ofisi vardı. İçinde hiçbir özel eşyası olmamasına rağmen, herhangi bir parfümden daha ince bir dişilik havada asılı duruyordu. Beyaz metalden bir çalışma masasına oturdular ve Nosilewska bir çekmeceden bir kart indeksi çıkardı. Bütün diğer kadın doktorlar gibi tırnak cilası kullanmamıştı, ama parmak uçlarının kısa, yuvarlak ve göze hoş gelen biçiminde oğlan çocuklarına özgü bir güzellik vardı. Duvarda yüksek bir yerde küçük siyah renkli bir İsa heykeli iki adet, heykele kıyasla çok büyük kancaya asılmıştı. Bu Stefan'ın ilgisini çekmişti, ama dikkat etmesi gerekiyordu: Kadın ona yapacağı işlerin bir özetini vermekteydi. Nosilewska'nın sesi çatallaşacak gibiydi, sanki tiz bir sesle konuşmaya başlayacaktı. Stefan daha önce bir psikiyatrik muayenenin vaka tarihçesini hiç yazmamıştı; tıp okulunda hep kopya çekmişti. En baştan yazması gerekmediğini, sadece eski notlara eklemeler yapacağını öğrenince, Nosilewska'nın işe yarar önerilerinin değerini anladı. Kadın da, kendisi gibi, bütün kayıtların felaket sıkıcı ve işe yaramaz olduğunu biliyordu, ama geleneğe saygı yüzünden bunların yapılması gerekti.

"İşte hepsi bu kadar."

Stefan ona teşekkür etti ve işe girişmek için hazırlandı. Sonra ince beyaz çoraplı, gri renkli inci düğmeli, terzi elinden çıkmış beyaz doktor gömlekli bu zarif kadın ne kadar klişeleşmiş bir oyun oynadıklarının acaba farkında mı diye düşündü. Kadın, tıknaz ve kıtık bir kız olan hemşireyi, çağırmak için zile bastı.

"Genellikle etrafta dolaşır ve hastalara nasıl olduklarını ve şeyleri, yani arazları hakkında neler düşündüklerini sorarsınız, ne demek istediğimi anladınız mı? Ama şimdi sizi krallığımda şöyle bir gezintiye çıkarmak istiyorum."

Gerçekten kadının krallığında dolaşıyor gibiydiler. Stefan kapalı yerlerde kalma korkusu olmamasına rağmen, sihirli anahtarla arkasından kilitlenmiş bütün o kapıların farkındaydı ve bu yüzden içinde sıkıntılı bir duygu giderek büyüyordu. Demir parmaklıklar ofiste bile pencereyi karartmıştı ve kilitli ilaç dolabının yanında, köşede, buruşuk bir kumaş parçası vardı: Bir deli gömleği. İçeriye getirilen hastanın görüntüsü çok uzun ve dar olan pijama altı yüzünden grotesk bir şekil almıştı. Kadının ayağında siyah terlikler vardı. Yüzü ifadesizdi, ama sanki sakladığı bir sürpriz var gibiydi. Makyajla çekici olabilirdi. Kaşları suni olarak, görünüşe göre kömürle siyahlaştırılmıştı. Kaşlar şakaklarına kadar uzanıyordu. Bu durum tuhaflık duygusunun nedeni olabilirdi, ama Stefan hastanın söylediklerine o kadar şaşırmıştı ki, ona bakmakta güçlük çekiyordu. Kadına sakin ve ilgisiz bir şekilde yeni bir şey var mı diye soruldu. Hasta umut verici bir tavırla gülümsedi, ince ve ahenkli bir sesle yanıt verdi:

"Bir ziyaretçim oldu."

"Kimdi o, Suzanna?"

"Efendimiz İsa. Geceleyin geldi."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Yatağıma girdi ve..." Kadın cinsi münasebeti en kaba terimlerle anlattı, merakla Stefan'a bakıyordu, sanki, "Eh, buna ne diyorsun?" demek ister gibiydi.

Stefan donup kaldı, o kadar utanmıştı ki nereye bakacağını bilmiyordu. Nosilewska küçük bir sigara tabakası çıkardı, Stefan'a bir tane uzattı, kendisi için de bir tane aldı ve sonra hastaya ayrıntıları sormaya başladı. Stefan'ın elleri o kadar çok titriyordu ki, kadının sigarasını yakmaya çalı-

şırken üç tane kibrit kırdı. Nosilewska ondan hastanın reflekslerini kontrol etmesini istediği vakit, bu işi beceriksizce yaptı. Daha sonra, kayıtsızca ayakta duran hemşire hastanın kolundan tuttu, onu iskemlesinden bir çamaşır torbası gibi kaldırdı ve dışarıya çıkardı.

"Paranoya," dedi Nosilewska. "Sık sık halüsinasyonlar görür. Şüphesiz hepsini yazmak zorunda değilsiniz, sadece birkaç kelime işi görür."

Kızılımsı gri saçlı şişman bir kadın olan bir sonraki hasta bir sürü huzursuz el kol işaret yaptı, sanki onu arkadan, giysisinin kıvrımlarından tutan kızdan kurtulmaya çalışıyordu. Hiç durmaksızın konuştu, doktor ona bir soru sorduğu zaman bile, hiçbir anlamı olmayan kelimelerin akışı sürdü. Ansızın hasta daha şiddetli bir şekilde silkindi ve Stefan elinde olmaksızın irkildi. Nosilewska kadının götürülmesini emretti.

Üçüncü hastanın pek insana benzer bir hali yoktu. Ağır ve bayıltıcı pis bir koku ondan önce içeriye girmişti. Uzun boylu zavallı yaratığın cinsiyetini anlamak kolay değildi. Giysisinin deliklerinden erimiş bedenini saran mavimsi bir deri görünüyordu. Kadının yüzü yayvan, kemikli ve bostan korkuluğu gibi ifadesizdi. Nosilewska Stefan'ın anlayamadığı bir şey söyledi ve kolları iki yanına bitişik olarak dik duran hasta konuşmaya başladı.

"*Menin aeide thea...*"* Kadın *İlyada*'yı ezbere okuyor, vezni de doğru vurguluyordu.

Hemşire hastayı götürdükten sonra, Nosilewska Stefan'a açıklama yaptı. "Bu hastamızın doktorası var. Bir süre katatonik** idi. Onu görmenizi istedim, çünkü ders kitaplarına girmeye layık bir vaka: Hafıza tamamen yerinde."

(*) *İlyada*'nın başlangıcı. "Öfkenin şarkısını söyle Tanrıça..."

(**) Katatonik şizofreniye tutulmuş kimse. Katatoni: Kişinin zaman zaman taşkınlık ve durgunluk devrelerine girmesi.

Stefan elinde olmaksızın," Ama kadının görünüşü..." dedi.

"Bizim kabahatimiz değil. Ona temiz giysiler veriyordum, ama birkaç saat sonra durum aynı oluyordu. Her dışkı yiyenin başında dursun diye bir hemşire tayin edemezsiniz, özellikle bu günlerde. Ben şimdi eczaneye gidiyorum, ama siz vaka tarihçelerini yazın. Tarihleri ve numaraları deftere işleyin. Maalesef idari formaliteleri kendimiz halletmek zorundayız."

Stefan ilk hastanın kullanmış olduğu müstehcen sözlere sıkça raslanıp raslanılmadığını sormak istiyordu, ama bu soru tecrübesizliğini ortaya çıkaracağı için dilini tuttu. Nosilewska ayrıldı. Stefan kâğıtları elden geçirdi. Bitirdiği zaman, kalkıp gitmek için kendisini zorladı. Kadınlar etrafta dolaşıyorlardı. Bazıları üzerlerine kâğıt parçaları, paçavralar ve ipler takarlarken kıkırdıyorlardı. Köşede, yanlarında tel örgüsü kafesler, tepesinde ipler olan boş bir yatak vardı. Stefan duvar boyunca yürürken, elinde olmaksızın sırtını hastalara dönmek istemiyordu, ıstıraplı bir feryat işitti. Küçük bir giriş yerindeki kalın bir kapıdan içeriye baktı. Burası bir tecrit hücresiydi. İçeride çıplak bir kadın vücudunu sanki bir torbaymış gibi içine pamuk doldurulmuş duvarlara çarpıyordu. Kadının gözleri Stefan'ınkilerle karşılaştı ve kadın donup kaldı. Bir an için feci durumundan ve çıplaklığından utanan normal bir insan olmuştu. Sonra birşeyler mırıldanmaya başladı ve Stefan'a yaklaştı. Yüzünü pencereye dayadı, uzun gri saçları camın üzerine düştüğü vakit, çürümüş dudaklarını açtı ve yaralı diliyle camı yalayıp pembemsi tükürük izleri bıraktı.

Stefan kendine hakim olamayarak oradan kaçtı. Bir çığlık işitti. Bir banyoda bir hemşire uluyan ve şiddetle mücadele eden bir hastayı küvete sokmaya çalışıyordu. Hastanın bacakları kıpkırmızı olmuştu: Su çok sıcaktı. Stefan hemşireye suyu ılındırmasını söyledi. Fazla nazik davranmış olduğunu biliyordu, ama hemşireyi azarlayamayacağını hissetti. Bunun için henüz çok erken, diye düşündü.

Üçüncü bir oda horultular, zangırdamalar ve hırıltılarla doluydu. Ensülin şoku geçiren kadınlar koyu renkli battaniyelerin altında yatıyorlardı. Orada burada soluk mavi renkli bir çift göz Stefan'ı bir böceğin boş bakışlarıyla izliyordu. Birisinin parmakları gömleğine yapıştı. Koridora çıktıktan sonra, Staszek ile karşılaştı.

Stefan'ın yüzü tuhaf görünüyor olmalıydı, çünkü Staszek omuzuna vurup konuştu; "Nasıl geçti? Tanrı aşkına o kadar ciddiye alma." Arkadaşı Stefan'ın koltuk altlarındaki ıslak lekelerinin farkına varmıştı.

Stefan bir rahatlama hissiyle ona ilk hastadan bahsetti ve diğerlerinin nasıl göründüğünü anlattı. Manzara çok korkunçtu.

"Çocuk olma," dedi Staszek. "Bunlar sadece hastalığın arazları."

"Buradan çıkıp gitmek istiyorum."

"Kadınlar her zaman daha kötüdür. Biraz önce Pajpak ile konuşuyordum, zira bunun olacağını hissetmiştim." Stefan Steszak'in nüfuzunu kullanmasından ferahlık duydu. "Ama Nosilewska gerçekten burada yapayalnız ve yardıma ihtiyacı var. Hiç olmazsa görünüşü kurtarmak için onunla bir hafta kal, sonra seni Rygier'e transfer ederiz. Veya belki - dur bir dakika, bu da bir fikir. Sen Wlostowski'ye anestezi asistanlığı yapmıştın, değil mi?"

Gerçekten de Stefan anestezi işinde iyiydi.

"Durum şu ki, Kauters kimsesi yok diye şikâyet ediyordu."

"Kim?"

"Doktor Orybald Kauters." dedi Staszek vurgulayarak. "İlginç bir ad, öyle değil mi? Adam bir Mısırlıya benziyor, ama rivayete göre ailesi Courland asillerindenmiş. Bir beyin cerrahı. Fena da sayılmaz."

"Evet, bu daha iyi olacak," dedi Stefan. "Hiç olmazsa birşeyler öğrenirim. Çünkü burada..." Elini salladı.

"Seni daha önceden uyarmak istedim ama, vakit olmadı. Hemşireler tam anlamıyla vasıfsız, bu yüzden biraz duygusuz ve zalimler. Aslında bazen çok kötü şeyler yapıyorlar."

Stefan onun sözünü kesip neredeyse bir hastayı haşlayacak olan hemşireden bahsetti.

"Evet, bu oluyor. Bir gözün hep onların üzerinde olmalı, ama aslında - yani insanlar nasıldır bilirsin. Bir insanın meslek seçiminin altında sapıkça duygular yatabilir..."

"Bu ilginç bir konu," dedi Stefan. Koğuşa geri dönmemek için bir bahane arıyor ve konuşmak istiyordu. Bir koridor penceresinin altında duruyorlardı. "Meslek seçiminde hür olmak iyi bir şey gibi görünüyor," dedi Stefan, "ama ancak kalabalık bir nüfus grubunda rasgele dağılım kuralı toplum açısından önemli bütün mevkilerin dolmasını garantiler. Teorik olarak, örneğin, hiç kimse lağımlarda çalışmak istemeyebilir. O zaman ne olacak? Özel olarak görevlendirme mi yapılacak?"

"Şimdiye kadar işe yaradı. Rasgele dağılım işi gördü. Aslında, bu Pajpak'ın sevdiği konulardan biridir. Ona söylemem gerek." Staszek gülümsedi, nikotinle sararmış dişleri göründü. "Pajpak insanların fazla zeki olmamasının iyi bir şey olduğunu söylüyor. 'Herkes üniversite profesörü - bu bir k-k-kabus olurdu. Sokakları kim süpürecek?'" Staszek, yaşlı adamın sesini taklit etti.

Ne var ki, Stefan bu konudan da sıkılmıştı.

"Koğuşa benimle birlikte gelir misin? Vaka tarihçelerini odama götürmek istiyorum. Sanırım koğuşta da yazmak mümkün olabilir, ama ben arkamdaki o kapı yüzünden yapamıyorum."

"Hangi kapı?"

"Arkamda durduklarını ve anahtar deliğinden baktıklarını hissediyorum."

"Kapıya bir havlu as." Staszek o kadar ciddi bir şekilde

konuşmuştu ki, Stefan ferahladığını hissetti: Staszek de aynı duyguları yaşamış olmalıydı.

"Hayır, bu şekilde yapsam daha iyi olacak."

Nöbetçi odasına geri döndüler ve oraya gitmek için kadınlara ait üç koğuştan geçmek zorunda kaldılar. Ürkek gözlerle bakan, perişan, uzun boylu sarışın bir kadın Stefan'ı bir doktor olmaktan çok sanki sokakta yardımını istediği bir yabancıymış gibi yanına çağırdı.

"Burada yeni olduğunuzu görüyorum," diye fısıldadı kadın, sinirli bir tavırla çevresine bakınarak. "Sizinle beş dakika konuşabilir miyim? İki dakika bile olur." diye yalvardı. Stefan Staszek'e baktı, arkadaşı hafifçe gülümseyerek ayakta duruyor ve doktorların kullandığı lastik çekiçle oynuyordu.

"Doktor, ben tamamen normalim!"

Stefan yalancılığın bazı delilik çeşitlerinde klasik bir araz olduğunu biliyordu, bu yüzden kadını nasıl idare edeceğini bildiğini düşündü. "Bu konuyu vizite sırasında konuşuruz."

"Konuşacak mıyız? Gerçekten mi?" Kadın neşelenmiş görünüyordu. "Doktor, beni anladığınızı görüyorum."

Sonra eğilerek yakınlaştı ve fısıldadı, "Çünkü buradaki herkes deli. *Herkes*." diye ekledi vurgulayarak.

Stefan kadının niçin bu kadar sır saklar gibi konuştuğunu merak etti. Bir tımarhanede kimi bulmayı umuyordu ki? Ne var ki, Staszek ile yürürken, ansızın anladı: Kadın, doktorlar da dahil, herkesi kastetmişti! Nosilewska da mı? Stefan elinden geldiğince nazik bir şekilde Nosilewska'nın belki biraz tuhaf olup olmadığını Staszek'e sormaya çalıştı, ama arkadaşı homurdandı.

"Nosilewska mı?" Staszek ateşli bir savunmaya girişti: "Saçma! En iyi ailelerden birinden geliyor." Stefan, adamın kadına umutsuzca aşık olduğunu anladı. Birden Staszek ona farklı göründü. Fırlak gırtlağındaki iyi tıraş edilmemiş yeri, çirkin dişlerini, büyümeye başlayan bir sivilceyi, artık

gerilemeye başlayan saç çizgisini (adamın birkaç yıl önce dalgalı koyu renkli saçları vardı) fark etti.

Hiç şansı yok, diye düşündü Stefan.

Nosilewska Stefan'ı hiç ilgilendirmiyordu. Güzel bir kadındı, hatta çok güzel, şahane gözleri vardı, ama onda kendisini iten birşeyler vardı.

Yürürlerken, Staszek Sekulowski'yi hatırladı ve Stefan'ı onunla tanıştırmaya karar verdi.

"Fevkalade parlak biri," diye açıkladı Staszek, "ama aklı dağınık. Şahane bir sohbet yapabilirsin, ama onu kızdırma. Tavırlarına da dikkat et, olmaz mı? Çok alıngandır."

"Dikkatli olacağım," diye söz verdi Stefan.

Nekahet dönemi hastaların bulunduğu bölümüne gitmek için dışarıya çıktılar. Gökyüzü açılıyordu, rüzgâr gri renkli yumuşak bulutlarda büyük delikler açıyordu. Sis ağaçların üzerinde alçaktan süzülüyordu.

Karşılarına süprüntü dolu bir el arabasını iten kısa paltolu bir adam çıktı. Bir Yahudi'ydi, güçlü vücutlu, esmer bir adamdı, sakalı sanki gözlerinden başlıyordu.

"Günaydın, efendim," dedi Stefan'a, Staszek'e aldırmayarak. "Beni unuttunuz mu, doktor? Evet, beni hatırlamadığınızı görüyorum."

"Emin değilim," diye başladı Stefan, durup diğer adamın eğilmesine karşılık verirken. Staszek durumdan eğlendiğini açıkça belli eden bir şekilde ayakta duruyor ve ayakkabısını ucuyla bir otu tekmeliyordu.

"Nagiel, Salomon Nagiel. Babanızın metal işlerini yapardım, hatırlamadınız mı?"

Stefan'ın zihninde bir ışık yanıp söndü. Gerçekten babasının bazen bir model yapmak için atölyeye birlikte girip ortadan kaybolduğu bir usta vardı.

"Burada ne yaptığımı biliyor musunuz?" diye devam etti Nagiel. "Ben baş meleğim."

Stefan kendisini aptal gibi hissetti. Nagiel yakınlaştı ve ciddi bir tavırla fısıldadı; "Bir hafta sonra büyük bir toplantı olacak. Efendimiz Tanrı da orada olacak, Davut da, bütün diğer peygamberler ve önemli melekler de. Herkes. Orada ben nüfuzlu biriyim, bu yüzden eğer bir şeye ihtiyacınız olursa, sadece bana haber verin, ben çaresine bakarım."

"Hayır, bir şeye ihtiyacım yok."

Stefan Staszek'i kolundan yakaladı ve kapıya doğru çekti. Yahudi durmuş, küreğine dayanarak onları seyrediyordu.

"Dışarıdan birisi tımarhane hakkında neler düşünür acaba," dedi Stefan, sarı renk fayanslı uzun bir koridora girdikleri sırada. Başka bir koridor merdiven sahanlığında sola kıvrılıyordu, burası geniş aralıklarla konmuş küçük lambalarla aydınlanıyor ve insana bir orman izlenimi veriyordu. Karanlığın içine dalıp çıkarak yürüdüler.

"Şimdiye kadar görmüş olduğun arazlar bilinen şeylerdi. Vehimler, halüsinasyonlar, kaslarda meydana gelen aşırı hareketlenme, bunama, katatoni, mani ve bunun gibi şeyler. Ama şimdi dikkat et."

Staszek buzlu camdan bir lambanın altında kolu ve kilidi olan normal bir kapının önünde durdu.

Küçük ve havadar bir odaya girdiler, içeride duvara dayalı bir yatak, birkaç beyaz iskemle ve üzerine kalın kitapların düzgünce dizilmiş olduğu bir masa vardı. Menekşe renginde gümüşi çizgili bir pijama giymiş bir adam sırtı kapıya dönük olarak oturuyordu. Adam yüzünü dönünce, Stefan şairin resimli bir dergideki bir fotoğrafını hatırladı. Uzun boylu bir adamdı, yakışıklı sayılabilirdi, ama kilo almış olması sert ve düzgün hatlarını bozmuştu. Kalın kaşları şakakları gibi kırlaşmıştı ve gözleri parlak, canlı, güçlü ve acımasızca bakabilecek türdendi, ama o anki gevşemede boş boş bakıyordu. Gözleri renksizdi ve çevresindeki tonları yansıtıyordu. O anda açık renkliydi. Şairin açık havaya çık-

madığı için solgun olan cildi neredeyse saydamlaşmıştı; gözlerinin altında küçük torbalar vardı.

"İzninizle meslektaşım Doktor Trzyniecki'yi tanıştırayım," dedi Staszek. Bir süre bizimle birlikte çalışacak. Fikir tartışmalarında mükemmel bir katılımcıdır."

"Ama sadece bir amatör olarak," dedi Stefan, Sekulowski'nin kısa ve samimi tokalaşmasından hoşlanmıştı. Oturdular. Tuhaf bir manzara sayılabilirdi: Ceplerinden pervasızca stetoskoplar ve çekiçler sarkan beyaz gömlekli iki adam ve çılgın bir pijama giymiş daha yaşlı bir adam.

Bir süre oradan buradan konuştular, daha sonra Sekulowski; "Tıp bilimi sonsuzluğa oldukça iyi bir pencere açabilir. Bazen onu sistematik bir şekilde öğrenmediğim için pişmanlık duyuyorum," dedi.

"Psikopatoloji konusunda bir uzman ile konuşuyorsun," dedi Staszek Stefan'a, arkadaşının her zamankinden daha çekingen ve gergin olduğunu fark eden Stefan, elinden geleni yapıyor diye düşündü.

Stefan daha henüz hiç kimsenin tıp mesleğini inandırıcı bir şekilde anlatan bir roman yazmamış olduğunu söyledi.

"Bir yazar taslağının işi," dedi şair, nazikçe, ama ilgisizce gülümseyerek. "Günlük hayatın bir aynası mı? Bunun edebiyatla ne ilgisi var? Bu görüşe göre, doktor -Witkacy'in söylediklerinin tersine- roman röntgenciliğin sanat şekli olur."

"Ben mesleğin bütün o karmaşıklığını aklımdan geçiriyordum... İnsanları sadece dışarıdan tanıyarak üniversitenin koridorlarına giren bir kişinin değişimi... ve bir doktor olarak çıkar."

Söylediklerinin kulağa aptalca geldiğinin farkındaydı. Stefan, tatsız bir sürprizle, düşüncelerini şekillendirmekte, kelimeleri seçmekte zorluk çektiğini ve Sekulowski'den hiçbir şekilde korkmamasına rağmen, bir profesörün karşısındaki lise öğrencisi gibi aklının karıştığını fark etti.

"Bana öyle geliyor ki, nasıl en uzaktaki yıldız hakkında bir şey bilmiyorsak, vücudumuzu da öyle tanımıyoruz," dedi şair, sakin bir tavırla.

"Ama o vücudu yöneten kanunları keşfediyoruz."

"Biyolojik tezlerin çoğunluğunun antitezleri olduğu sürece hayır. Bilimsel teori entelektüel çiklettir."

"Ama sormama izin verin," diye yanıtladı Stefan, hafifçe sabırsızlanarak. "Hasta olduğunuz zaman ne yaptınız?"

"Doktor çağırdım." Sekulowski gülümsedi. Gülümsemesi bir çocuğunki gibi aydınlıktı. "Fakat on sekiz yaşına gelince, çok sayıda geri zekâlının doktor olduğunu fark ettim. O zamandan beri hastalığa karşı panik derecesinde bir korku duyarım, çünkü vücudunuzu kendinizden daha aptal birine nasıl teslim edebilirsiniz?"

"Bazen en iyisi budur. Hiç en yakınlarınızdan sakladığınız şeyleri, karşınıza ilk çıkan yabancıya açma ihtiyacı duyduğunuz olmadı mı?"

"Size göre yakın olan kimdir?"

"Anneniz ve babanız, örneğin."

"En iyisini anne ile baba mı bilir?" diye sordu Sekulowski. "Anneler ve babalar yakın mı sayılıyorlar? Neden selekant* sayılmıyor? Ne de olsa, sizin biyoloji hocanız bize onların evrim zincirindeki ilk halka olduğunu öğretiyor, o halde niçin yakınlık bütün aileye, kertenkeleler de dahil, yayılmıyor? Bir çocuğu onun gelecekteki entelektüel hayatına ilgi duyarak dünyaya getirmiş birisini tanıyor musunuz?"

"Peki, ya kadınlar?"

"Şaka yapıyor olmalısınız. Ayrı cinsler birbirleriyle karmaşık nedenlerden dolayı ilgilenirler, muhtemelen şurada bir şeyi eksik olan, burada bir şeyi fazla olan çarpık bir pro-

---

(*) Selekant: Nesli tükenmiş ilkel bir balık türü - ç.n.

tein yüzünden, ama oradan yakınlığa nasıl ulaşıyoruz? Entelektüel yakınlığa. Bacağınız size yakın mıdır?"

"Bacağımın bununla ne ilgisi var?" Stefan altta kaldığını görebiliyordu; Sekulowski konuşmayı raketteki bir top gibi oradan oraya fırlatıyordu.

"Her türlü ilgisi var. Bacağınız şüphesiz yakındır, çünkü onu iki şekilde kavrayabilirsiniz: Gözleriniz kapalıyken 'bir bacağa sahip olmanın bilinçli duygusuyla' ve ona baktığınız veya dokunduğunuz vakit - başka bir deyişle bir nesne olarak. Maalesef hiç kimse bir diğeri için bir nesneden daha başka bir şey değildir."

"Saçma. Şüphesiz hiçbir zaman bir arkadaşınız olmadığını veya hiçbir zaman sevmediğinizi söylemek istemiyorsunuz?"

"İşte şimdi bir yere varıyoruz!" dedi Sekulowski, yüksek bir sesle. "Tutalım ki, oldu. Ama bunun yakınlık ile ne ilgisi var? Hiç kimse bana kendimden daha yakın olamaz ve bazen ben kendimi bile bir yabancı gibi hissediyorum."

Şair, sanki dünyadan elini ayağını çekiyormuş gibi, ağır ağır göz kapaklarını indirdi. Bu konuşma bir labirentte dolaşmaya benziyordu. Stefan dayanmaya ve elinden geleni yapmaya karar verdi. Eğlenceli olabilirdi.

"Ama sizin edebiyatınız bir uzlaşma değil. Birisi kelimeleri çok tek taraflı ele alıyor ve ayrıntıları geçip gidiyor..."

"Devam edin," diye şair onu teşvik etti.

"Bir edebi eser alışılmış davranışlarla ilgilidir ve yazar onları kırabildiği ölçüde yeteneğini gösterir. Realist olması gerektiğini söylemiyorum. Bütün edebi üsluplar iyi olabilir, yeter ki yazar eserin iç mantığına saygı göstersin. Eğer kahramanınızı bir kere duvardan geçirirseniz, bu işi tekrar yapmasına izin vermelisiniz..."

"Özür dilerim, ama sizin açınızdan edebiyatın amacı nedir?" diye sordu Sekulowski, yavaşça, sanki uykuya dalıyor gibi.

Ne var ki, Stefan daha bitirmemişti; sözünün kesilmesi kafasını karıştırdı ve düşünce silsilesini kaybetti.

"Edebiyat öğretir..."

"Ah, öyle mi?" Şair içini çekti. "Peki, Beethoven ne öğretiyor?"

"Einstein ne öğretiyor?"

Stefan'ın sabırsızlığı artık sinirlenme sınırına dayanmıştı. Kesinlikle Sekulowski'nin ünü şişirmeydi. Niçin ona yumuşak davranmalı?

Şair sakin bir şekilde gülümsedi, kendinden çok hoşnut görünüyordu. "Doğal olarak, hiçbir şey," dedi. "O oyun oynuyor, dostum. Sadece bazı insanların bundan haberi yok. Bir köpeğe bir parça et verdiğiniz her seferde bir ışık yakın, bir süre sonra köpek ışık gördüğü vakit, salyalarını akıtmaya başlayacaktır. Bir adama kâğıdın üzerine karalanmış yeteri kadar mürekkep gösterin ve bir süre sonra adam bunun evrenin bir modeli olduğunu söyleyecektir. Bu nöroloji, itaat okulu, hepsi bu."

"Bu örnekteki bir parça et nedir?" diye hemen sordu Stefan, kendisini tuş yapan bir eskrimci gibi hissediyordu. Ama Sekulowski karşılık vermekte gecikmedi.

"Burada bir parça et olan şey Einstein veya başka bir değerli otoritedir. Matematik bir çeşit entelektüel elim sende oyunu değil midir? Ve mantık, en katı kurallarla oynanan satrançtır. Bu iple oynanan bir çocuk oyununa benzer, iki oyuncu ipi parmaklarının etrafında ustaca kombinasyonlarla döndürürler, tekrar, tekrar döndürürler, sonunda başladıkları noktaya geri dönerler. Peano ile Russell'ın iki kere iki dört ederi nasıl ispatladıklarını hiç gördünüz mü? Tam bir sayfa dolusu cebir sembolleri kullanmışlar. Herkes oyun oynuyor, ben de oynuyorum. Benim *Çiçek Bahçesi* adlı tiyatro oyunumu gördünüz mü? Ona kimyasal dram adını verdim. Çiçekler bakteri, bahçe ise onların içinde ürediği

insan vücududur. Verem mikrobu ile akyuvarlar arasında şiddetli bir savaş cereyan etmektedir. Bakteriler, lipoidleri görünmez yapan zırhı ele geçirdikten sonra, Süpermikrobun başkanlığında birleşirler, akyuvarları yenerler ve sonra tam mutlu ve kutsanmış bir gelecek ayaklarının altına serilirken, altlarındaki bahçe çöker. Başka deyişle insan ölür, zavallı küçük bitkiler de onunla birlikte ölmek zorundadır."

Stefan oyunu bilmiyordu.

"Kendimden bahsettiğim için beni bağışlayın," dedi şair. "Ama her birimiz dünyanın birer ozalit kopyasıyız. Mesele şu ki, plan her zaman iyi uygulanmıyor. İnsanoğlunun meydana getirilmesinde bir sürü beceriksizlik işe karışıyor. Ve dünya da," dedi adam, sanki komik bir şey görmüş gibi pencereden dışarıya bakarak, "niçin var olduklarını kimsenin açıklayamayacağı çok fantastik tuhaflıkların bir koleksiyonundan başka bir şey değildir. Şüphesiz en kolay yol hiçbir şey görmediğinize kendinizi inandırmanız, yani her şey neyse, odur. Ben bunu her zaman yapıyorum. Ama yeterli değil. Tam rakamı hatırlayamıyorum -bugünlerde hafızam zayıflıyor- ama atomların arasından tek bir canlı hücre çıkma olasılığını bir zamanlar okumuştum. Trilyonda bir gibi bir şeydi. Üstelik tek bir canlı insan bedenini meydana getirmek için bu hücrelerin milyarlarcasının bir araya gelmesi gerek! Her birimiz büyük ikramiyeyi kazanmış birer loto kuponuyuz: Birkaç düzine yıl süren bir hayat, ne eğlence! Aşırı sıcak gazlar, beyazlığa sarmallanan nebulalar ve kozmik mutlak boşlukta, ansızın bir protein ortaya çıkıyor, hemen bir bakteri tozuna dönüşecek ve yok olacak yağlı bir jel. Maddeyi düzen ve kaos olarak ikiye ayıran bu tuhaf enerji alanını yüz binlerce kurnazlık destekliyor. Bir uzay tohumu boş bir manzaranın içinde sürünerek ilerliyor. Peki, ama niçin? Hiç merak ettiniz mi, niçin bulutlar ve ağaçlar sonbaharda altın kahverengi, kışın gri renklidir, niçin

manzara mevsimlerle değişiyor, niçin güzellik hepimizi bir balyoz darbesiyle sarsıyor? Niçin böyle oluyor? Aslında hepimiz yıldızlar arası siyah toz, Magellanik bulutun parçaları olmalıydık. Normal durum yıldızların gürlemesi, meteorların yağmuru, boşluk, karanlık ve ölümdür."

Şair başını yorgun bir şekilde yastığına dayadı; derinden gelen kısık bir sesle şöyle dedi:

Sadece ölüler bilir o nağmeleri
Canlı dünyanın dans ettiği

Stefan, uzun bir sessizlikten sonra sormaya cesaret edebildi, "O halde edebiyatın sizin için anlamı ne?"

"Okuyucu için bir kaçış gayreti. Yaratıcı için bir kefaret gayreti."

"Siz bir mistiksiniz..." Stefan bu konuşmayı başarılı bir şekilde sürdüremiyordu: En iyi kartlarını oynayamıyordu, çünkü Sekulowski burnundan gülecek ve sonsuzluktan aşağıya inecekti.

"Bir mistik mi? Bunu size kim söyledi? Burada, Polonya'da dört şiir yayımlarsınız, üzerinize ölümünüzden sonra bile devam eden küçük bir etiket iliştirirler: 'gizli lirist,' 'stilist,' 'vitalist.' Eleştirmenler -veya onlara bazen verdiğim adla geri zekâlılar- edebiyatın doktorlarıdır: Tıpkı sizler gibi yanlış teşhis koyarlar ve tıpkı aynı şekilde şeylerin nasıl olması gerektiğini bilirler, ama ellerinden bir şey yapmak gelmez. Şimdi de beni mistik yapmışlar, öyle mi? Milyonlarcasına eklenecek bir başka tuhaflık daha: Beyinleri olmasına rağmen, bağırsaklarıyla düşünebilirler."

"Bu konuşma biraz tek taraflı," dedi Stefan, Sekulowski'yi yenmek amacıyla cepheden bir saldırıya geçmeye karar vermişti. Tıp konusu tamamen aklından çıkmıştı. "Diyalog yerine kendi kendinizle ikili bir monolog yapıyorsunuz. Eserlerinizi biliyorum. Bir yerde 'Varlığın Bilinci'nden

farklı bir bilincin varlığını ileriye sürüyorsunuz. Riemann'ın var olmayan dünyalarını tarif ediyorsunuz. Ama sizin de söylediğiniz gibi, çevremizdeki dünya yeterince ilginç. Niçin onun hakkında bu kadar az yazıyorsunuz?"

"Çevremizdeki dünya mı? Oh, demek size göre ben dünyaları hayal ediyorum. Ama çevremizdeki dünyanın kimliğinden -örneğin, o beyaz iskemlenin üzerinde, merkezinde oturduğunuz dünyanın kimliğinden- hiç şüpheniz yok?"

Stefan düşündü ve yanıtladı, "Hayır, büyük bir kısmı için."

Sekulowski sadece "hayır," yanıtını işitti, bütün ihtiyacı olan şey de buydu.

"Ben farklı bir dünya görüyorum. Geçenlerde Doktor Krzeczotek bir mikroskoba bakmama izin verdi. Bana daha sonra söylediği gibi, içinde pembe koruyucu epitelyum hücreleri gördü, aralarında yan yana dizilmiş dikenimsi koyu renkli difteri yapıcı korinebakterileri vardı. Doğru söylüyor muyum?"

Staszek başıyla onayladı.

"Ben ise pembe renkli buzulların titreyen bir akıntıda kayarak geçtiği gök mavisi bir denizde kahverengi adalardan ve mercan atollerinden meydana gelmiş birtakım ada grubu gördüm."

"O atoller bakteriydi," dedi Staszek.

"Evet, ama ben bakteri görmedim. O halde ortak dünyamız nerede? Bir kitaba baktığınız zaman, bir ciltçiyle aynı şeyi mi görüyorsunuz?"

"Demek siz başka birisiyle iletişim kurma olasılığından bile şüphe ediyorsunuz, öyle mi?"

"Bu tartışma çok akademik. Bütün kabul edeceğim şey şu: Dünyayı tanımlarken bazı çizgileri abartıyorum ve tutarlı olmak gayreti tutarsızlığa yol açabilir. Hepsi bu kadar."

"Başka bir deyişle, mantıksal saçmalık, öyle mi? Bu olabilir, ama bilmiyorum neden..."

"Her birimiz, zorunluluktan meydana gelmiş, bir olasılığız, çokluğun içinden tekillik," diye onun sözünü kesti Sekulowski ve Stefan bir gün yalnız başınayken aklına gelmiş olan bir fikri hatırladı. Etkili olabileceğini düşünerek konuştu:

"'Bir zamanlar bir sperm ve yumurta olan ben,' diye hiç düşündünüz mü?"

"Bu ilginç. Bunu not almama izin verir misiniz? Şüphesiz eğer kendi edebi malzemenizi toplamıyorsanız?" diye sordu Sekulowski. Stefan bir şey söylemedi, adamın hırsızlık yaptığını hissetmesine rağmen, resmen protesto edemedi. Şair bir kitaptan aldığı bir kâğıdın üzerine iri ve eğik harflerle bazı kelimeler yazdı. Kitap Joyce'un *Ulysses*'i idi.

O ana kadar sessiz kalmış olan Staszek, "Baylar, sizler tutarlık ve sonuçları üzerinde konuşuyorsunuz," dedi. "Peki, Almanlara ne diyorsunuz? Onların ideolojisinin sonucunda ulusumuz biyolojik olarak ortadan kalkabilir?"

"Politikacılar o kadar budala ki, davranışlarını akıl yoluyla önceden kestirmemiz imkânsız," diye yanıtladı Sekulowski. Bu arada da yeşil ve amber renkli dolma kaleminin kapağının dikkatle kapatıyordu. "Ama bu durumda sizin hipoteziniz çürütülemez."

"O halde, ne yapmalı?"

"Flüt çal, kelebek topla," diye yanıtladı Sekulowski, artık konuşmadan sıkılmış görünüyordu. "Kişisel özgürlüğümüzü çeşitli şekillerde elde ederiz. Bazıları onu başkalarının sırtından yapar, çirkin bir şeydir, ama etkilidir. Başkaları durumdan kaçabilecekleri çatlaklar bulmaya çalışır. 'Delilik' kelimesinden korkmamalıyız. Size şunu söyleyeyim: Özgürlüğümü kanıtlamak için çılgın görülecek hareketler yapabilirim."

"Mesela?" dedi Stefan. Soruyu, gözünün ucuyla Staszek'in uyarıcı bir işaret yaptığını gördüğü halde, sormuştu.

"Mesela mı?" dedi Sekulowski dostça, bunu söylerken yüzünü buruşturdu, gözlerini kocaman açtı ve şişirilmiş dudaklarıyla bir inek gibi böğürdü. Stefan kıpkırmızı kesildi. Staszek bakışlarını yana çevirdi, yüzünde hafif bir tebessümle bir yüz buruşturması belirdi.

"*Quod erat demonstrandum*,"* dedi şair. "Daha heyecan verici bir şey yapamayacak kadar tembeldim."

Stefan ansızın gayretinden pişmanlık duydu. Bu boşuna gayrete neden yeltenmişti ki?

"Bunun gerçek delilikle bir ilgisi yok," dedi Sekulowski. "Sadece küçük bir gösteriydi. Potansiyelimizi artırmalıyız ve üstelik sadece normale doğru değil. İçinde bulunduğumuz durumdan kurtulmak için başkalarının fark etmeyeceği yollar aramalıyız."

"Ya bir kurşuna dizme mangasının karşısında ne olacak?" diye sordu Stefan, alaycı bir şekilde, ama içten içe bir heyecan duyuyordu.

"Öyle bir durumda kişi ölümü karşılama tarzıyla kendisinin hayvanlardan ayırt edilmesini sağlayabilir. Böyle bir durumda siz ne yapardınız, doktor?"

"Ben mi, ee..." Stefan ne söyleyeceğini bilemedi. O zamana kadar kelimeler kendiliğinden dilinin üzerinden kayıyordu, ama artık ağzında bir boşluk vardı. Uzun bir susuştan sonra, boğuk bir sesle, "Bana kalırsa bizler marjinal kişileriz," dedi. "Bütün bu hastane - tipik bir fenomen değil. Tipik olmayanın tipik yapılması." İfade ettiği fikir kendisini neşelendirmişti. "Almanlar, savaş, yenilgi, hepsi burada çok dolaylı bir şekilde hissediliyor. En fazlası uzaktan gelen bir aksiseda gibi."

"Yıkıntılarla dolu bir avlu, öyle mi? Zarar görmemiş gemiler denizlerde yelken açarken," dedi Sekulowski, tavana

(*) İspat edildiği gibi - ç.n.

bakarak. "Sizler, sayın baylar, Yaradan'ın eserlerini onarmaya çalışıyorsunuz. O Yaradan ki, birden fazla ölümsüz ruhu berbat etmiştir."

Şair yataktan kalktı ve odanın içinde dolaşmaya başladı, sanki sesini ayarlıyormuş gibi birkaç kere gürültülü bir şekilde boğazını temizledi.

"Nazik seyircilerim, sizin için gösterebileceğim başka bir şey var mı?" diye sordu, odanın ortasında kollarını kavuşturmuş bir şekilde ayakta duruyordu. Birden yüzü aydınlandı. "Geliyor," diye fısıldadı. Hafifçe öne doğru eğildi, o kadar kararlı bir ifadesi vardı ki, herkes olduğu yerde donup kaldı, tuhaf bir beklentinin girdabına çekilmişlerdi. Gerilim dayanılmaz olunca, şair konuşmaya başladı:

> Usulca mezarım üzerine koyun, kurdeleyle bağlanmış
> Bir demet inci renkli solucan. Bırakın bu solucanlar
> Kafatasımın içinde dolaşsın, proteinin çürüyen balesi,
> Rengi atmış çiğ et, işte hepsi bu kadar.

Daha sonra şair eğilerek selam verdi ve pencereye doğru yürüdü, sanki artık onlarla birlikte olması mümkün değildi.

"Sana söylediğimi sanıyordum..." diye başladı Staszek, odadan çıkar çıkmaz.

"Ben bir şey yapmadım."

"Onu tahrik ettin. Onunla yumuşak bir şekilde konuşman gerekti, sen ise hemen işe giriştin. Derdin onu dinlemekten daha çok, haklı çıkmaktı."

"Şiiri beğendin mi?"

"Her şeye rağmen, beğendiğimi söylemeliyim. Bazen bir dahide ne kadar anormallik olduğunu Tanrı bilir, şüphesiz tersi de geçerli."

"Öyle demek. Dahi Sekulowski ha!" dedi Stefan, sanki hakkında hüküm yürütülen kişi kendisiymiş gibi duyguları incinmişti.

"Sana onun bir kitabını vereceğim. *Suratı Olmayan Kan*'ı okumadın, değil mi?"

"Hayır."

"Ayaklarını yerden kesecek."

Staszek bunları söyleyerek Stefan'ın yanından ayrıldı. Stefan ise kendi kapısının önünde durduğunu farketti. Çekmecesinden biraz piramidon almak için içeriye girdi. Felaket bir baş ağrısı vardı.

Akşam vizitesi sırasında Stefan boş yere solgun sarışından kurtulmaya çalıştı. Kadın onun üstüne atladı. Stefan kadını Nosilewska'nın ofisine götürdü.

Sarışın kadın bir deri bir kemik kalmış parmaklarını sinirli bir şekilde ovuşturarak, "Doktor, her şeyi başından anlatmak istiyorum," dedi. "Üzerimde yağ ile yakalandım. Bu yüzden deliymişim gibi yaptım, çünkü beni kampa göndereceklerinden korktum. Ama burası kamptan da beter. Bütün bu delilerden korkuyorum."

Stefan kadına bir dizi soru sordu.

"Adınız nedir?"

"Bir rahip ile bir rahibe arasındaki fark nedir?"

"Pencereler ne içindir?"

"Kilisede ne yaparsın?"

Kadının verdiği yanıtlar onun gerçekten tam anlamıyla normal olduğunu gösteriyordu.

"Onları nasıl ikna edebildin?"

"Şey, Kutsal John'da bir görümcem var ve ayrıca birşeyler görüp işittiğimi söyledim. Olmayan birisiyle konuşuyormuş gibi yaptım, onu gördüğümü iddia ettim ve sonra şenlik başladı."

"Sizinle ne yapmam lazım?"

"Beni buradan çıkarın." Kadın ellerini ona doğru uzattı.

"Bu kadar kolay değil, sevgili bayan. Bir süre gözetim altında tutulmanız gerek."

"Ne kadar süre, doktor? Ah, neden öyle yaptım ki?"

"Bir kampta daha iyi durumda olamazdınız."

"Ama üstünü başını pisleyen o kadınla birlikte olmaya dayanamıyorum, doktor. Lütfen. Kocam minnettarlığını gösterecektir."

"Olmaz öyle şey," dedi Stefan profesyonel bir öfkeyle. Artık sesinin tonunu bulmuştu. "Sizi başka bir odaya aldıracağım, hastaların daha sakin olduğu bir yere. Gidebilirsiniz."

"Artık pek önemi kalmadı. Bağırıyorlar, haykırıyorlar, şarkı söylüyorlar ve gözlerini döndürüyorlar, aklımı kaçırmaktan korkuyorum."

Daha sonraki birkaç gün içinde, Stefan üzerinde kafa yormadan, birkaç beylik lafı bir araya getirerek bir vaka tarihçesinin nasıl yazılacağını öğrendi. Hemen herkes aynı şeyi yapıyordu. Rygier'in nasıl bir insan olduğunu da anladı. Psikiyatrist şüphesiz tahsilli bir adamdı, ama zekâsı bir Japon bahçesine benziyordu: Sanal köprüler ve patikalar, çok güzel ama çok dar ve amaçsız. Kavrayışı beylik çizgilerde gidip geliyordu. Bilgisinin unsurları birbirine kenetlenmişti, bu yüzden onları ancak bir ders kitabının içeriği gibi kullanabiliyordu.

Bir hafta geçtikten sonra, Stefan koğuşu artık o kadar iğrenç bulmuyordu. Zavallı kadınlar, diye düşündü, ne var ki bazıları, özellikle manyaklar, azizlerle aralarında olan yakın ilişkilerden dolayı -bu ilişkiler kilisenin isteğinden daha aşırıydı- gurur duyuyorlardı.

Pajaczkowski'nin isim günü pazara raslamıştı. Patron yeni ütülenmiş bir doktor gömleğiyle göründü, seyrek sakalı dikkatle taranmıştı. Nekahet koğuşundan bir kadın şizofren onun şerefine bir şiir okurken, gözlüğünün arkasından yaşlı bir kuş gibi sakince gözlerini kırpıştırdı. Daha sonra bir alkolik şarkı söyledi. Son olarak psikopatların korosu vardı, ama psikopatlar yaşlı adamı yakalayıp onu havaya

kalkmış ellerinin üzerinde tavana fırlatarak kutlamayı mahvettiler. Yaşlı adam hastaların elinden güçlükle kurtarıldı. Daha sonra doktorlar kilisede olduğu gibi -önde başpapaz, ardında papazlar- bir tören alayı meydana getirdiler ve erkeklerin koğuşuna gittiler, orada kanser olduğundan emin olan bir hastalık hastası bir konuşma yaptı, sözü ansızın şarkı söylemeye başlayan -"Zavallı adam askeri bir hastanede öldü"- ve susmaya ikna edilemeyen üç felçli tarafından kesildi. Daha sonra doktorlara ait binanın çatı katında basit bir yemek yendi ve Pajpak akşamı hamasi bir nutukla kapatmaya çalıştı, ama başaramadı. Küçük yaşlı adamın kafası titremeye başladı, gözyaşları bardağına doldu, kimyon kokulu votka masanın her tarafına döküldü ve sonunda adam yerine oturunca, herkes rahat bir nefes aldı.

DOKTOR ANGELICUS

Hastanenin içinde entrika ağları örülmüştü, yeni gelen herhangi birinin ilk hatası sessizce bekleniyordu. Pajaczkowski'yi yerinden etmek isteyen biri vardı, adam yönetimde yakın zamanda bir değişiklik olacağına dair söylentiler yayıyor ve her anlaşmazlığı sevinçle karşılıyordu, ama Stefan bu cüceleşmiş kişilikleri akvaryuma bakan birisi gibi seyrediyordu, ilgiliydi, ama olayların dışındaydı.

Sekulowski ile arkadaşlık yapmak Stefan'ın hoşuna gidiyordu. İki adam her zaman dostane bir şekilde ayrılıyordu, ama şairin kendi hayal dünyasında bu kadar rahat yaşaması, Stefan'ı rahatsız ediyordu. Kendi aklının her şeyin ölçüsü olduğunu düşünen Sekulowski Stefan'a sadece laf yarıştırılacak birisi gözüyle bakıyordu.

Varşova'da toplu tutuklamalar yapıldığına dair haberler geldi. Alelacele kurulan gettolara ilişkin söylentiler yayıldı. Bununla birlikte bu gibi hikâyeler, hastane duvarlarından süzülerek geçtikten sonra, bulanık ve inanılmaz geliyordu. Eylül çatışmalarından kalma, savaş sırasında kısa süreli sinirsel rahatsızlıklar geçiren birçok asker, artık hastaneden ayrılıyor-

du. Bu durum biraz ferahlık sağlamıştı; bazı koğuşlarda daha önce hastalar tek bir yatakta ikişer üçer yatıyorlardı.

Bununla birlikte malzeme sorunu -özellikle ilaç konusunda- artıyordu. Pajpak sorunu dikkatle ele almış ve çok sıkı ekonomik önlemler koymuştu. Scopolamine, morfin, uyuşturucular, hatta bromin kilit altında tutuluyordu. Şok tedavisinde kullanılan ensülin'in yerini cardiazol almıştı ve bunun da geride kalan kısmı tutumlu bir şekilde harcanıyordu. İstatistikler belirsizdi. Alınan rakamlardan akıl hastalarıyla ile ilgili kesin bilgiler henüz ortaya çıkmamıştı. Bazı kategorilerdeki sayılar azalıyor, diğerlerinde sabitleşiyor veya artıyordu. Kararsız bir dönemdi.

Nisan ayı geldi. Yağmurlu ve yeşillikli parlak günler aralık ayından borç alınmışa benzeyen karlı dönemlerle kesiliyordu. Stefan bir pazar günü göz kapaklarından girip rüyalarını mora boyayan kuvvetli bir güneşle erkenden uyandı. Pencereden dışarıya baktı. Manzara ünlü bir ressamın kalın fırça darbeleriyle yaptığı bir desene benziyordu, aynı desenin başka çeşitlemeleri, her biri değişik renk ve ayrıntılarla, ilkini izliyordu. Yüne benzer bir sis yamaçların arasından uzun vadiye, uyuyan hayvanların sırtı gibi süzülmüş ve dalların koyu renk fırça darbelerini örtmüştü. Sisin içinden, sanki fırça kaymış gibi, düzgün olmayan karanlık şekiller orada burada görünüyordu. Daha sonra yukarıdan beyazın içine bir yudum altın sızdı, kısa süreli bir kararsızlık yaşandı, beyaz sarmallar ortaya çıkıp ufukta bir buluta dönüşmek için uzaklaştı, bu da az sonra inceldi ve geriledi, sonunda güneş çıplak bir kestane ağacı gibi bütün saflığıyla aradan parladı.

Stefan bir yürüyüşe çıktı. Yoldan ayrıldı. Toprak baştan aşağıya yeşillenmişti: Yeşillik hendeklerden fışkırmış, taşların arasından fırlamıştı; açılan tomurcuklar uzaktaki ağaçları narin yeşil bulutlarla örtmüştü. Stefan ılık bir rüzgâr altında

bir tepeye tırmandı ve bir önceki yılın kuru, hışırdayan otlarının arasından sırta ulaştı. Tarlalar aşağıda, bir köylü kıyafetindeki hafif kirli şeritler gibi, uzanmıştı. Mavi ve beyaz su damlaları her bir sapın üzerinde parlıyor, her biri dünyayı parça parça yansıtıyordu. Uzaktaki orman ufka doğru su altındaki gümüş bir heykel gibi kıvrılıyordu. Aşağıdaki yamaçta ağaçların tepeleri, gökyüzüne karşı, yapışkan kahverengi tomurcuk yığınları gibiydi. Stefan onların yönüne doğru yürüdü. Bir çalı yığını yolunu kapatmıştı, çevresini dolaştığı sırada, derinden gelen nefes sesleri duydu.

Karmakarışık bir çalılığa yaklaştı. Sekulowski çalılığın içinde çömelmişti. Stefan adamın kahkahasını zorlukla duyabildi, ama derisi diken diken oldu.

"Buraya gelin, doktor," dedi şair, başını kaldırıp bakmadan.

Stefan dalları iterek girdi. Ortada daire şeklinde bir açıklık vardı. Sekulowski küçük bir toprak tümseğe bakıyordu, orada karıncalar ince sıralar halinde kırmızımsı bir solucanın çevresinde dolaşıyordu.

Stefan bir şey demedi. Sekulowski Stefan'ı baştan aşağıya süzdü, sonra ayağa kalkıp, "Bu sadece bir model," dedi.

Şair Stefan'ın kolunu tutup çalılıktan uzaklaştırdı. Hastane uzakta gri ve küçük bir şekil olarak görünüyordu. Ameliyathane bir çocuğun düşürmüş olduğu kırmızı bir oyuncak küp gibi parlıyordu. Sekulowski otların üzerine oturdu ve bir not defterine hızla yazmaya başladı.

"Karıncaları seyretmek hoşuna mı gidiyor?" diye sordu Stefan. "Hoşuma gitmiyor, ama bazen yapmak zorunda kalıyorum. Eğer bizler var olmasaydık, doğadaki en korkunç şey böcekler olurdu. Çünkü yaşam mekanikliğin karşıtıdır ve mekaniklik de yaşamın karşıtıdır. Ama böcekler yaşayan mekanizmalardır, bir maskaralık, doğanın bir şakası. Tatarcık, tırtıl, bok böceği - onların karşında titremeliyiz. Tehlike, en büyük tehlike."

Şair başını eğdi ve yazmasını sürdürdü. Stefan adamın omuzunun üzerinden bakarak son kelimeleri okudu: "...dünya - Tanrı ile hiçlik arasındaki savaş."

Bunun bir şiir mi olacağını sordu.

"Nereden bileyim?"

"Sen bilmezsen, kim bilecek?"

"Psikiyatrist olmak istiyorsun, öyle mi?"

"Şiir iki dünya arasında duruyor: Görebildiğimiz dünya ve içinde yaşamamız gereken dünya," diye başladı Stefan tereddütle, "Mickiewicz şöyle yazmıştı, 'Bizim ulusumuz, lav gibi...'"

"Burası dershane değil," diye sözünü kesti Sekulowski, mırıldanarak. "Mickiewicz canı ne isterse söyleyebilir, çünkü adam bir romantikti, ama bizim ulusumuz inek tezeği gibidir: Dışarısı kuru, içinde ne olduğunu sen bilirsin. Hem de sadece bizim ulusumuz değil. Ama lütfen benimle ders verir gibi konuşma, çünkü midemi bulandırıyor."

Şair bir süre güneşle aydınlanmış manzarayı seyretti.

"Şiir nedir, o halde?"

Sekulowski içini çekti.

"Ben şiiri dökülen bir sıvanın arkasındaki çok renkli bir şerit gibi görürüm, ayrı ve parlak parçacıklar halindedir. Onlarda hapsedilmiş elleri, ufukları, bakışları ve nesneleri birleştirmeye çalışırım. Gün ışığında olan şekli böyledir. Geceleyin -çünkü bazen geceleyin de meydana gelir- şiirler kendi kendilerini tamamlamak için büyüyen sarmal kıvrımlar şeklindedir. En zor olan şey bilinç uyandığı vakit, onları tutabilmektir."

"İlk tanıştığımız gün okumuş olduğun o şiir, gündüz müydü, gece miydi?"

"Bir gündüz şiiriydi."

Stefan şiiri övmeye kalkıştı, ama sertçe susturuldu.

"Saçma. Bir şeyden anladığın yok. Şiir hakkında ne bili-

yorsun ki? Yazma işi lanet bir zorunluluktur. Birisi en çok sevdiği insanın yanında durup onun ölmesini seyredebilirse, ölenin son titreyişine kadar tanımlanmaya değer her ayrıntıyı, elinde olmaksızın, zihnine kazırsa, işte gerçek yazar odur. Dangalağın biri itiraz edebilir: Ne kadar berbat bir şey! Hayır, berbat bir şey değil, sadece acı çekmektir. Bu bir meslek değil, masa işi yapmak gibi seçebileceğin bir şey değil. Huzur içinde olan yazarlar, ancak yazmayanlardır. Böyle olan bazıları da var. Onlar bir olasılık denizi içinde yuvarlanıp giderler. Bir düşünceyi ifade etmek için, ilk önce onu sınırlamak gerek, bu da onu öldürmek demektir. Konuştuğum her kelime başka binlercesini elimden alıyor ve yazdığım her satır bir başkasını kaybettiğimi gösteriyor. Yapay bir belirlilik yaratmak zorundayım. O sıva döküldüğü zaman, derinde, altın renkli parçacıkların altında, tanımlanamaz bir uçurumun yattığını hissediyorum. Orada olduğuna hiç şüphe yok, ama ona ulaşmak için harcanan her gayret başarısızlıkla sonuçlanıyor. Ve korkum..."

Şair sustu, derin bir nefes aldı.

"Hissettiğim her kelime sonuncusudur. Daha fazla gidemeyeceğim demektir. Şüphesiz sen anlamıyorsun. Anlayamazsın. Korku - onu nasıl anlatabilirim? Çünkü kelimeler ağzımdan bir sel anında kapının altından içeriye dolan su gibi dökülüyor. Kapının arkasında ne olduğunu bilmiyorum. Bunun son dalga olup olmadığını bilmiyorum. Akışın hızını kontrol edemiyorum. Sen ise benim siyasal bir tavır koymamı istiyorsun. Ben sadece hakkında yazdığım insanlar yoluyla özgür olabilirim, ama bu da bir hayal.

"Kimin için yazıyorum? Mağara adamının günleri geçti. O dostlarının kafatasları içindeki sıcak beyinleri yedi ve mağara duvarlarına o zamandan beri bir daha eşi görülmemiş sanat eserleri çizmek için kendi kanını kullandı. Rönesans, dahileri ve kazıkta cızırdayan sapkınlarıyla geçip gitti.

Denizlere ve rüzgârlara binmesini öğrenmiş çapulcu orduları gelip geçti. Artık kışlada oturan cüceler, teneke kutularda müzik ve giyildiği zaman yıldızları görmeyi engelleyen miğferler çağında yaşıyoruz. Eşitlik ve kardeşliğin geleceğini söylüyorlar. Niçin eşitlik, niçin özgürlük, eğer eşitsizlik hayallerin ve umutsuzluk ateşlerinin yaratılmasına neden olursa ve tehlike insanoğlundan patlayıncaya kadar yiyip içmekten daha değerli bir şeyi sıkıp çıkarabilirse. Bu büyük farklılıkları, bu gerilimleri kaybetmek istemiyorum. Eğer bana kalsaydı, sarayları da, gecekondu mahallelerini de, kaleleri de korurdum!"

"Birisi bir zamanlar bana çok duygulu bir Rus prensinin hikâyesini anlatmıştı," dedi Stefan. "Bir tepenin üzerinde, yukarıdan köye bakan sarayının penceresinden güzel bir manzara görünüyormuş. Ama damı saman örtülü birkaç kulübe manzarasını kapatıyormuş, bu yüzden onların yakılmasını emretmiş ve geride kalan kararmış direkler tam istediği havayı vermiş."

"Bana kusur bulma," dedi Sekulowski. "Kitleler için çalışmamız mı gerek? Ben Mephisto değilim, doktor, ama her şeyi de enine boyuna düşünmeyi severim. Hayırseverlik mi? Hormonları kurumuş diplomalı bakireler hayır işleri yapmaya mahkûm edilmişlerdir ve eğer devrim teorisi hakkında konuşmak istersen, dilencilerin buna vakti yoktur. Bu iş karnı tok olan asilerin işidir. Her zaman insanlara zarar vermiştir. Huzur, sakinlik ve rahatlık arayan herkes onu bu hayatta değil, mezarında bulacaktır. Ama neden bu kadar soyut konuşmalı? Ben kendim hayal bile edemeyeceğin kadar bir yoksulluk içinde büyüdüm, doktor. Biliyor musun, üç aylıkken çalışmaya başladım. Annem beni bir dilenci kadına ödünç vermiş, kadın kollarında bir bebek olursa daha iyi iş çıkaracağını düşünmüş. Sekiz yaşımdayken, bir gece kulübünün kapısında dolanırdım ve şık kalabalık dışa-

rıya çıkınca, fok derilerine, kunduz ve misk farelerine tükürürdüm, elimden geldiğince kuvvetli bir şekilde onların parfümlü kürklerine ve o kadınların üzerine, ağzım kuruyuncaya kadar tükürürdüm. Şu anda neye sahipsem, onlar için mücadele ettim. Gerçek yeteneği olan insanlar her zaman başarılı olurlar."

"Dahilerden de herkese gübre muamelesi yapması beklenir, öyle mi?"

Stefan bazen kendisi de bu şekilde düşünüyordu. Sanki kendi kendisiyle konuşuyordu. Şairin öfkelendiği zaman, saldırgan olduğunu unutmuştu.

"Ah, evet," dedi Sekulowski, dirseklerinin üzerine geriye doğru yaslanıp parlak bulutlara küçümseyen bir gülümsemeyle bakarak. "Gelecek kuşaklar için gübre olmak istemez misin? Kemiklerini sunağın üzerine koymak istemez misin? Beni yalnız bırakın, doktor. Tek katlanamadığım şey can sıkıntısıdır."

Stefan'ın duyguları incinmişti. "Varşova'daki kitlesel tutuklamalara, insanların Almanya'ya götürülmesine ne diyorsun? Bu seni rahatsız etmiyor mu? Buradan çıkınca tekrar Varşova'ya mı döneceksin?"

"Neden tutuklamalar beni on üçüncü yüzyıldaki Tatar istilasından daha fazla rahatsız etsin? Kazara benimle zamandaş oldukları için mi?"

"Tarihle münakaşa etme. Tarih her zaman haklıdır. Kafanı kuma gömemezsin."

"Tarih kazanacaktır. En güçlünün sağ kalması," dedi şair. "Kendi başıma bir dünya olduğum halde, olayların akışı içinde sadece bir toz zerresi olduğum doğru, ama hiçbir şey beni bir toz zerresi gibi düşünmeye zorlayamayacak!"

"Almanların akıl hastalarını ortadan kaldırmaktan bahsettiklerini biliyor musun?"

"Yeryüzünde yirmi milyon kadar deli olduğu söyleniyor."

İhtiyaçları olan şey onları birleştirecek bir slogan - kutsal bir savaş olacak, " dedi Sekulowski, sırt üstü yatarak. Güneşin parlaklığı artmıştı. Şairin kaçmaya çalıştığını sezen Stefan, onu sıkıştırmaya karar verdi. "Seni anlamıyorum. İlk konuştuğumuz gün, ölme sanatından bahsetmiştin."

"Arada bir çelişki görmüyorum," dedi Sekulowski, canının sıkılmış olduğu belliydi. "Devletin bağımsızlığı beni ilgilendirmiyor. Önemli olan şey insanın ruhunun bağımsızlığıdır."

"Demek sana göre başka insanların kaderi..."

Sekulowski onun sözünü kesti, yüzü gözü oynuyordu. "Domuz," diye bağırdı. "Budala!"

Ansızın koşmaya başladı, tepeden aşağıya iniyordu. Stefan, aklı karışmış ve kan yüzüne hücum etmiş bir halde, onun peşinden koştu. Şair kendisini çekip kurtardı ve haykırdı; "Soytarı!"

Hastaneye ulaştıkları sırada, Sekulowski sakinleşmişti. Duvara bakarak, "Doktor, iyi terbiye almamış birisin. Hatta daha ileriye giderek kaba olduğunu da söyleyeceğim, çünkü ne zaman konuşsak beni incitmeye çalışıyorsun," dedi.

Stefan öfkelenmişti, ama bir doktor gibi davranarak hastasının öfkeli sözlerini bağışladı.

Üç hafta sonra Stefan Kauters'in bölümüne transfer olmuştu. İşe başlamadan önce yeni amirini ziyaret gitti. Cerrah kapıya sırtında koyu mavi renkli ve gümüş şeritli bol bir ceketle geldi. Uzun ve karanlık holden daireye geçerlerken, Stefan ziyaretinin nedenini açıkladı, ama sonra sustu, şaşırmıştı.

İlk aldığı izlenim siyah ve göz alıcı menekşe rengiyle noktalanmış kahverengi oldu. Soluk renkli deniz kabuklarından yapılmış tespihe benzeyen bir şey tavana asılmıştı ve yere siyah ve portakal rengi, üzerinde gondollar, ateşler ve-

ya kertenkeleler olan oryantal bir halı serilmişti. Duvarlarda taş baskılar, siyah çerçeveli resimler ve bizon boynuzları üzerinde duran dar bir cam büfe vardı. Sinek yiyen bir Venüs bitkisinin üzerinde dişleri açık duran bir timsah kafası asılmıştı. Alçak bir sekizgen masanın üzerine parlak amber çiçekleri kakma olarak işlenmişti. Kapının iki yanındaki kitaplıklara rasgele bir şekilde deri ciltli kitaplarla yaprakları sararmış küflü el baskıları yığılmıştı. Çok büyük atlaslar ile sırtları kan kırmızı ve çok renkli albümler rafların kenarına dizilmiş ufak bibloların arasından dışarıya taşmıştı.

Kauters konuğunu oturttu, Stefan gözlerini Japon tahta oymalarından, antika Hint heykelciklerinden ve şatafatlı porselen biblolardan alamıyordu. Cerrah Stefan'a geldiğinden dolayı memnun olduğunu söyledi ve biraz kendisinden söz etmesini istedi. Stefan bu kadar aptalca bir isteğe aklı başında bir yanıt vermekte zorlandı. Kauters ona uzmanlaşmak niyetinde olup olmadığını sordu.

Stefan birşeyler mırıldandı, koltuğun -pahalı deriden kocaman bir şeydi- kolundaki saf ipekten örtüye dokunmak hoşuna gitmişti. Yavaş yavaş çevresindeki şeyleri kavramaya başladı: Pencerenin yanında odanın çalışma bölümü vardı. Röprodüksiyonlar ve alçı maskeler büyük çalışma masasının üzerine asılmıştı. Onlardan bazılarını tanıdı. Bir budalanın temsili bir resmi vardı: Boynu olmayan gevşek ve salyangoza benzeyen bir vücut ve böcek gözlü bir surat, solucana benzeyen bir dil yarı açık ağzından dışarıya sarkıyordu. Leonardo'nun grotesk yüzlerinden bazıları camla çerçevelenmişti. Bunların arasından, eski bir ayakkabının topuğu gibi çıkık çeneli ve göz çukurları yerine kırışıklık yuvaları olan birisi sanki gözlerini Stefan'a dikmişti. Çarpık kafatasları ve Goya'nın canavarı -katlanmış yarasa kanatlı kulakları, sıkılı ve çarpık çenesiyle korkutucu bir yaratık- vardı. Pencerelerin arasına orijinali Santa Maria Formasa Kili-

sesi'nde olan büyük bir alçı maske asılmıştı: Suratın sağ tarafı sırıtan bir sarhoşa benziyordu, sol tarafı ise patlak bir gözü ve kazma gibi birkaç dişi olan şişkin bir kütleydi.

Stefan'ın ilgilendiğini fark eden Kauters ona etrafı göstermeye başladı, bunu yapmaktan haz aldığı belliydi. İhtiraslı bir koleksiyoncuydu. Büyük bir albümde Meunier baskıları vardı, bunlar eski zamanlarda akıl hastalarının nasıl tedavi edildiğini gösteriyordu: Büyük tahta bidonlar, bulanık bir zihinde harikalar yarattığı söylenen ustaca bükülmüş demir bacaklar, zincirlerle bağlanan ve hastalarının haykırmasını önleyen demirden yapılmış armut şeklinde bir ağız tıkacı.

Koltuğuna dönen Stefan'ın dikkatini bir büfenin üzerinde duran bir sıra uzun kavanoz çekti. İçlerinde bulanık mor ve mavi şekiller yüzüyordu.

"Ah, onlar benim koleksiyonum," dedi Kauters, kavanozları siyah bir bastonla göstererek. "Bu bir cephalothoracopagus* ve bir craniopagus parietalis,** güzel bir örnek, bu da nadir görülen bir epigastrium.*** Bu sonuncu embriyo mükemmel bir diprosopus;**** damaktan bir çeşit bacak büyümüş, korkarım doğum sırasında hafifçe zarar görmüş. Daha başka bir iki şey daha var, ama bu kadar ilginç değiller."

Kauters özür diledi ve kapıyı açtı. Bayan Kauters siyah lake bir tepsinin üzerinde dumanı tüten, gelincik renginde, kenarları gümüşten, porselen bir kahve servisi taşıyarak içeriye girdi. Stefan yeniden hayrete düştü.

Amelie Kauters'in geniş ve yumuşak bir ağzı, kocasınınkilere benzeyen ciddi bakışları vardı, Kadın gülümsedi, fırlak ve biraz donuk dişleri göründü. Güzel bir kadın sayıl-

(*) Kafadan ve göğüsten bitişik ikizler.

(**) Kafatasının arkasından bitişik ikizler - ç.n.

(***) Karında midenin üstüne gelen bölüm.

(****) Kafadan ayaklı.

mazdı, ama kesinlikle dikkat çekiciydi. Siyah saçları hareket ettikçe ağır örgüler halinde sallanıyordu. Omuzlarının güzel olduğunu bildiği için kolsuz bir bluz giymişti ve boğazında mor renkli üçgen bir iğne vardı.

"Heykelciklerimizi beğendiniz mi?" diye sordu cerrah, Stefan'a Viking gemisi şeklinde bir şekerlik uzatırken. "Bizim gibi fedakarlıkta bulunmuş insanlar orijinalliği hak ediyorlar."

"Rahat döşenmiş bir yuva," dedi Amelia, kucağına sessizce tırmanmış tüylü bir kediyi okşarken. Kalçalarının dolgun ve yumuşak hatları giysisinin siyah kıvrımları arasında kayboluyordu.

Stefan'ın şaşkınlığı geçmişti. Etrafına bakındı. Kahve bir harikaydı, yıllardan beri içtiklerinin en nefisi. Mobilyaların bir kısmı Macaristan hakkında hiçbir şey bilmeyen bir Hollywood rejisörünün "bir Macar Prensinin salonu" için kullanabileceği türden şeylere benziyordu. Kauters'in dairesinin kapıları, lekesiz beyaz duvarları ve parlak kaloriferleriyle her yeri sarmış olan hastane atmosferini bir bıçak gibi kesiyordu.

Stefan, cerrahın sarı benzine ve gözlüğünün arkasında sabırsız kelebekler gibi titreşen göz kapaklarına bakıp bir odanın sahibinin düşünüş biçimini temsil etmesi gerektiğine karar verdi. Sekulowski'nin adından söz edildiği sırada aklından geçen şey buydu.

"Sekulowski mi?" Cerrah omuz silkti. "Sekula demek istiyorsunuz."

"Adını mı değiştirmiş?"

"Hayır, niçin öyle yapsın ki? Bu onun takma adı - o kitap neydi?" dedi, karısına dönerek.

Amelia Kauters gülümsedi. "*Devletin Yapılandırılması Üzerine Düşünceler*. Onu okudunuz mu doktor? Hayır mı? Elimizde bir kopyası yok. Öyle bir kıyamet kopmuştu ki. Nasıl anlatsam? Deneme türünden bir şeydi. Her şeyden

söz ediyor gibi bir havası vardı, ama çoğunlukla komünizm ile ilgiliydi. Sol kesim ona saldırdı, bu da iyi bir reklam oldu. Ünü çok yayıldı."

Stefan tırnaklarını inceliyordu.

"Ama bu benim hatırladığım bir şey değil," dedi Amelia Kauters ansızın. "Ne de olsa, çocuk yaştaydın. Onun hakkında daha sonradan duydum. Şiirleri hoşuma gidiyor."

Kadın Stefan'a bir şiir kitabını göstermek için ayağa kalktı. Bunu yaparken, başka bir kitabı, kapağı yumuşak ve solgun renkli olan ince bir kitabı yere düşürdü. Stefan onu yerden almak için eğildi ve tam o sırada Kauters kitaba işaret etti. "Güzel bir cilt, değil mi? Derisi bir kadının baldırının iç tarafından alınmıştır."

Stefan elini çekti ve Cerrah kitabı ondan aldı. "Kocamın tuhaf bir mizahı duygusu vardır," dedi Amelia Kauters. "Ama öyle yumuşak ki. Bakın. Ona dokunun." Kadın alçak bir ses tonuyla konuşurken, yavaşça elini kaldırdı ve ağzıyla gözlerinin kenarlarına aceleyle kaçamak bir şekilde dokundu.

Stefan birşeyler mırıldandı ve ter içinde koltuğuna geri döndü.

Bu tuhaf sahnenin koğuşlarda kilitli olan insanları temsil eden bir mikrokosmos olduğunu düşündü. Alışık oldukları şehir toprağından ayrılmış insanlarda, özel seralarda yetiştirilen mutasyona uğramış çiçeklerde olduğu gibi, tuhaflıklar meydana geliyordu. Daha sonra fikrini değiştirdi. Belki Kauters, kendisi farklı biri olduğu için, şehirden kaçmış ve bu loş ve şiddet dolu iç mekânı yaratmıştı.

Stefan dışarıya çıkarken, küçük bir ekranın arkasında duran yansımış gökkuşaklarıyla dolu bir akvaryumun farkına vardı. Kırmızı bir balık sırt üstü suyun yüzünde duruyordu. Balığın hayali aklına takılı kaldı ve kendisini sanki az önce zor bir zihinsel meseleyi halletmiş gibi hissetti. Dosdoğru akşam yemeğine gitmek istemiyordu, ama birisinin yoklu-

ğunu fark etmesinden korktuğu için kendini zorladı. Nosilewska orada her zamanki gibi oturuyordu, dalgın, nazik ve arada sırada o paha biçilmez gülümsemesini yakıp söndürerek. Staszek -geri zekâlı- kadını gözleriyle yiyip bitiriyor, kimsenin fark etmediğini sanıyordu.

Stefan o gece uykuya dalamadı, sonunda luminal içti. Rüyasında Bayan Kauters'i bir sepet başsız balık taşırken gördü. Kadın sepeti ona vermeye çalışıyordu. Kalbi çarparak uyandı ve güneş doğana kadar uyuyamadı.

Sekulowski'nin kırgın olmadığı ortaya çıkmıştı. Şair Staszek ile Stefan'a bir haber göndererek öğleden önce bir ara uğramasını istedi. Stefan kahvaltıdan hemen sonra gitti. Yazar pencerede oturmuş, eğlenen ve rahatlamış insanlarla dolu bir balo salonunu gösteren büyük bir fotoğrafa bakıyordu.

"Şu yüzlere bir bak, " dedi şair. "Tipik Amerikalılar. Ne kadar kendilerinden memnun göründüklerine bak, hayatları tamamen planlanmış; öğle yemeği, akşam yemeği, yatak ve tünel. Metafizik için, Şeylerin gaddarlığını düşünmek için vakitleri yok. Gerçekten de eski dünyanın özel bir kaderi var : Bizler ıstırabın daha az veya daha çok soylu çeşitleri arasında bir seçim yapmak zorundayız."

Stefan Kauters'e yapmış olduğu ziyaretten bahsetti. Bir meslektaşı hakkında Sekulowski ile konuşmakla yazılı olmayan bir kuralı çiğnediğinin farkındaydı, ama bunun için geçerli bir mazereti vardı: Hem kendisi, hem de şair böylesi kuralların üzerindeydiler. Ama şüphesiz Kauters'in Sekulowski hakkında söylemiş olduklarını aktarmadı.

"Canını sıkma," dedi şair, tatlı bir ifadeyle. "Zaten iğrençlik nedir? Sanatta bir şey ya iyi yapılır, ya da kötü, hepsi bu. Van Gogh birkaç lazımlık çizer ve insanın içinden huşu içinde diz çökmek gelir, bir amatör ise güzel bir kadını bayağı gösterebilir. Zaten bütün bunlar nereye varır? Dünyanın parıltısı, zafer, ruhun temizlenmesi, hepsi bu."

Ne var ki, Stefan o çeşit bir müzede yaşamanın çok tuhaf olduğunu düşünüyordu.

"Ondan hoşlanmadın mı? Hatalı olabilirsin. Lütfen, benim için pencereyi kapatabilir misin?" dedi şair.

Adam kuvvetli ışıkta özellikle solgun görünüyordu. Rüzgâr manolya çiçeklerinin kokusuyla yüklüydü.

"Unutma ki," diye sürdürdü Sekulowski, "her şeyin içinde her şey vardır. En uzaktaki yıldız bir kadehin kenarında yüzer. Bu sabahın çiyinde dün gecenin sisi vardır. Her şey birbiriyle evrensel anlamda bağlantılıdır. Hiçbir şey başkalarının gücünden kaçamaz. En çok da insanoğlu, düşünen nesne. Taşlar ve yüzler rüyalarına yansır. Çiçeklerin kokusu düşüncelerimizi başka yönlere döndürür. O halde niçin kazara oluşan bir şekli özgürce şekillendirmeyelim? İnsanın etrafını altın ve fildişi biblolarla kuşatması bir akünün şarj edilmesi gibi bir şey olabilir. Parmak büyüklüğünde bir heykel sanatçının hayal gücünün yıllar boyunca damıtılmış bir ifadesidir. Ve o yüzlerce saat boşuna geçmemiştir - bizler kendimizi bir heykelin önünde, o bir ateşmiş gibi, ısıtabiliriz."

Adam durdu ve bir iç çekmesiyle ekledi, "Bazen bir taşa bakarken mutlu oluyorum... bu benim değil, Chang Kiu-Lin'in. Büyük bir şairdir."

"Hangi dönemden?"

"Sekizinci yüzyıl."

"'Düşünen nesne' dedin. Sen bir materyalistsin, öyle değil mi?" diye sordu Stefan.

"Bir materyalist mi? Ah, evet, kategorileştirmenin sihirli değneği. Ben insan ile dünyanın aynı maddeden yapılmış olduğunu düşünüyorum, ama bu maddenin ne olduğunu bilmiyorum - bu kelimelerle anlatılacak bir şey değil. Ne var ki, birbirlerine destek olan iki kemer var. Hiçbiri tek başına ayakta duramaz. Şu masanın biz öldükten sonra da var olmaya devam edeceğini sana söyleyebilirim. Ama kimin

için? Sinekler için mi? 'Bizim masamız' olamaz ve genel anlamda 'nesne' diye bir şey de yoktur. Cisim hemen dağılır. İnsanlar olmazsa, bir masa nedir? Dört bacaklı cilalı bir tahta mı? Ağaç hücrelerinin mumyalanmış bir kitlesi mi? Selüloit zincirlerinin kimyasal bir yığıntısı mı? Elektron bulutlarının bir girdabı mı? Hayır, bir şey her zaman birisi için olmalıdır. Pencerenin dışındaki şu ağaç benim için var, ama aynı zamanda onun özünden beslenen mikroplar için de var. Benim için ormanın bir parçası, gökyüzüne karşı bir daldır. Onlar için tek bir yaprak yeşil bir okyanus ve bir dal bütün bir evrendir. Bizler -mikrop ile ben- aynı ağacı mı paylaşıyoruz? Hiç de değil. Peki bizim olaya bakış açımızı mikrobunkinden daha üstün yapan şey ne?"

"Fakat bizler mikrop değiliz," dedi Stefan.

"Daha henüz değiliz, ama olacağız. Toprakta nitrojenli bakteri olacağız, ağaçların köklerine gireceğiz, birisinin, tam şimdi bizim yaptığımız gibi, felsefe yaparken ve eski vücutlarımızın suyunu taşıyan gül renkli bulutların manzarasından zevk alırken, yiyeceği bir elma olacağız. Ve böylece sonu gelmeyen bir döngü sürer gider. Permutasyonların sayısı sonsuzdur."

İçi rahatlayan Sekulowski bir sigara yaktı.

"Demek sen bir ateistsin, öyle mi?" dedi Stefan.

"Evet, ama ufak bir tapınağım var."

"Tapınak mı?"

"'Vücuduma Dua' yı okudun mu?"

Stefan akciğerlere, karaciğere ve böbreklere yazılmış olan o şiiri hatırladı. "Orijinal bir deneme."

"Hayır, o bir şiirdir. Felsefi görüşlerimle yaratıcı eserlerimi kesinlikle ayrı tutarım ve herhangi birisinin yazmış olduğum şeyler üzerinde hüküm yürütmesini de yasaklıyorum," dedi Sekulowski ani bir inatla. Sigarasını yere atarak devam etti, "Ama bazen dua ederim. Bir zamanlar duam

şöyle idi; 'Ey Tanrım, var olmayan sen," O sıralar bu bana doğru geliyordu. Ama daha sonra Kör Güçler oldu."

"Ne demek istiyorsun?"

"Kör Güçlere dua ediyorum. Çünkü vücudumuzu, dünyayı, hatta şu anda söylediğim sözleri yöneten onlar. Onların duaları dinlemediğini biliyorum," dedi şair gülümseyerek, "ama bir zararı olmaz."

Saat neredeyse on bir olmuştu ve Stefan viziteye başlamak zorundaydı.

Kısa boylu, çökük yanaklı, kollarında mavi damarlar görünen bir adam olan peder Niezgloba birkaç haftadır 8 numaralı odada kalıyordu. Sanki bir zamanlar amelelik yapmış gibi bir hali vardı.

"Nasılsınız, Peder?" diye nazikçe sordu Stefan, içeriye girerken.

Papaza cüppesini giymesi için izin verilmişti, bu giysi beyaz hastane duvarlarının yanında uygunsuz bir siyah leke gibi duruyordu. Stefan nazik davranmak istiyordu, çünkü Marglewski'nin, koğuşun yöneticisi olan o sıska doktorun, bazen papaza 'cennet krallığın elçisi' diye hitap ettiğini ve ona kilise büyüklerinin hayatlarından anekdotlar anlattığını biliyordu. Doktorun bu konuda epeyce bilgisi vardı.

"İşkence bu, doktor."

Papazın sesi belki biraz fazla yumuşak, ama ahenkliydi. Şikâyeti halüsinasyonlardı, bunların konusu hep aynıydı: Bir vaftiz töreninde, arkasından bir kadın sesinin geldiğini duymuştu. Ama döndüğü zaman, ses gözlerinin göremediği bir yerden gelmiş gibiydi.

"Arap prensesi hâlâ sizinle birlikte mi?"

"Evet."

"Bunun sadece bir hayal, bir halüsinasyon olduğunun

farkındasınız, Peder, öyle değil mi?"

Papaz omuzlarını silkti. Gözleri uykusuzluktan ağırlaşmıştı, ince kırışıklar göz kapaklarını örtüyordu.

"Sizinle yaptığım bu konuşma da aynı şekilde hayal olabilir, doktor. O sesi sizinkini duyduğum kadar açık bir şekilde duyuyorum."

"Pekâlâ, dert etmeyin. Geçecektir. Ama artık içki içmek yok."

"Öyle yapmamam gerekirdi," dedi adam, pişmanlık içinde yere bakarak. "Ama cemaatimdekiler o kadar büyük günahkârlar ki." İçini çekti. "Her zaman kırgın, öfkeli ve inatçılar, bu yüzden ben..."

Stefan adamın reflekslerini mihaniki bir şekilde kontrol etti, çekicini yeniden doktor gömleğinin içine koydu ve tam dışarıya çıkmadan sordu; "Peder, bütün gün ne yapıyorsunuz? Duvarlara tırmanıyor olmalısınız. Bir kitap ister misiniz?"

"Bir kitabım var."

Gerçekten de siyah kapaklı, yaprakları kıvrılmış bir cilt çıkardı.

"Öyle mi? Nedir o?"

"Dua ediyorum."

Stefan birdenbire Kör Güçleri hatırladı ve kapıda bir an için durdu. Sonra, belki biraz ani bir şekilde, oradan ayrıldı.

Stefan Nosilewska'nın koğuşunu artık ziyaret etmiyordu. Tek tek hastaların kaderlerine karşı ilgisini kaybetmişti, tıpkı Ksawery amcanın anatomi atlasında yer alan, çocukken kendisini büyüleyen o korkunç resimlere karşı ilgisini kaybetmiş olduğu gibi. Arada sırada Pajpak ile bir iki kelime konuşuyor ve bazen ona sabah vizitelerinde asistanlık ediyordu.

Kauters ile çalışırken, Gonzaga adında bir koğuş hemşiresi ile tanışmıştı. İri kemikli, şişman kadının geniş etekleri içinde tehdit edici bir görüntüsü vardı. Ama bu sadece potansiyel bir tehdit idi, zira hiç kimse kadının öfkelendiğini görmemişti. İnsanları bir korkuluğun serçeleri etkilemesi

gibi etkiliyordu. Yanaklarının kalın kıvrımları ağzının mavi çizgisine düşmüştü. Çok iri ellerinde her zaman deri halkasıyla bir anahtar, tıbbi kayıtların tutturulduğu bir karton veya bir kompres paketi bulunurdu. Şırınga tepsileriyle uğraşmazdı: Bu işi yapmak için hastabakıcılar vardı. Aletler konusunda becerikli, sakin tavırlı ve yalnız yaşayan bu kadının özel bir hayatı yok gibiydi. Kauters ona karşı saygılıydı. Stefan bir keresinde uzun boylu cerrahı kadının karşısında iki eli göğsünde, omuzları sinirli bir şekilde kımıldarken, sanki kendisini haklı çıkarmaya veya kadını bir şeye ikna etmeye çalışıyor veya bir iyilik istiyor gibi görmüştü. Hemşire Gonzaga orada iri yarı ve hareketsiz, gözlerini kırpmadan, pencereden gelen ışık yüzüne düşmüş bir şekilde ayakta duruyordu. Sahne o kadar olağandışıydı ki, Stefan'ın aklına takılı kalmıştı. Neler olup bittiğini hiçbir zaman öğrenememişti. Hemşire Gonzaga'ya, gündüz veya gece, herhangi bir saatte koridorda, etekliğinin altında görülmeyen eşit adımlar atarak Ay gibi kayıp giderken ve dantel başlığı loş holü aydınlatırken raslanabilirdi.

Stefan onunla sadece hastalara yapılacak uygulamaları veya verilecek ilaçları bildirmek amacıyla konuşuyordu. Bir keresinde, Sekulowski'yi görmekten henüz geldiği ve malzeme odasında bir şişe aradığı sırada, not defterine birşeyler yazmakta olan Hemşire Gonzaga, birdenbire, "Sekulowski bir deliden daha beter. Adam bir komedyen," demişti.

Stefan geriye dönmüştü. "Bir şey mi söylediniz, hemşire?"

"Hayır. Genel anlamda konuşuyordum," demişti kadın ve susmuştu.

Stefan olayı anlatmamış ama şaire Hemşire Gonzaga'yı tanıyıp tanımadığını sormuştu. Ne var ki, Sekulowski yardımcı personele hiç ilgi duymuyordu, ama Kauters hakkında az ve öz bir fikri vardı: "Adamın nasıl bir sahne dekoratörü zihniyetine sahip olduğunu fark ettin mi?"

"Ne demek istiyorsun?"
"İki boyutlu."

Bahçenin uzak bir köşesinde katatoniklerin ihmal edilmiş, neredeyse unutulmuş, koğuşu yer alıyordu. Üstü henüz yaprak açmamış akşam sefalarıyla örtülmüştü. Stefan oraya çok az gidiyordu. Önceleri bu Augean* ahırlarını, içinde hastaların kaskatı bir şekilde dikildiği, yattığı veya diz çökerek kaldığı bu içe sıkıntı veren mavi tavanlı karanlık geniş salonu temizlemek istemişti. Ne var ki, Stefan'ın bu reform isteği kısa zamanda uçup gitmişti.

Katatonikler şiltesi olmayan somyaların üzerinde yatıyorlardı. Pislikle örtülmüş vücutları somya demirlerinin ve yaylarının neden olduğu yaralarla kaplıydı. Havayı keskin bir amonyak ve dışkı kokusu sarmıştı. Stefan'ın cehennemin en alt tabakası dediği bu yere hemşireler nadiren uğrardı. Bu bilinçsiz insanları bilinmeyen bir güç hayatta tutuyor gibiydi.

İki oğlan çocuğu Stefan'ın dikkatini çekmişti. Küçük bir kasabadan gelmiş olan Yahudi'nin yuvarlak kafasını örten kıtık gibi kırmızı saçları vardı, hiç ara vermeden hücresinde oturuyordu, her zaman çıplaktı ve kafasından aşağıya örttüğü battaniyesiyle yatağının üzerinde iki büklüm duruyordu. Bütün gün boyunca, hiç yorulmadan, iki kelimelik anlaşılmaz sözler söylüyordu. Birisi yaklaştığı vakit, sesini dua eder gibi bir sızlanmaya yükseltiyor ve titriyordu. Mavi gözlerini kesintisiz bakışlarla karyola demirine dikmişti. Çavdar rengi saçları olan diğer oğlan, ana salon ile Yahudi'nin hücresi arasındaki geçitte, köşede duran yataktan duvara ve sonra tekrar geriye, gidip geliyordu. Attığı her sekizinci adımda karyola demirine çarpıyordu, ama bunun farkında değildi. Kalçası-

(*) Herkül'ün büyük güçlükle temizlediği ahırlar.

nın üzerinde rengi solmuş şişkin bir yara vardı. Oğlan ellerini göğsünün üzerinde kavuşturuyor veya yüzünü örtüyordu, ama yürümeyi hiç kesmiyordu. Birisi içeriye girdiği vakit, çocuksu bir inleme sesi çıkarıyordu, bu sesin bir yetişkinden gelmesi tuhaftı. Zira oğlan bir yetişkin olmaya başlamıştı. Aklın yönetiminden kurtulmuş olan vücudunun bağımsız bir varlığı vardı, narin ve heykele benzeyen göğsünün kasları açık gömleğin altında parlıyordu. Yüzü çarpıp döndüğü duvar kadar beyazdı, mavi gözlerinde bazen bir merak, bazen de bir yalvarma ifadesi vardı.

Stefan bir keresinde katatoniklerin koğuşuna her zamankinden farklı bir saatte, akşam yemeğinden sonra gitti. Amacı Ewa adında bir hastabakıcının çocuklarla uygunsuz şeyler yapıp yapmadığını kontrol etmekti. Çocuklar kadın oraya gelip gittikten sonra, aşırı derecede ajite oluyorlardı. Yahudi o kadar şiddetli bir şekilde titriyordu ki, somya sarsılıyordu ve zayıf oğlan dar koridorda hızla koşuyor, kalçasını yatağa çarpıp geri dönüyor, gidip duvara tosluyordu.

Odayı sisli bir alacakaranlık doldurmuştu. Bir dal rüzgârda pencereye çarpıyordu. Stefan koridorda durdu: Nosilewska Yahudi'nin yatağının yanında durmuş, yavaşça battaniyeyi çocuğun başından çekiyordu. Oğlan bir an için karşı koymaya çalıştı, kalın parmaklarıyla asıldı. Kadın son derece hafif ve yumuşak bir el hareketiyle çocuğun kısa ve sert saçlarını okşadı. Kadının yüzü pencereye dönüktü, uzaklarda bir yere bakıyor gibiydi, ama bahçe duvarının düzensiz çatlakları pencereden sadece bir buçuk metre ötedeydi.

Stefan yan tarafa baktı; bir gölgenin içinde diğer oğlanı gördü. Çocuk sonu gelmeyen yolculuğunu kesmiş, kapı boşluğuna yapışmış, kadının pencereye düşen siluetine bakıyordu. Stefan içeriye girip bir açıklama istemeyi düşündü, ama geri çekildi ve gelmiş olduğu gibi sessizce oradan ayrıldı.

ŞEYTANIN AVUKATI

Mayıs ayıydı. Hastaneyi kuşatan ormanın kabartmalı bir hilali andıran yamaçları cömert bir yeşille parlıyordu. Her gece yeni çiçekler tomurcuklanıyor ve kıvrılarak sarkan yapraklar açılıyordu. Kayın ağaçları artık narin gümüş sütunlar olmaktan çıkmış, beyaz alevlerle donanmıştı. Kavakların kalp şeklindeki yaprakları güneşin sıcaklığını içiyor ve parlak renklerini emiyordu. Çıplak toprak tümsekleri neşeli manzaranın üzerine serpiştirilmiş bal peteklerine benziyordu.

Kauters Stefan'dan yakındaki bir kasabadan arabayla getirilmiş Rabiewski adlı bir mühendisi muayene etmesini istedi. Hastanın karısı son aylarda kocasında meydana gelen tuhaf değişikliği anlattı. Adam usta bir işçiydi, ama Almanlar gelip fabrikayı bombaladıktan sonra, meslek kursları vererek hayatını kazanmaya başlamıştı. Uysal ve ağır kanlı bir adamdı, balık tutmasını çok severdi, kitap koleksiyonu yapardı ve bir etyemezdi. Karıncayı bile incitmeyen namuslu bir adamdı. Yılbaşından beri uykuda geçirdiği süre giderek artmaya başlamıştı. Artık öyle bir hale gelmişti ki, yemek

sırasında uykuya dalıyor ve dürtülmüş bir böcek gibi sıçrayarak uyanıyordu. Tembelleşmişti, derslerine gitmeyi canı istemiyordu ve evde değişik bir insan olmuştu; hiç nedensiz öfke nöbetlerine kapılıyor ve sonra ansızın sakinleşiyordu. Saatlerce uyuyor ve korkunç bir baş ağrısıyla uyanıyordu. Aynı zamanda tuhaf şakalar da yapmaya başlamıştı - hiç kimsenin komik bulmadığı şeylere kahkahalarla gülüyordu.

Hastabakıcı Joseph'den ayırmak için genç Joseph denilen, son derece güçlü ve usta elleri olan uzun boylu, genç bir hastabakıcı Rabiewski'yi muayene odasına getirdi. Hasta şişman, kelleşmeye başlamış bir adamdı, kır saçları kafasını bir çelenk gibi sarıyordu. Mor bir hastane giysisi giymişti, bir iskemleye doğru topallayarak gelip o kadar beceriksiz bir şekilde oturdu ki, dişleri birbirine çarptı. Yanıtları ancak uzunca bir susuştan sonra, veya sorular çok basite indirgenerek yeniden sorulduktan sonra veriyordu. Bir ara çalışma masasının üzerinde duran steteskopu fark etti ve kıkırdamaya başladı.

Stefan hastalığın tarihçesini dikkatli bir şekilde not aldıktan sonra, mühendisin reflekslerini kontrol etmeye başladı. Onu muşamba kaplı muayene masasına yatırdı. Güneşli, parlak bir gündü ve odadaki krom tesisattan prizmalar yansıyordu. Stefan adamın kaslarına çekiçle vururken, Kauters göründü.

"Eh, nasıl görünüyor?" diye sordu, canlı ve neşeli bir tavırla. Stefan'ın açıklamasını memnuniyet içinde dinledi.

"İlginç," dedi cerrah. "Şimdiki durumda konulan tanı şu olsun: *Suspectio quoad tumorem.** Özel bir göz incelemesi yapacağız. Ve omurilikten su alma. Ve sonra..."

Çekici aldı ve Rabiewski'nin sıska bacağına vurdu.

"Aha! Bu nedir? Lütfen sağ dizinize sol topuğunuzu değ-

(*) Tümör şüphesi - ç.n.

diriniz. Hayır, öyle değil. Göster ona," dedi Stefan'a ve pencereye doğru yürüdü. Stefan açıkladı. Kauters pencerenin yanındaki bir daldan koparmış olduğu bir yaprak ile geri döndü, yaprağı parmaklarının arasında ovuşturdu. İnce ve adaleli elini koklayarak, "Mükemmel. Aynı zamanda yürümede dengesizlik var," dedi, hoşnutlukla.

"Serebral mi, doktor?"

"Belki değil. Bunu söylemek için daha erken. Ama düşünmede bir düzensizlik var. Abulia.* Şimdi bir bakalım." Not defterinden bir sayfa kopardı ve üzerine bir daire çizdi. Sonra Rabiewski'ye gösterdi. "Bu nedir?"

"Bu bir parça," diye yanıtladı mühendis, uzun uzun düşündükten sonra. Adamın sesinde acı vardı.

"Neyin parçası?"

"Bir sarmalın."

"Gördün mü?"

Stefan steteskop ile ilgili olayı anlattı.

Kauters ellerini ovuşturdu. "Mükemmel. Witzelsucht. Ders kitaplarına girecek bir vaka, sen ne dersin? Alın lobunda küçük bir tümör olduğuna inanıyorum. Zaman gösterecek. Lütfen bütün ayrıntıları yazın."

Hasta masanın üzerinde yatıyordu, hafif patlak gözleri tavana dikilmişti. Gürültüyle nefes alırken, dudakları uzun ve sarı dişlerini meydana çıkaracak şekilde açılıyordu.

O akşam Stefan baş ağrısı ve ateşle yatağa düştü. İki aspirin içti, Staszek de bir şişe votka getirdi, bunun işe yaraması gerekti, ama halsizlik, üşüme ve ateş dört gün sürdü. Beşinci gün Stefan yataktan kalkabildi. Kahvaltıdan sonra dosdoğru Rabiewski'nin odasına gitti, neler olduğunu anlamak istiyordu.

Normal hastane yatağının yerine yanlarında ve tepesinde

(*) Bağımsız davranma ve karar verme yetisinin bozulması - ç.n.

ağlar olan özel bir yatak konmuştu. Mühendis bu kafeste -yarım metreden daha yüksek değildi- bir örümcek ağına yakalanmış gibi yatıyordu. Hastanın bütün vücudu şişmiş görünüyordu. Kauters adamın üzerine eğilmiş dikkatle bakıyor, adam yüzüne tükürmeye çalıştığı zaman, kafasını çekiyordu. Rabiewski'nin ağzının çevresindeki kalın hatlar köpükten beyazlaşmıştı. Cerrah gözlüğünü çıkardı ve Stefan ilk defa onun gözlerini yakından gördü. Patlak, içinde hiç ışık olmayan, bir büyütecin altında görülen bir böcek gözü gibi koyu renkli gözler.

"Tümör büyüyor," dedi Stefan, yavaş bir sesle. Cerrah önem vermedi. Hasta başını çevirmeyi başarıp tükürük saçtığı zaman, yeniden geri çekildi. Hasta hareketi engellenmiş vücudunun kaslarını gererek inledi.

"Motor bölgesinde basınç," diye mırıldandı Kauters.

"Ameliyat yapmayı düşünüyor musunuz, doktor?"

"Bugün omurilikten su alalım."

O akşam Rabiewski'nin bedenini oradan oraya çarpan beyni bir öfke nöbetine tutulmuş gibiydi. Terli derisinin altında kas düğümleri kasılıp dalgalanıyordu. Yatağın üzerindeki ağ bir müzik aletinin telleri gibi ses veriyordu. Stefan adama iki iğne yaptı, bunun pek yararı olmadı: Klorlu narkoz öfkeyi sadece kısa bir süre sakinleştirdi. Mühendis anestezinin etkisinden çıkınca, birçok saatten beri ilk kez gördüğü ışığa tepki verdi ve boğuk bir sesle mırıldandı, "Biliyorum ... bu benim... yardım edin."

Stefan ürperdi. Omurilikten su alındıktan sonra, dikkat çekici bir iyileşme meydana geldi. Kauters odada günlerce oturuyor, Stefan uğradığı zaman, kontrol etmek için henüz gelmiş gibi yapıyordu. İlk başta Stefan cerrahın niçin işi yavaştan aldığını merak etti, sonra morali bozuldu: Her geçen gün başarılı bir ameliyat yapma şansı azalıyordu.

Heyecanlı günler geride kalmıştı. Mühendis bir iskemle-

de oturabiliyordu. Soluk ve tıraşsız haliyle üç hafta önce gelmiş olan iri yarı adamın gölgesi gibiydi. Yavaş yavaş görme duyusu azalıyordu. Stefan artık ameliyatın tarihini sormaya cesaret edemiyordu. Kauters'in canının sıkkın olduğu belliydi, adam birşeylerin olmasını bekler gibiydi. Rabiewski en değer verdiği hastası olmuştu, cerrah ona şeker parçaları getiriyor ve oturup adamın dudaklarını şapırdatmasını, kalçasına, baldırına ve ayağına dokunarak vücuduna göre kendisini yönlendirmesini seyrediyordu. Hastanın duyularının hassasiyeti yavaş yavaş azalıyor ve dünya onun için soluyordu. Kulağına bağıracak olursanız, kımıldayan göz kapakları hâlâ işitmekte olduğunu gösteriyordu.

10 Haziran'da Kauters kafasını kapıdan dışarıya çıkardı ve Stefan'ı koridordan içeriye çağırdı. Oda hemen hemen boştu: *Masa veya iskemleler yoktu. Rabiewski'nin iri* gövdesi yeniden ağın içinde, şişmiş, çıplak ve iri yarı bir halde yatıyordu.

"İyice dikkat et," dedi Kauters, ağzı kulaklarında.

Rabiewski'nin vücudu sarsıldı, elleri bilinçsiz hayvanlar gibi ağı tırmalıyordu. Sonra şiddetli titremeler başladı. Kafes gıcırdadı, demir ayakları yere vurdu. Neredeyse yatak devriliyordu, iki doktor birden onu duvara doğru bastırmak zorunda kaldılar. Kriz başladığı gibi hızla yatıştı. Vücut ağın içinde taş gibi asılı kaldı. Kolun birinde ve bacakta titremeler görüldü. Sonra bu da kesildi.

"Bunun ne olduğunu biliyor musun?" dedi cerrah, Stefan'a, sınav yaparmış gibi.

"Motor bölgesinde tümör basıncının verdiği rahatsızlık mı?"

Kauters kafasını salladı. "Hayır, dostum. Beyin zarı ölmeye başladı. Beyin zarı olmayan bir adam ortaya çıkıyor. Beyin zarının engelleyen etkisinden kurtulan beynin daha eski, daha önceden oluşmuş kısımları hâlâ sağlam olduğun-

dan, yönetimi ele almaya başladı. Bu kriz tek hücrelerden kuşlara kadar bütün hayvanlarda görülen Bewegungssturm, yani beyin fırtınasıydı. Hayvan, hayatına karşı oluşan tehdit karşısında kaçmaya çalışıyor. Bunu izleyen uyuşukluk aynı tepkinin ikinci aşamasıdır. Totstellreflex denilen şey, yani ölü taklidi yapmak. Bok böcekleri de aynı şeyi yapar. Neye benzediğini gördün mü? Şimdi güzelce kendine geliyor!" diye haykırdı, heyecanlı bir şekilde. Kaskatı kesilen mühendis belini havaya kaldırıp ağlara abanmaya başlamıştı.

"Evet... Buna o yumru neden oluyor. Klasik bir vaka! Amfibilere milyonlarca yıl önce hizmet etmiş olan bir mekanizma şimdi Homo sapiens'de, beynin sonradan gelişmiş kısımları ortadan kalkınca, ortaya çıkıyor."

"Ameliyat için hazırlıklara girişmeli miyim?" diye sordu Stefan, ne çırpınan vücuda, ne de cerrahın neşesine bakabiliyordu.

"Ne? Hayır, hayır. Ben sana haber veririm."

Stefan, vizitelerini tamamladıktan sonra, Sekulowski'ye uğradı. İlişkileri ilk başlardaki kararsız durumdan sonra belli bir düzene girmişti: Öğretmen ve onun hakaretlerine katlanan öğrenci. Stefan genellikle şairle hastaları hakkında konuşmazdı, ama Rabiewski farklıydı: Stefan çaresizdi ve öğüte ihtiyacı vardı. Kendi kafasına göre hareket etmeye cesaret edemiyordu ve zaten ne yapabileceğinden de pek emin değildi. Pajaczkowski'ye mi gitmek? Ama bu amirini ve kendisinden daha tecrübeli bir doktoru şikâyet etmek olacaktı. Bu yüzden mühendisin durumunu şaire anlatmaya başladı, bu bir öfke ve kızgınlık patlamasına neden olabilirdi, ama Sekulowski de son zamanlarda kendisini iyi hissetmiyordu ve durumu kendisinden daha kötü olan birisinin hikâyesini dinlemeye hazırdı.

Sekulowski, dayandığı yastığı kabartarak, uzun bir konuşma yaptı: "Bir zamanlar -belki 'Babil Kulesi' adlı eserim-

de- insanın benim için özel bir imge olduğunu söylemiştim. Sanki birisi yüzlerce yıl en güzel altın heykeli yapmak için uğraşmış ve yüzeyinin her milimini çeşitli şekillerle süslemiş gibi: Pes sesli melodiler, minyatür freskler, dünyanın bütün güzelliklerinin binlerce sihirli yasaya uyarak tek bir varlıkta toplanması. Ve bu harika heykel mide bulandırıcı büyük bir gübre yığının derinliklerine konuyor. Bu aşağı yukarı insanın dünyadaki durumudur. Nasıl bir deha, ne kadar usta bir işçilik! Organların o güzelliği! Heyecanlı atomlara, elektron bulutlarına ve vahşi unsurlara gem vuran, onları bedenin içine hapseden ve onları doğalarına aykırı işler yapmaya zorlayan inatçı zihin. Eklem yerlerinin, kemiklerin karmaşık mimarisinin, kan dolaşımı labirentinin, mucizevi optik sistemin, sinir yapısındaki süslülüğünün, binlerce kere binlerce karşılıklı engelleme mekanizmalarının dizayn edilmesindeki o sınırsız sabır düşünebildiğimiz her şeyin ötesinde olan bir şey. Üstelik bütün bunların hepsi tamamen gereksiz!"

Şaşkınlığa düşmüş olan Stefan verecek bir yanıt bulamadı. Şair elini o sırada çarşafların üzerine yayılmış olan kâğıt sayfaları arasında açık duran büyük bir kitaba vurdu: Bu Stefan'ın adama ödünç vermiş olduğu bir anatomi atlasıydı.

"Amaçlar ve sonuçlar arasındaki böylesi bir tutarsızlık. Senin mühendis, içindeki gem vurulmuş şeylerden haberi olmaksızın bitkisel hayat yaşarken, hücreler zincirlerinden kurtuluyor ve o zamana kadar içten yönetilen ve böbreklerle bağırsakların buyruklarını uygulayan güçleri ansızın serbest kalıyor! Binlerce hapsedilmiş potansiyelin patlayışı. Ruh krizaliti parçalayıp dışarıya çıkıyor ve ani bir büyüme olarak beliriyor: Parçaları isyan etmiş bir saat."

"Habis tümörden mi bahsediyorsun?"

"Sen ona öyle dersin. Berbat bir ad! Biliyor musun, doktor, senin fikirlerin formalin içinde turşu olmuş. Tanrı aşkı-

na, biraz hayalini işlet! Kanser mi? Bu sadece organizmanın yan kapısı, yani Seitensprung. Canlı dokuları yüz binlerce kazaya karşı koruyan benim kör güçlerim bir deliği açık bırakmış görünüyor. Her şey çok mükemmel çalışıyor ve ansızın - kontrol kayboluyor. Hiç saatle oynayan bir çocuk gördün mü, çocuğun akrebi nasıl çektiğini, bunun yelkovanı döndürüp at sineği gibi vızıldadığını? Saatleri ölçmek yerine akrep ve yelkovan sanal bir zamanı yer! Bir tümör isyankar bir hücreden büyüyen küçük bir filizdir. Yavaş yavaş, anlıyor musun? Yavaş yavaş beyinde gelişiyor, kandan besleniyor, istila ediyor, yiyip bitiriyor ve insan gövdesinde ekilmiş bütün o iyi bakımlı çiçek bahçelerini yok ediyor..."

"Haklı olabilirsin," dedi Stefan, "ama niçin Kauters ameliyat etmiyor?"

Şair, o kadar büyük bir çoşkuyla yazıyordu ki, dolma kalemi kâğıdın üzerinde delikler açıyordu, yanıt vermedi. Uzun bir sessizlik oldu. Pencerenin dışında, bulutların arasından bakır renkli bir ışık huzmesi göründü ve ağaç tepelerini aydınlattı. Oda bu kısa ömürlü ışığı içti. Stefan'ın kalbi deli gibi çarpıyordu. Birdenbire, tamamen konu dışı, sordu: "Özür dilerim. *Niçin Devletin Yapılandırılması Üzerine Düşünceler*'i yazdın?"

Yan yatmış olan Sekulowski döndü ve Stefan'ın gözünün içine baktı. Stefan şairin yüzüne kan hücum ettiğini görebiliyordu, yine de bu soruyu sormuş olduğu için memnundu.

"Senin umurunda mı?" diye yanıt verdi Sekulowski, Stefan'ın daha önce duymadığı kalın bir sesle. "Lütfen beni rahatsız etmekten vazgeç! Yazmam gerek!"

Stefan'a sırtını döndü.

Stefan Staszek'i görmeye karar verdi. Belki o yardım edebilirdi.

Staszek üzerinde çalıştığı tezin etrafına bir kurdele bağladı ve onu bir çekmeceye koydu. Stefan'a sızlandı. Hastane-

de kendisini meşgul edecek kadar iş yoktu, hastalardan bıkmıştı. Mesai saatleri onun için büyük bir eziyetti. Yürüyemiyor, oturamıyor, yatamıyordu; Nosilewska'nın hayali her an yanı başındaydı.

"Bir karara varman gerek," dedi Stefan, ani bir acıma duygusuna kapılarak. "Eğer istersen, onu bu gece odama davet ederim, sen de birlikte gelirsin, sonra ben bir ameliyat için bazı hazırlıklar yapmam gerektiğini söylerim ve seni onunla yalnız bırakırım."

Ne var ki, Nosilewska daveti kabul etmedi. Almanca büyük bir anatomi kitabından notlar almakla meşguldü. Yeşil mürekkep ile lekelenmiş parmak uçları ona bir genç kız havası vermişti. Kadın hemen gidip Rygier'i görmesi gerektiğini söyledi. Rygier bir zamanlar tıbbiyede anatomi okutmuştu ve bu patolojik malzemenin bir kısmında ona yardımcı olabilirdi.

Elçisinin aldığı sonucu Stefan'ın odasında beklemekte olan Staszek, artık azap çekmek için yeni nedenler buldu. Rygier'in Nosilewska'yı bilimdışı nedenler yüzünden davet etmiş olduğuna emindi.

"Belki, olabilir," diye düşündü Stefan. "Onu seviyor musun?"

Staszek omuz silkti. Koltuğa yanlamasına oturmuştu, kolun üzerinden sarkan bacakları sinirli sinirli tekme atıyordu.

"Aptalca sorulara yanıt veremem. Çalışamıyorum, okuyamıyorum, uyuyamıyorum, düşüncelerimin kontrolünü kaybettim, bir çöp sepetinin içinde cehenneme gidiyorum, hepsi bu."

Stefan başıyla onayladı. "Aşk olabilir. Sana birkaç önemli soru sormama izin ver. İlk olarak, onun diş fırçasını kullanır mısın?"

"Bırak şimdi!"

"Evet mi, hayır mı?"

Staszek tereddüt etti. "Eh, belki evet."

"Göğsünde parçalayıcı ve delici bir şey, tanrısal bir ateş hissediyor musun?"

"Bazen."

"Oh, oh. Ve şimdi de o Rygier'e gidiyor diye bu haldesin öyle mi? *Amor fulminans progrediens in stadio valde periculoso.** Şipşak tanı koyuyorum. Önleyici tedbir almaya vakit yok. Tedavi görmen gerek."

Staszek ona kederle baktı. "Soytarılığı bırak!"

Stefan gülümsedi, çünkü tam o sırada eğer Nosilewska'yı kendisi arzu etmiş olsaydı, hiçbir zorluk çıkmayacağı aklına gelmişti. "Kızına. Onu yarın davet ederim - veya daha iyisi, ameliyattan sonra, o işi aklımdan çıkarıp attıktan sonra."

"Ne demek istiyorsun? Senin aklını meşgul eden bir şeyin olup olmaması ne fark eder?"

"Ah, demek beni de kıskanıyorsun!" Stefan güldü. "Sana biraz bromural getireyim, tamam mı?"

"Teşekkür ederim, bende var."

Staszek raftan bir kitap aldı: *Büyülü Dağ*. Sayfalarını çevirdi, bıraktı ve onun yerine *Yeşil Piton*'u aldı.

"Bir polis romanı. Dehşet verici," diye uyardı Stefan.

"Çok daha iyi. O zaman havama uyar."

Staszek kapıya doğru yöneldi. Stefan'ın sempatisi ansızın kayboldu. "Dinle," dedi, "neyi tercih edersin, onun sana ihanet etmesini mi, yoksa kadının başına kötü bir şey gelmesini mi?"

"İlk önce, o bana ihanet edemez, çünkü aramızda hiçbir ilişki yok. Üstelik bu nasıl seçenek böyle?"

"Bir psikolojik test. Yanıtla."

Staszek kapıyı itip açtı ve hızla çıkarken arkasından çarptı. Stefan yatak örtülerinin üzerine giysileriyle uzandı. Bü-

---

(*) Ateşli aşkın gidişatı çok tehlikelidir.

tün akşam boyunca Staszek'e karşı öfke duymuş olduğunu geç de olsa anladı, bunun nedeni onunla mühendis hakkında konuşamamış olmasıydı. Ayağa kalktı, rafa gitti ve sinir sistemi ameliyatları konusundaki kitabı aradı. Belki Kauters'in yapmış olduğu şey doğruydu. Ama buna inanamıyordu. Kitap hiçbir çözüm getirmedi. Açık penceredeki ince perde hışırdadı. Birisi kapıyı vurdu.

Gelen Kauters idi.

"Dr. Trzyniecki, lütfen hemen ameliyathaneye gelin."

Stefan sıçrayarak kalktı, ama cerrah çoktan gitmişti. Adamın iliksiz doktor gömleğinin uçuşan kıvrımları karanlık koridorda kayboluyordu. Stefan, odasının lambasını kapatmayı unutarak merdivenden aşağıya koştu.

Ilık ve nemli bir geceydi. Rüzgâr olgun ekinlerin burun gıcıklayan güçlü kokusunu taşıyordu. Stefan çimenlerin üzerinden kestirmeden geçti ve ameliyathanenin ikinci katına demir basamaklardan koşarak çıktı, ayakkabıları çiğden ıslanmıştı. Buzlu camın arkasında beyaz şekiller gidip geliyordu.

Ameliyathane önceleri apseleri yarmak gibi küçük işlemler yapmak ve hastaları kasabaya taşımaktan kurtulmak için küçük bir yer olarak başlamıştı. Ne var ki, gelişme imkânı vardı ve Kauters bu fırsatı iyi kullanmıştı. Artık her çeşit ameliyatın yapılabileceği bir masa ile oksijen tüpleri, duvara monte edilmiş elektrikli bir kemik kesici ve büyük bir radyoya benzeyen bir diyatermal ünitesi vardı. Alışılmış cinsten sarı fayansla döşenmiş küçük bir aralıktan ikinci bir odaya geçiliyordu, orada madeni masaların üzerinde sıralar halinde kimyasal madde şişeleri, kauçuk hortum kümeleri ve cam bir fanusun altında bezler duruyordu. İki büyük büfede aletler oluklu tepsilerin içine düzgünce sıralanmıştı. O köşe karanlıkta bile parlayan keskin bıçaklar, kancalar ve kıskaçlarla doluydu. Ayrı bir masada bağırsaktan yapılmış

ameliyat ipliği yumakları amber renkli lugol içinde ıslak tutuluyordu. İçlerinde beyaz ipek iplikler olan sıra sıra cam tüpler üst rafta parlıyordu.

Hemşire Gonzaga elle itilen alet arabasını üç ayaklı büyük ameliyat masasına yanaştırdı. Kadın daha sonra yüksek ayaklı arı kovanlarını andıran büyük nikel sterilizerleri taşıdı. Stefan'ın aklı karışmıştı. Hemşireye hastanın kim olduğunu soramadı. Gonzaga çoktan fırçayla temizlenmeye başlamıştı, bu yüzden Stefan da üzerine uzun bir kauçuk önlük geçirdi ve hızla akan sıcak suyun altında ellerini sabunlamaya başladı. Damlalar aynaya sıçradı ve cıva yüzeyin üzerinde yuvarlanırken opal izler bıraktı. Beyaz köpükler lavabonun içinde bir halka meydana getirdi.

Ansızın içeriden Kauters'in sesini duydu. "Acele etme, olmaz mı?" Sonra birisi bir ağırlık kaldırıyormuş gibi derin bir iç çekme sesi geldi. Stefan, sallanan kapı kanatlarının arasından, Joseph adındaki yaşlı erkek hastabakıcının kel kafasını gördü, adam Rabiewski'nin hareketsiz vücudunu omuzuna atmıştı. Hastayı gürültüyle ameliyat masasının üzerine bıraktı.

Kauters, beyaz kauçuk galoşlarını giyerken hemşireye sordu; "Birinci ve ikinci takımlar hazır mı?"

"Evet, doktor."

Cerrah önlüğünün bağlarını ensesinde bağladıktan sonra, su pedalına bastı ve otomatik hareketlerle temizlenmeye başladı.

"Şırıngalar hazır mı?"

"Evet, doktor."

"İğnelerin sivri uçlu olmasına dikkat et."

Cerrah masaya bakmazsızın, mekanik bir sesle konuşuyordu. Joseph Rabiewski'yi soydu, adamı sırt üstü çevirdi, kollarını ve bacaklarını beyaz kayışlarla halkalara bağladı ve düz bir ustura ile, tıraş sabunu olmaksızın, adamın kafa-

sını tıraş etmeye başladı. Stefan hatır hutur kazıma sesine katlanamadı.

"Tanrı aşkına, Joseph, biraz sabunla su kullan!"

Joseph ağzının içinden birşeyler mırıldandı -Kauters'in yanındayken, başka hiç kimseye aldırmazdı- ama sonunda mühendisin kafasını biraz ıslatmaya karar verdi. Rabiewski yavaş ve hafif bir sesle nefes alıyordu. Joseph, birkaç tutam gri kılı tutarak, büyük bir anal pedini hastanın kaba etine yapıştırdı ve masadan geri çekildi. Üçüncü fırçasıyla yıkanmayı bitiren hemşire Gonzaga, fırçayı çantaya attı ve elleri havaya kalkık olarak sterilizere doğru yürüdü. Joseph kadının sarı maske, gömlek ve ince eldivenler giymesine yardım etti. Kadın daha sonra alet tezgahına gitti, orada üç tepsi buharlı sterilizerin içinden çıktıkları kompreslere sarılı olarak duruyordu. Hemşire bezi açtı ve önem sıralarına göre parlak çelik cımbızları ve çubukları dizdi.

Stefan ve Kauters fırçayla temizlenmeyi aynı zamanda bitirdiler. Cerrah ellerini saf alkolle çalkalarken, Stefan beklemek zorunda kaldı ve kendi sırası gelince parmaklarını ince ve yakıcı sıvının altına tuttu.

"Elime bir kıymık batmış," dedi Stefan, tırnağının yanındaki kırmızı noktaya öfkeyle dokunarak. Kauters kauçuk eldivenleri giyiyordu, zorluk çekiyordu, çünkü hem talk pudraları bitmişti, hem de adamın elleri ıslaktı.

"Endişe etme. Hastanın PP'si olmadığı kesin. Zaten beyinde böyle şeyler olmaz."

Sterilize olmamış Joseph masadan uzakta duruyordu.

"Işıklar!" diye emretti cerrah. Joseph bir düğmeyi çevirdi, transformatör uğuldadı ve ameliyat masasının üzerine köşegen bir şekilde yerleştirilmiş olan iri ve yassı Jüpiter lambası onları mavimsi bir ışığın içine aldı.

Kauters bir an için pencereye döndü. Gözlerine kadar maskelenmiş yüzü her zamankinden daha esmer gözükü-

yordu. Doktorlar hastaya masanın karşılıklı iki kenarından yaklaştılar. Joseph kayıtsız bir tavırla lavaboya yaslandı, kel kafası ayçiçeği gibi aynaya vurmuştu.

Rabiewski'yi kompreslerle örtmeye başladılar. Uzun bir maşa ile kompresleri sterilizerin içinden çıkaran Gonzaga onları neredeyse cerrahın ellerine fırlatıyordu. Kare şeklindeki büyük steril bez parçaları üst üste bindirilerek hastanın gövdesinden yüzüne kadar örtüldü. Stefan kompresleri masanın diğer tarafında birbirlerine iliştiriyordu.

"Ne yapıyorsun? Deriye! Deriye!" dedi cerrah, sert, ama sakin bir şekilde, cımbızlarla deriyi çekerek. Stefan bedenlerin kesilmesini görmeye çoktan alışmış olmasına rağmen, ameliyat yerinde kompresler hastanın derisine iliştirildiği vakit, hastanın anestezi altında olduğu bilse bile, içinin ürpermesinin önüne geçemiyordu. Üstelik bu hasta sadece baygındı. Tam o anda bezin altındaki hasta titredi, camın taşı kazıması gibi dişlerini gıcırdattı. Stefan elinde olmaksızın Kauters'e baktı. Cerrah bu bakışlara karşılık verdi, sonra tamam, eğer seni mutlu edecekse lokal anestezi yap, demek anlamına gelen bir el hareketi yaptı.

Stefan, kafanın kompreslerin sıkı çemberinden dışarıya çıkmış kısmına tentürdiyot sürdükten sonra, çeşitli yerlere novocaine iğnesi yaptı ve iğnenin deride bıraktığı şişlikleri hafifçe ovuşturdu. Stefan tentürdiyot lekeli pedi atınca, cerrah geriye bakmaksızın elini arkaya uzattı. Hemşire Gonzaga adamın eline ilk skalpeli verdi. Cerrah çelik bıçakla alna dokundu, sonra oval bir kesik yaptı. Kauters derinin altındaki dokuyu kemiğe kadar hatır hutur bir kazıma sesi çıkaran anatomik cımbızlarla temizledi. Sonra aletleri hastanın göğsüne koydu ve testereye uzandı, bu çelik bir telle bir matkaba bağlanmış yumurta şeklinde bir motordu. Gonzaga kımıldamadan duruyor, havaya kalkık ellerinde çeşitli aletler tutuyordu. Stefan kesiğin çevresindeki parlak kırmı-

zı akıntıları henüz kurulayabilmişti ki, Kauters testereyi işletti. Aleti elinde bir dolmakalem gibi tutuyordu. Matkap kemiği deldi ve kesik boyunca kanlı bir macun meydana getiren küçük parçacıkları dışarıya atmaya başladı.

Vızıltı durdu. Cerrah matkabı uzaklaştırdı ve bir törpü istedi. Kemik tabakası rahat çıkmıyordu: Bir yerlere takılmıştı. Kauters dikkatli bir şekilde üç parmağıyla, sanki onu kafatasının içine itmek istiyormuş gibi, bastırdı.

"Keski!"

Keskiyi eğik olarak koydu ve tahta bir çekiçle hafifçe vurdu. Derinin çevresine kan dolmaya başladı ve kompresler yavaş yavaş kan kırmızısına dönüştü. Birdenbire kemik parçası titredi. Kauters törpüyü kemiğin altına soktu ve bastırdı. Ceviz kabuğu kırılır gibi keskin bir çatırtı çıktı. Parça fırladı ve düştü.

Meningealis, beyni saran zar, kabardı ve ışıkta parladı. Derinliklerinde koyu renkli bir damar ağı görülebiliyordu. Kauters elini uzaklaştırdı ve uzun bir iğne ile geri geldi. Zarı çeşitli yerlerinden, bir, iki, üç defa deldi.

"Tam düşündüğüm gibi," diye mırıldandı cerrah. Maskesinin üzerinde gözleri lambanın minyatür bir görüntüsünü aksettiriyordu. O ana kadar Stefan yaranın içine kan dolmasını önlemek için steril pedler koymakla uğraşmıştı. Artık öne doğru eğildi. Gazlı bez örtülü kafaları birbirine değdi.

Kauters tereddüt etti. Sol elini kesiğin kenarında tutarak, sağ eliyle zara dikkatle dokundu. Alt tarafta nabız gibi atan gri ve pembe renkli beyin daha belirgin bir şekilde göründü. Kauters sanki yukarıdan bir işaret bekliyormuş gibi başını havaya kaldırdı. İri siyah gözleri o kadar boş bakıyordu ki, Stefan neredeyse korktu. Kauters kauçuk eldivenli parmağını açıkta duran zarın çevresinde iki defa dolaştırdı.

"Skalpel!"

Bu küçük ve özel bir bıçaktı. İlk başta zar açılmadı, ama

ansızın bir kabarcık gibi ikiye ayrıldı ve beyin alt taraftan dışarıya fırladı. Nabız gibi atıyor ve yapışkan kanın ağır ağır aktığı yırtıkta kıpkırmızı kabarıyordu.

"Bıçak!"

Artık yeni bir ses vardı, diyatermal aletinin kalın homurtusu. Gonzaga elektrikli bıçağın gazlı bezini açtı ve onu Kauters'in eline verdi. Doktorların ikisi de öne doğru eğildiler. Kan akışı önemli değildi; ana damarlarda kesik yoktu. Ne var ki, pek bir şey görülmüyordu. Kauters yavaşça, milim milim, zarın yırtığını genişletti. Sonunda, her şey açığa çıktı: Çıkıntılı, kabarmış kısım alın lobunun cephesiydi. Cerrah onu parmağıyla dürtünce, sarı renkli tümör iki yarıkürenin arasındaki yarığın derinliklerinde göründü. Onu dışarıya çıkarmak zor olacaktı. Cerrah işaret parmağını beyin zarının kabarık kıvrımları arasına soktu. Sonunda cımbızlarla büyümüş ura erişebildi. Tümör, bir an için bir deniz kabuğunun içi gibi grimsi mavi bir görüntü alan kafatasının dibinde yatıyordu; sonra kanla örtüldü. İki yöne doğru uzanıyordu, dipte yoğun, üste dolgundu. Üzeri kahverengi macunsu bir maddeyle örtülmüştü.

"Kaşık!"

Kauters kanlı dokuları, lifleri ve parçaları dışarıya çıkarmaya başladı. Derken ansızın geriye sıçradı. Stefan ne olduğu anlamadan önce bir an olduğu yerde donup kaldı. Yaranın dibinden, cerrahın parmaklarıyla ayırdığı beynin iki yarıküresinin arasından, iğne inceliğinde bir kan akıntısı yukarıya fışkırıyordu. Bir atardamar. Kauters gözlerini kırpıştırdı. Bazı damlalar gözüne isabet etmişti.

"Kahretsin!" dedi cerrah. "Gazlı bez!"

Kan tamponu ıslattı, tümörün bir parçası geride kalmıştı ve bir şey görmek imkânsızdı. Kauters karnını masadan çekti, tavana baktı ve parmaklarını yaranın çevresinde dolaştırdı. Kompresler ameliyatın başlangıcında konmuş ped-

lere sızan kanı emerken, bunu yapmaya devam etti. Eller ve aletler kayganlaşmaya başladığı için, yeni kompresler eklendi. Stefan çaresiz bir şekilde durup Kauters'e baktı. Cerrahın kayan maskesi burnuna bastırıyordu, ama adamın ona dokunmasına imkân yoktu.

Cerrah ayak pedallı diyatermal aletini çalıştırdı ve bıçağı yaklaştırdı.

Kan tümörün parçalanmış dokusunda açıkça görülebilir bir şekilde atıyordu. Sonra yanmış proteinin hafif mavi dumanı yükseldi ve Stefan gaz maskesinin altından o özel kokuyu hissetti. Kanama durdu. Sadece cımbızların yarayı tuttuğu yerlerde küçük kırmızı damlalar karıncalar gibi ilerliyordu.

"Kaşık!"

Ameliyat devam etti. Cerrah termopıhtılaştırıcıyı tümörün yüzeyinde dolaştırdı. Tümör soğuyup sertleşince, onu kaşıkla dışarıya çıkarmaya başladı, kalıntıları kıvrık bir parmakla araştırıyordu. Ama bu iş uzadıkça, durum daha kötüleşti. Tümör lobu yukarıya doğru itti ve onu sıkıştırdı. Cerrah gittikçe daha hızla çalışıyordu. Bir noktada, yaranın derinliklerine ulaşınca, ürperdi: sonra elini çekti, eldiveni yırtılmıştı. Bir kemiğin keskin kenarı sarı kauçuğu parmaktan soymuştu.

"Kahretsin!" dedi Kauters, boğuk bir sesle. "Lütfen bunu benim için çıkarın."

"Yeni bir çift ister misiniz, doktor?" diye sordu Gonzaga, maşasının akıcı bir hareketiyle sterilizerden bir paket çıkararak.

"Cehenneme kadar yolu var!"

Kauters kauçuk parçalarını ayaklarıyla ezdi. Öfkesi gözlerinin etrafındaki kırışıklıklarda toplanmıştı, dar alnında parlak ve mavimsi ter damlaları parlıyordu. Şakaklarındaki kaslar şişmişti: Dişlerini gıcırdatıyordu. Parmaklarını gittik-

çe daha sert bastırarak yaranın içinde hareket ettirdi, yırtık parçaları, ölümcül dokuyu ve bir damarın patlamış kısımlarını çekip çıkararak dışarıya attı. Zemin kanlı virgüller ve soru işaretleriyle lekelenmişti.

Saat onu gösteriyordu: Ameliyat o ana kadar bir saat sürmüştü.

"Gözbebeklerine bir bak."

Stefan pıhtılaşmayla ağırlaşmış, sertleşmiş ve büyük kırmızı lekelerle boyanmış çarşafı açtı; cımbızla Rabiewski'nin gözkapaklarını kaldırırken, hastanın parlayan yüzü, kâğıt gibi beyazdı. Göz bebekleri küçülmüştü. Ansızın hastanın gözleri, sanki birisi onları bir ipin üzerinde çekiyormuş gibi, çılgınca oynadı.

"Nasıl?" diye sordu Kauters.

"Nistagmus,"* dedi Stefan, aptallaşarak.

"Evet, şüphesiz."

Kauters'in sesi kararlıydı. Beyin zarının üzerinde bir iğne gezdirdi. Beyin oldukça derin açılmıştı ve habis kütle sarmallar ve kıvrımlara karışmış bir halde gitgide daha fazla ortaya çıkıyordu. Stefan açık bir ağız gibi duran yaraya baktı. Sinirlerin kabuğu soyulmuş kestane gibi parlayan dokusunu, daha hafif ve dar lekelerle, aslında kahverengi olan gri maddeyi görebiliyordu. Orada burada kan damlaları yakut gibi parlıyordu.

Sinirlenen cerrah bir kıvrımı kenara çekti; kıvrım lastik gibi uzadı. "Hadi bitirelim," dedi, sert bir sesle.

Bunun anlamı cerrahın yenilgiyi kabul etmesiydi. Parmakları artık hızla çalışıyor ve kabarmış yarıkürenin mümkün olduğu kadar çok kısmını kafatasının boşluğuna ustalıkla tıkıştırıyordu. Bir yerlerde kanama yeniden başlamıştı. Kauters elektrik bıçağının koyu renkli ucunu bir damara

(*) Göz küresinin istem dışı hareketleri - ç.n.

dokundurdu ve kanamayı durdurdu. Ne var ki, cerrah ansızın donup kaldı.

Bu son işlem sırasında gözlerini masanın üzerindeki mumyamsı şekilden ayırmamış olan Stefan durumu anladı. Rabiewski'nin göğsü hareket etmiyordu. Cerrah elinin enfeksiyon kapmasına aldırmadan, hastanın göğsünü ve yüzüne örten çarşafın alt kısmını yakaladı, kenara çekti, bir an dinledi ve sessizce masadan uzaklaştı; kanlı kauçuk galoşlarıyla duvarı tekmeledi. Gonzaga çarşafın kenarını aldı ve saygılı bir şekilde onu felakete uğramış yüzün üzerine çekti. Stefan nefes alışını düzeltmek için pencereye yürüdü. Gonzaga arkasında aletleri madeni tepsilere topluyor, buharlı sterilizerde su fokurduyor ve Joseph yerdeki kanları siliyordu. Stefan pencere kenarına dayanarak ayakta durdu. Önünde büyük ve sessiz bir karanlık uzanıyordu. Gökyüzü ve toprağın birleştiği yerde, geceden daha karanlık bir şey var, diye düşündü. Bierzyniec'in depoları koyu renkli bir kürkün üzerindeki bir elmas gerdanlık gibi parlıyordu. Rüzgâr ağaçların arasında kesildi ve yıldızlar titredi. Suyun son kısmı su deliğinin içinde guruldadı.

ELEKTRİK DAĞITIM TEKNİSYENİ WOCH

Haziran ayı geldi, bir sıcak dalgası başlamak üzereydi. Bakır yeşili ve açık kahverengi ormanlar tepeleri renklendirmişti. Gümüş renkli kayın ağaçları, nemli akşamlar ve kristal şafakların mevsimiydi. Kuşlar hiç durmadan ötüyordu. Bir akşam ilk fırtına patladı. Çakan şimşekler manzarayı aydınlattı.

Stefan ormanın kenarındaki tarlalarda uzun yürüyüşlere çıkıyordu. Telgraf direkleri sarhoş diyapazonlar gibi uğulduyordu.

Yorulduğu zaman, bir ağacın altında dinleniyor veya çam iğnelerinin üzerine oturuyordu. Bir gün dolaşırken açıklık bir alanda üç büyük kayın ağacının büyüdüğü bir yer buldu. Tek bir gövdeden çıkmış ağaçlar yavaş yavaş birbirlerinden uzaklaşmıştı. Yakın bir yerde, onlar kadar yüksek olmayan, dalları Japon stili yatay uzanmış bir meşe ağacı vardı. Ağaç ayak parmaklarının üzerinde duruyor gibiydi, çünkü bahar yağmurları köklerinin arasındaki toprağı alıp götürmüştü. Yüz metre kadar ileride orman bitiyordu. Bir sıra arı kovanı yol kenarındaki adak yerleri gibi yeşil ve kırmı-

zıya boyanmıştı ve sanki tepeden yukarıya doğru yürüyordu. Yankılanma vardı; Stefan ellerini birbirine çarptı ve sıcak hava çeşitli kereler yanıt verdi. Arıların vızıltısı sessizliği daha belirginleştiriyordu. Arada sırada bir kovan daha ısrarlı bir şarkı söylemeye başlıyordu. Stefan yürümesini sürdürürken ve kovanların vızıltısının hafiflemek yerine artması onu şaşırttı. Ağır bir uğultu havayı doldurmuştu.

İçinden yürüdüğü dar geçit çevresindeki çayırların hizasına yükselince, Stefan kendisini tuğla duvarlı, küçük beton ayakların üzerinde duran kutu gibi bir binanın yakınında buldu. Üzerine tel bağlanmış tahta direkler sıralar halinde binadan ayrılıp üç yöne doğru gidiyordu; ses açık bir pencereden geliyordu. Stefan yaklaştıkça, pencerenin altındaki gölgelik yerde, çayırların üzerinde oturan iki adam gördü. İrkildi, çünkü ilk başta adamlardan birini Nieczawy'deki cenazeden beri görmemiş olduğu kuzeni Grzegorz sanmıştı. Ne var ki, daha sonra aradaki benzerliğin yabancının açık renkli saçlarından, başını tutuş şeklinden ve apoletleri sökülmüş asker üniformasından geldiğini anladı. Stefan patikayı bıraktı ve rasgele dolaşan biri izlenimini vermek için uzaklara bakarak çayırı geçmeye başladı. Diğerleri Stefan epeyce yaklaşıncaya kadar onun farkına varmadılar. Daha sonra başlarını kaldırıp baktılar ve Stefan iki çift gözle karşılaştı. Durdu. Rahatsız edici bir sessizlik oldu. Grzegorz sandığı adam kımıldamadan oturuyordu, kolları dizlerine dayalıydı ve çamurlu çizmelerini çaprazlamıştı; iliklenmemiş gömleğinin altından çıplak göğsünün bronz üçgeni görünüyordu, bakır renkli saçları kafasını bir miğfer gibi sarmıştı. Zayıf ve sert yüzünü Stefan'a çevirirken şaşı bir bakışla baktı. Öteki adam daha yaşlıydı. İri yarıydı, ama şişman değildi, külrengi bir teni vardı, siperi arkaya döndürülmüş bir kep takmıştı ve bir kulağı yoktu. Onun yerine kırmızı renkli küçük ve kıvrık bir et parçası bir çiçek yaprağı gibi dışarıya çıkmıştı.

Sonunda Stefan sessizliği bozmak için sordu, "Burası bir elektrik santralı mı?" Tek ses pencereden gelen uğultuydu. Daha sonra Stefan pencerenin içinde duran üçüncü adamı fark etti, soluk yüzlü, yaşlı bir adamdı. Koyu mavi renk işçi tulumu onu loş yerde neredeyse görünmez yapmıştı. Genç adam ona ve daha sonra Stefan'a baktı. Gözünün içine bakmadan tehdit edercesine, "Buradan uzak dursan iyi olur," dedi.

"Ne?"

"Buradan uzak dursan iyi olur dedim. Yoksa başın belaya girer."

Ama kulaksız adam onu engelledi. "Dur bakalım. Nereden geliyorsunuz, efendim?"

"Hastaneden. Ben doktorum. Niçin?"

"Aaah," diye kekeledi kulaksız adam, daha rahat konuşabilmek için çayıra dirseğini dayayarak. "Siz onlara mı -kim olduklarını biliyorsunuz- bakıyorsunuz?" Bir parmağını şakağına dayayıp döndürdü.

"Evet."

Kulaksız adam güldü. "Sanırım, bir sorun yok."

"Burada dolaşmam yasak mı?" diye sordu Stefan.

"Değil tabii. Neden olsun?"

"Yani demek istiyorum ki, " dedi Stefan, kafası tamamen karışmış olarak, "burası bir elektrik santralı, öyle değil mi?"

"Hayır," dedi penceredeki yaşlı adam. Arkasında bakır teller parlıyordu. Piposunu temizlemek için pencereden aşağıya eğildi ve damarları görünen kolları kısa yenlerinde dışarıya çıktı. "Hayır, burası sadece altmış kilovatlık bir dağıtım istasyonu," dedi adam, dikkatini piposuna vererek.

Stefan adamın ne dediğini anlamış gibi yaptı ve "Hastaneye elektriği siz veriyorsunuz, öyle değil mi?" diye sordu.

"Mmm," diye yanıtladı yaşlı adam, piposunu denerken yanaklarını içine çekerek.

Stefan, neden yeniden güvence almaya gerek duyduğunu bilmeden sordu, "Bakın, burada dolaşabilir miyim, yoksa dolaşamaz mıyım?"

"Neden olmasın?"

"Çünkü o dedi ki..." Stefan genç adama döndü, adam sivri dişlerini göstererek sırıttı.

"Evet, öyle söyledim," dedi adam.

Stefan oradan ayrılmayınca, kulaksız adam, durumu düzeltmek istedi. "Sizin kim olduğunu nereden bilebilir, efendim?" dedi. "Hata yaptın, evladım. Ama söylememe izin verirseniz, sizin de yüzünüz epeyce esmer. Nedeni bu."

Stefan'ın hâlâ anlamadığını görünce, dostça adamın dizine dokundu. "Sizin Bierzyniec'den geldiğinizi sandı. Yani, dört bir yana gönderilen o kişilerden olduğunuzu." Sağ omuzuna bir şey atıyormuş gibi yaptı ve en sonunda Stefan anlayabildi: Adam onun bir Yahudi olduğunu sanmıştı. Bu daha önce de başına gelmişti.

Kulaksız adam Stefan'ın tepkisini dikkatle izliyordu, ama Stefan bir şey söylemedi. Sadece hafifçe yüzü kızardı. Öteki adam rahatsız edici sessizliği bozmak için konuşmaya başladı.

"Siz hastanede çalışıyorsunuz, öyle değil mi doktor?," dedi. "Ben ise burada çalışıyorum. Adım Woch. Teknisyenim. Ama son zamanlarda işimi yapamıyorum, çünkü hastalandım. Keşke sizi tanısaydım, doktor," diye ekledi, "size akıl danışabilirdim."

"Hastalandınız, öyle mi?" dedi Stefan, nazik bir şekilde. Orada ayakta duruyordu, bir nedenle yürüyüp gidemiyordu. Bir yabancıyla konuşmaya nasıl başlayacağını ve konuşmayı nasıl bitireceğini bilmemek gibi bir talihsizliği vardı.

"Hastalandım. Şöyle oldu, ilk önce bir gözüm bir yöne, diğeri başka yöne bakmaya başladı, sonra her şey durmadan dönmeye başladı ve koku alma duyum öyle oldu ki- ah!"

"Sonra ne oldu?" Stefan anlatılanları dinlerken kendini aptal gibi hissediyordu.

"Hiçbir şey. Kendiliğinden geçti."

"Kendiliğinden geçmedi," dedi penceredeki yaşlı adam.

"Tamam, kendiliğinden geçmedi," Woch sadakatle sözlerini düzeltti. "İçinde kaşığınızı dik tutabileceğiniz kadar koyu bir bezelye çorbası, bunun yanında sosis, mercanköşkü otu yedim ve bir fırt viski içtim, böyle geçti. Arkadaşımın önerisi - oradakinin."

Stefan, "Çok iyi," dedi, hepsini başıyla ayrı ayrı selamladı ve hızla yürüyüp gitti, Woch'un ona hastalığının ne olduğunu soracağından korkmuştu.

İlk tepeye çıkınca geriye baktı. Küçük kırmızı ev orada, vadinin dibinde duruyordu ve ıssız bir görünüşü vardı. Açık pencereden gelen alçak sesli uğultu gittikçe azalarak hastaneye dönüş yolunda uzun süre kendisine eşlik etti, sonunda o sesi sıcak çayırın üzerindeki böceklerin vızıltısından ayırmak imkânsızlaştı.

Bu olay, sanki gizli bir anlamı varmış gibi, Stefan'ın aklına takılı kaldı. O kadar iyi hatırlıyordu ki, geçmişi bu şekilde ikiye ayırıyordu ve hastanedeki olayların kronolojisinde referans noktası olmuştu. Hiç kimseye ondan söz etmemişti: Bunu yapmanın bir anlamı yoktu. Belki Sekulowski Woch'un hastalığının tarifinde bir edebi değer bulabilirdi, ama işin bu kısmı Stefan'ı hiç ilgilendirmiyordu. Neresi ilgilendiriyordu? Bunu söyleyemiyordu.

Sabah vizitelerinden sonra *Felsefe Tarihi*'ni taşıyarak yürüyüşlere çıkıyordu. Ne var ki, yavaş ilerleme gösterdiğinden (ontolojik ayrıntıların kendisini sıktığını kabul etmediği için, sıcak havayı suçluyordu) başka bir kitabı taşımaya başlamıştı: Soluk renkli güzel bir cildi olan *Binbir Gece Masalları*'nı. Onu Kauters'in kütüphanesinden almıştı. Ormandaki o çekici yerde, düzgün ve sıkı kabuklu üç yüksek kayın ağacının altına

oturuyor ve onların kauçuk ağacı olduklarını farz ediyordu. Ayaklarını üzerinde yaban mersininin filizlendiği bir kütüğe uzatarak ve sararmış sayfaların üzerinde dans eden güneş ışıklarına kısık gözlerle bakarak, Bağdatlı seyyar satıcıların, berberlerin ve sihirbazların maceralarını okuyordu, o sırada *Felsefe Tarihi* yanı başında kurumuş bir yosun kümesinin üzerinde yatıyordu. Artık onu açmak zahmetinde bile katlanmıyordu, ama kitabı bir vicdan azabı gibi yanında taşıyordu.

Ormanın derinliklerinde bile sıcağın dayanılmaz olduğu bir gün, halife Harun Reşit'in pazar yerinde dolaşmak ve halkı hakkında daha çok şey öğrenmek için yoksul bir su satıcısı kılığına girdiğini anlatan bir masal okumuştu. Stefan birden elektrik dağıtım binasına işçi kılığında gitmenin ne kadar eğlenceli olacağını düşündü. Bu fikirden utanarak vazgeçti, ama paylaşacak bir kimse olmamasına da üzüldü.

Akşamları, güneş battıktan ve tepelerin arasında bir esinti başladıktan sonra, Stefan yine hastaneden çıkıyordu. Gizli bir heyecan kıvılcımıyla patikadan ayrılıyor ve uzaktan elektrik dağıtım binasının çevresinde bir tur atıyordu, ama hiç kimseyle karşılaşmamıştı.

Hiçbir zaman küçük tuğla eve dosdoğru gitmiyordu; kırmızı duvarları ve sürekli uğultunun geldiği açık pencereyi uzaktan görmek yeterli oluyordu. Bu gezintiler rüyalarına giriyordu: Birçok kereler çayırdaki evi görmüştü; ev onu oryantal bir müzikle çağırıyordu. Bir sabah yürüyüşe her zamankinden daha erken çıkmıştı, amacı tepeden dağıtım binasına bakmaktı. Oraya varmadan önce, patikadan birisinin kendisine doğru geldiğini gördü. Bakır saçlı genç işçiydi, kireç lekeli bir pantolon giymiş, beline kadar soyunmuştu, iki kova toprak taşımasına rağmen enerjik adımlar atıyordu. Stefan onunla karşılaşmak istediğinden emin değildi, ama adımlarını yavaşlattı. Genç işçinin kasları, patikadan inerken, derisinin altında gerilmişti, ama yüzü ilgisiz ve ifa-

desizdi. Geçerken Stefan'a o kadar bile bile bakmadı ki, Stefan adamın kendisini tanıdığına emin oldu ve adam diğer yöne giderken dönüp arkasından bakmaya cesaret edemedi.

Bir hafta sonra, Stefan yakındaki kasabadan dönüyordu, orada öğleden sonra biraz alışveriş yapmıştı. Bunaltıcı bir sıcak vardı. Bir saattir ufkun ötesinden gürlemeler geliyordu, ama başının üstündeki gökyüzü açıktı. Kirli yol günler boyunca güneşin altında pişmiş olduğu için, beton kadar sertleşmişti. Stefan ansızın bir çam kümesinin üzerinde bir bulut yığını gördü. Manzara gözlerinin önünde kararıyordu ve karanlıkta adımlarını hızlandırdı, sonunda bir dönemeci nefes nefese aldığı sırada, önünde teknisyen Woch'u gördü. Woch da aynı yöne, ama daha yavaş adımlarla gidiyordu, yanısıra gidonlarından tuttuğu bir bisikleti itiyordu. Adam arkasında ayak sesleri duyunca döndü, Stefan'ı tanıdı ve merhaba dedi. Bir süre sessizce yan yana yürüdüler.

Woch kirli çizmeler, kazak ve yakası kaldırılmış bir ceket giymişti. Stefan gömlek ve keten pantolonuyla ter içindeyken, adam rahatsız olmuş görünmüyordu. Yüzü her zamanki gibi ifadesiz ve -kulağının eskiden bulunduğu yerde sallanan kırmızı parçanın dışında- kül rengindeydi. Tepelerindeki sarı bulutlar havayı bulandırıyordu. Stefan memnuniyetle bir koşu tutturabilirdi, ama Woch'un yanı başında sakin sakin yürümesi onu bir şekilde engelliyordu.

Yol genişledi ve kenarlarıyla eşit hizaya geldi. İlk büyük damlalar ayaklarındaki tozu dağıtmaya başladığı sırada, kumlu patikaya girmişlerdi. Elektrik dağıtım binası görünmüştü.

"Niçin benimle birlikte gelmiyorsunuz? Birazdan yağmur başlayacak," dedi Woch. Stefan kabul etti. Tek kelime etmeksizin elektrik dağıtım binasına yollandılar. Ağır damlalar Stefan'ın elleriyle yüzüne çarpıyor ve gömleğiyle pantolonunu lekeliyordu.

Kapıya varmaya birkaç adım kala, Woch bisikletin gidonuna dayanarak durdu ve arkasına baktı. Stefan da döndü. Anaforlu, siyah bir bulut yığını onlara doğru geliyordu, uzantıları yere kadar iniyordu.

"Geldiğim yerde buna erkek bulut derler," dedi Woch, gökyüzüne gözlerini kısıp bakarak. Stefan gülmek istedi, ama Woch'un yüzü kederliydi. Derken yağmur bir kükremeyle boşandı.

Stefan iki adımda elektrik dağıtım binasının içine daldı. Üzerinden sular akan Woch yağmura kafa tutuyor gibiydi ve bisikletin önce ön tekerleğini, sonra arka tekerleğini kaldırarak binanın içine soktu. Ancak aracı duvara dayadıktan sonra, bir mendil çıkarıp dikkatle gözlerini ve yanaklarını sildi.

Açık kapıdan görünürdeki her şeyi örten gri renkli tufanı görebiliyorlardı. Stefan harikulade serin havayı derin derin içine çekti, selden kurtulmuş olduğuna memnundu. Ancak Woch ikinci kapıyı açtığı vakit, kendisine eşsiz bir fırsat tanınmış olduğunu fark etti.

Stefan binanın mütevazı boyutlardaki ana odasına giren Woch'un peşinden gitti. Yağmur üç pencereye vuruyordu ve tavan lambaları olmasaydı, içerisi karanlık olacaktı. Işık duvardaki bir tezgahla üzerinde sayaçlar olan bir kontrol panosunu aydınlatıyordu; karşı duvar bir hayvanat bahçesini andırıyordu. Gri renge boyamış tel örgüsü kafesler vardı, bunlar yan yana duruyor ve tavana kadar yükseliyordu. Stefan dar kafeslerin içinde ne olduğunu anlayamamıştı, ama canlı bir şey olmadığı belliydi, çünkü hiç hareket yoktu. Odanın ortasında küçük bir masa, iki iskemle ve çeşitli kutular vardı. Taş zemin kauçuk bir halıyla örtülmüştü.

"Burada başka kimse yok mu?" diye sordu Stefan.

"Poscik burada. Şimdi onun nöbeti. Lütfen bekleyin. Hiçbir şeye de elinizi sürmeyin."

Woch odanın köşesindeki bir kapıya gitti -orada kafesler

sona eriyordu- açtı, içeriye baktı ve bir şey söyledi. Stefan boğuk bir sesle verilen bir yanıt duydu. Woch içeriye girdi ve kapıyı arkasından kapadı. Stefan belki bir dakika kadar yalnız kaldı. Sıkıcı ve kaynağı belirsiz uğultu odayı doldurmuyordu, hava buram buram kızgın yağ kokuyordu, yağmur ise teneke çatının üzerine dalgalar halinde çarpıyordu.

Stefan çevresine bakarken, madeni kafeslerin arkasında parıldayan bir şey fark etti. Daha yakınlaştı ve karanlıkta dikey bakır çubuklarla porselen yalıtıcıların yuvarlak kafalarını gördü. Daha sonra duvarın arkasından sesler duydu.

"İçiyor muydun, Wladek?" diyordu Woch. "Onu dışarıya şimdi çıkarmak ister misin?"

"Dışarıda bekleyelim," dedi ikinci ve daha alçak bir ses.

"Dışarıda. Eğer işe yaramazsa, zaten öldük demektir. Orada ne kadar olduğunun farkında mısın? Dışarıya çık, hemen şimdi!"

"Tamam Jasiu, tamam, belki ormanda ha?"

"Ne?"

Sesler anlaşılmaz bir fısıltıya dönüştü. Stefan aceleyle odanın ortasına geri döndü. Woch ile yaşlı Poscik içeriye girdiler. İkisi birden sayaçlara baktılar. Yaşlı adam birşeyler söyledi, ama bir gök gürlemesi dediklerinin anlaşılmasını engelledi. Woch birkaç adım attı, parmaklarının ucunda eğildi ve yeniden cihaza baktı.

"Ne diyorsun?" diye sordu yaşlı adam.

Yanıt bir el işareti oldu; unut onu. Woch başını eğdi, göğsünün üzerinde elleriyle çapraz olarak omuzlarını tuttu ve yavaş bir şekilde topuklarının üzerinde sallandı. Stefan, adamın fırtınaya meydan okuyan bir gemi kaptanının yapacağı gibi ayakta durduğunu düşündü. Daha sonra Woch Stefan'ın farkına vardı ve irkildi. Bir iskemle aldı, onu kapının dışına götürdü ve koridora koyarak, "Lütfen oturun. Burada güvenlikte olacaksınız," dedi.

Stefan söyleneni yaptı. Açık olan odanın kapısı tuhaf bir sahne meydana getiriyordu, tek seyircisi karanlık dar koridorda oturan Stefan idi.

İçerideki iki kişi hiçbir şey yapmıyordu. Yaşlı adam bir kutunun üzerine oturmuştu, Woch ise ayakta duruyordu. Artık cihaza bakmıyorlardı, sanki bir şey bekliyor gibiydiler. Sarı lamba ışığının altında yüzleri gitgide daha çok parlıyordu. Ağır yağ kokusu Stefan'ın midesini bulandırmaya başlamıştı; dışarıda fırtına hiç kesilmeden gürleyip gümbürdüyordu. Bir ara Woch siyah tezgaha koştu, bir sayaca, daha sonra bir başkasına baktı, sonra yeniden yerine dönüp hareketsizleşti. Stefan hayal kırıklığına uğramaya başlamıştı, fakat o sırada, nasıl olduğunu anlamasa da, bazı değişiklikler sezdi. Aldığı rahatsız edici izlenimler artarken, ansızın bunun kaynağını keşfetti.

Duvarın kenarındaki kafeslerin içinde hareketlenme vardı. Bir çeşit tırmalama, bir tıslama sesi işitti; bu ses sabırsız bir gıcırtıya dönüştü, sustu, sonra yeniden başladı. Woch ile Poscik de işitmiş olmalıydılar, zira ikisi de çevrelerine bakındılar ve yaşlı adam Woch'a Stefan'ın korku dolu olduğunu düşündüğü bir bakış attı. Bununla birlikte ikisi de kımıldamadı.

Yağmur çatıyı döverken dakikalar geçti. Alçak sesli elektrik uğultusu devam ediyordu, ama kafeslerden gelen gürültü dinmedi. Sanki canlı bir şey oradan oraya atılıp dört yanı itiyormuş gibi bir hışırtı, tırmalama ve vızıltı sesi geldi: Tuhaf sesler sırasıyla kafesin karşılıklı köşelerinden çıkıyordu, alt kısımdan sonra tavana yakın üst kısımdan. Esrarlı bir şey çelik kafesin arkasında gitgide daha şiddetli olarak sarsılıyordu. Ansızın mavi bir şimşek iki kafesi doldurdu, güçlendi, karşı duvarda iki adamın gölgesini tuhaf bir şekilde yansıttı ve sonra ortadan kayboldu. Keskin bir yanık kokusu Stefan'ın burnunu gıcıkladı. Başka bir kafesin içinde baş-

ka bir keskin tıslama duyuldu ve çıtırdayan bir alev göz kırptı; tel örgü kafesin altından çıkan metal bir çubuktan bir kıvılcım yağmuru sıçradı.

Yaşlı Poscik ayağa kalktı, piposunu önlük cebine tıktı ve dimdik ayakta durarak sessizce Woch'a baktı. Teknisyen onu sıkıca kolundan tuttu, adamın yüzü öfkeye benzer bir duygu ile çarpılmıştı ve yakınlara düşen bir yıldırımın gürültüsüyle örtülen birşeyler haykırdı. Üç kafesin içinden ani bir şimşek akıp geçti, bir an için ışıklar söndü ve bütün duvar sanki alev almış gibi göründü. Woch yaşlı adamı Stefan'a doğru itekledi ve elleri öne doğru uzanmış olarak ağır adımlarla kontrol panosuna gitti. Sanki birisi kafeslere ateş ediyor gibiydi ve tel örgünün duvarlarından mavi ve kırmızı alevler fışkırdı. Ozon kokusuyla nefesi tıkanan Stefan koridorda geriledi, sokak kapısında durdu. Yaşlı adam onun yanına büzülmüştü ve Woch, cihaza son bir defa daha baktıktan sonra, çevik adımlarla onların yanına sıçradı. Hep birlikte koridorda durdular. Tel örgü kafeslerin içinde durum sakinleşti. Hâlâ birkaç küçük mavi alev köşelerde dans ediyordu. Gök gürlemesi uzaklaşmıştı, ama yağmur hâlâ çatıyı dövmeyi sürdürüyordu.

"Bitti," dedi sonunda yaşlı adam, piposunu cebinden çıkararak. Elleri titriyor gibiydi, ama karanlıkta bunu anlamak zordu.

"İşte, hâlâ yaşıyoruz," dedi Woch. Odaya geri döndü, sanki iyi bir uykudan uyanmış gibi gerindi, ellerini kalçalarına vurdu ve ansızın bir taburenin üzerine çöktü.

"Tamam artık," dedi Stefan'a, "içeriye girebilirsiniz."

Gök gürlemesi tamamen durmuştu, ama yağmur hiç dinmeyecekmiş gibi inmeye devam ediyordu. Yaşlı adam odada ayaklarını sürüyerek dolaşıyor, bir grafik kâğıdının üzerine notlar alıyordu. Daha sonra Stefan'ın farkına varmamış olduğu bir köşedeki kapıyı açıp içinde kayboldu ve madeni

tıngırdamalara benzeyen bir sürü ses çıkarak etrafı araştırdı. Geriye bir kızartma tavası, bir ispirto ocağı ve bir tencere soyulmuş patates taşıyarak döndü. Elindekileri masaya ve yere koydu ve yemek hazırlamaya koyuldu. Tekrar tekrar, "Size ne ikram edebilirim," diye mırıldanarak, odada ayak parmaklarının ucunda dolaştı, ortadan kayboldu, geri geldi, tavayı ocağa koydu, bir yanık yağ bulutu içine daldı, büyük bir dikkatle yumurtaları kırdı ve kokladı. Bu arada Woch Stefan'a, resmi bir tavırla, yağmurun dinmesini elektrik dağıtım binasında beklemesini teklif etti.

Stefan neler olduğunu sordu. Woch onları korumuş olan paratönerler, devre kesiciler, aşırı yüklenme hakkında bilgi verdi, Stefan her şeyi anlamamış olsa bile, başka bir şeyin de meydana gelmiş olduğunu ve Woch'un sadece kendisine malum olan nedenler yüzünden tehlikeyi küçük gösterdiğini hissetti. Stefan tehlikeli bir durum geçirdiklerine emindi - bunu iki teknisyenin davranışlarından anlamıştı. Woch ona, bütün teçhizatın adını söyleyerek, odanın içini gezdirdi ve hatta ilk başta Poscik ile konuşmak için gitmiş olduğu arka odaya bile bakmasına izin verdi. Duvarda demir bir bidon asılmıştı, içinden bakır çubuklar çıkıyordu ve yerde içi bobin dolu büyük bir kasa vardı, Woch'un açıklamasına göre eğer devre kesici olan bidon yanan yağı dışarıya akıtacak olursa, bu kasa yangına karşı koruma sağlayacaktı.

"Bobinlerin altında ne var?" diye sordu Stefan, aklı başında ve konuyu anlamış gibi görünmeye çalışarak.

Woch ona soğuk bir şekilde baktı, "Niçin bobinlerin altında bir şey olsun ki? Hiçbir şey yok."

Odaya geri döndüler. Küçük bir şişe seksen derece alkollü votka ve dilimlenmiş hıyar turşusu masanın üzerinde belirmişti. Woch küçük kadehleri doldurdu ve Stefan'ın sağlığına içti, sonra şişenin tıpasını kapatıp onu bir sütunun arkasına gizlerken, "Votka bizim için zararlı," dedi.

Fırtına sırasında olanlar konusunda başka bir şey söylemedi, ama daha candan davranmaya başlamıştı. Yaşlı adamı, sanki orada yokmuş gibi, umursadığı yoktu. Ceketini çıkarıp iskemlenin arkasına astı. Gri renkli kazağı göğsünde gerilmişti. Teneke bir tütün kutusu ve biraz sigara kâğıdı çıkardı ve Stefan'a uzattı. "Kuvvetlidir," diye uyardı.

Stefan bir sigara sarmaya çalıştı, sonunda eğri büğrü bir şey yapabildi, düzensiz uçlarını o kadar çok yalamıştı ki, tütün içinden düştü. Ona bakmazmış gibi yapan Woch bir kâğıt ile iki güdük parmağının arasına talaşa benzeyen tütünden bir tutam aldı, baş parmağını büktü ve Stefan'a yalamaya hazır bir sigara uzattı. Stefan ona teşekkür etti ve Woch'un çakmağına eğildi. Alev neredeyse kaşlarını yakacaktı, ama Woch çakmağı ustalıkla uzaklaştırdı. İlk nefeste Stefan'ın boğazı tıkandı, gözlerinden yaş geldi, ama durumu kurtarmak için elinden geleni yaptı. Woch yine fark etmemiş gibi yaptı. Kendisi için başka bir sigara sardı, yaktı ve duman başlarının üzerindeki lambanın altında tek bir mavi bulutta birleşirken, sessizce oturdular.

"Ne kadar zamandır bu işte çalışıyorsunuz?" diye sordu Stefan, bu sorunun aptalca gelebileceğinin farkındaydı, ama başka bir şey bulamamıştı. Teknisyen sanki duymamış gibi sigarasını tüttürdü, sonra ansızın elini aşağıya salladı.

"Bu boyda bir oğlan iken çalışmaya başladım," dedi adam, elini uzatarak. "Hayır, bu boydaydı," dedi, elini indirerek. "Malachowice'de. Daha orada elektrik yoktu. Türbinleri kurmak için Fransızlar gelmişti. Ustabaşı dürüst bir adamdı. Kazan dairesinde bağırdığı zaman, rampadan sesi duyulurdu. Ne var ki, çocuklara bağırmazdı, sabırlıydı, onlara bildiklerini öğretmeye çalışırdı. Birisi yüksek gerilim devre kesicisinin üzerine toz almak için ilk defa çıktığı vakit -çünkü mesleğe böyle başlanıyordu- ona üzerinde ölü adamın elinin izleri olan fırçayı gösterirdi. Bunu hiçbir zaman unutmazdı."

"Anlamadım," dedi Stefan.

"Sadece normal bir resim fırçası. At kılından. Toz almak için kullanılan şey oydu. Ama kablolarda cereyan olmamalıydı, gerilim olmamalıydı. Eğer unutur ve cereyan olan bir tele değersen, alevler fırlar ve o zaman olan olur. Her neyse, unutmuş olan birinin fırçasıydı. Köyden yeni gelmiş birisinindi. Onu tanımıyorum, benim zamanımdan önceydi. Parmak izleri, kömür gibi siyah, sapa çıkmıştı. İşin doğrusu ceset baştan ayağa kömür gibi siyahmış. Kıtır kıtır yanmış.

"Her neyse," diye sürdürdü Woch, "bu işi yapmanın yolu budur. Hiç kimse mesleğimizi konuşarak öğrenmez. Usta gözler, usta eller - ihtiyacın olan şey budur. Bir de her zaman dikkatli olmak. İşi seviyordum. Patronum da beni seviyordu. Düşük voltajdan yüksek voltaja geçtim. Bir süre hatlarda çalıştım, ama pek hoşlanmadım. Hatlar bana göre değil. Demirleri tak, yukarıya tırman, aşağıya in, telleri çek, direkten direğe hep aynı şey. Herkes bundan usanır, bu yüzden yeni adamlar tutmak zorunda kalırlar. Bu işteki tek eğlenceli taraf votka içmektir. Tek bir hata, tek bir yanlış kablo ve gümbürt! Cenneti boylarsın."

Yarısı içilmiş sigara dudaklarına yapışmıştı, böylece iki eli de serbest kalmıştı, ama o anda onları kullanmıyordu.

"Jozef Fijalka adında bir adamla birlikte çalışmıştım. Tek yaptığı şey içmekti. İşe sarhoş olarak gelirdi ve hiç konuşmazdı, sadece anlaşılmaz sözler mırıldanırdı, ama ayakları yere bastığı sürece iyi işçiydi. Maaş aldığı günden başlayarak parası bitene kadar içerdi. Ayın ilk yarısında bir melek gibiydi, ikici yarısında cehennemlik bir adamdı. Bir seferinde maaş aldıktan hemen sonra ortadan kayboldu. Her yeri aradılar ve sonunda onu aktarma binasında buldular. Yüksek gerilim hatlarının arasında uykuya dalmıştı, ama sarhoştu ve bir şey olmadı. Bacaklarından tutup onu çektiler. Çok dikkatli bir şekilde. Sonunda kendisini öldürdü. Bir transfor-

matörün üzerinde. Onu hastanede görmeye gittim, her tarafı sargılarla sarılmıştı. Benden kolunu kaldırmamı istedi, bunu yaptığım zaman koltuğunun altında bir şey yoktu. Sadece kemikler. Bütün et gitmişti. Çabuk bir şekilde öldü."

Woch sustu ve sigarasından bir nefes çekti. Düşünceye dalmıştı.

"Sendika cenazeyi kaldırdı, ailesine de yardım etti. Bir zamanlar işler böyleydi. Daha sonra, otuzlu yıllarda, adamları işten çıkarmalar başladı."

Bir nefret ifadesiyle sigarasını ezdi.

"Emrim altında bir tamir ekibi vardı. Bütün gece oturup beklerdik. Bir kuş bir hatta konar ve kızarır, bir dal düşer ve birşeyleri kısar, bir çocuk uçurtma uçururken kısa devre yapar. Bütün bunlar normal şeylerdi. Ama derken otuzlu yıllarda yeni bir moda başladı. İlk seferini hiç unutmayacağım. Yaşadığım sürece. İntihar. Bir delikanlı bir taşın etrafına bir tel bağlamış, telin bir ucunu elinde tutarken taşı kablonun üzerinden aşırmış. Tamamen yandı, eli düştü ve eriyen yağları her tarafa yayıldı. Eğer onu tanımasaydım - ama tanıyordum. Tren yolu depolarında çalışıyordu, ama onu işten çıkarmışlardı, çünkü evli değildi. İlk önce bekarları işten çıkarıyorlardı. Kızlar onu beğenirdi, hoş bir delikanlıydı. İnsanlar daha önceden elektrik çarpmasının hızlı bir ölüm olduğunu bilmiyorlardı, ama artık öğrenmişlerdi. Üstelik kolaydı, zira Fransızlar kabloları köprülerin yanına çekmişlerdi. O şekilde daha ucuz oluyordu. Fransızlar para işinden iyi anlarlar. İnsanın bütün ihtiyacı olan şey bir taş, bir tel ve kolay bir fırlatış idi."

Woch masanın kenarına sanki kaldırmak ister gibi yapışmıştı.

"Ondan sonra nöbetçi iken ne zaman telefon çalsa, kalbim durur gibi oldu. Üçüncü baş belası bu işi yaptıktan sonra, bütün şehir öğrendi. Elektrik santralının tam yanın-

da bir iş bulma bürosu vardı. Biz dışarıya çıkardık ve işsizler orada koyun gibi dizilmiş olurdu. Birisi bir keresinde bağırdı, "Cenaze kaldırıcılar geçiyor!" Yardımcım olan Pieluch bağırarak karşılık verdi, "Gidin baş belası nehre atlayın da, bize iş çıkarmayın." Bunu duydukları zaman, olan oldu. Neyse ki, iyi bir şoförümüz vardı, çünkü taşlar havada uçuşuyordu. Pieluch ile daha sonra tartıştık. Adam teknisyen değildi, ama hasta bir karısı vardı. Onun yerine ondan daha iyi yüz tane adam bulabilirdim ve bu beni kızdırdı. "Bir hafta önce sen kendin orada çürüyordun," dedim ona, "şimdi birkaç gün çalıştın, geride kalanlara cehenneme git diyorsun," Adamın öfkeli bir tabiatı vardı. Bana karşılık verdi. Ben de ağzına bir tane patlattım. Daha sonra gelip işi için yalvardı, çünkü karısı ölüyordu ve hiç parası yoktu, ama elimden ne gelirdi? Karısı gerçekten öldü. O sonbahar. Cenazeden döndükten sonra, kafasını pencereden uzattı -nöbetçiydim- ve çok sakin bir şekilde, "Dilerim ölümün yavaş olur," dedi. Daha bir hafta geçmeden, bir intihar vakası yüzünden köprüye çağrıldık, lanet olsun, o değil miymiş. Kaz gibi kızarmıştı. Parmağınızı göğsüne itekleyemezdiniz. Kıtır kıtır pişmişti."

Yaşlı adam masaya iki teneke tas içinde koyu çorba koydu ve dumanı tüten bir tası dizlerinin üzerinde dengeleyerek yakındaki bir kutunun üzerine oturdu. Yavaş yavaş yediler. Stefan ilk kaşıkta dilini yaktı. İkincisine üfledi. Bitirdikleri zaman, Woch yeniden teneke tütün kutusunu çıkardı. Sigara içtiler. Stefan teknisyenin hikâye anlatmayı sürdüreceğini umuyordu, ama adamın pek niyeti yok gibiydi. Orada kül renginde, iri yarı ve kasvetli bir ifadeyle oturuyor, ağır ağır nefes alıyor, dışarıya duman veriyor ve Stefan'ın sorularını tek heceli yanıtlarla geçiştiriyordu. Stefan Woch'un baba evinin bulduğu kasabada birkaç yıl çalışmış olduğunu öğrenince, "Demek sizin sayenizde evimde ışık

vardı," dedi. Bunun onları her zaman bağlayacak bir bağ olduğunu vurgulamak istemişti.

Woch bir şey söylemedi, sanki duymamış gibiydi. Yağmur hemen hemen durmuştu, sadece pencerenin dışındaki saçaktan birkaç damla düşüyordu. Stefan gitmekte tereddüt etti; Woch'dan böyle soğuk bir şekilde ayrılmak istemiyordu. Sohbet kesilmişti ve Stefan yeni bir konu bulmak için Woch'un masada duran üstü nakışlı nikel çakmağını eline aldı. Bir yüzüne "Andenken Aus Dresden" kelimeleri gotik harfleriyle kazınmıştı. Çakmağı çevirip okudu, "Für gute Arbeit."

"Güzel bir çakmak," dedi. "Almanya'da da çalıştınız mı?"

"Hayır." dedi Woch, boş gözlerle ileriye doğru bakıyordu. "Onu bana patron verdi."

"Alman mı?" diye sordu Stefan, biraz hoş olmayan bir ifadeyle.

"Alman," diye doğruladı Woch, gözlerini Stefan'a dikerek.

Stefan, bunun aralarındaki soğukluğu giderecek bir şey olmadığını bile bile "İyi hizmet için," dedi, biraz alaycı bir şekilde.

"Bu doğru," dedi Woch, vurgulayarak, neredeyse kavga eder gibi tekrar etti; "iyi hizmet için." Stefan Woch ile arasını nasıl düzelteceğini bilmiyordu. Ayağa kalktı, önem vermiyormuş gibi yaparak odanın içinde dolaştı, teçhizata yakın yürüyor, dikkat etmesi için sert bir ihtara maruz kalmak istiyordu, bu düşmanca sessizliği bozmak için her şeye razıydı. Ama boşuna. Yaşlı adam gürültüyle kirli tabakları topladı, onları götürdü, geri geldi ve Woch'a Stefan'ın duyamadığı birşeyler anlatmaya başladı. Woch orada, ileriye doğru eğilmiş, geniş göğsünü masanın kenarına dayamış oturuyordu. Elektrik uğulduyor ve açık pencereden akşamın taze serinliği geliyordu. Stefan'ın daha önce iki kere görmüş olduğu genç işçi koridordan geldi. Ters yüz edilmiş

asker kaputu sırtındaydı; bakır rengi saçları kafasına yapışmıştı ve yüzünden sular akıyordu. Kapının eşiğinde durduğu yerde, ayaklarının dibinde küçük bir gölcük meydana gelmişti. Kimse bir şey söylemese bile, onu bekledikleri belliydi. Aralarında anlamlı bakışmalar geçti, yaşlı adam ayaklarını sürterek köşeye çekildi ve Woch çevik bir şekilde ayağa kalkıp Stefan'a doğru yürüdü. "Size yolu göstereyim, doktor," dedi. "Artık gidebilirsiniz."

O kadar ters ve nezaketten uzak bir davranıştı ki, Stefan'ın *bütün kendi isteğiyle ayrılıyor görünme gayretleri* boşa gitti. Gururu kırılmış ve öfkeli bir şekilde oradan gönderilmesine boyun eğdi. Woch hastane yolunu işaret etti. Stefan güçlükle konuştu, "Bay Woch, niçin geldiğimi biliyorsunuz, ben..."

O kadar karanlıktı ki, birbirlerinin yüzünü göremiyorlardı. Woch, sakin bir tavırla, "Endişelenmeyin," dedi, "ıslanmanıza izin veremezdim. Yapılması gereken oydu. Hem zaten, burada görecek fazla bir şey yok. Eğer... Anlıyorsanız." Adam elini hafifçe Stefan'ın omuzuna koydu, bir güven işareti olarak değil, sadece adamın karanlıkta durduğu yerden emin olmak için.

Bir şey anlamamış olan Stefan, "Evet, evet. Öyleyse, teşekkür ederim. İyi geceler," dedi. Adamın hafifçe elini sıktığını hissetti, döndü ve dosdoğru yürüdü.

Stefan kirli patikadan tırmandı. Rüzgâr yağmur damlaları serpiştiriyordu. Yaşadığı olay onu heyecanlandırmıştı - son birkaç saat hastanede geçen aylardan daha önemli geliyordu. Woch'a duyduğu öfke, karanlıkta vedalaştıktan sonra, ortadan kaybolmuştu, şu anda kendisini tek üzen şey bu kadar aptalca davranmış olmasıydı, ama çocukça sorular sormaktan başka ne yapabilirdi? Kendisini yetişkinlerin esrarlı davranışlarını çözmeye çalışan bir çocuk gibi hissetti. Tam birinci bulmacayı çözeceğini sandığı sırada, onu kapı dışarı etmiş-

lerdi. Bir an için geri dönmek ve o üçlüyü pencereden izlemek istedi. Şüphesiz buna cesaret edemezdi, ama bu düşünce ruh halini açıklıyordu. Kendi kendisine elektrik dağıtım istasyonunda olağanüstü bir şey olmadığını söyledi; diğerleri herhalde uyuyordu ve Woch teçhizatın ortasında parlak ışık altında oturuyor, arada sırada sayaçlara bakmak için kalkıyor, grafik kâğıdına bazı notlar alıyor ve sonra yeniden oturuyor olmalıydı. Boş ve ilginç olmayan bir şeydi. Ama neden düşünceleri durmadan bu sessiz ve tekdüze işe dönüyordu? Ansızın kendisini karanlık bahçe kapısında buldu, ıslak kilidin içini anahtarıyla kurcaladı. Çevresindeki karanlık çimenlerden bir nebze daha aydınlık olan patikayı körlemesine izledi ve odasına gitti. Işığı açmadan soyundu ve kendisini örtülerin arasına attı. Soğuk çarşaflara dokunduğu vakit, uykuya dalmanın kolay olmayacağını hissetti. Haklıydı.

Daha çocukken, babasının atölyesine gelenlerin arasında ilgisini en çok işçiler -ısmarlama üzerine çeşitli parçalar yapan makinistler, çilingirler ve elektrikçiler- çekerdi. Onlardan korkardı - tanımış olduğu herkesten çok başkaydılar. Her zaman sabırlıydılar, babasını sessiz bir dikkatle dinlerler, planlara dikkatle, neredeyse saygıyla bakarlardı, ama bu tedbirli nezaketin altında kapalı ve sert başka bir şey yatardı. Stefan babasının, tanışmış olduğu insanlardan yemek masasında bahsetmeyi sevse bile, işçilerden hiç söz etmediğinin farkına varmıştı, sanki onların, avukatlara, mühendislere ve tüccarlara kıyasla, kişilikleri yoktu. Stefan bu adamların hayatının -buna "gerçek hayat" adını vermişti- esrarlı bir tarafı olduğunu hayal etmişti. Bir süre bu "gerçek hayat" bulmacası üzerinde kafa yormuştu, ama sonunda bu fikrin aptalca olduğuna karar vermişti.

Şu anda, karanlıkta yatarken, o eski hatıra tekrar aklına gelmişti. Demek ki, o çocukça hayalin bir anlamı varmış: Gerçek hayat Woch gibi insanlar içindi.

Ksawery amca ateizmi önerirken, Anzelm kin tutarken, babası icat yaparken ve Stefan felsefe okuyup Sekulowski ile konuşurken -"gerçek hayatı" tanımak için aylarca durmadan okuyup konuşmuştu- dışarıda yer alan, dünyalarının bakımını sağlayan, onu Atlas gibi omuzunda taşıyan o hayat, ayaklarının altındaki zemin kadar gösterişten uzaktı. Ama hayır, abartıyordu, çünkü aralarında karşılıklı hizmet alışverişi vardı: Anzelm mimariden anlıyordu, Sekulowski yazıyordu, kendisi ve Ksawery hastalara bakıyordu. Stefan birden eğer bütün bunların hepsi ortadan kalksa, hiçbir şeyin değişmeyeceğini anladı. Diğer taraftan Woch ve ona benzeyen kişiler olmasaydı, bu dünya devam edemezdi.

Stefan yatağında döndü ve anlaşılması güç bir dürtüyle lambayı yaktı. Şüphesiz önemli bir şey değildi, ama ışık ona bir sembol, Woch'un işinin başında olduğunu gösteren bir işaret gibi geldi. Kişiliğini yansıtmayan odasını dolduran bu sarı ışığın yatıştırıcı bir özelliği vardı; her türlü iş ve düşünceye imkân veriyordu. O parladığı sürece, var olan bu dünyanın ötesinde başka dünyaların hayalini kurmak mümkündü.

Biraz uyumalıyım, diye düşündü. Böyle bir yere varılmıyor. Yeniden düğmeye uzandığı sırada, masanın üzerinde açık duran bir kitap gördü - Okumakta olduğu *Lord Jim*. Düğmeyi kapadı ve yeniden karanlık çevresini sardı. Birden Woch'un bu kitabı okuyup okumadığını düşündü, ama fikir o kadar gülünçtü ki, karanlıkta gülümsedi. Woch asla böyle bir kitabı eline almazdı; *Lord Jim* ile okyanuslarda dolaşmaya ihtiyacı yoktu. Conrad'ın kâğıt üzerinde çözdüğü sorunları kendisi gerçek hayatta çözdüğü için, onu hor görürdü. Bunun ona neye mal olduğunu, elektrik cereyanı için nöbet tutarken ne kadar acı çektiğini ve ne kadar emek harcadığını kim söyleyebilirdi? Lamba ışığının korunmasıyla ilgili bir "gerçek hayat" adamın umurunda değildi. Stefan için daha hayırlı olan şey de, Woch'dan uzak durmak veya

onun hakkında çok fazla düşünmemekti, çünkü sadece uykuya dalmasını zorlaştırıyordu.

Stefan düşüncelere daldı gitti. Azgın bir fırtına sırasında küçük eve yıldırım düştüğünü hayal etti. Woch'un kederli kül rengi yüzünü gördü, adam kalın parmaklarıyla aşırı bir yüklenmeyi hemen önlüyordu ve daha sonra hiçbir şey görmedi.

MARGLEWSKİ'NİN KONFERANSI

Hastane, temmuzun sıcak günlerinde, savaşın neden olduğu hastalıklarla sonunda baş edebilmişti. Hastaneye girenlerle çıkanlar arasında bir dengeye ulaşılmıştı. Öğle zamanı tepedeki güneş avludaki ağaçların kısa gölgelerini budarken, hastalar iç çamaşırlarıyla dolaşıyorlardı. Akşamları onlar için basit bir duş ayarlanmıştı. Duşu pompayla Joseph adında iri yarı bir hastabakıcı -adam yaşlı yüzlü ve genç bedenli bir köylüydü- çalıştırıyordu.

Stefan, güneş ışıklarının bir kuarz lambasının telleri gibi parladığı gezinti yerinde oturuyordu. Toplama kampından gelmiş eski bir mahkûmun hastaneye kabul belgesini yazıyordu. Genellikle girişi olup da çıkışı olmayan kapılar bu adam için, bir şans eseri, açılmıştı.

Marglewski koridordan gelip içeriye baktı. Hasta ilgisini çekmişe benziyordu. Islık çaldı. "Güzel bir cachexia,"* dedi ve elini partal giysili ufak tefek adamın kafasının üzerine koydu. Hasta odanın parlak beyazlığında eski püskü bir ça-

(*) Zafiyet vakası - ç.n.

maşır yığını gibi duruyor ve dönen bir taburenin üzerinde kımıldamadan oturuyordu. İki eğri yara izi gözlerinden yanaklarına doğru iniyor ve sakalının altında kayboluyordu.

"Zafiyet mi? Yoksa bir budala mı?" diye sordu Marglewski, eli hâlâ zavallı adamın kafasının üzerindeydi. Stefan yazmayı bırakıp şaşkınlık içinde baktı.

Parlak gözyaşları hastanın soğuk ve morarmış yanaklarından aşağıya, sakalına doğru, süzülüyordu.

"Doğru," dedi Stefan, "bir budala."

Stefan ayağa kalktı, kâğıtları çalışma masasının bir köşesine itti ve Sekulowski'yi görmeye gitti. Konuşmaya beceriksiz bir şekilde başladı, bazı noktalarda fikrini değiştirdiğini ve artık entelektüel yükünün bir kısmını atma zamanının geldiğini söyledi.

"Bazı kavramlar artık eskimiş," dedi Stefan, eleştirisini yumuşatmaya çalışarak, "az önce küçük bir ruh arınması yaşadım."

"Geçen yıl," dedi Sekulowski, "Woydziewics bana biraz kiraz votkası vermişti, büyük çapta gerçek bir ruh arınması sağlıyordu. İçine biraz kokain attığından şüpheleniyorum." Fakat Stefan'ın yüz ifadesini görünce, "Devam et, doktor," dedi, "dinliyorum. Sen her zaman arayan biriydin ve hedefi vurdun. Akıl hastaneleri her zaman çağın ruhunu damıtır. Sapıklık, anormallik ve tuhaflık normal bir toplumda o kadar dağınıktır ki, onları doğru dürüst incelemek zordur. Ancak burada, bir araya toplandıkları için, yaşadığımız zamanın gerçek yüzünü gösteriyor."

"Hayır, söylediğim şey bu değil," dedi Stefan, birden kendisini çok yalnız hissederek. Kelimeleri aradı, bulamadı. "Hayır, doğrusu önemli değil," dedi ve sanki şairin onu bırakmayacağından korkarak, hızla geri çekilip oradan ayrıldı.

Ama Sekulowski dikkatini yatağının arkasındaki duvara tutturulan bir örümceğe vermişti. Onu bir kitapla ezdi ve

böcek yere düşünce, oturup titreşen ip gibi bacaklarına gözlerini dikti.

Koridora dönen Stefan Marglewski ile karşılaştı, adam onu dairesine davet etti. "Bir şişe Extra Dry'ım var," dedi. "Niçin gelmiyorsunuz, biraz içeriz."

Stefan kabul etmedi, ama Marglewski bunu sadece nezaketen yaptığını sanmıştı. "Olmaz, gelin hadi, aptal olmayın."

Marglewski'nin dairesi Stefan'ın odasının bulunduğu koridorun karşı ucundaydı. Mobilyalar pırıl pırıldı: Üstü cam olan çalışma masasının bir kenarı prizma şeklindeki çekmecelere, diğer kenarı iskemlelerin madeni kısımlarına uyum sağlayan eğri bir çelik boruya yaslanmıştı. Stefan'ın aklına bir dişçinin bekleme odası geldi. Duvarlardaki resimlerin çerçeveleri madeni borulardan oluşuyordu. Her birinin sırtında beyaz bir numara olan özenle dizilmiş kitaplar iki duvarı kaplıyordu. Marglewski alçak masayı hazırlarken, Stefan raflardan rasgele bir kitap çekti ve içine şöyle bir baktı. Pascal'ın *Provinciales** adlı kitabıydı. Sadece ilk iki sayfası açılmıştı. Ev sahibi modern bir büfenin bir çekmecesini açınca beyaz tabaklar içinde sandviçler ortaya çıktı. Üçüncü kadehten sonra Marglewski'nin dili açıldı. Votka zaten aşırı olan el kol hareketlerini arttırmıştı. Doktor gömleğini lekelediğini ve onu temizletmesi gerektiğini söylerken ellerini bir çamaşırcı kadın gibi ovuşturuyordu. Pencerenin pervazında duran indeks kartlarıyla etiketlenmiş kutuları gösterdi. Karton parçaları renkli ataşlarla tutturulmuştu. Marglewski, anlaşıldığı üzere, bilimsel bir çalışma yapıyordu. İstemiyormuş gibi yaparak bir dosya açtı, içi tepeleme makaleyle doluydu, bunlar Napolyon'un böbrek taşlarının Waterloo Savaşı'na ve hormonların azizlerin gördükleri hayallere olan etkisini analiz ediyordu - burada

(*) Taşra - ç.n.

adam başının üzerindeki havaya kutsallık işareti olan bir daire çizdi ve güldü. Stefan'ın inançlı biri olmamasına üzülüyordu; ihtiyacı olan şey, boğazlarına kadar kör inanca batmış saf ve çocuksu insanlardı.

"Bütün vaktinizi Sekulowski'yle konuşarak mı harcıyorsunuz?" dedi, sesini yükselterek. "Ona sorun bakalım, niçin edebiyatın başı bulutlardadır? İnanın bana, birden fazla büyük aşkın bitme nedeni adamın çişinin gelmiş olması ve bunu büyük aşkına söyleyememesidir, adam yalnız kalmak için ani bir arzu duyduğunu söylemiş ve çalıların içine koşmuştur. Bunun olduğunu gördüm."

Stefan, ilgi duymaktan çok can sıkıntısıyla dosyalara uzandı. Bir sürü daktiloyla yazılmış sayfa vardı, bunlara kalın kapaklar takılmıştı. Marglewski durmadan konuşuyordu, ama sanki aklı başka yerdeymiş gibi daldan dala atlıyordu. Orada kamburunu çıkararak oturmuş, sanki bir şey kokluyormuş gibi burun deliklerini oynatırken biricik günahını itiraf etmeye can atan bir kız kurusuna benziyordu.

Adam Latince kelimelerle öylesine yüklü bir konferansa girişti ki, Stefan hiçbir şey anlamadı. Marglewski'nin ince sinirli elleri kutuların birinin kapağını sabırsızlıkla okşuyordu, en sonunda onu açtı. Meraklanan Stefan içine baktı. Uzun bir liste gördü ve göz gezdirdi: "Balzac - hafif düzeyde manili psikopat, Baudelaire - histerik, Chopin - nevrasteni, Dante - şizofren eğilimli, Goethe - alkolik, Hölderlin - şizofren..."

Marglewski sırrını ortaya döktü. Dahilerin üzerinde büyük bir araştırmaya girişmişti ve hatta bazı kısımlarını yayımlamak niyetindeydi, ama savaş araya girmişti.

Soy ağaçlarının çizilmiş olduğu büyük sayfaları etrafa yaymaya başladı. Konuştukça heyecanı arttı ve yanakları kızardı. Büyük adamların sapık davranışlarını, intihara kalkışmalarını, şakalarını ve psikoanalitik komplekslerini he-

yecanla bir bir sayarken, Stefan'ın aklına belki Marglewski'nin de bir anormalliği olduğu, böylece konularıyla arasında, dahiler ailesine girmek için bir bilet gibi, şüpheli bir akrabalık kurulduğu fikri geldi. Adam büyük bir titizlikle dahilerin her bir hatasının tarifini toplamış, onların her bir başarısızlığını, trajedisini, talihsizliğini ve felaketini araştırmış ve arşivlemişti. Birisi öldükten sonra evrakının arasında en küçük bir uygunsuz davranış iması keşfedildiği vakit, sevincinden havalara uçuyordu.

Marglewski bir alt çekmecede en yeni hazinesini ararken, Stefan onun sözünü kesti. "Bana öyle geliyor ki," dedi, "büyük eserler delilik yüzünden ortaya çıkmıyor, bilakis deliliğe rağmen çıkıyor."

Marglewski'ye bir bakış attı ve konuştuğuna hemen pişman oldu. Adam başını kâğıtlardan kaldırıp ona öfke içinde baktı, "Rağmen mi?" dedi alaycı bir sesle. Aniden dağılmış kâğıtları topladı, yırtık bir çizimi Stefan'ın elinden çekip aldı ve sinirli bir şekilde bir dosyanın içine tıktı.

"Sevgili meslektaşım," dedi adam, parmaklarını birbirine geçirerek, "hâlâ tecrübesiz birisiniz. Ne var ki, günümüz artık Rönesans adamının çağı değil. Zaten o zamanda bile düşüncesiz hareketler ölümcül sonuçlara yol açabiliyordu. Şüphesiz siz bunu anlayamıyorsunuz, ama kişisel olarak haklı bulunan şeyler, çok kere gerçeklerin ışığı altında farklı görünür."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Stefan.

Marglewski ona değil, ovuşturduğu ince uzun parmaklarına baktı. Sonunda şöyle dedi: "Oldukça sık yürüyüşe çıkıyorsunuz. Ne var ki, Bierzyniec'deki o elektrik teknisyenleri o bina yüzünden hastanenin başını ancak derde sokarlar. Sadece silah saklamıyorlar, o genç olanı, Poscik'in oğlu, basbayağı bir haydut."

"Nereden biliyorsunuz?" Stefan söze girdi.

"Orasını sormayın."

"Buna inanmıyorum."

"İnanmıyorsun, öyle mi?" Marglewski gözlüğünün arkasında katıksız bir nefretle baktı. "Polonya yeraltı hareketini duymadınız mı? Londra'da bulunan sürgündeki hükümeti?" diye sordu tiz bir fısıltıyla, uzun parmakları beyaz gömleğinin üzerinde hafifçe geziniyordu. "Ordu eylül ayında silahları ormanda bıraktı. Onlardan sorumlu olan kişi o Poscik idi. Silahların nerede olduğunu söylemesi kendisine emredilince, reddetti! Bolşevikleri beklediğini söyledi!"

"Öyle mi dedi? Nereden biliyorsunuz?" diye sordu Stefan, konuşmanın aldığı beklenmedik yön ve Marglewski'nin titremesi onu sersemletmişti.

"Bilmiyorum. Ben bir şey bilmiyorum! Benimle hiç ilgisi yok!" dedi adam, hâlâ fısıldayarak. "Herkesin bundan haberi var - sizin dışınızda herkesin!"

"Oraya artık gitmemeliyim, demek istediğiniz bu mu?" Stefan ayağa kalktı. "Oraya bir kere gittiğim doğru, bir fırtına sırasında..."

"Başka bir şey söylemeyin!" Marglewski ayağa fırlayarak onun sözünü kesti. "Lütfen bütün bu konuşmayı unutun. Bunun bir meslektaşa karşı görevim olduğunu düşündüm, hepsi bu. Size söylemiş olduklarımla neyi en uygun görürseniz öyle yapın, ama lütfen, kimseye bir şey söylemeyin!"

"Şüphesiz söylemem," dedi Stefan yavaş yavaş, "Eğer istediğiniz buysa, kimseye bir şey söylemem."

"O halde el sıkışalım!"

Stefan elini uzattı. Marglewski'nin söylemiş olduğu şeylerle, en fazla da adamın gizlenemez korkusuyla afallamıştı. Birisi adama bunları söylettirmiş olabilir miydi? Adamın öfkesine ne demeli? Yeraltı hareketiyle bir ilgisi olabilir miydi? Bir şekilde -ne diyorlardı ona- bağlantısı mı vardı?"

Stefan kafası karmakarışık bir halde ayrıldı. Hava o kadar

sıcaktı ki, koridorda yürürken alnındaki teri durmadan silmek zorunda kaldı. Tuvaletten yüksek sesli bir kahkaha işitti. Kapı açıldı ve Sekulowski göründü, sadece pijama altı giymişti, tutulmuş olduğu kahkaha nöbeti onu hıçkırıklarla sarsıyordu. Göğsünün sarı kıllarında ter damlaları birikmişti.

"Bana da anlatır mısın, belki beraber güleriz," dedi. Stefan, koridorun cam çatısından içeriye giren, duvarlara çarpıp gökkuşaklarına dönüşen ışığa karşı gözlerini kısarak.

Sekulowski nefesini toparlamak için kapıya yaslandı.

"Doktor," diye boğazını temizledi sonunda şair, "doktor, sadece..." Kesik kesik, nefes almaya çalışarak, konuşuyordu. "O şey tartışmalarımızı aklıma getirdi, büyük bilgin... fenomenimiz... Upanişadlar, yıldızlar, ruh ve o pisliği gördüğüm zaman... yapamam!" Yeniden kahkahalarla gülmeye başladı. "Ruh mu? İnsan nedir? Sadece bir bok! Bir bok!"

Yaptığı esprinin etkisi altında, hâlâ gülmekten kırılan şair, yürüyüp uzaklaştı. Stefan tek kelime etmeden odasına gitti.

İlk niyeti elektrik dağıtım binasına gidip Woch'u uyarmaktı. Eğer teknisyeni tehlikeye atacaksa, Stefan'ın vermiş olduğu sözün bir önemi yoktu, ama gitmeyeceğini hemen anladı. Woch'u kime karşı uyaracaktı? Marglewski'ye karşı mı? Saçma. Ona silahların ormanda saklanmış olduğunu mu söyleyecekti? Eğer bu doğruysa, Woch bu konuda herhalde kendisinden daha bilgili olmalıydı.

Günlerce Woch'u dikkatli olmaya uyarmak için giderek giriftleşen yollar bulmaya çalıştı: İmzasız bir mektup, geceleyin başka bir buluşma, ama hepsi saçmaydı. Sonunda hiçbir şey yapmadı. Elektrik dağıtım binasına bir daha gitmedi, gitmemeyi Woch'a karşı bir yükümlülük olarak hissediyordu, ama çevresinde yeniden dolanmaya başladı. Bir sabah erken saatlerde dışarıya çıkarken Joseph'i en yüksek tepelerin birinde gördü. Hastabakıcı otların üzerinde sanki manzaradan etkilenmiş gibi kımıldamadan oturuyordu, ama Ste-

fan adam hakkında onun tabiat güzelliklerine karşı bir zaafı olduğuna işaret edecek bir şey bilmiyordu. Stefan adamı bir süre gizlice seyretti ve sonra, ilgi çekici bir şey göremeyince geri döndü. Hastaneye yaklaştığı sırada, aklına Joseph'in Marglewski'nin muhbiri olduğu fikri geldi. Ne de olsa, adam köylülerle vakit geçiriyordu ve bir köyün sırları olmazdı. Bunun yanısıra, adam Marglewski'nin koğuşunda çalışıyordu ve sıska doktor o ekşi tavrıyla Joseph'e sırrını açmış olabilirdi. Ama Joseph'in Londra hükümetiyle ne ilgisi olabilirdi? Hiçbir anlamı yoktu; ayrıntılar bir araya gelince bir bütün meydana getirmiyordu. Stefan yeniden içinde Woch'u uyarmak isteğini duydu. Ne var ki, teknisyenle gerçekten konuşmayı ne zaman hayal etse, çekinip vazgeçiyordu.

Bu arada hastanede yeni olaylar meydana geliyordu. Stefan'ın odasının yanındaki daire -daha önceden boştu- eski bir üniversite dekanı olan Profesör Romuald Ladkowski'yi konuk edecekti. Elektroensefalografi dalındaki araştırmaları yüzünden ünü Polonya sınırlarını aşmış olan bu bilim adamı üniversitesindeki psikiyatri kliniğini, Almanlar tarafından kovulmadan önce, sekiz yıl boyunca yönetmişti. Artık akıl hastanesine -gayri resmi bir şekilde- Pajaczkowski'nin konuğu olarak geliyordu. Müdür bizzat kendisi birçok defa istasyona gitmiş ve Profesörün birbiri arkasına gönderilen bagajlarına şeref muhafızlığı yapmıştı. Ladkowski iki gün içinde gelecekti. Joseph nefes nefese merdivenleri inip çıkıyor, bir merdiven, bir çubuk, eski bir halı taşıyordu.

Stefan gün boyunca duvarın arkasından çekiç seslerini, ağır sandıkların sürtünmesini ve mobilyaların oraya buraya çarpmasını duydu. Diğer doktorlar Ladkowski'nin yaklaşan gelişini ilgisizlikle karşılamıştı. Akşam yemeğinde sineklerin şiddetli vızıltılarını ön plana çıkaran bir sessizlik hüküm sürdü. Stefan penceresine, sıcak kuru havayı serinletmek amacıyla ıslak bir bez çarşaf asmıştı. Yatağına elinde

bir psikoloji kitabıyla uzanmış insanların fotoğraflarına bakıyordu, adamların aynı tipin çeşitlemeleri olduğunun çok iyi farkındaydı, onların kitlesel varlığı kendisini örneği olmayan bir varlık olarak hissetmesiyle çatışıyor gibiydi. Temel oranlardaki basit değişikler kişisel farklılıkların nedeniydi: Bir yüz gözlere odaklanmıştı, diğeri ise çeneye, bir üçüncüsünde yanaklar hakim durumdaydı. Stefan şehirde yaşarken, önünde yürüyen insanların, özellikle kadınların yüzünü hayal etmeyi severdi. Sokaklar -yüzlerin hareket eden koleksiyonu- bu oyunu oynamasına izin veriyordu.

Pajaczkowski birden bu düşünceleri kesti. "Saygıdeğer meslektaşının" ne okuduğunu sordu ve sonra en sevdiği konuda konuşmaya başladı. "Artık öylesini göremezsiniz," dedi adam, melankolik bir sesle. "Ne kadar yazık ki, artık *l'arc de cercle*'da olduğu gibi, öylesi büyük ve klasik isteri nöbetler görülmüyor. Hatırlıyorum, Paris'de Charcot'da..."

Heyecanlanmaya başlamıştı.

Stefan'ın dudaklarındaki hafif bükülmeyi görmüş olmalıydı, çünkü ekledi, "Ee, bir anlamda sanırım bu iyi bir şey, isteri hâlâ bizimle birlikte olsa bile. Olayın yönü sadece şeye... kaydı... şeye... ama ben ne söyleyecektim?"

Stefan bu açıklamayı bekliyordu, zira bu ziyaret hiç şüphesiz olağandışı bir şeyin habercisiydi. Pajpak ünlü Ladkowski'nin, Amerikalı Lashey ile Goldschmidt'in dostu olan adamın Almanlar tarafından sokağa atıldığını söyledi. "Sokağa," diye tekrarladı, sesi çatallaşarak. "Karşılık olarak biz de elimizden geleni yapmalıyız..."

Stefan'dan sırası geldiği zaman dekana hoş geldin ziyaretine gitmesini istedi.

Dekanın geldiği akşam, Marglewski Pajaczkowski ile Kauters'e eşlik etti. Marglewski bu ziyarete güven mektuplarının takdimi diyordu. Üçü en üst seviyedeydi. Nosilewska ile Rygier ikinci gün gittiler. Staszek ile Stefan'ın sırası

üçüncü gün geldi. Staszek tufan öncesinden kalma adetler üzerinde birşeyler mırıldandı: Güya meslektaştılar, düşmana karşı birleşmiş olarak hep birlikte çalışıyorlardı, ama bu aptalca ziyaretler konu olduğu zaman, mevkilerine göre sıraya girmek zorundaydılar.

Stefan bavulunun dibinden eski bir siyah kravat çıkardı ve lekelerini ceketinin altında saklayarak taktı. Yola koyuldular.

Ladkowski boynu olmayan sıska bir aslana benziyordu. Yamru yumru bir kafası, gümüş rengi gür saçları, karnabahara benzeyen, deliklerinden kıllar fırlamış bir burnu, sert ve düzensiz çıkıntıları olan bir yüzü vardı, sarkık gri kaşları yüzünün her hareketiyle oynuyordu. Profili -bir noktaya kadar- Sokrates'i andırıyordu.

Stefan, daha önceden binada başka profesörlerin dairelerini görmüş olduğu için, ne kadar aceleyle döşenmiş olsa da, profesörünkini merak ediyordu. Ne de olsa, yük arabası istasyona altı kere gidip gelmişti.

Raflar kitap yığınlarının altında bel vermişti. Kitapların çoğu siyah ciltliydi ve sırtlarında altın yaldızlı yazılar vardı. Alt raflarda meslek dergilerine ait büyük dosyalar yer almıştı. Sanki tekdüzeliği bozmak için, orada burada bir sarı veya yeşil cilt parlıyordu. Çalışma masası pencerenin altına çapraz olarak konmuştu, bir sıra okul kitabı ön tarafına dizilmişti. Halılar aksi halde bir keşiş hücresine benzeyecek olan sert görünüşü yumuşatıyordu: Uzun tüylü bir tanesi tam kapının önüne serilmişti; diğeri bir duvar halısı olarak duvara asılmıştı ve Ladkowski'nin siluetine fon teşkil ediyordu.

Staszek ve Stefan kendilerini tanıştırırken, saygıyla mırıldandılar. Profesörün konuşması canlıydı: Her şeyden söz ediyor görünmesine rağmen, gerçekte hiçbir şey söylemiyordu. İma edilen şey onların nasihat ve aydınlanma için adama gelmiş olduklarıydı. Gençlere çalışmaları ve merakları konusunda sorular sordu - meslekleriyle ilgili olanlar

hakkında şüphesiz, hastanedeki kişisel ilişkilerden özellikle söz edilmedi. Adam sade ve gerçek bir eşitlikle davranıyordu. Aralarındaki büyük mesafenin nedeni işte buydu. Bir çeşit asalet adamın içindeki kibiri bastırmasına engel oluyordu. Stefan, alçak bir rafın karşılıklı uçlarında duran iki bronz başı -Kant ile bir Neanderthal- gördüğü zaman, kendini daha ezik hissetti. Hayretle gördü ki, Neanderthal'ın yuvarlak kafatasında ve kaş yeri çıkıntılı göz çukurlarında öteki heykelde olmayan bir vahşilik iması olsa bile, iki kafa da aynı usanç verici yalnızlığı paylaşıyordu, sanki birçok neslin hayat ve ölümleri onlarda cisimlenmişti.

Duvarlarda portreler asılıydı: dalgın gözlerinde bir Byron hüznüyle Lister vardı; çıkık çenesi meraklı bir çocuğun gaddar hatlarını ortaya çıkaran Pavlov ve Emil Roux, uykusuzluktan harap olmuş yaşlı bir adam.

Profesör, gençlere hak ettikleri şeyi vermiş olduğuna karar verince, karşılıklı eğilme ve kısa, ama samimi el sıkmaları öylesine ince bir taktikle başlattı ki, Stefan ve Staszek, hafifçe hüsrana uğramış olarak, kendilerini istemeden koridorda buldular.

"Kahretsin," dedi Stefan, "Büyük adam ha!" Ansızın dünyanın temelini sarsacak o önemli fikir münakaşalarından birini yapmak arzusuna kapıldı, ama arkadaşı onu yarı yolda bıraktı. Staszek'in Ladkowski'nin yanında göstermiş olduğu incelik ortadan kalkmıştı. Ziyaretleri sırasında dertlerini profesörün kapısının dışında bırakmış gibiydi. Şimdi onları yeniden yüklenmişti. Nosilewska'ya her zamankinden daha çok hastaydı. Ne var ki, kadın, güneş yanığı ve ilgisiz, adamın acıklı acıklı aranan bakışlarına anlamsız bir gülümsemeyle karşılık veriyordu. Kadın her zaman bir doktor gibi davranıyordu, yüzün kızarmasının nedeni kanın hücum etmesindendi, hızla çarpan bir kalp midenin basınç yaptığını gösteriyordu. Kadın dişilik enerjisiyle yüklüydü ve her hare-

keti Staszek için bir işkenceydi. Yine de açılmaya cesaret edemiyordu: Sessiz kalmak ona belirsizliğin içinde bulunan umut kırıntılarını sağlıyordu. Stefan uzun zamandır teselli edici rolündeydi, bu işi o kadar itinalı bir şekilde yapıyordu ki, bazen yeteneklerine hayran kalıyordu. Arada sırada yanlış bir şey söylüyor, Staszek dertlerini anlatırken boğuk bir kahkaha atıyor veya neşeyle arkadaşının sırtına vuruyordu, ama her defasında hemen özür diliyordu.

Temmuz ayı hızla geçip gitti. Ağustos sıcaktı ve yıldızlı karanlıkta elmalar yere dökülüyordu. Bir gece, akşam fırtınasından sonra, gök gürültüsüyle sarsılan ağaçlar nemden ağırlaşmış karanlıkta sakinleşirken, Marglewski Stefan'ın odasına resmi bir havayla geldi: Bilimsel bir toplantı ve hastalar üzerinde bir vaka sunumu örgütlüyordu.

"Nefes kesici bir şey olacak," dedi adam. "Ama önceden söylemek istemem. Kendi gözlerinizle göreceksiniz."

Stefan tam da o gece Nosilewska'yı odasına davet etmişti - Staszek'in katlanılmaz kararsızlığının kökünden çözülmesi için bir teşebbüstü bu. Planı yine bozulmuştu.

Kırmızı pelüş kaplama iskemleler kütüphaneye dizilmişti. İlk önce Rygier girdi, onu Kauters, Pajaczkowski, Nosilewska ve son olarak Staszek izledi. Başlama zamanının geldiği sanıldığı ve herkesin beklentiyle baktığı sırada, üstüne kâğıtlar konmuş yüksek bir kürsünün arkasında ayakta duran Marglewski boğazını temizlerken, Ladkowski geldi. Bu gerçek bir sürpriz oldu. Yaşlı adam kapının eşiğinde eğilerek selam verdi, Marglewski'nin onun için podyuma en yakın yerde koymuş olduğu büyük koltuğa çöktü, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturdu ve kımıldamadan oturdu. Stefan iskemlelerin yerlerini değiştirerek Staszek'in hayal kırıklığını telafi etmeye çalışmıştı, böylece Nosilewska ken-

disiyle arkadaşı arasına oturuyordu. Konuşmacı kürsünün arkasında durdu, yeniden öksürdü ve kâğıtlarını düzenledikten sonra çelik çerçeveli gözlüğün parıltısını dinleyicilerin üzerinde dolaştırdı.

Bu sunum, diye açıkladı adam, henüz son şeklini almamış materyallerin sergilenmesinden ibaretti. Konusu çeşitli akıl hastalıklarının insan zihnindeki özel etkileriydi. İyileşmiş hastanın eski hastalığını özlemesi olarak tanımlanabilecek bir fenomenden bahsetti. Bu durum özellikle basit ve zeki olmayan kişilerde meydana geliyordu, şizofreni bu insanların iç dünyasını esrimelerle zenginleştirmişti. Bu hastalar, tedavi olduktan sonra, hastalıklarının yasını tutuyorlardı.

Marglewski itiyatlı ve alaycı bir gülümsemeyle konuşuyor, durmadan ellerini bağlayıp açıyordu. Konusunun içine daldıkça daha heyecanlandı, kâğıtlarını hışırdatıyor, konuşmasına Latince sözler katıyor, notlarına bakmaksızın çok uzun cümleler kuruyordu. Stefan ilgi ile Nosilewska'nın bacak bacak üstüne atılmış kalçalarının şahane hatlarını inceledi. Marglewski'nin dedüksiyonlarının ucunu kaçırdı, onun yerine adamın sesinin yükselip alçalmasına kendisini kaptırdı. Ansızın konuşmacı podyumdan indi.

"Arkadaşlar, şimdi hastalığının yasını tutmak diye adlandırdığım şeyin iyileşmiş bir hastada nasıl olduğunu size göstereceğim. İzniniz olursa!" Açık olan yan kapıya doğru sertçe döndü. Kiraz renkli hastane giysisi içinde yaşlı bir adam içeriye girdi. Koridorda bekleyen hemşirenin beyaz gömleği kapının dışında görülebiliyordu.

"İçeriye gelin, lütfen," dedi Marglewski, boş bir gayretle sevimli davranmaya çalışarak. "Adınız nedir?"

"Wincenty Luka."

"Ne kadar zamandır hastanedesiniz?"

"Uzun zamandır, çok uzun zamandır. Belki bir yıl. En azından bir yıl."

"Sorun neydi?"

"Ne sorunu?"

"Sizi hastaneye ne getirdi?" diye sordu Marglewski, sabırsızlığını kontrol ederek. Stefan sahneyi seyrederken kendini kötü hissetti. Marglewski'nin adamı umursamadığı belliydi. Onun tek derdi adamdan istediği yanıtları almaktı.

"Beni oğlum getirdi."

Yaşlı adamın birden kafası karıştı ve gözlerini indirdi. Gözlerini tekrar kaldırdığı zaman, ifadesi değişmişti. Marglewski dudaklarını yaladı, öne doğru hırsla eğildi, gözlerini adamın soluk yüzüne dikti. Aynı zamanda dinleyicilere kısa ve anlamlı bir işaret yaptı. Tek bir çalgı aletinden solo isterken, orkestranın geri kalanını sessizliğe davet eden bir orkestra şefine benziyordu.

"Beni oğlum getirdi," dedi yaşlı adam, kendinden daha emin bir sesle, "çünkü bazı şeyler görüyordum."

"Ne gibi şeyler?"

Yaşlı adam ellerini salladı. Kurumuş boynundaki gırtlak çıkıntısı iki defa inip çıktı. Konuşmaya çalıştığı belliydi. Birçok kereler ellerini kaldırdı, ama ağzından tek kelime çıkmadı, ellerinin hareketi de yarım kaldı.

"Şeyler," diye tekrarladı adam çaresizce. "Şeyler."

"Güzel miydiler?"

"Güzeldi."

"Bize gördüğünüz şeyi anlatın. Melekler miydi? Tanrı Efendimiz miydi? Kutsal Bakire miydi? " Marglewski ciddi bir ses tonuyla sordu.

"Hayır, hayır," diye söze karıştı yaşlı adam." Soluk ellerine baktı ve sakin bir sesle ve yavaş yavaş konuştu. "Ben cahil bir adamım. Bilmiyorum nasıl... Rusiak'ın çiftliğinin yanında, saman biçmeye gittiğim gün başladı. Başladığı yer orası. Meyve bahçesindeki bütün ağaçlar ve ambar bir şekilde değişti, efendim."

"Daha açık anlatın. Ne oldu?"

"Rusiak'ın çiftliğindeki her şey. Aynıydı, ama farklıydı." Marglewski hemen dinleyicilere döndü. Hızlı ve açık seçik duyulur bir şekilde, sahne dışında replik veren bir aktör gibi, "Karşımızda kişilik fonksiyonlarında bölünme olmuş bir şizofren var - ama tamamen iyileşmiş," dedi.

Devam etmek niyetindeydi, ama yaşlı adam sözünü kesti: "Gördüm, çok şey gördüm."

Adam inledi. Alnında ter damlaları belirdi. İnatçı bir saç kıvrımını kafasına yapıştırmaya çalıştı.

"İyi, çok iyi. Bunu biliyoruz. Ama artık bir şey görmüyorsun, değil mi?"

Hasta önüne baktı.

"Evet?"

"Hayır, görmüyorum," diye kabul etti adam, biraz ufalmış gibiydi.

"Lütfen dikkat ediniz!" dedi Marglewski dinleyicilere. Yaşlı adamın yanına gitti ve onunla yavaş yavaş ve vurgulayarak, dikkatle telaffuz ederek, konuştu. "Artık bir şey görmeyeceksin. İyileştin. Şimdi evine gideceksin, çünkü bize ihtiyacın kalmadı. Seni rahatsız eden bir şey kalmadı. Anlıyor musun? Oğluna gideceksin, ailene."

"Şeyleri görmeyecek miyim?" diye tekrarladı yaşlı adam, kımıldamadan ayakta durarak.

"Hayır. İyileştin."

Kiraz rengi giysili yaşlı adam üzgün görünüyordu - o kadar üzgündü ki, Marglewski'nin ağzı kulaklarına vardı, seyircilerinin manzarasını kapamamak için geriye doğru bir adım atıp çaktırmadan yaşlı adama işaret etti.

Hasta ağır ağır podyuma yürüdü. Hastanede kalışı yüzünden solgunlaşmış kare şeklindeki ellerini kürsünün üzerine koydu.

"Baylar," dedi ince, acı dolu bir sesle. "Niçin bunu bana

yapmak zorundasınız? Ben zaten... Beni nereye isterseniz koyabilirsiniz, hatta bana o elektrik şoklarını bile verin, ama lütfen kalmama izin verin. Çiftlikte öyle yoksuluz ki, oğlumun doyurmak zorunda olduğu dört boğaz var, ne yapabilirim? Eğer çalışabilseydim - ama ellerim ve ayaklarım söz dinlemiyor. Fazla bir zamanım kalmadı ve bana ne verirseniz onu yerim, sadece bırakın kalayım. Lütfen kalmama izin verin."

Adam konuşurken Marglewski'nin yüzünden çeşitli duygular peş peşe geçti. Memnuniyet, şaşkınlığa, sonra endişeye ve en sonunda öfkeye dönüştü. Erkek hemşireye eliyle işaret etti, adam hemen içeriye girip yaşlı adamı dirseğinden tuttu. Hasta önce özgür bir insan gibi silkindi, ama sonra gevşedi ve karşı koymadan götürülmesine izin verdi.

Odaya sessizlik indi. Kâğıt gibi beyazlaşan Marglewski iki eliyle gözlüğünü burnuna itti ve podyuma yeni ayakkabılarının boğuk gıcırtısıyla döndü. Konuşmak için ağzını açtığı zaman, Kauters arkalardan bir yorum yaptı, "Evet, burada bir yas tutma durumu var, ama hastalığından çok, günde üç kap yemek için."

"Lütfen yorumlarınızı sona saklayın," dedi Marglewski sertçe. "Daha bitirmedim. Bu hasta, saygı değer meslektaşlarım, şu anda ifade edemediği coşkular ve derin duygular yaşamıştır. Hastalıktan önce normalin altındaydı, neredeyse bir budalaydı. Onu iyileştirdim. Ama dedikleri gibi, yaşlı bir köpeğe yeni numaralar öğretemezsiniz. Demin gördüğünüz şey budalaların sık sık gösterdiği bir kurnazlıktır. Uzun zamandır adamın hastalığı için yas tutmasını izledim."

Aynı minvalde konuşmasını sürdürdü. Sonunda gözlüğünü titreyen bir elle sildi, dilini dudaklarının üzerinde dolaştırdı, topuklarının üzerinde sallandı ve, "Evet, hepsi bu kadar. Teşekkür ederim arkadaşlar." dedi.

Eski dekan hemen ayrıldı. Stefan saatine baktı, Nosilews-

ka'ya doğru eğildi ve onu odasına davet etti. Kadın şaşırmıştı -"Çok geç değil mi?"- ama sonunda kabul etti.

Ayrılırken, kapının önünde toplanmış olan diğer doktorların yanından geçtiler. Marglewski, Rygier'i yakasından tutmuş, konferansını sürdürüyordu. Kauters sessizce durmuş, tırnaklarını kemiriyordu.

Stefan, odasına dönünce, Nosilewska'yı Staszek'in yanına oturttu, bir şişe şarap açtı, bir tabağa biraz gevrek bisküvi koydu ve kuzen Skoczynska'nın göndermiş olduğu portakal votkasını aradı. Hepsi birer kadeh içtikten sonra, ansızın üçüncü koğuşta kontrol etmesi gereken bir şey olduğunu hatırladı, boğazını temizledi, özür diledi ve yapması gereken şeyi yapmış olduğu duygusuyla odadan çıktı.

Koridorlarda dolaştı, gidip Sekulowski'yi görmeyi düşündü, sonunda Joseph onu bir pencerenin yanında ayakta dururken yakaladı. "Doktor, ah, iyi ki buradasınız. Pascikowiak -biliyorsunuz, on yedideki- hareketlendi."

Joseph'in kendisine has bir dili vardı. Eğer bir hasta huzursuz ise, "yaramazlık yapıyordu." "Hareketlenmek" daha ciddi bir şey demekti.

Stefan koğuşa gitti.

Bornoz giymiş bir adam kurbağa gibi sıçrayıp kimseyi korkutmayan tehdit edici çığlıklar atarken ve dişlerini sıkıp kollarını ve bacaklarını sallarken, bir düzine kadar hasta hafif bir ilgiyle onu seyrediyordu. Adam sonunda bir yatağa düştü ve çarşafları parçalamaya başladı.

"Pascikowiak, bütün bunlar ne demek oluyor?" diye konuşmaya başladı Stefan, güler yüzle. "C kadar sakin ve uygar bir adamken, ansızın ortalığı altüst etmeye mi başladın?"

Kaçık adam kaşlarının altından karşısındakini süzdü. Kısa boylu zayıf bir adamdı, parmakları ve kafatası bir kamburunkine benziyordu, ama kamburu yoktu. "Ah, bugün siz mi nöbetçisiniz?" diye mırıldandı, mahcubiyetle. "Dok-

tor Rygier'in nöbetçi olduğunu sandım. Özür dilerim, bir daha yapmam."

Rygier'den hoşlanmayan Stefan gülümsedi ve sordu, "Doktor Rygier ile alıp veremediğin ne?"

"Eh, sadece... Bir daha yapmam. Siz nöbetçiyken doktor, en küçük bir ses bile çıkmayacak."

"Nöbetçi değilim. Sadece buradan geçiyordum," dedi Stefan. Ama bunu biraz gayri ciddi bularak düzeltti. "Hadi bakalım, saçmalığı bırakın. İster Doktor Rygier olsun, ister ben, bir şey değişmez. Yoksa seni dosdoğru elektroşoka gönderirler."

Pascikowiak, çarşaftaki deliği gizleyerek yatağın üzerinde oturdu ve budalaca bir gülümsemeyle dar dişlerini gösterdi. Kayıtlara göre normalin altındaydı, ama zekâsına kesin bir teşhis konmamıştı.

Stefan dışarıya çıkarken, yandaki koğuşa bir göz attı. Bir budala, uzun süreden beri yatan bir hastane sakini, en yakın yatakta üzerine bir battaniye örtülmüş şekilde, yatmış mırıldanıyordu. Birkaç hasta civarında oturuyor ve bir tanesi yatağın çevresinde dolaşıyordu.

Stefan içeriye girdi.

Mırıldanan adama, "Neler oluyor? diye sordu. Battaniyenin altından kızıl sakallı, sarımsı gözlü ve dişsiz ağızlı bir dilenci suratı belirdi. "Tamam, yüz on üç bin iki yüz beş kere yirmi sekiz bin altı yüz otuz ne yapar?"

Stefan bunu iyilik olsun diye sormuştu: Artık büzülen hasta değişik bir ses tonuyla mırıldanıyordu, ateşli bir şekilde, sanki dua eder gibi. Bir dakika sonra kelimeleri yutarak konuşmaya başladı, "... ilyar ... kırk bir milyon... li beş bin...üz elli."

Stefan'ın kontrol etmesine gerek yoktu. Adamın altı haneli sayıları saniyeler içinde çarpıp bölebileceğini biliyordu. Stefan, hastaneye ilk geldiği zaman, hastaya bunu nasıl yap-

tığını sormuştu. Yanıt kızgın bir mırıldanma olmuştu. Bir keresinde, Stefan'ın bir parça çikolata teklifiyle ayartılan budala ona sırrını söylemeye söz vermişti. Kekeleyerek ve çikolata için ağzı sulanarak, "Kafamda... çekmeceler var. Tık, tık. Binler oraya, milyonlar buraya, tık, tık. Şırak. Ve hepsi burada." demişti.

Hayal kırıklığına uğrayan Stefan sormuştu, "Ne nerede?" Matematikçi o sırada battaniyeyi indirdi ve gülümsedi. İri yarı bir adamdı. "Pompala beni," diye peltek peltek konuştu.

Bunun anlamı kendisine iki büyük sayı verilmesini istiyor demekti.

"Peki..." Stefan ciddiyetle binleri sıraları ve adama çarpmasını söyledi. Budala ağzını şapırdattı, fısıldadı, hıçkırdı ve yanıtı verdi. Stefan yatağın ayak ucunda durup düşündü.

Budala bir an için sessiz kaldı, sonra yeniden yalvardı, "Pompala beni!"

Stefan bir çift sayı daha söyledi. Budala matematikçinin kendi değerinden emin olmak için buna mı ihtiyacı vardı? Öyle zamanlar oluyordu ki, Stefan ani bir korkuya kapılıyordu, sanki dizlerinin üzerine çöküp herkesten bu kadar normal olduğu için, kendi halinden bazen memnun olduğu için ve onları unuttuğu için özür dilemek zorundaydı.

Stefan'ın gideceği bir yer yoktu. Sonunda Sekulowski'yi görmeye gitti.

Şair tıraş oluyordu. Masanın üzerinde Bernanos'un bir cildini fark eden Stefan, Hıristiyan ahlakı üzerinde birşeyler söylemek istedi, ama Sekulowski ona fırsat tanımadı. Sabunlu suratıyla aynanın karşısında ayakta durup tıraş fırçasını birkaç kere salladı ve sabun köpükleri odanın içine dağıldı.

"Doktor, bu çok saçma. Kilise, o eski terörist örgütlenme, iki bin yıldır ruhlara sahip çıkıyor ve sonuçta insanlığa ne verdi? Bazılarına kurtuluş, başkalarına semptomlar."

Sekulowski deha sorunuyla daha çok ilgiliydi. Stefan'a

göre, adam kendisini dahi sandığı için, sorunu "içeriden biri olarak" ele alıyordu.

"Peki, o zaman Van Gogh'u veya Pascal'ı ele al. Bu eski bir hikâye. Diğer taraftan, ruhun çöpçüsü olan sen bizim hakkımızda hiçbir şey bilmiyorsun."

(Aha! diye düşündü Stefan.)

"Çıraklık günlerimden hatırlıyorum, birkaç ilginç, saf yazı biçemi çeşitli edebiyat çevrelerince destekleniyordu. O genç yazar vardı. Her şey onun için yolunda gidiyordu. Gazetelerde resmi çıkıyor, röportajlar yapılıyor, yabancı dillere çevriliyor, birden çok baskı yapıyordu. Kıskançlıktan mosmordum. Buddha'nın hiçliği tatması gibi nefreti tadabilirdim. Bir keresinde ikimiz de sarhoşken karşılaştık. Adam kontrolünü tamamen kaybetmişti. Ağlamaya başlayıp benim seçkinliğimi ve yüksek standartlarımı ne kadar çok kıskandığını söyledi. Yazdığım şeyleri nasıl da koruyormuşum. Yalnızlığım ne kadar üretken ve gururluymuş. Ertesi gün yeniden küsmüştük. Bir süre sonra şiirlerim üzerine bir makale yazdı: 'Anlamsız bir Başarısızlık.' Uygulamalı sadistliğin bir şaheseriydi. Eğer dinlemek istersen, lütfen banyoya gel, çünkü duş alacağım."

Son zamanlarda Sekulowski, belki de Stefan'ın burnunu sürtmek için, onu akşam yıkanmasına konuk ediyordu.

Şair duşa çıplak olarak girdi ve konuşmasını sürdürdü. "İlk başlarda, arkadaşlarım beni övünce şüphe duyuyordum. Övmedikleri zaman 'Hah, şimdi oldu galiba,' diye düşünüyordum! Ve öğütlerde bulunmaya başladıkları zaman -çukura düşmüşüm, çıkmaz yoldaymışım, kendi kendimi mahvediyormuşum- o zaman doğru yolda olduğumu anladım."

Yıkama bezini küllü kaba etlerine sürdü.

"O zamanlar birkaç yaşlı adam vardı. Onlardan birisinin epik şair olduğu sanılıyordu - tek bir epik şiir bile yayımlamamıştı, ama şöhreti öyleydi. Ona inanıyorlardı, ama ben

inanmıyordum. Kelebek toplar gibi vecizeler toplardı. Onlara 'hayatının eseri' için ihtiyacı olduğunu söylerdi. Gençliğinden beri hayatının kitabını yazıyordu, durmadan düzeltiyor ve onu Flaubert'in metinleriyle kıyaslıyordu. Sonsuza kadar değişiklikler yapmak ve hiçbir zaman doğruyu bulamamak. Haftada üç kelime yazıyordu. Öldüğü zaman birisi bana birkaç gün için el yazmasını ödünç vermişti. Fazla üstünde durulacak bir şey değildi: Bir avuç toz. Kalıcı değildi, gayret yoktu, tutku yoktu. Kendini şişirenlere güvenme - yeteneği olması gerek. Bana Flaubert'in durmadan üzerinde çalıştığı el yazmalarından söz etme, çünkü Wilde'nin eserini gördüm. Evet doğru, Oscar. Adamın *Dorian Gray'in Portresi*'ni iki haftada yazdığını biliyor musun?"

Başını duşun altına soktu ve gürültülü bir şekilde burnunu temizledi.

"Bir diğeri yaban ellerinde tanınmıştı. PEN Club'ın bir üyesiydi. Adam Upanishadları orijinal dilinden okuyor ve Leh dili kadar Fransızca'yı da akıcı bir şekilde yazabiliyordu. Eleştirmenler bile ona saygı duyuyorlardı. Sadece benden korkar ve nefret ederdi, çünkü adamın sınırlarını biliyordum. Yazdığı her şeyde bu sınırları sezebiliyordum. Hızlı bir başlangıç yapıyor, konuyu kurguluyor, kişilerine can veriyor ve eylemi başlatıyordu, derken malzemeyi sadece kâğıdın üzerine koymaktan daha üst bir seviyeye yükseltmesi, aptallığın ötesine geçmesi gereken bir noktaya geliyordu. Ne var ki, bunu beceremiyordu. Ancak bu kadar gidebiliyordu. Hiç kimse hatalı notayı duymamış olduğu için, kendisini Hans Christian Andersen'in çıplak imparatoru gibi hissediyordu. Anlıyor musun? Benim için başka birisinin yazdıkları yerdeki bir ağırlık gibidir. Bütün yapmam gereken ona doğru yürümek ve kaldırıp kaldıramayacağıma karar vermektir. Başka bir deyişle, ben daha iyisini yapabilir miyim, yapamaz mıyım?

"Yapabilir misin?"

Sekulowski sabunlu sırtını yavaş yavaş kaşıdı.

"Hemen hemen her zaman. Arada sırada, dalgalar geriledi̇ği zaman, yazdıklarımı -oldukça beğeniyle- okurum. Bu büyük ölçüde bir üslup meselesidir. Kuşaklar arasındaki fark sonuç olarak şundan ibarettir: Bir zamanlar 'gül kokulu şafak' diye yazarlardı. Sonra yeni bir dalga geldi, bir süredir 'çiş kokulu sabah' diye yazıyorlar. Ne var ki, kullanılan malzeme aynı. Buna reform denmez. Bu yenilik değildir."

Sıcak suyun altında bir ayıbalığı gibi havladı.

"Bütün yazıların bir iskeleti olmalıdır, bir kadın gibi, ama ona dokunman mümkün değildir. Yine bir kadın gibi. Dur bir dakika - tam şimdi harika bir hikâye hatırladım. Dün Doktor Rygier bana birkaç tane eski edebiyat dergisi ödünç vermişti. Tam bir maskaralık! Her kelimeyi tarihin sözcüsü olduklarına sanarak telaffuz eden bir eleştirmenler sürüsü, halbuki en iyisi bir gün öncesinin votkasından başka bir şey değildi. Of!" Adamın saçları birbirine takılmıştı.

Karnını ovuşturdu ve devam etti. "O dönemden özellikle acı veren bir anım var, kader yarama merhem oldu. Kişilerin adını vermeyeceğim. Umarım mezarında huzur içinde yatar, üzerine sıçtığım o mezarında," dedi Sekulowski kaba bir gülüşle, bunun çıplaklığıyla bir ilgisi olabilirdi.

Şair durulandı, bornozuna uzandı ve sakin bir şekilde şöyle dedi, "Yaşayan en küstah adammışım gibi yapıyordum, ama aslında bu sadece güvensizlik duygusuydu. İnsan askıdan bir kravat çeker gibi ideoloji seçerse -en renkli ve pahalı görüneni- olacak budur. Hiç kimsenin tanımadığı çok korunmasız biriydim ve üzerimizde, çok parlak yıldızlar gibi, daha yaşlı kuşağın bir eleştirmeni parlıyordu. Lokomotifi öven Hafız gibi yazıyordu. On dokuzuncu yüzyılın adamıydı. Bizim atmosferimizde nefes alamıyor, hiçbir büyüklüğünü göremiyordu. Daha o sıralarda bizleri, genç-

leri, fark etmemişti. Tek başımıza önemli değildik; eğer onumuz bir aradaysak, günaydın derdi. Tuhaf bir tip idi, doktor, doğuştan bir yazardı. Yeteneği, her durum için uygun bir benzetmesi ve mizahı gücü vardı - çok acımasızdı. İyi bir mecaz için bir kitabı ve yazarını ortadan kaldırmaya hazırdı. Ve bunu dürüstçe mi yapıyordu? Saf olma." Sekulowski ıslak saçını büyük itina ile taradı. "Bugün tamamen eminim ki, adam hiçbir şeye inanmıyordu. Neden inansın ki? Ufacık bir vidası eksik güzel bir saat gibiydi, karşısında dengeleyici bir güç olmayan bir yazardı. Polonya'nın Conrad'ı olmaya yetecek kadar aptal değildi, ama bunun da çaresi yoktu."

Gömleğini giydi.

"O sıralarda Tanrı'yı kaybetmiştim. İnanmaktan vazgeçtim demek istemiyorum - Onu bazı erkeklerin bir kadını kaybetmesi gibi, hiç nedensiz ve tekrar bulma umudu olmaksızın kaybetmiştim. Acı çekiyordum, çünkü bir yol göstericiye ihtiyacım vardı. O eleştirmenin beni bitirmesi için fazla bir şey gerekmiyordu. Ne var ki, adamın inandığı tek bir şey vardı: Kendisine inanıyordu. Bazı kadınlardan seks fışkırması gibi çevresine bu inancı yayıyordu. Bundan başka, adam o kadar tanınmıştı ki, her zaman haklıydı. Ona göndermiş olduğum birkaç şiiri okudu ve hükmünü verdi. İkimiz ancak güneş ve bir kürek kadar birbirimize benziyorduk" -kravatını bağlarken güldü- "ve ben bir kirli kürektim. Adam ana nedenler üzerinde konuştu, lafı dolaştırdı ve sonunda bana şiirlerimin niçin değersiz olduğunu açıkladı. Bir süre tereddüt etti, ama sonunda yazmaya devam etmeme izin verdi. Bana izin verdi, anlıyor musun?" Sekulowski yüzünü buruşturdu. "Her neyse, bu eski bir hikâye. Ama günümüzde adının gençlere bir şey ifade etmediğini düşündüğüm zaman, mutlu oluyorum. Bu bir intikam ve ben parmağımı bile kaldırmadım. Hayatın kendisi

tarafından hazırlandı. Yavaş yavaş bir meyve gibi olgunlaştı - bundan daha tatlı bir şey bilmiyorum," dedi şair, büyük bir hoşnutlukla, deve tüyü renkli ropdöşambrının gümüş kemerini bağlarken.

"Acaba çağdaşlarının bir dahiyi değerlendirebilmeleri hiç mümkün olabilecek mi? Van Gogh'un hikâyesi sonsuza kadar sürüp gitmek zorunda mı?"

"Nereden bileyim? Odaya gel; burası o kadar nemli ki, insan neredeyse boğulacak."

"Bazı delilerin keşfedilmemiş birer dahi olduklarını düşünüyorum. Senin dediğin gibi karşılarında dengeleyici bir güç yok. Örneğin, Morek gibi." Stefan şaire budala matematikçiden bahsetti.

Sekulowski Stefan'ın sözünü öfkeyle kesti: "Morek senin Pajaczkowski'n ne kadar dahi ise o kadar dahi, ama onun kadar iyi bir işi yok."

"Öyle bile olsa, Pajaczkowski'nin psikiyatri dalında bir doktorası... manik-depresyon üzerindeki çalışması var," dedi Stefan, canı sıkkın.

"Şüphesiz. Akademisyenlerin çoğu tıpkı matematikçiler gibidir. Belki ağızlarından salyalar akmaz ama, kendi alanları dışındaki bir şeyi göremezler. Bir zamanlar bir likenolojist tanımıştım. Belki bunun ne olduğu bilmezsin," diye ekledi şair, beklenmedik bir şekilde.

"Biliyorum," diye yanıtladı Stefan, aslında bilmiyordu.

"Bir likenolojist yosun uzmanıdır," diye açıkladı Sekulowski. "Bu kıtık kafalı bostan korkuluğu sınıflama yapmaya yetecek kadar Latince, makaleler yazmaya yetecek kadar fizyoloji, kapıcıyla konuşmaya yetecek kadar politika biliyordu, ama konu mantarlara gelince, işi bitiyordu. Bu dünya budala matematikçilerle dolu. Eğer zavallı yeteneklerini topluma yararlı yönde geliştirirlerse, onlara katlanılıyor. Edebiyat dünyası çamaşırcı kadınlar tarafından okunan,

ama öldükten sonra mektuplarının yayımlanacağını düşünerek, üslupları konusunda endişe eden yazarlarla dolu. Ya doktorlara ne dersin?"

Stefan, Sekulowski'den daha başka ilginç değerlendirmeler alabileceğini umarak, konuşmayı hassas bir konu olan doktorlardan uzaklaştırmaya çalıştı, ama aldığı tek karşılık avucunu yala oldu. Üst kata öfke içinde çıktı. Tek bildiği şey bana hakaret etmek, diye düşündü.

Stefan kendi kapısını dinlemeye karar verdi. Parmaklarının ucunda yaklaşırken, koridor karanlık ve boştu. Sessizlik. Bir hışırtı - kadının giysisi mi? Çarşaflar mı? Daha sonra bir şıringanın pompası çekiliyormuş gibi bir ses. Bir tokat. Daha sonra hıçkırıklarla kesilen tam bir sessizlik. Evet, birisi kesinlikle ağlıyordu. Nosilewska mı? Bunu hayalinde canlandıramadı. Kapıyı yavaşça tıklattı ve kimse yanıt vermeyince, bir kere vurup girdi.

Bütün ışıklar sönüktü, sadece gece masasının üzerindeki ufak lamba, odayı aynadan duvara ve yatağa yansıyan açık limon sarısı bir ışıkla dolduruyordu. Portakal votkası şişesi yarıya kadar boşalmıştı: İyi bir işaret. Yatak bir kasırgaya uğramış gibiydi, ama Nosilewska neredeydi? Staszek orada tek başına, sırtında giysisiyle, yüzü yastığa gömülmüş olarak yatıyordu. Ağlıyordu.

"Staszek, ne oldu? O nerede?" diye sordu Stefan, yatağa doğru koşarak.

Staszek sadece daha yüksek sesle inledi.

"Söyle bana. Hadi, ne oldu?"

Staszek kızarmış, ıslak ve sümüklü yüzünü kaldırdı: Bir umutsuzluk sembolü.

"Eğer sen... Eğer elimden... Eğer senin..."

"Hadi, söyle bana."

"Olmaz. Eğer bana karşı dostane bir duygun varsa, bunu bana hiçbir zaman sormazsın."

"Ama ne oldu?" diye sordu Stefan, merakı basiretine galip gelerek.

"Kendimi çok kötü hissediyorum," diye inledi Staszek.

Daha sonra birden bağırmağa başladı: "Sana söylemeyeceğim! Benimle konuşma!" Ve yastığı göğsüne bastırarak dışarıya koştu.

"Yastığımı geri ver, seni manyak," diye bağırdı Stefan adamın arkasından, ama Staszek'in ayak sesleri çoktan merdivenden aşağıya inmişti.

Stefan koltuğa oturdu, etrafına bakındı, örtüleri kaldırıp çarşafları bile kokladı, ama bir şey bulamadı. O kadar merak etmişti ki, gidip Nosilewska'yı görmek istedi, ama kendisine hakim oldu. Belki Staszek sabahleyin sakinleşirdi. Belki kadın birşeyler belli eder, diye düşündü, ama bunun pek olası olmadığını biliyordu.

BABA İLE OĞUL

Sonbaharın sonlarıydı. Sürülmüş tarlalardaki tezek yığınları iri köstebek yuvaları gibi kararmıştı. Stefan'ın penceresinin yanındaki kavak ağacı hastalanmıştı: Vaktinden önce sararmış yaprakları siyah beneklerle doluydu. Stefan kımıldamadan oturup bıçak gibi keskin ufku seyrediyordu. Gözleri gökyüzüne dikilmiş bir şekilde, pencerenin loş ışığında dans eden tozları seyrederek, saatlerce süren bir uyuşukluğa dalıyordu.

Nosilewska ondan yeni bir hasta hakkında bir rapor yazmasını istemişti. Stefan hemen kabul etti - vakit öldürmeye yarayabilirdi.

Hasta o erkeğe benzeyen dal gibi kızlardan biriydi, erkeklerin dikkatini çekmek için göğüslerini dantel yastıklarla kabartan o kızlardan. Ne var ki, on sekiz yaşındaki bu şizofrenin bütün güzelliği koyu renkli, keskin bakışlarındaydı. Kızın elleri yüzünün yanında küçük güvercinler gibi kanat çırpıyor, hafifçe yanağına veya çenesine konuyordu. Kız bakışlarını insanın üzerinden ayırdığı vakit, sihir bozuluyordu.

Kızla ilgilenme zorunluluğu Stefan için bir zevk haline dö-

nüşmüştü. Bu duyguyla ne kadar mücadele ederse, kızdan o kadar hoşlanıyordu. Trajik ve talihsiz bir aşk macerasından sonra (Stefan tam olarak neler olup bittiğini öğrenememişti), kız onu üzen kötü dünyadan kurtulmak, aynanın içine kaçmak istemişti. Kendi görüntüsünde yaşamak istiyordu.

Kız Stefan'a kendiliğinden yaklaştı, adamın küçük bir nikel aynası olduğunu biliyordu. Stefan kıza bakması için izin verdi.

"Orada olmak... öyle harika bir şey ki," diye fısıldadı kız, kaşlarını ve dalgalı saçlarını düzelterek. Gözlerini parlak yüzeyden alamıyordu.

Kız Stefan'a tanıdığı bazı başka kadınları, şehirdeki arkadaşlarının karılarını hatırlatıyordu. Bu kadınlar, yüzlerini mümkün olabilen bütün gülümsemeler için ayarlayarak, gözlerinin parlaklığını inceleyerek, oralarını düzeltip buralarını çekerek, her bir çile, her bir kırışığa dikkatle bakarak, imbikte altının birikmesini bekleyen simyacılar gibi bütün gün boyunca aynanın karşısında oturabilirlerdi. Anormal saplantının en bariz bir örneğiydi ve bu fikir Stefan'ın aklına daha önce hiç gelmemişti. Şüphesiz hepsi kuş beyinliydi, bütün sinir hastalarının zeki olduğunu sanmak bir hataydı.

Sinir hastaları da budala olabilirler, diye düşündü Stefan, öfkeli bir şekilde, çünkü bu düşünce neredeyse bir itirafa benzemişti: İşte ben buyum.

Kız çoğu kez banyoda oturuyordu, çünkü orada bir ayna vardı. Dışarıya çıkarıldığı vakit kapının yanından ayrılmıyor, ellerini uzatarak kapıyı açan herkese kendi görüntüsüne bakmasına izin versinler diye yalvarıyordu. Bütün krom kaplamaların yansımalarında kendisini görmeye çalışıyordu.

Stefan bir süredir uykusuzluk çekiyordu. Yatakta uzanıp yatıyor, uykuyu bekliyor, ama uyku bir türlü gelmiyordu ve

sonunda geldiği zaman, Stefan karanlık odada birisinin kımıldamadan durduğunu sanıyordu. Orada hiç kimsenin olmadığını biliyordu, ama yine de uykusu kaçıyordu. Ancak ilk kuş sesleri şafağı selamlayınca uykuya dalabiliyordu.

29 Eylül gecesi, gökyüzü yıldızlarla pırıl pırılken, her zamankinden daha erken uyudu. Fakat korku içinde uyandı. Penceresine parlak bir ışık düşmüştü. İç çamaşırlarıyla kalkıp dışarıya baktı. Üzerleri kamuflaj lekelerle boyanmış iki büyük araba virajlı yolda homurtulu sesler çıkarıyor ve hastane duvarından yansıyan kendi farlarının ışığıyla aydınlanıyordu. Koyu renk miğferli Almanlar bahçe kapısının yanında ayakta duruyorlardı. Bazı subaylar girişi örten küçük çatının altından dışarıya çıktılar. Onlardan biri birşeyler bağırdı. Motorlar kükredi, subaylar arabalara bindiler ve askerler ayakta durma yerlerine zıpladılar. Farlar çiçek yataklarını taradı ve bir saniye için ikinci arabanın ışıkları birincisinin üzerine düştü. Yolcuların kafaları aydınlandı ve Stefan miğferler arasında çıplak bir kafa gördü. Onu tanıdı. Farlar bahçe kapısını aydınlattı, orada kapıcı ışıktan körleşmiş gözleriyle ayakta duruyor, başlığını elinde tutuyordu. Sonra arabalar yola dönerken motorlar daha yüksek bir sesle gürledi. Virajda farların ışığı birkaç ağaca, yapraklardan bir çelenge, bir ağaç gövdesine ve en sonunda bir kayın ağacın beyaz beline yansıdı. Sonra her şey yeniden sakinleşti, cırcır böceklerinin sesi çok büyük bir kulakta atan nabız gibiydi. Stefan paltosunu askı çengelinden çekip aldı, düşünmeden üstüne geçirdi ve koridorda yalın ayak koştu.

Doktorların hepsi ikinci katta toplanmıştı, her ağızdan bir ses çıkıyor, bu karmaşada bir şey anlamak daha da zorlaşıyordu. Hikâye yavaş yavaş ortaya çıktı. Askerler o sırada Owsiany'de konuşlanmış olan bir SS devriye timindendi. Elektrik dağıtım istasyonundan bir işçiyi tutuklamışlardı ve diğerlerini arıyorlardı. Marglewski yüksek sesle hiç kimse-

nin ormana gitmemesi gerektiğini söyledi, çünkü SS bölgeyi arıyordu ve adamların şakası yoktu.

Askerler hastaneyi aramamışlardı, sadece koğuşlardan geçmişler ve Pajaczkowski ile konuşmuşlardı. "Subayın bir kamçısı vardı, onunla önümdeki masaya vurdu," dedi Pajaczkowski, yüzü solmuş ve gözleri irileşmiş bir halde. Heyecan dindikten sonra herkes yavaş yavaş dağıldı. Marglewski Stefan'ın yanından geçerken, sanki bir şey söyleyecekmiş gibi durdu, ama sadece hınzırca kafasını salladı ve koridorda kayboldu.

Stefan sabaha kadar uyanık yattı. Alt üst olmuştu; gözlerini kapayıp kısa gece sahnesini tekrar tekrar zihninde canlandırıyordu. Artık kendisini, ilk başta yapmış olduğu gibi, tutuklanmış adamın Woch'dan başka birisi olduğuna inandıramıyordu. O iri ve kare şeklindeki kafa başka birisine ait olamazdı. Hissettiği sorumluluğun yükü altında inledi. Birisine anlatmalı, kendisine işkence eden suçu itiraf etmeliydi, bu yüzden Sekulowski'yi görmeye gitti. Sabahın erken bir saatiydi.

Ne var ki şair Stefan'ın ağzını açmasına izin vermedi. "Yazdığımı görmüyor musun? Benden ne istiyorsun? Ne yapmam gerek? Yeniden 'tavır mı' almalıyım? Herkes elinden geleni yapıyor. Şairin yaptığı şey hoş bir şekilde acı çekmektir. Senden ne haber? Ormandaki her Akhilleus'un birer Cato olabilmesi için savaşın bitmesini mi bekliyorsun? İntikam perileri kadar kötüsün - onların hiç olmazsa bir mantığı var, çünkü kadın onlar! Bu seferlik bir değişiklik yap ve beni yalnız bırak!"

Kovuldum, diye düşündü Stefan, ayrılırken. Elektrik dağıtım istasyonuna bir göz atmanın bir işe yarayıp yaramayacağını düşündü. Hastanede elektrik olduğuna göre, orada çalışan birisi olmalıydı. O kişi de Woch'a ne olduğunu bilebilirdi.

Stefan, kendi düşüncelerinden kurtulmak için, erkekler koğuşunun en uzak köşesine yürüdü. Yerdeki bazı kırmızı lekeler dikkatini çekti, ama yaklaştıkça bunların kan olmadığını anladı.

Genç bir şizofren kilden bir heykel yapıyordu. Stefan uzun bir süre onu izledi. Oğlanın yüzü tamamen ifadesizdi. Profili keskin, sarımsı ve hareket eden bir maske gibi hafifçe eğriydi. Oğlan bazen gözlerini o denli huzur içinde kapıyordu ki, kirpikleri oynamıyordu ve parmak uçları kilin üzerinde serçeler gibi kanat çırparken, başını havaya kaldırıyordu. Aşağıya kıvrık ağzında huzur vardı. Şeytanlar ona işkence etmekten vazgeçmişlerdi, cümleler dudaklarında ölüyor, artık yabancılarla iletişim kuramıyordu; orada yoktu. Sadece kalabalıklarda veya bilincini kaybetmişlerde bulunan bu çok derin kayıtsızlık delikanlının sanki çöldeymiş gibi yalnızlık içinde çalışmasına imkân veriyordu. Önündeki yuvarlak masanın üzerindeki kil yığınından uzun boylu bir melek yükseliyordu. Yaralı bir kuş gibi geniş açılmış kanatlarının biraz ürkütücü bir görünüşü vardı. Uzun, gotik yüzü güzel ve soğukkanlıydı. Sanki korkuyormuş gibi aşağıda tutulan elleri küçük bir çocuğun boynunu sıkıyordu.

"Adı nedir?" diye sordu Stefan.

Oğlan yanıt vermedi. Parmak uçlarındaki kili temizledi. Joseph köşeden konuştu: Hasta, eğer doktor onunla konuşursa, yanıt vermek zorundaydı.

"Hadi doktora söyle," dedi Joseph tehdit edercesine yaklaşarak.

Joseph hiçbir zaman hastaların önünden çekilmezdi - onlar adamın yolundan çekilirlerdi. Ne var ki, bu oğlan hareket etmedi.

"Konuşabildiğini biliyorum. Birşeyler söyle, yoksa bu oyuncağın hesabını görürüm." Joseph sanki heykeli yere itecekmiş gibi bir hareket yaptı. Oğlanın kılı bile kıpırdamadı.

"Hayır," dedi Stefan, kafası karışmış bir halde. "Buna gerek yok. Joseph, lütfen malzeme odasına gidin ve bir tepsi şırınga ile iki ampul scophetal getirin. Hemşirenin onlara ihtiyacı var."

Stefan oğlanın küçük düşürülmesini telafi etmek istiyordu. "Biliyor musun," dedi, "çok tuhaf ve güzel bir şey."

Hasta omuzları kamburlaşmış, saçı terli alnına yapışmış, ayakta duruyordu. Alt dudağının altında küçük bir hor görme ifadesi belirmişti.

"Pek anlamadım, ama belki bir gün bana açıklarsın," dedi Stefan, yavaş yavaş psikiyatrist rolünden sıyrılarak.

Oğlan camsı gözlerle kille lekelenmiş parmaklarına baktı.

Daha sonra Stefan, çaresizce, elini tokalaşmak için uzattı.

Oğlanın korkmuş gibi bir hali vardı: Masanın diğer tarafına geçti ve ellerini arkasına sakladı. Utanan Stefan odada meslektaşlarından kimse olmadığından emin olmak için çevresine bakındı. Derken oğlan ansızın ve sakarca uzandı, neredeyse heykeli devirecekti, Stefan'ın elini tuttu; sanki eli yanmış gibi aniden bıraktı. Daha sonra arkasını heykele döndü ve artık doktorla ilgilenmedi.

Ertesi gün Stefan vizitedeyken, Joseph yanına geldi. "Doktor, o kilin adı nedir, biliyor musunuz?"

"Hayır, nedir?"

"Boğazlayan melek."

"Ne?"

Joseph adı tekrarladı.

"İlginç," dedi Stefan.

"Çok ilginç. Bunun yanısıra piç kurusu ısırıyor," dedi Joseph, iri elindeki kırmızı izleri göstererek. Stefan hayrete düştü. Hastabakıcıların hepsinin dövüş talimleri yaptıklarını biliyordu. Parolaları şuydu: Bir hastanın sana çizik atmasına izin vereceğine, onun kolunu kır. Oğlan gerçekten 'hareketlenmiş', üstelik bir de iyi bir dayak yemiş olmalıydı.

Sayısız emirlere ve dikkat çekmelere rağmen, hastabakıcılar doktorlardan gizli olarak bir intikam politikası uyguluyorlar ve dert çıkaran hastaları köylü usulü, çevresini sarıp en can acıtacak darbelerle dövüyorlardı. Onlara battaniyenin üzerinden veya banyoda iken vuruyorlardı, böylece yaraların izi kalmıyordu. Stefan bütün bunları biliyordu, oğlanın hiçbir kötü muamele görmemesi için kesin bir yasak koymak istedi, ama yapamadı: Otoritesi resmi olarak yasaklanmış "yöntemlere" işlemezdi.

"O oğlan var ya, biliyorsun..."

"Melekli olan mı?"

"Evet. Dikkat et, canı yanmasın."

Joseph alınmıştı. Bütün hastalara karşı dikkatli olduğunu söyledi. Stefan cebinden elli zlotylik bir kâğıt para çıkardı. Joseph yumuşadı. Meseleyi anlamıştı. *Her zaman dikkatliydi*, ama artık daha çok dikkatli olacaktı.

Kapının eşiğinde duruyorlardı. Çevrede hastalar vardı, ama sanki yalnız gibiydiler. Joseph katlı banknotu gizlice saklarken, Stefan içinde şaşırtıcı bir kararlılık hissetti ve kendisine ait olmayan bir sesle sordu, "Joseph, acaba o gece Almanların tutukladığı adama ne olduğunu biliyor musun? Kimi kastettiğimi anladın."

Bakıştılar. Stefan'ın kalbi deli gibi çarpıyordu. Joseph vakit kazanmak istiyor gibiydi. Gözlerinde çakan ilgi kıvılcımı itaatkar bir gülümsemeye dönüştü. "Tek kulağı olmayan, elektrik işinde çalışan o adam mı? Woch mu? Onu tanır mıydınız, doktor?"

"Tanırdım," dedi Stefan, kaderini Joseph'in eline bıraktığını hissediyordu. Konuşmaya devam etmek için harcadığı gayret yüzünden eli ayağı kesilmişti.

Riyakar bir gülümseme, gittikçe genişleyerek, Joseph'in aptal ve kurnaz yüzünde yayıldı. Adamın gözleri irileşti. "Demek onu tanırdınız, doktor? Dediklerine göre, o şeyleri

delikte saklayan kişi o değilmiş. Dediklerine göre, vaftiz oğlu Antek imiş. Kim bilebilir ki? Ama adam bir tilkiydi, bunu söyleyebilirim. Bir tilki," diye tekrarladı Joseph, sanki bu kelime hoşuna gitmiş gibi. "Almanlarla birlikte içki içiyor, onlarla anlaşmalar yapıyordu, öyle ki basit birine selam vermez olmuştu, kendisinin çok önemli olduğunu düşünüyordu. Almanları kafaya aldığını sanıyordu, ama Alman da bir tilkidir, gece vakti geldi ve onu bir tavuk gibi alıp götürdü! Bugün Owsiany'den bir araba geldi, adamlar iki sefer yapmak zorunda kaldılar, o kadar fazla mal vardı. Tellerin altında saklanmış, eşya gibi sandıkların içine konmuş!"

"Sen gördün mü?"

"Ben mi? Nasıl görebilirim ki? Ama başkaları gördü. Gördüler ve biliyorlardı. Ama Woch farkına varmadı. Ondan başka herkes olacakları görüyordu."

"Ona ne yaptılar?"

"Nereden bileyim? Rudzieri'deki kum ocağını biliyorsunuz, değil mi? Bir zamanlar gölün olduğu yerdekini? Eğer ormanın içindeki yolu izlersiniz ve sonra sağa dönerseniz... İnsana bir kürek veriyorlar, bir çukur kazmasını ve yanında ayakta durmasını istiyorlar. Daha sonra yoldan bir köylü getirip çukuru dolduruyorlar. Ellerini kirletmeyi sevmiyorlar."

Stefan bu kadarını tahmin etmiş olsa da -başka türlü olmayacağını bilse de- Joseph'e karşı öyle bir öfke ve öyle bir nefret hissetti ki, gözlerini kapamak zorunda kaldı.

"Diğerlerine ne oldu?" diye sordu, donuk bir sesle.

"Poscikler mi? Göldeki bir taş gibi ortadan kayboldular. Hiç kimse bir şey bilmiyor. Ormana kaçmış olmalılar. Bataklıklarda ve mağaralarda bulunmaları imkânsız. Bütün bunların nedeni aptal oldukları için, ilerisini görmedikleri için. Epeyce şey vardı orada - bütün o cephane." Sesi son kelimeleri söylerken kısılmıştı.

Stefan başını salladı, döndü ve odasına gitti. Titremeyen

bir elle bir luminal tableti çıkardı, biraz düşünüp buna bir tane daha ekledi, su ile içti ve kendini yatağına giysileriyle attı.

O akşam geç vakit kapının vurulmasıyla uyandı. Joseph bir telgraf getirmişti, Kuzen Skoczynska'dan geliyordu: Babası ciddi bir şekilde hastaydı ve Stefan'ın hemen eve gelmesi gerekiyordu.

Stefan Staszek'ten kendisine düşen koğuş görevini üstlenmesini istedi ve Pajaczkowski'den birkaç günlük izin almakta hiç güçlük çekmedi.

"Her şey düzelecek," dedi yaşlı adam boğuk bir sesle, Stefan'ın elini şefkatle okşarken. "Hazır gitmişken, Almanların niyeti nedir, bir anlamaya çalışın."

"Anlamadım."

"Çevreye bir göz atın ve insanların dediklerine kulak verin. Son zamanlarda epeyce kötü haber geliyor."

"Ne demek istiyorsunuz, efendim?"

"Oh, hiçbir şey, gerçekten hiçbir şey."

Stefan Sekulowski ile vedalaşmak için gittiği vakit, şairi şiir yazarken buldu, adamın saçları sanki elektriklenmiş gibi havaya dikilmişti. Gözleri sık sık tuhaf bir içsel bakışla kayıyordu. Ahenkli ve madeni sesi koridora taşmıştı ve Stefan kapıda durup dinledi:

> Kalbim kırmızı karıncaların gezegenidir
> Dar bir yoldan aşağı korkuyla kaçan
> Bedenim -orospuların ve stilistlerin oyuncağı-
> Beni öldürüyor. Tükenmekte olan nefesim
> Ey gece, sonunda peçeyi yırtıyor
> Kanlı kalçalı o esmer kız, Ölüm,
> Yüzümü ellerken, boş bir yuva...

Stefan içeriye girdi ve şair sustu. Bir dakika sonra Stefan ona heykeltıraştan bahsediyordu.

"Boğazlayan melek mi?" dedi Sekulowski. "Bu ilginç, çok

ilginç." Dikkatli ve heyecanlı el yazısıyla bir sayfa doldurdu. "Güçsüzler kutsanmıştır, çünkü cennetin krallığı onlarındır," diye okudu.

Sonra Stefan'a parıldayan gözlerle baktı. "Bana az da olsa yardımın dokunduğu için, sana bir şey göstermek istiyorum."

Yatak örtüsünün üzerine yayılmış kâğıtları elden geçirdi. "Başka bir gezegen sisteminin bakış açısından dünya tarihini yazmayı hayal ederdim hep. Bu bir nevi giriş." Bir kâğıt parçasından okumaya başladı. "Evren: Güneşlerin çürümüş rahmi. İçinde trilyonlarca yıldız yumurtası kaynaşır. Kum ve siyah tozun içinden öfkeli yaratılış patlayıp çıkar, ritmik bir şekilde, bir karanlıktan diğerine geçer." İrticalen söylüyordu - kâğıdın üzerinde sadece birkaç satır vardı.

"Bu öteki sistem nerede?" diye sordu Stefan, elinde olmadan.

"Hiçbir yerde. İşin esprili tarafı da burası."

"Sen buna inanıyor musun?"

Sekulowski nefesini tuttu. Parlak gözlerini kaldırıp baktığı vakit, esinlenmiş gibiydi ve hoş bir hali vardı.

"Hayır," dedi. "İnanmıyorum. Eminim."

Stefan'ın yolculuğu bir karabasandı. Ekşi ter kokan pis ve karanlık tren kompartımanı domuz ve inek yağı için üç kere arandı. Polis vardı, yine de çılgın kalabalıklar kapılara ve pencerelere saldırdı. Stefan bu inanılmaz ezilme içinde kişisel vakarını koruyamadı, çünkü karanlığın içinde görünmezdi ve sessizlik teslim olmak anlamına geliyordu. Bir saat geçmeden bir gemici gibi küfür ediyordu.

Şehir değişmişti. Sokakların adları artık Almanca olmuştu ve kaldırımlarda kalın çizmeli devriyeler dolaşıyordu. Kanatlarında siyah haçlar olan uçaklar zaman zaman evle-

rin tepesinde görünüyordu: Gökyüzü Almanlaşmıştı.

Binaya girdiği zaman her zamanki haşlanmış lahana kokusu onu karşıladı ve ikinci kattaki kürkçü atölyesinden gelen tatlı-çürük koku onda bir sürü anı uyandırdı.

Üzeri çizik çizik olan kahverengi kapıyı ve kapı üstü penceresindeki kabartma aslan başını gördüğü vakit, duygularına hakim olmakta zorluk çekti.

Evin girişi teneke kaplar, raflar ve öte beriyle doluydu ve babasının tamamlanmamış projelerinin örümcek ağı tutmuş çerçeveleri tavana kadar korkunç hayvan prototipleri gibi yükseliyordu. Annesi, kuzen Skoczynska'nın ona hemen dramatik bir fısıltıyla söylediği gibi, bir ay önce köye taşınmıştı, çünkü evi geçindirmek için yeterli para yoktu. Kuzeni onu açık kapının önünde kucakladı ve Stefan kadının naftalin kokan iri göğüslerine gömüldü. Kadın onu öptü, biraz ağladı ve sonra reçel ve çayla birlikte ekmek yemesi için onu yemek odasına itekledi.

Kadın üzeri etiketlenmiş ev yapımı marmelat kavanozlarını ortaya çıkarırken yağın yüksek fiyatından ve tanıdık bir avukattan bahsetti. Ancak uzun bir süre geçtikten sonra, babasından söz etti. Laf buraya gelince, hevesle son birkaç ay içinde olup bitenleri ayrıntılı bir şekilde anlatmaya başladı. Anlaşılmamış ve talihsiz bir büyük adamın, böbrek ve kalp hastalığının pençesinde inleyen bir adamın portresini çizdi. Kendisi uzak bir akraba olmasına rağmen, büyük mucidi destekleyen tek kişiydi. Kadın durmadan "Baban," deyip duruyordu, sonunda Stefan karşısındakinin kötü niyetinden şüphelenmeye başladı, sanki kadın Stefan'ı babasına ilgi göstermemekle suçluyordu. Yok hayır - görünüşe göre kadın sadece yürekten duyduğu sempatisini ifade ediyordu. Yıllar önce güzel bir kadındı. Hatta Stefan kadının odasından çalmış olduğu eski bir fotoğrafına aşık bile olmuştu. Ne var ki, artık kadının güzelliğinden geri kalmış

olan her şey, üst üste yığılmış etlerin altında ezilmişti.

Yedikten ve yıkandıktan sonra, Stefan sonunda yatak odasına kabul edildi.

Elçi rolünü üstlenmiş olan kuzeni ayak parmaklarının üzerinde içeriye ve dışarıya koşuşturup duruyor, elleri iki yanında sanki havanın direnciyle mücadele ederek kürek çekiyordu. Atmosfer elektrik yüklüydü: Hayırsız evladın dönüşü, diye düşündü Stefan, sessizce içeriye girerken. O noktada aklındaki Rembrandvari çizgiler silindi.

Stefan'ın dikkatini çeken ilk şey annesine ait kaktüs, kuşkonmaz ve diğer çiçek koleksiyonunun odanın en karanlık köşesine merhametsizce yığılmış olmasıydı. Babası yatakta çenesine kadar çekilmiş bir battaniyenin altında yatıyordu. Boğumlu parmaklı limon sarısı elleri battaniyenin kenarında çirkin ve ölü süslemeler gibi görünüyordu.

"Nasılsın, baba?" dedi Stefan, boğuk bir sesle.

Babası bir şey söylemedi ve Stefan ziyaretinin acele ve hoş bir şekilde sonuçlanmasını arzuladı. Aklından şimşek gibi bir fikir geçti, babasının tam şu anda ölmesi çok uygun olacaktı. O zaman Stefan yatağın yanındaki o dokunaklı noktaya diz çökebilir, bir dua okuyabilir ve çıkıp gidebilirdi. Bu her şeyi çok daha kolaylaştıracaktı.

Ne var ki, babası ölmedi. Tam tersine başını kaldırdı ve inlemeye dönüşen bir fısıltıyla, önce gözlerine inanmaz bir halde, sonra sevinçle, "Stefek, Stefek, Stefek," dedi.

"Baba, kendini iyi hissetmediğini öğrendim ve çok üzüldüm," diye yalan söyledi Stefan.

"Ah," dedi babası, önem vermeyerek. Oturmaya çalıştı. Adamın yardıma ihtiyacı vardı ve Stefan bu işi yaparken çok tedirgin oldu. Parmaklarının ucunda babasının kemiklerini, derinin hemen altında kaburgaların arasındaki boşlukları ve zavallı çökmüş bedenin uğruna mücadele ettiği sıcaklık kırıntısını hissedebildi.

"Acı var mı?" diye sordu, ani bir kaygıyla.

"Yatağın üzerine otur. Otur," diye babası tekrarladı, biraz sabırsızlıkla.

Stefan söz dinleyerek yatağın kenarına ilişti; rahatsız edici bir durumdu, ama aynı zamanda çok dokunaklıydı. Ne hakkında konuşabilirdi?

Babasının yüzünde her zaman aynı ifade olduğunu hatırlıyordu: İcatlarının şekillendiği o diğer dünyaya dalgın bir bakış. Elleri her zaman tel ile kesilmiş, asit ile yanmış veya egzotik bir renge boyanmış olurdu. Şimdi hepsi ortadan kalkmıştı. Çilli derinin altındaki kalın ve koyu renkli damarların içinde hayatın son atışları hafifçe titriyordu.

Bu durumu görmek Stefan'a acı verdi.

"O kadar yorgunum ki," dedi babası, "uykuya dalıp uyanmamak en iyisi."

"Baba, nasıl böyle konuşabilirsin?" sözleri Stefan'ın ağzından döküldü, ama aynı zamanda şöyle düşündü: Böylesi bir beden için, kurumuş bir kestanenin içi gibi tıngırdayan bir kafatası için, yapacak başka ne var? Eklem yerleri gıcırdayan menteşe, akciğerleri astımlı yosun ve kalbi tıkanmış, delik bir pompa gibi. Bedeni içinde oturanların başlarına çökeceğinden korktukları harap bir binadan farksız. Stefan Sekulowski'nin şiirini hatırladı: Bizi öldüren şey bedenlerimiz, bildikleri tek yasaya -bizim irademize değil, doğaya- itaat ederler.

"Baba, birşeyler yemek ister misin?" diye sordu Stefan, tereddüt içinde. O anda elini okşayan elin çelimsizliğinden rahatsız olmuştu. Söylediği şey aptalcaydı, bundan utanç duydu.

"İstemem. Şu anda bir şeye ihtiyacım yok. Sana söylemek istediğim o kadar çok şey vardı ki, ama şimdi... Bütün gece uyanık yatıyorum. Artık uyuyamıyorum bile," diye şikâyet etti babası.

"O halde, sana bir ilaç yazayım," dedi, Stefan, elini not defteri için cebine atarak. "Sana kim bakıyor, Marcinkiewicz mi?"

"Unut gitsin. Zahmet etme. Evet, Marcinzkiewicz. Artık önemi yok." Adam yastığına daha çok gömüldü. "Stefan, herkesin sırası geliyor. Sancı çok artınca, insan beynindeki bir damar geceleyin çatlasın istiyor. Bu aptalca gelebilir, ama ansızın ölmek istemiyorum. Ne olacağını bilmek daha iyi. Ama bunun da bir anlamı yok."

Stefan'ın elini okşarken, sanki kafası karışmış gibi durdu.

"Birbirimizi iyi tanımıyoruz. Hiç vaktim olmadı. Şimdi görüyorum ki, fark etmiyor. Acele edenler de, yavaş hareket edenler de hepsi aynı yere geliyor. Sadece hiçbir şeyden pişmanlık duyma. Pişmanlık yok."

Babası sustu ve sonra ekledi. "Hiçbir zaman bir yerde olup da başka yerde olamadığın için pişmanlık duyma. Veya bir şey yapabilecek durumda olup da yapmadığın için. Bu doğru değil. Onu yapmadın, çünkü yapmana imkân yoktu. Her şey sonuçlandıktan sonra anlam kazanıyor. Daha önce değil. Her zaman ile her yer, yolun sonuna gelince, hiçbir zaman ile hiçbir yerle aynıdır. Pişmanlık yok, unutma."

Yeniden sustu, eskisine göre daha sık nefes alıyordu.

"Aslında sana söylemek istediğim şey bu değildi. Ama artık kafama söz geçiremiyorum."

"Bir şey ister misin, baba? İlaç alıyor musun?"

"Durmadan iğne sokup duruyorlar, " dedi babası. "Dert etme. Sürdüğüm hayata esef ediyorsun, değil mi? Söyle bana."

"Ama baba."

"Artık yalan söylemek için çok geç. Sürdüğüm hayata esef ettin ve hâlâ da ediyorsun. Bunu biliyorum. Hiç vakit yoktu. Yabancı gibiydik. Mesele şu ki, seni hiç bırakmak istemedim. Seni sevmediğim aşikâr, çünkü o durumda... Bilmiyorum. Stefan hayatın nasıl, iyi gidiyor mu?"

Artık söyleyecek laf bulamama sırası Stefan'a gelmişti.

"Sana mutlu musun diye sormuyorum. İnsan mutlu olduğunu ancak daha sonra anlar, her şey bittikten sonra. İnsan değişerek yaşar. Söyle bana, bir kız arkadaşın var mı? Evlenmeyi düşünüyor musun?"

Bir şey Stefan'ın boğazına takıldı. Karşımda ölmek üzere olan bir adam var, neredeyse bir yabancı ve o beni düşünüyor. Acaba bunu yapmak benim elimden gelir miydi? diye düşündü, ama bir yanıt bulamadı.

"Bir şey söyle! O halde bir kız arkadaşın var, öyle mi?"

Stefan öne eğmiş olduğunu başını hayır demek için salladı. Babasının gözleri mavi, kanlanmış ve her şeyden öte yorgundu.

"Her neyse. Öğüt vermenin bir yararı olmaz. Ama sana şunu söylememe izin ver. Bizler, Trzynieckiler, kadınsız yapamayız. Bizler böyleyiz. Kendi başımıza idare edemeyiz. Temiz bir hayat sürmek için insanın kendisinin de temiz olması gerek. Sen her zaman inatçıydın - belki yanılıyorum, ama sen hiçbir zaman affetmeyi öğrenmedin ve en önemli olan şey de bu. Başka bir şey bilmene gerek yok. Şimdi öğrenip öğrenemeyeceğini de bilmiyorum. Her neyse, bir kadında güzellik veya zekâ aramana gerek yok. Sadece şefkat. Duyarlılık. Gerisi kendiliğinden gelir. Ama şefkat olmazsa..."

Babası gözlerini kapadı.

"Şefkat olmazsa, bir değeri yoktur. Şefkat ise çok kolaydır."

Daha sonra bir zamanki güçlü sesiyle ekledi, "İstersen bütün bunları unut. Öğütlerime kulak asma. Bu da bilgeliktir. Ama bu durumda hiç kimseninkini dinleme. Şimdi sana ne söylemek istiyordum? Oh evet, çalışma masamda üç zarf var."

Stefan şaşırmıştı.

"Ve en alt çekmecede kurdeleyle bağlanmış bir kâğıt ru-

losu var. O benim sıkıştırılmış hava motorumum şeması. Planın hepsi. Dinliyor musun? Unutma. Almanlar gider gitmez, onu Frackowiak'a götür. Birisinin bir model yapması lazım. O nasıl olacağını bilir."

"Ama baba," dedi Stefan. "Bir vasiyetname hazırlar gibi konuşuyorsun. Kendini o kadar kötü hissetmiyorsun, değil mi?"

"O kadar iyi de hissetmiyorum." Teselli edilmek istemiyordu. "O sıkıştırılmış hava motoru bir servet eder. İnan bana. Ne dediğimi biliyorum. Bu yüzden onu al. Onu şimdi alsan, daha iyi olacak."

Babası boynunu uzatarak fısıldadı, "Kuzen Mela imkânsız bir kadın, tamamen imkânsız. Ona hiç güvenim yok. Onu şimdi al. Sana anahtarı vereyim."

İskemlenin arkasına asılı pantolonuna uzanmak isterken, neredeyse yataktan aşağıya düşüyordu. Cebinde -kirli bir mendilin, bir tomar telin ve bir kerpetenin altında- bir deste anahtar buldular. Babası onları Stefan'ın yüzüne doğru kaldırdı ve küçük bir Wertheim anahtarı aradı. Onu Stefan'a uzattı. Stefan anahtarı alıp çalışma masasına gitti. Babası yeniden uykuya daldı.

Stefan geri geldiği zaman adam uyandı, "Ee, aldın mı?"

Daha sonra, sanki tam o anda bir şey hatırlamış gibi, Stefan'a dikkatle baktı. "Annene iyi davranmadım," dedi sonunda. "O bilmiyor bile ki, ben... Ona söylemek istemedim."

Ve sonra ekledi, "Ama sen, unutma! Unutma!"

Stefan ayrılmak için hazırlanırken, babası sordu, "Geri gelecek misin?"

"Şüphesiz, baba. Gitmiyorum. Sadece birkaç şey halletmek için şehre inmem gerek. Akşam yemeğine dönerim."

Babası yeniden başını yastığın üzerine gömdü.

* ✠ *

Doktor Marcinkiewicz'in muayenehanesi cam ve beyaz duvarlardan meydana gelmişti. Bir adet lüks lambası ve üç adet kuarz lamba vardı, bunların varlığı Yahudi doktorların gettoya yerleştirilmesiyle ilgili olabilirdi. Adamın Stefan'a söylediği her üç kelimeden biri "Doktor"du, ama Stefan yine de onun kendisini ciddiye almadığını hissetti. Birbirlerinden karşılıklı olarak hoşlanmamışlardı. Marcinkiewicz Stefan'a babasının durumu kısaca anlattı: Sadece basit bir göğüs anjini geçiriyordu, acısı hafifti ve yaygın değildi. Aort atar damarlarının durumu ise kötüydü, olabileceği kadar kötüydü. Çalışma masasının cilalı yüzüne bir elektrokardiogram açtı ve açıklamaya başladı, ama Stefan öfke içinde adamın sözünü kesti. Ancak daha sonra nazikleşti ve Marcinkiewicz'den babasına iyi bakmasını istedi. Marcinkiewicz Stefan'ın para teklifini kabul etmedi, ama bunu o kadar zayıf bir sesle yaptı ki, Stefan çalışma masasının üzerine yine de biraz para bıraktı. Ayrılma vakti gelinceye kadar, para çekmecenin içinde kaybolmuştu.

Stefan, doktorun muayenehanesinden çıktıktan sonra, çeşitli kitapçılara gidip *Gargantua ve Pantagruel*'i aradı. Eskiden beri sevdiği bir kitaptı ve artık biraz parası olduğu için, Boy'un çevirisini satın almak istiyordu. Ne var ki, kitabı hiçbir yerde bulamadı: Kitapçılar zor günler geçiriyordu. Sonunda bir sahafta şansı yaver gitti. Eski bir tanıdık yoluyla sadece Almanlara satılan bazı okul kitapları da edindi ve bir Alman bilimsel dergisinin son sayısını Pajpak için aldı. Artık yükü epeyce ağırlaşmış olduğu için, eve tramvay ile dönmeye karar verdi. Tepeleme dolu bir tramvay önünde durdu; insanlar buğulanmış pencerelere akvaryumdaki balıklar gibi yapışmışlardı. Serbest eliyle kapının dışındaki madeni bir askıyı yakaladı ve basamağa atladı. Fakat birisi-

nin arkadan yakasına yapıştığını ve aşağıya çekildiğini hissetti. Düşmemek için kaldırıma atladı ve sinek kaydı tıraşlı genç bir Alman ile yüz yüze geldi, adam dirsekleriyle kabaca onu itekledi. Stefan adamın arkasından tırmanmaya çalışınca, birincisine eşlik eden ikinci bir Alman onu daha da şiddetli bir şekilde kenara itti.

"Mein Herr!" diye bağırdı Stefan, kendisi de iterek karşılık verirken. İkinci Alman Stefan'ın kaba etini cilalı çizmesiyle tekmeledi. Zil çaldı ve araç hareket ederek uzaklaştı.

Stefan kaldırımda kala kaldı. Yoldan geçenlerden bazıları durmuştu. Stefan ne yapacağını şaşırdı, sokağın karşısındaki bir şey dikkatini çekmiş gibi yaparak oradan yayan uzaklaştı. Bir sonraki tramvayı beklemeyecekti. Olay o kadar moralini bozmuştu ki, eski bir okul arkadaşını ziyaret etmekten vazgeçti. Onun yerine kuru ve hışırdayan yaprakların arasından evine yürüdü.

Babası, yatakta oturmuş, ağzını şapırdatarak, alüminyum bir tavadan omlet yiyordu. Stefan ona olanları anlattı.

"Evet, adamların tutumu böyle," dedi babası. "Volk der Dichter. Çok kötü. Gençlerinin nasıl olduğunu gördün. Geçen eylül ayına kadar Volliger ile mektuplaşıyordum - hatırlıyorsun, otomatik kravat ütümle ilgilenen firma. Daha sonra yanıt vermekten vazgeçtiler. Neyse ki, onlara planları göndermemiştim. Kaba ve medeniyetsiz oldular. Sonunda hepimiz kaba ve medeniyetsiz olacağız."

Birden öne eğildi ve avazı çıktığı kadar bağırdı, "Melania! Melania!"

Stefan şaşırdı, ama bir ayak sesi duyuldu ve kuzeni kafasını kapıdan uzattı.

"Bana biraz daha ringa balığı ver, ama bu sefer soğanı fazla olsun. Ya sen Stefan? Birşeyler yemek ister misin?"

"Hayır." Stefan düş kırıklığına uğramıştı. Marcinki-

ewicz'in yanından ayrıldıktan sonra, babasını yeniden görmeye ve daha sevecen davranmaya hazırdı, ama şimdi yaşlı adam iştahını kapatmıştı.

"Baba, gerçekten bugün geri dönmem gerek." Hastaneyi baştan aşağıya anlatmaya girişti, sorumluluklarının çok büyük olduğunun anlaşılmasını istiyordu.

"Dikkatli ol, kendine iyi bak," dedi babası, tabağından düşmüş olan bir ringa parçasını araştırırken. Balık parçasını buldu, büyük bir lokma ekmekle birlikte yedi ve sözünü tamamladı. "Oradaki şeylere kendini çok kaptırma. Koluchow'da olanlardan sonra, ne düşüneceğimi bilmiyorum."

"Ne oldu?" diye sordu Stefan, ad yabancı gelmemişti.

"Duymadın mı?" diye sordu babası, tabağını ekmekle sıyırarak. "Orada bir tımarhane var," dedi, oğlunu gücendirmediğine emin olmak için ona yan yan baktı.

"Evet, küçük bir özel hastane. Peki, ne oldu?"

"Almanlar oraya el koydular ve askeri hastaneye çevirdiler. Bütün deliler -yani hastalar demek istiyorum- sürgün edilmiş. Dediklerine göre, toplama kamplarına."

"Ne diyorsun?" dedi Stefan yüksek sesle, inanmayarak. Paranoyanın tedavisi üzerine, savaş çıktıktan sonra basılmış en son Alman bilimsel eseri el çantasındaydı.

"Bilmiyorum, ama bana anlatılan bu. Ah, Stefan, unuttum! Sana hemen söylemek niyetindeydim. Anzelm amca bize kızmış."

"Öyle mi?" dedi Stefan. Umursamamıştı.

"Neredeyse bir yıldır Ksawery'nin arka bahçesinde yaşadığını, ama onu bir kere bile ziyaret etmediğini söylüyor."

"O zaman Ksawery amca kızmalı, Anzelm değil."

"Anzelm nasıldır bilirsin. Adamı kışkırtma. Bir gün oraya gidebilirsin. Ksawery seni sever, gerçekten sever."

"Tamam, baba, giderim."

Stefan gitmek için hazır olduğunda, babasının aklı en son

icatlarına kaymıştı: Soyadan yapılan havyar ve yapraklardan yapılan pirzola.

"Klorofil çok sağlıklıdır. Bir düşün, bazı ağaçlar altı yüz yıl yaşıyor. Hiç etleri yok, ama sana söyleyeyim, benim hazırladığım karışımla o pirzolalar nefis bir tat alıyor. Son parçalarını dün yemem çok kötü oldu. O aptal Melania sana telgrafı yolladığı zaman."

Stefan telgrafın yollanmasına neden olan şeyin babası ile kuzenin arasının ani bir şekilde bozulması olduğunu öğrendi, kadın gitmeye karar vermişti. Ama Stefan gelmeden önce barışmışlardı.

"Sana havyarımdan bir kavanoz vereceğim. Nasıl yapıldığını biliyor musun? İlk önce soyayı kaynatıyorsun, sonra onu karbon ile renklendiriyorsun *-carbo animalis*,* ne kastettiğimi anladın mı?- sonra tuz ve benim karışımım.

"Pirzolalardaki karışımın aynı mı?" diye sordu Stefan, ciddi bir yüzle.

"Şüphesiz değil! Farklı bir şey -özel- ve tat vermek için zeytin yağı kullanıyorsun. Yahudi'nin biri bana bir fıçı getirecekti, ama adamı toplama kampına tıktılar."

Stefan babasının elini öptü ve gitmeye davrandı.

"Bekle, bekle, sana pirzolaları anlatmadım."

Yaşlı adam tümüyle bunamış diye düşündü Stefan, biraz şefkatle, ama sabahki duygularından eser yoktu.

Stefan hastaneye dönmek için istasyona gitti. Ne var ki, bunu başarması imkânsızdı: Kalabalık ve karmaşa korkunçtu. Bir tuvalete kapanmış sakallı bir dev şişkin bavulları birbiri arkasına içeriye çekerken, insanlar böcekler gibi vagonların içinde emekliyordu; çatıya bile tırmanmışlardı. Stefan henüz bu şekilde yolculuk etmeye alışmamıştı. Bierzyniec'e gitmesi gerektiğini anlatarak vagona binmeye boş yere uğ-

(*) Hayvani karbon - ç.n.

raştı. Ona trenin arkasından koşması söylendi. Vazgeçip babasının evine dönmek üzerindeydi ki, birisi yenini çekti. Paltosu örgü battaniyeden dikilmiş, kepi lekeli bir yabancı. "Bierzyniec'e mi gidiyorsunuz?"

"Evet."

"Plazkartınız yok mu?"

"Hayır."

"Birlikte gidebiliriz, ama pahalıya mal olur."

"Kabul," dedi Stefan. Yabancı kalabalığın içinde kayboldu ve bir dakika sonra bir kondüktörü dirseğinden yakalamış olarak geri döndü.

"Ona bir yüzlük verin," dedi Stefan'a. Stefan ödedi, kondüktör not defterini açtı ve banknotu diğerlerinin yanına koydu. Parmağını ıslattı, cep kapağını ovuşturdu ve bir anahtar çıkardı. Kondüktör vagonun altından trenin diğer tarafına emeklerken onu izlediler, adam onları küçük bir kompartımana götürdü ve bıyığını okşayıp selam verirken, "İyi yolculuklar," dedi nazik bir tavırla.

"Çok teşekkür ederim," dedi Stefan, ama yolculuk arkadaşı ansızın onunla ilgilenmekten vazgeçti ve pencereye doğru döndü. Adamın yüzü yaşlı olmaktan daha çok haraptı, esmer bir derisi, ince ve çökmüş bir ağzı vardı. Paltosunu çıkarıp astığı zaman, Stefan onun iri ve güçlü elleri olduğunu gördü, parmakları köşeli nesneleri tutmaya alışmış gibiydi. Tırnakları, fındık kabuğu parçaları gibi, kalın ve koyu renkti. Adam kepini gözlerine indirip köşeye oturdu. Tren harekete geçti. Kompartımanlarına iki yolcu daha sığabilirdi, bu durum koridorda sıkışmış insanların hoşuna gitmemişti; suratları asıktı. Camın karşısında şık giyimli bir adam durdu, narin ve tombul yüzü sürekli nemli gibiydi. Adam kapı kolunu sarstı ve birkaç defa gürültüye kapıya vurdu; sonunda bağırmaya başladı, sesi camdan içeriye girmeyince, üzerinde Alman damgası olan bir belgeyi çıkartıp cama yapıştırdı.

"Hemen şimdi açın," diye gürledi.

Stefan'ın yol arkadaşı bir süre bir şey duymuyormuş gibi yaptı, sonra ayağa fırlayıp camı yumrukladı, "Kes sesini! Burası personele ait bir kompartımandır, bok herif!"

Şık giyimli adam durumu kurtarmak için ağzının içinde birşeyler geveledi ve uzaklaştı. Yolculuğun geri kalan kısmı olaysız geçti. Bierzyniec'in yakınındaki tepelere vardıkları vakit, yabancı kalktı ve paltosunu giydi. Giysinin kıvrımları tahta bölmeye vurduğu sırada, sanki içinde madeni bir şey varmış gibi tok bir ses çıkardı. Tren virajdan boş platforma geldi ve frenler gıcırdadı. Lokomotif virajı döndüğü sırada tepeyi çıkmak için islim alırken, Stefan ile yabancı dışarıya atlamışlardı. Demir çitteki bir boşluktan geçtiler. İstasyonun ardında romantik bir sonbahar manzarası gözlerinin önüne serildi. Stefan gözlerini kısarak güneşe baktı.

Yabancı Stefan'ın yanında yürüdü. Kasabanın içinden geçtiler ve vadiyi kesen yola saptılar. Yabancı bir an için tereddüt eder gibi göründü.

"Hastaneye mi gidiyorsunuz?" diye sordu Stefan, merakla.

Yabancı bir an için yanıt vermedi. Sonra, "Hayır, sadece biraz temiz hava almak istiyorum," dedi.

Birkaç yüz metre yürüdüler. Vadinin girişinde, ağaçlarının küçük tuğla binayı hâlâ gözden sakladığı bir yerde, Stefan'ın aklına bir şey geldi. "Özür dilerim," diye mırıldandı, durarak.

Yabancı da durup ona baktı.

"Elektrik dağıtım binasına gidiyor olabilir misiniz acaba? Bir şey söylemeyin, fakat, ee - lütfen oraya gitmeyin."

Yabancı ona, ne ciddiye alarak, ne de inanmayarak, ihtiyatla bakıyordu; dudaklarında yarım bir gülümseme vardı, gözleri büyümüştü ve kirpikleri kımıldamıyordu. Ne bir şey söyledi, ne de bir hareket yaptı.

"Orada Almanlar var," dedi Stefan aceleyle, sesini kısa-

rak. "Oraya gitmeyin. Woch'u alıp götürdüler. Tutuklandı. Onlar herhalde..."

"Kimsin sen?" dedi yabancı. Yüzü tebeşir gibi bembeyaz olmuştu. Elini cebine soktu, yüzündeki tebessüm ağzında anlamsız bir kıvrıma dönüşmüştü.

"Hastaneden bir doktorum. Onu tanırdım." Stefan daha fazla bir şey söyleyemedi.

"Elektrik dağıtım binasında Almanlar mı var?" diye sordu yabancı. Omuzlarında ağır bir yük taşıyan birisi gibi konuşuyordu. "Öyle olsun, beni ilgilendirmez," diye ekledi ağır ağır. Zihnini işgal eden bir şey olduğu belliydi. Derken adam birdenbire harekete geçti ve o kadar yakına eğildi ki, Stefan adamın nefesini hissetti. "Diğerleri ne oldu?"

"Poscikler mi?" Stefan hemen kavramıştı. "Onlar kaçtılar. Almanlar onları yakalayamadı. Ormanda partizanlarla beraberler. Yani benim duyduğum bu."

Yabancı çevresine bakındı, Stefan'ın elini yakaladı, kısa ve acıtıcı bir şekilde sıktıktan sonra dosdoğru yürüdü.

Adam viraja gelmeden önce, yolun yanındaki tepeyi tırmanmış ve ağaçların arasında kaybolmuştu. Stefan derin bir nefes aldı ve hastaneye doğru tepeyi tırmanmaya başladı. Taş kemere yaklaştığı sırada, yol arkadaşını aramak için başını çevirip geriye, aşağıdaki ormana, baktı. İlk önce parlak sarı ve kırmızı yaprakların arasında görülen ağaç gövdeleri onu aldattı. Daha sonra adamı gördü. Yabancı uzaktaydı, manzaranın içinde siyah bir şekil olarak kımıldamadan duruyordu. Ama sadece bir an için: Sonra adam ağaçların arasında kayboldu.

Pajaczkowski erkekler bölümünün kapısının önünde ayakta duruyordu, avluda görülmesi nadir bir olaydı. Peder Niezgloba onunla birlikteydi. Papaz birkaç haftadır kendini iyi hissediyordu ve kilisedeki görevinin başına dönebilirdi, ama piskoposluktan yerine bakmak için gönderilmiş olan ki-

şi yıl sonuna kadar onun bölgesinde kalacaktı. Bunun yanısıra peder yılbaşını cemaatiyle birlikte geçirmeye istekli olmadığını da itiraf ediyordu. "Komik bir şey," demişti papaz, Pajaczkowski'ye, "ama her biriyle ayrı ayrı içmezsem, bana kızıyorlar. Yeni yılda da aynı şey olacak, kutsanmış yiyeceklerle Paskalya hepsinden kötü. Artık içmemem gerek, ama sağlığım umurlarmda mı dersiniz? Acelem yok. Eğer burada kalırsam, daha iyi olacak, profesör, tabii beni dışarı atmazsınız."

Pajaczkowski'nin kiliseye karşı zaafı vardı. Yıllar önce hastalara acımasız davranışlarıyla kötü bir ün kazanmış olan iki rahibe, banyoda haşlanmış bir hastanın ölümünü araştırmak için bakanlıktan bir komisyon geldiği vakit, kovulmaktan sadece onun sayesinde kurtulmuşlardı. Rahibeler birkaç hafta sonra adamın el altından yaptığı baskıyla ayrılmışlardı. En azından anlatılan hikâye buydu.

O sırada papaz avlunun kuzey duvarındaki küçük kilisede gelecek pazar ayin yapmak için Pajaczkowski'den izin koparmaya çalışıyordu. Papaz yerel ruhani bölgeyle aralarında bir sorun çıkmaması için daha önceden danışmıştı ve Pajaczkowski'nin izni dışında ihtiyacı olan her şeye sahipti. Müdür izin vermek istiyordu, ama meslektaşlarının diyeceklerinden çekiniyordu. Herkes bir tımarhanede yapılacak bir ayinin bir tür sirk gösterisi olacağını biliyordu. Personel için bir sorun yoktu, ama papaz hiç olmazsa daha sağlıklı hastaların da katılabileceğini düşünüyordu.

Pajaczkowski'yi ter basmıştı, ama sonunda izni verince, birden sakinleşti. Sonra acele olarak yapması gereken bir işi olduğunu hatırladı ve özür dileyerek ayrıldı.

Stefan tam o sırada geldi. "Eh, Peder, Prenses yine ziyarete geliyor mu?" diye sordu, gözlerini bakımsız bahçede dolaştırırken. Tepedeki ağaçların yaprakları aşağıdakilere göre daha hızlı dökülüyordu. Stefan önce papazın duygularını incitmiş olduğunun farkına varmadı.

"Sevgili doktor, aklım akortsuz bir-iki teli olan bir müzik aletine benzetilebilir. Bu yüzden ruh, o harikulade sanatçı, melodiyi tam olarak çalamıyordu. Ama siz beyler beni tedavi ettikten sonra, tamamen sağlıklıyım. Aynı zamanda da minnettarım."

"Başka bir deyişle, Peder, bizi piyano akortçularına benzetiyorsunuz," dedi Stefan, içten içe gülerek, ama ciddi ifadesini sürdürdü. "Belki haklısınız," diye devam etti. "Dediklerine göre, bir on dokuzuncu yüzyıl din bilimcisi telodendrianın, yani sinir hücresi uçlarının, evrensel esirin içine daldırılmış olduğu söylemiş - ancak fizikçiler esirin var olmadığını çoktan ispatlamış bulunuyorlar."

"Bundan fazla uzun olmayan bir süre önce sesinizin tonu değişikti," dedi papaz, kederle. "Lütfen eski bir hastanın aklına saplanan bu düşünceyi hoş görün doktor, ama bana öyle geliyor ki, Bay Sekulowski sizin üzerinizde bir ağaç kurdu etkisi yapıyor. Siz doğal olarak iyi kalplisiniz, ama adamın size, eminim ki size yabancı olan, alaycı bir üslup vermiş olduğunu görüyorum."

"İyi kalpli mi?" Stefan güldü. "Ben mi? Bu çok az duyduğum bir övgü, peder."

"Pazar günü geleceğinizi umarım. Yapmanız gereken tek şey hangi hastaların ayine katılmasına izin verileceği konusunda öneride bulunmanız. Bir taraftan onlardan mümkün olduğu kadar çok sayıda kişinin katılmasını istiyorum, çünkü çok uzun yıllar geçmiş, diğer taraftan..." Tereddüt etti.

"Anlıyorum," dedi Stefan. "Yine de, bana kalırsa plan akla yakın değil."

"Akla yakın değil mi?" Papazın açıkça morali bozulmuştu. "Yani sizce..."

"Sanırım öyle anlar olur ki, Tanrı bile ödün verebilir."

Papaz önüne baktı. "Öyle mi? Yazık ki, uygun kelimeleri bulamayacağımı çok iyi biliyorum, çünkü ben sadece basit

bir köy papazıyım. Okuldayken inançsız ama ruhu güçlü biri ile karşılaşacağımı hayal ederdim. Ona gem vurayım ve güdeyim diye..."

"Gem vurmak mı? Bu tuhaf bir deyim, Peder."

"Ona sevgiyle gem vurmayı düşünüyordum, ama bu bir günahtı. Bunun daha sonra farkına vardım: Gurur günahı. Daha sonra insanların arasında yaşamanın bize birçok başka şey öğrettiğini keşfettim. Ne kadar az değerim olduğunu çok iyi biliyorum. Siz doktorların her biri benim papaz aklımı alt edecek bir sürü tartışma cephanesine sahipsiniz."

Stefan papazın ağlamaklı ses tonundan rahatsız olmuştu. Çevresine bakındı.

Hastalar patikalardan binaya doğru yürüyorlardı; akşam yemeği zamanı gelmişti.

"Bu aramızda kalsın," dedi Stefan, ayrılmaya hazırlanırken. "Bildiğiniz gibi Peder, bizim gizlilik andımız, içinde cennet olmasa da, sizinki kadar sağlamdır. Ama söyleyin bana. Hiç şüpheye düştüğünüz oldu mu, Peder?"

"Nasıl bir yanıt istiyorsunuz, doktor?"

"Gerçeği duymak isterdim."

"Beni bağışlayın: Kutsal kitabı seyrek açtığınız görülüyor. Lütfen Aziz Matta'ın 27. ve 46. bölümlerine bir bakın. 'Bir kereden fazla.' Benim yanıtım da budur."

Papaz ayrıldı. Avlu hemen hemen boşalmıştı. Kiraz kırmızısı giysiler o kadar düzgün bir şekilde hareket ediyordu ki, görünmeyen bir gücün onları altın yaldızlı bahçede tırmıkla toplar gibi bir araya topladığı sanılabilirdi. En sonda sigara içen bir hastabakıcı geliyordu. Stefan yaprakları dökülmüş bir leylak fidanının yanından geçerken arkada çömelmiş birini gördü. Hastabakıcıya seslenmek istedi, ama kendini tuttu. Yere eğilmiş bir hasta çekingen bir elle gümüş rengi otları beceriksizce okşuyordu.

CEHENNEM

Stefan bir yürüyüşten geri dönüyordu. Yol kenarındaki hendekler altın yapraklarla dolmuştu, sanki Ali Baba'nın katırı oradan geçmiş ve açık bir çuvaldan altın paralar saçılmıştı. Bir kestane ağacı gri gökyüzüne karşı terkedilmiş bir zırh gibi parlıyordu. Uzaktan orman pas tutmuş gibi görünüyordu. Stefan'ın ayaklarının altındaki yapraklar kırmızı bir tema üzerine müzikal varyasyonlar gibi, bir kat sarı, bir kat kahverengiydi. Patikanın sonunda alacakaranlık, içten içe portakal renginde yanıyordu. Uzaktaki meyve bahçeleri ufka karşı solmuştu. Islık çalan bir buluta dönüşmüş yapraklar ağaç gövdelerinin arasında yarışıyordu. Stefan kütüphaneye orada bırakmış olduğu bir kitabı almak için girdiği zaman, hâlâ renklerin etkisi altındaydı.

Pajpak duvardaki telefonun yanında ayakta duruyordu, ahizeyi o kadar sıkı bastırmıştı ki, kulağı beyazlaşmıştı. Pek bir şey söylediği yoktu, sadece, "Evet... evet... evet," diye mırıldanıyordu. Daha sonra, "Teşekkür ederim," dedi ve iki eliyle ahizeyi yerine koydu.

Pajpak, hâlâ telefon elinde, orada duruyordu, Stefan hızla yaklaştı.

"Sevgili, sevgili meslektaşım," diye fısıldadı Pajaczkowski, Stefan'ın kalbi ona karşı sevgiyle doldu.

"Kendiniz kötü mü hissediyorsunuz, profesör? Biraz coramin ister misiniz? Bir koşu ecza odasına gideyim."

"Hayır, sorun o değil. Yani demek istiyorum ki, benimle ilgili değil," diye mırıldandı yaşlı adam. Doğruldu ve bir kör gibi duvarı yoklayarak pencereye gitti.

Sonbahar kırmızısı, küf kokusu ve yaprakların arasında sarı benekler taşıyarak, bir sel dalgası gibi pencereye çarpıp kırıldı.

"Her şey bitti," dedi profesör ansızın, sonra tekrarladı, "bitti."

Kırlaşmış başını eğdi.

"Dekanı göreceğim. Evet, yapacağım şey bu. Saat kaç?"

"Beş."

"O halde... evde olmalı."

Dekan her zaman evdeydi.

Sanki Stefan'ı tam o sırada fark etmiş gibi dönerek, "Sen de benimle birlikte geliyorsun," dedi.

"Neler oluyor, profesör?"

"Şimdilik bir şey yok. Tanrı da buna izin vermez. Hayır, Tanrı bunun olmasına izin vermez. Ama biz... Benimle birlikte tanık olarak gel. Öylesi benim için daha kolay olacak, daha güvenli konuşuruz, çünkü Ekselans'ın nasıl biri olduğunu biliyorsun."

Pajpak'ın şakacılığı dekanın resmi unvanını söylerken bir kıvılcım gibi parlayıp söndü.

Bir doktorun dairesine gitmek bir şeydi, ama dekanınkine gitmek başka bir şeydi. Kapı bütün diğerleri gibi sade ve beyazdı. Pajaczkowski kapıyı içeriden duyulmayacak kadar hafif bir sesle vurdu.

Bekledi ve daha kuvvetli olarak yeniden denedi. Stefan tam kendisi çalmaya davranırken, müdür onu ürkek bir tavırla uzaklaştırdı: Sen nasıl yapılacağını bilmezsin, işleri bozacaksın.

"Girin!"

Güçlü bir ses. Kapıdan girdikleri sırada, sesin yansıması hâlâ sürüyordu.

Stefan odayı daha önce görmüştü, ama günbatımı ışığında farklı görünüyordu. Beyaz duvarlar kızıla dönüşmüştü. Bir aslanın inine benziyordu. Kitapların sırtındaki solmuş altın rengi egzotik bir kakmayı andırıyordu. Güneş büfenin ve rafların cilasına koyu bir maun rengi karıştırmıştı. Tahtanın zerrelerinde yer yer ışıklar saçılıyor; dekanın saçlarında kıvılcımlar parlıyordu. Adam her zamanki gibi çalışma masasının arkasındaydı, kalın bir kitaba abanmış Pajpak ile Stefan'a bakıyordu.

Pajaczkowski konuşmasının başında kekeledi. Özür diledi, rahatsız ettiklerini biliyordu, ama *vis maior** - herkesin iyiliği için. Sonra asıl konuya geldi.

"Az önce bir telefon geldi Ekselans, Kocierba, Bierzyniec'deki eczacı aradı. Bu sabah saat sekizde bir grup Alman ve Kazak polis -Ukraynalılar- köye gelmiş. Adamlara sessiz kalmaları emredilmiş, ama birisi konuşmuş. Hastanemizi ortadan kaldırmak için gelmişler."

Pajpak'ın boyu sanki küçülmüş gibiydi. Sadece eğri burnu oynuyordu. Yıkılmıştı.

Dekan bir bilim adamına yakışır şekilde eczacının verdiği haberin güvenirliğini sordu. Pajaczkowski adamı savundu.

"Sağlam bir adamdır, Ekselans. Otuz yıldır burada. Sizi memur Olgierd döneminden hatırlıyor. Siz onu tanımazsınız, çünkü küçük bir adamdır" -Pajaczkowski eliyle yer-

(*) Karşı konulmayan güç - ç.n.

den fazla yüksek olmayan bir mesafe gösterdi- "ama namusludur."

Pajaczkowski bir nefes aldı ve şöyle dedi, "Ekselans, bu haber o kadar korkunç ki, inanmamayı tercih ederdim. Ama bizim - yani, demek istiyorum ki, benim görevim inanmak." Artık konuşmasının en zor kısmına gelmişti. Ne kadar alçak gönüllü ve özgüveni eksik birisi olsa da, soğuk karşılanmış olduklarının farkındaydı: Dekan onları oturmaya davet bile etmemişti. Çalışma masasının yanında bulunan, batan güneşin altın renkli yansıması vurmuş iki iskemle boş duruyordu. Dekan oturmuş bekliyordu, iri ve damarlı ellerini kitabının üzerine dayamıştı. Bunun anlamı bütün bu sahnenin bir ara verme olması, yani konuklarının idraki dışında kalan daha önemli şeylerin kesintiye uğraması demekti. "Ekselans, öğrendiğime göre, bu askerlere bir Alman psikiyatrist komuta ediyormuş. Başka bir deyişle, meslektaşımız olan birisi. Thiessdorff adında bir doktor."

Durdu. Dekan ses çıkarmadı. Sadece kırlaşmış kaşlarını bu adı bilmiyorum der gibi kaldırdı.

"Evet. Genç bir adam. SS üyesi. Çok zor bir iş olduğunu bildiğim halde - başka ne yapabiliriz? Ekselans bugün onu Bierzyniec'de görmemiz gerek, çünkü yarın..." Sesi kesildi. "Almanlar belediye başkanı Bay Pietrzykowski'ye yarın bir iş için kırk kişiye ihtiyaçları olduğunu söylemişler."

"Çok sürpriz bir haber değil," dedi dekan hemen. Böylesi iri yarı bir adamın bu kadar sakin konuşabilmesi tuhaf bir şeydi. "Belki tam bu şekilde değil, ama bunun olmasını bekliyordum, Rosegger'in makalesinden beri. Sen de hatırlıyor olmalısın."

Pajpak kafasını hızla sallayarak onayladı: Hatırlıyordu, dinliyordu, dikkat veriyordu.

"Bununla birlikte," diye sürdürdü dekan, "bütün bunların içinde benim rolümün ne olacağını bilmiyorum. Anladı-

ğım kadarıyla görevliler ve doktorlar tehlikede değil. Hastalara gelince..."

Bunu söylememesi gerekti. Söyleyeceklerini önceden hazırlamaya alışkın olduğundan, bu sefer düşünmeden konuşmuş olmalıydı.

Pajaczkowski'nin dış görünüşünde bir değişiklik olmadı, çalışma masasının köşesine dayamış olduğu zayıf eli, yaşlı bir adamın eli olmasına rağmen, titremedi.

"Öyle zamanlar vardır ki," dedi müdür, " insan hayatı değersizleşmeye başlar. Korkunç günler yaşıyoruz, yine de Ekselans'ın adı hâlâ bu evi bir kalkan gibi koruyabilir ve yüz seksen talihsiz insanın hayatını kurtarabilir."

Dekanın öteki eli, o zamana kadar sanki konuşmaya katılmıyormuş gibi çalışma masasının arkasında durmuştu, o anda sert bir yatay işareti yaparak işe karıştı. İfade ettiği anlam açıktı: Susun.

"Ben, ne de olsa, bu kurumun yöneticisi değilim," dedi dekan. "Görevliler listesinde adım bile yok. Burada bir konumum yok. Burada bulunuşum tamamen gayri resmi ve bu yüzden benim için -sizin için de- ciddi sorunlar çıkabilir. Bununla birlikte, eğer arzunuz buysa, burada kalacağım. Ara buluculuk yapınama gelince, Almanlar yapmış olduğum hizmetleri daha önceden değerlendirdiler. Varşova'da. Neler olduğunu biliyorsunuz. O barbar genç Aryan, sizin dediğiniz gibi, yarın hastalarımızı öldürmeye niyetlenen o kişi, ne yaşlılara, ne de akademik üne saygısı olmayan bir otoritenin emirlerini yerine getiriyor."

Sessizlik çöktü, odada yavaş yavaş bir değişiklik meydana gelmeye başladı. Batan güneşin son ışıkları pencerenin yanındaki büfenin üzerinden o denli kırmızı ve ağlayan bir leke olarak geçti ki, Stefan dikkatini konuşulanlara vermiş olsa da, gözleriyle onu izlemekten kendini alamadı. Daha sonra odanın üzerine berrak su gibi mavi bir tül örtüldü. Gittik-

çe rengi koyulaştı ve kederli hali arttı, iyi sahnelenmiş bir oyunda ışığın yeni bir sahneyi haber vermesi gibiydi.

"Ben şimdi oraya gidiyorum, " dedi Pajaczkowski. Dimdik ayakta duruyor ve küçük sakalıyla Don Kişot'a benziyordu. "Sizin benimle birlikte geleceğinizi düşünmüştüm."

Dekan kımıldamadı.

"Öyleyse, ben gideyim. Hoşça kalın Ekselans."

Odadan çıktılar. Stefan koridorda kendisini yaşlı adamın yanında çok küçük hissetti. O ufak tefek ve çökmüş yüzde büyük bir gurur ifadesi vardı.

"Ben şimdi gidiyorum," dedi müdür, yer yer aydınlık merdivenin üst basamağında dururlarken. "Ben dönene kadar duyduklarını kendine saklayacağına güveniyorum."

Elini tırabzana koydu. "Dekan zor günler geçiriyor. Elektrosefalografinin temelini attığı laboratuvarından kovuldu. Çalışması Polonya'nın dışında da önemli. Yine de, aklıma gelmezdi ki..." Burada eski Pajpak kısmen geri döndü, ama sadece bir an için: Sakalı titredi. "Bilmiyorum. *Acheronta movebo?**"

"Benim de gelmemi ister miydiniz?" Stefan ansızın sordu. Eli ayağı korkudan kesilmişti. Kendini Alman'dan tekme yediği o andaki gibi sersemlemiş hissediyordu ve geriye doğru bir adım attı.

"Hayır. Elinden ne gelir ki? Sadece Kauters, belki," diye ekledi adam, uzunca bir susuştan sonra. "Ama o gelmez. Bundan eminim. Deminki sahne bana yetti."

Pajpak boş taş merdivenden güçlü adımlarla inmeye başladı, sağlığının bozukluğu konusundaki bütün söylentileri yalanlamak ister gibiydi.

Marglewski göründüğünde, Stefan hâlâ üst basamakta duruyordu. Sıska doktorun keyfi yerindeydi. Stefan'ı gömleği-

(*) Cehenneme mi gidiyorum? - ç.n.

nin bir düğmesinden yakaladı ve onu pencereye doğru çekti.

"Papazın yarın ayin yapacağını duydunuz mu? Mihrap için oğlanlara ihtiyacı var ve ben de Rygier'e onun için birkaç kişi bulacağıma söz verdim. Bu görevi kim yapacak biliyor musunuz? Benim koğuşumdan küçük Piotr! Kimi kastettiğimi anladınız mı?"

Stefan, yüzü bir Murillo meleğini andıran kabarık altın saçlı sarışın oğlanı hatırladı. Salyası akan, geri zekâlı bir yaratık.

"Harika bir şey olacak! Dinleyin, biz mutlaka..."

Stefan düğmesini feda etti, acelesi olduğunu haykırdı ve Marglewski lafını bitirmeden oradan ayrıldı. Binadan koşarak çıktı ve Pajaczkowski'nin gitmiş olduğu Bierzyniec yolundan aşağıya koşmaya başladı. Yolu hemen hemen hiç görmeden yokuş aşağı inerken, yaprakların çatırtısını bastıran bir ses duydu. Durup yukarıya baktı. Bir arabaydı. Birisi yokuş yukarı sürüyordu. Ağaçların arasından bir toz bulutu yaklaştı. Stefan buz gibi bir rüzgâr esmişçesine titremekten kendini alamadı. Hemen geri döndü. Araba gürültüyle yanından geçtiği sırada, silik yazılı taş kemere hemen hemen ulaşmıştı; sütuna dayandı.

Bir Alman askeri aracı, yanları yassı bir Kübelwagen, ikinci vitesle tırmanırken sarsılıyordu. Ön camın arkasında sürücünün koyu renk miğferi görünüyordu. Araba döndü ve bahçe kapısında tangır tungur sesler çıkararak durdu.

Stefan bahçe kapısına doğru yürüdü.

İri yarı bir Alman duvarın yanında duruyordu, bir kamuflaj pelerini giymişti, miğferinin üzerine kaldırılmış koyu renkli pilot gözlükleri ve işlemeli siyah eldivenleri vardı. Çamur parçaları pelerinin kıvrımlarında kuruyordu. Kapıcıya yüksek sesle birşeyler söylüyordu. Stefan adamın sorusunu duyunca Almanca yanıtladı: "Üzgünüm, şu anda müdür burada değil. Size yardımcı olabilir miyim?"

"Buraya bir çeki düzen vermek gerekiyor," diye yanıtladı

Alman. "Sen müdür yardımcısı mısın?"

"Ben burada doktorum."

"Tamam, o halde. İçeriye girelim."

Alman kararlı bir şekilde yürüdü, sanki bu yeri daha önceden biliyordu. Sürücü direksiyonun arkasında kaldı. Stefan adamın elini yanındaki koltuğun oturma yerinde duran otomatik bir tabancanın üzerinde tuttuğunu fark etti.

Stefan Alman'ı müdüriyete götürdü.

"Halen kaç hasta var burada?"

"Özür dilerim, ama bilmiyorum eğer..."

"Ne zaman özür dilemen gerektiğine ben karar veririm," dedi Alman sert bir sesle. "Öt bakalım."

"Yüz altmış kadar."

"Tam sayıyı bilmem gerek. Kayıtları göreyim."

"Gizlidir."

"Bana bu boktan lafı söyleme," dedi Alman. Stefan raftan defteri alıp açtı. Hasta sayısı 186 idi.

"Öyle mi? Yalan atmadığına eminsin, değil mi?"

Stefan'ın yanakları uyuşmuştu. Gözlerini Alman'ın sivri çenesinden ayıramıyordu. Soğuk ve terli parmaklarını yumruk yaparak sıktı. Bu soluk Alman gözleri hendeklerin kenarında yüzlerce çıplak insan görmüştü, canlı bedenlerini çamura atmaya hazırlarken, hiçbir şey anlamadan, anlamsız hareketler yapan yüzlerce insan. Oda döndü - sadece bu uzun boylu şekil omuzlarına atılmış yeşil peleriniyle sabit duruyordu.

"Ne kadar berbat bir lağım çukuru burası," dedi Alman. "İki gündür o domuzları ormanda arıyoruz. Buraya özel bir komite gelecek. Eğer tek bir hastayı saklarsanız, tamamdır." Belli bir tehdit, işaret veya ifade yoktu. Yine de Stefan kanının çekildiğini hissetti. Dudakları kurumuştu, durmadan onları yalayıp duruyordu.

"Şimdi bana bütün binaları göster."

"Koğuşlara sadece doktorlar girebilir," dedi Stefan, güç-

lükle duyulabilen bir sesle. "Kurallar böyle."

"Kuralları biz koyarız," dedi Alman. "Oyalandığın yeter."

Stefan'ı itip geçerken, onu sendeletti. Avluyu hızlı adımlarla geçtiler. Alman çevresine bakıp sorular sordu. Bir koğuşta kaç yatak vardı? Kaç tane çıkış vardı? Pencerelerde demir var mıydı? Kaç tane hasta vardı?

Sonunda, ayrılırken kaç yardımcı personel ve doktor olduğunu sordu. Çimenliğin en geniş yerinde durdu ve sanki ölçüyormuş gibi iki yöne doğru baktı.

"Rahat uyuyabilirsin," dedi Alman, arabaya geri döndükleri vakit. "Size bir şey olmayacak. Ama eğer burada bir haydut bulursak veya bir silah veya ona benzer bir şey, senin yerinde olmak istemezdim."

Alman iri yarı gövdesini arka koltuğa yerleştirirken, araç hareket etti. Ancak o zaman Stefan iki tuhaf şeyin farkına vardı: Tek bir doktor veya hemşire görmemişti, halbuki genellikle akşamları yürüyüşe çıkarlardı; bir de Alman'ın kim olduğu hakkında en ufak bir fikri yoktu. Pelerini şeritlerini örtmüştü. Adamın yüzünün hiçbir ayrıntısını, miğferi ve koyu renk gözlükleri dışında, hatırlamıyordu. Hafif ayak sesleri onu dalgınlıktan kurtardığında bu adam bir Marslı bile olabilir, diye düşünüyordu.

"Neler oluyor?" Nosilewska her zamankinden daha güzel gözleriyle karşısında duruyordu, heyecandan ve koşmaktan yüzü kızarmıştı. Sırtında doktor gömleği yoktu. Kafası karışmış olan Stefan kendisinin de bir şey bilmediğini açıkladı - Almanın biri hastaneye bakmak istemişti. Görünüşe bakılırsa, ormanda partizan avına çıkmışlardı, adam bu yüzden buraya gelmişti.

Pajpak'tan söz etmemeye dikkat etti.

Nosilewska Rygier ile Marglewski tarafından gönderilmişti, adamlar arabanın uzaklaşmasını bir üst kat penceresinden seyretmiş olmalarına rağmen, dışarıya çıkmak iste-

memişlerdi. Kadının daha önce alt kata inmesine de izin vermemişlerdi: İşi sağlama alıyorlardı.

Stefan kadının yanından biraz da kaba bir şekilde ayrılarak, tekrar patikadan aşağıya inmeye başladı.

Saatine baktı: Yedi olmuştu. Çok geçmeden hava kararacaktı. Alman orada neredeyse yarım saat kalmıştı. Pajpak'ın az sonra dönmesi gerekti. Her şey karanlıkta tuhaf ve yabancı görünüyordu. Hastaneye baktı. Binaların karanlık hatları, Ay tarafından aydınlatıldığı için içlerinde lamba varmış gibi görünen bulutlara karşı yükseliyordu.

Biraz yürümüştü ki, yolun karşı tarafındaki yaprakların arasından birisinin kendisine doğru geldiğini işitti. Etraf karanlıktı; Bulutlar ayı örtmüştü. Stefan sesi hedef alarak yolu geçti ve müdürü aralarında ancak üç adımlık bir mesafe kaldığı zaman tanıdı. "Hastanede bir Alman vardı, efendim," diye başladı, ama devam etmedi.

Pajaczkowski bir şey söylemedi. Stefan onun yanısıra yürüdü, bazen biraz önüne geçiyor, bazen biraz geriden geliyordu. Bahçe kapısına ulaştılar ve Pajpak'ın ofisine gittiler. "Olan oldu," dedi Profesör sonunda, kapının kilidini açıp içeriye girerken. İkisi de mobilyaların ve elektrik düğmesinin nerede olduğunu bildikleri halde, ışığı açmadan önce üç kere birbirlerine çarptılar. Daha sonra, soru sormak için yanıp tutuşan Stefan, korku içinde geri çekildi.

Pajaczkowski sararmış ve kavrulmuş görünüyordu. Göz bebekleri fal taşı gibi açılmıştı.

"Profesör," diye fısıldadı Stefan. Ve sonra daha yüksek sesle, "Profesör!"

Pajaczkowski büfeye yürüdü ve mantarı aşınmış küçük bir şişe çıkardı - *spiritus vini concentratus.** Doğru dürüst bardak olmadığı için bir fincana biraz döktü, içti ve boğulur gibi ol-

(*) Şarap hulasası - ç.n.

du. Sonra bir koltuğa oturup başını ellerinin arasına aldı.

"Giderken bütün yol boyunca, ne söyleyeceğimi kendi kendime tekrarladım," dedi adam. "Eğer bana kaçıkların yararsız olduğunu söyleyecek olursa, iki kaçık Almanın, Bleuler ile Moebius'un eserlerini ileriye sürecektim. Eğer Nuremberg yasasından söz edecek olursa, bizim işgal altında bir ülke olduğumuzu ve bir barış antlaşması imzalanmadan yasal durumumuzun açıklığa kavuşmayacağını söyleyecektim. Eğer tedavisi mümkün olmayanları kendisine vermemi isteyecek olursa, tıp biliminde umutsuz vaka diye bir şey olmadığını anlatacaktım. Hiçbir zaman bilinmeyeni yok sayamazsınız: Bir doktorun görevlerinden biri de budur. Eğer adam buranın bir düşman ülkesi ve kendisinin bir Alman olduğunu söyleyecek olursa, ona her şeyden önce bir doktor olduğunu hatırlatacaktım."

"Lütfen profesör," diye fısıldadı Stefan, yalvararak.

"Evet, bunu duymak istemediğini biliyorum. Oraya gittiğimde, daha ağzımdan üç kelime çıkmamıştı ki, yüzüme bir tokat yedim."

"Ne?" Stefan boğuk bir ses çıkardı.

"Nöbetçi Ukraynalı bana Obersturmführer Hutka'nın içeridekileri kontrol etmek ve bir taktik planı yapmak için hastaneye gitmiş olduğunu söyledi. Bu şekilde ifade etti. Umarım sayıları yanlış vermişsindir."

"Hayır. Ben... yani demek istiyorum ki, adam onları kendisi gördü."

"Evet, anladım. Evet, evet."

Pajpak kendisine ikinci bir şişeden biraz luminalli bromin koydu, içti ve elinin tersiyle ağzını sildi. Sonra Stefan'dan bütün doktorları kütüphaneye çağırmasını istedi.

"Dekanı da mı?"

"Ne? Evet. Belki de, çağırma. Hayır."

Stefan Nosilewska ve Rygier ile içeriye girdiği vakit, kü-

tüphanenin ışıkları çoktan yanmıştı. Daha sonra Kauters, Marglewski ve Staszek göründü. Pajaczkowski hepsinin oturmasını bekledi. Kısaca ve lafı her zamanki gibi dolaştırmadan Owsizny köyünü yatıştıran -başka bir deyişle, evleri yakıp insanları öldüren- Alman ve Ukrayna birliğinin hastanedeki hastaları öldürmeyi planladığını bildirdi. Almanlar ertesi gün için bir çalışma ekibi organize etmişlerdi, zira tecrübelerine dayanarak akıl hastalarının, genellikle mezarlarını kazan köylülerden farklı olarak, organize işlerde başarılı olmadıklarını öğrenmişlerdi. Bilmesi gereken her şeyi Doktor Thiessdorff'a yaklaşma gayreti sırasında öğrenmişti.

"Daha henüz gelme nedenimi açıklıyordum ki, beni tokatladı. İnanmak istediğim şey, adamın niyetleri konusunda iftiracı bir imada bulunmama kızmış olduğuydu, ama Ukraynalı nöbetçi subay çoktan emir almış olduklarını söyledi: Bugün kendilerine ekstra cephane verilecekmiş. Nöbetçi subay namuslu bir adama benziyordu, eğer bu şartlar altında bu kelimenin bir anlamı varsa."

Pajaczkowski Obersturmführer Hutka'nın öğleden sonraki ziyaretinin asıl nedenini açıklayarak sözlerini bitirdi.

"Hanımlar, Beyler, sizden bütün bunları düşünmenizi, bazı kararlara varmanızı ve harekete geçmenizi istiyorum... Ben müdürüm, ama ben yeterli... yeterli biri değilim... şey için..."

Sesi kesildi.

"Hastaları ormana bırakabiliriz ve onların kendi başlarına kaçmalarına izin verebiliriz. Sabahın ikisinde Varşova'ya giden bir tren var," diye söze başladı Stefan, ama büyük bir sessizlikle karşılaşınca, sustu.

Pajpak omuz silkti. "Bu aklıma geldi. Ama işe yarayacak gibi görünmüyor. Hastalar kolayca yakalanabilirler. Hem zaten ormanda sağ kalmalarına imkân yok. Yapılacak en basit şey olurdu, ama bir çözüm değil."

"Bana kalırsa," dedi Marglewski, ciddi bir ses tonuyla,

"bizden üstün güce boyun eğmeliyiz. Arşimet gibi. Ayrılmalıyız, hastaneden çıkıp gitmeliyiz."

"Hastalarla birlikte mi?"

"Sadece çıkıp gitmeliyiz."

"Başka bir deyişle, kaçmak. Bu da, hiç şüphesiz, bir çıkış yolu." dedi yaşlı adam yumuşakça, tuhaf bir sabırla. "Almanlar suratıma vurabilirler, bizi buradan atabilirler, ne isterlerse yapabilirler. Ama ben sadece bu kurumun müdürü değilim. Ben bir doktorum. Sizin hepinizin olduğu gibi."

"Saçma," diye mırıldandı Marglewski, çenesini eline dayayarak.

"Başka bir yöntem... denediniz mi?" diye sordu Kauters. Herkes ona baktı.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Ee, yani yatıştırıcı bir şey."

Sonunda Pajaczkowski anladı. "Rüşvet mi?"

"Ne zaman burada olacaklar?"

"Sabahleyin yedi ile sekiz arasında."

Tuhaf bir şekilde kıvranmakta olan Marglewski birden iskemlesini geriye itti, öne doğru eğildi, ellerini açarak masanın üzerine koydu ve şöyle dedi: "Bana düşen görevin bilimsel çalışmaları korumak olduğunu düşünüyorum, o sadece benim değil, herkesin ortak malı. Tutulacak başka yol göremiyorum. Hoşça kalın, hanımlar, beyler."

Başı havada, kimseye bakmadan çıkıp gitti.

"Dur bir dakika," diye bağırdı Staszek.

Pajaczkowski bir çaresizlik işareti yaptı. Hepsi birden kapıya baktılar.

"Demek böyle," dedi Pajpak, zayıf bir sesle. "Yirmi yıldır burada çalışıyor ve şimdi bu. Bilmiyordum, hiç aklıma gelmezdi - ben, bir psikolog, kişilik konusunda bir uzman olarak..."

Sonra haykırdı. "Kendimizi düşünmemeliyiz! Onları dü-

şünmeliyiz!" Masaya yumruğuyla vurdu, ağlamaya başladı, öksürüyor ve sarsılıyordu.

Nosilewska onu bir iskemleye götürdü, Pajaczkowski isteksiz bir tavırla oturdu. Yaşlı adamın üzerine eğildiği ve nabzını ölçmek için gizlice bileğini tuttuğu sırada, ışık Nosilewska'nın saçlarına altın huzmelerle aksetti. Kadın vakit geçirmeden kendi iskemlesine döndü.

Birden herkes bir ağızdan konuşmaya başladı.

"Hâlâ kesin değil."

"Eczacıya telefon edeceğim."

"Ne olursa olsun, Sekulowski'yi saklamamız gerek." (Bunu söyleyen Stefan idi.)

"Papazı da,"

"O taburcu edilmemiş miydi?"

"Hayır, sorun da burada."

"Pekâlâ, müdüriyete gidelim."

"Almanlar çoktan sayıları kontrol ettiler," dedi Stefan boğuk bir sesle. "Beni de -yani, hepimizi demek istiyorum- sorumlu tuttular."

Kauters sessizliğini korudu.

Artık sakinleşmiş olan Pajaczkowski yeniden ayağa kalktı. Gözleri kızarmıştı. Stefan ona yaklaştı. "Profesör, karar vermemiz gerek. Bazıları saklanmalı."

"Bilinci yerinde olan bütün hastalar saklanmalı," dedi müdür.

"Belki daha değerli olanlardan birkaç tanesi saklanabilir..." dedi Rygier, tereddüt içinde.

"Acaba iyi durumda olanların hepsini bırakamaz mıyız?"

"Kâğıtları yok. İstasyonda yakalanırlar."

"Öyleyse hangilerini saklıyoruz?" diye sordu Staszek, asabi bir cesaretle.

"Size dediğim gibi, en değerlilerini," diye tekrarladı Rygier.

"Kimin değerli olduğu konusunda karar veremem. Yeter

ki, başkalarını ele vermesinler," dedi Pajpak. "Hepsi bu."

"O halde aralarında bir seçme mi yapmalıyız?"

"Beyler, lütfen koğuşlara gidin. Doktor Nosilewska, siz de yardımcı personele haber vermelisiniz."

Herkes kapıya doğru yöneldi. Pajpak kenara çekilmişti, bir iskemlenin arkalığına iki eliyle abanıyordu. En son ayrılan kişi olan Stefan adamın fısıldadığını duydu.

"Bir şey mi dediniz?" diye sordu, Pajaczkowski'nin kendisiyle konuştuğunu sanmıştı. Yaşlı adam onu duymadı bile.

"Öyle korkacaklar ki," diye fısıldıyordu Pajpak, neredeyse soluk almadan.

O gece kimse uyumadı. Seçme sonucu tartışmalıydı: Yirmi kadar hasta, ama hiç kimse onların sinirlerine hakim olacağına garanti vermiyordu. Gizli kalması gereken sır hastanenin içinde yayılmıştı. Genç Joseph önü açık bir hastabakıcı gömleğiyle, Pajaczkowski'nin yanından ayrılmadan, etrafta koşuşturuyordu.

Kadınlar koğuşunda, yarı çıplak kalabalık tiz ve acımasız bir feryat eşliğinde, kollar bacaklar karışmış, dans ediyordu. Stefan ve Staszek iki saat içinde yatıştırıcı stokunu neredeyse tüketmişlerdi, dikkatle stok etmiş oldukları scopolamine ile luminali sağa sola dağıtıyorlardı. Stefan'ın büyük bromin şişesinden iki fırt çekmesi, saf alkol içen Rygier için eğlendirici bir manzara oldu. Marglewski iki bavul ve dahiler konusundaki indeks kartlarıyla tıka basa doldurulmuş bir sırt çantasını yüklenmiş olarak bahçe kapısına giderken görülmüştü. Kauters gece yarısından önce dairesine çekilmişti. Karmaşa her an artıyordu. Her koğuş değişik bir sesle uluyordu, sonuçta ortaya rasgele ve çok sesli bir haykırış çıkmıştı. Stefan merdivenden telaşlı ve gereksiz iniş ve çıkışları sırasında dekanın odasının önünden birçok kereler geçmişti. Kapının altından bir ışık şeridi görünüyordu, ama içeriden hiçbir ses gelmiyordu.

Hastane sınırları içinde hastaları saklayacak bir yer bulmak imkânsız görünüyordu. Daha sonra Pajaczkowski doktorları bir oldu bitti karşısında bıraktı: Hastalıkları hafif olan on bir şizofren ile üç manyağı dairesini aldı. Onları saklamak için kapının önüne bir gardrop çekti, ama en sağlıklı görünen şizofren ani bir kriz geçirince, dolabın geçici olarak geri çekilmesi gerekti. Gardrop aceleyle tekrar yerine konduğu sırada, büyük bir sıva parçası kopmuştu ve Pajaczkowski o yeri bir perdeyle örttü. Stefan birçok kereler gelip bir göz attı. Başka şartlar altında yaşlı adamın görünüşü -adam ağzı çivi dolu, Joseph'in tuttuğu bir iskemlenin üzerinde sallanarak, psikolog çekiciyle bir perde kornişi çakıyordu- Stefan'ı eğlendirebilirdi. Sadece en az iki odası olanların hastaları saklayabileceği bildirilmişti. Bunlar da Kauters ile Rygier oluyordu. Rygier, artık tamamen sarhoş olsa da, birkaç hasta almayı kabul etti. Stefan heykeltıraş oğlanı getirmek için koğuşa gitti. Kapıyı açtığında çığlık atan insanların fırtınasıyla karşılaştı.

Çarşaflardan yırtılmış uzun parçalar sağlam kalmış birkaç ampulün çevresinde dönüyordu. Horoz gibi ötmeler, ıslıklar ve boğuk bir sesle hiç durmadan tekrarlanan "Heladaki Pön Savaşı!" şarkısı genel gümbürtünün üzerinde yükseliyordu. Stefan kimse farketmeden el yordamıyla duvar boyunca yürüdü. İki kere Pascikowiak'ın tekmelerine maruz kaldı, adam yerçekiminden kurtulmak istiyormuş gibi uzun ve sert adımlarla aşağı yukarı yürüyordu.

Çılgınlığın körleştirdiği hastalar şeytani fırıldaklar gibi dönüyor, kendilerini duvarlara fırlatıyor ve yatakların altına ikişer üçer sürünerek giriyorlardı, spazm geçiren bacakları dışarıda kalmıştı. Stefan sonunda oğlanın odasına ulaştı. Onu bulduktan sonra, kapıya doğru bir yol açabilmek için yumruklarını kullanmak zorunda kaldı. Oğlan karşı koydu ve Stefan'ı bir köşeye sürükledi; orada saman bir döşeğin

altından bezden büyük bir çıkın aldı; ancak ondan sonra dışarıya çıkarılmasına izin verdi.

Koridora ulaştıkları zaman, Stefan nefes almak için durdu. Bazı düğmeleri kopmuştu ve burnu kanıyordu. Kapıların arkasından gelen feryatlar bir oktav yükselmişti. Stefan oğlanı Joseph'e teslim ettikten sonra -adam Marglewski'nin dairesinde bir saklanma yeri ayarlanmasına yardım ediyordu- yeniden alt kata indi. Merdivenin alt basamağında elinde bir şey tuttuğunu fark etti: Oğlanın ona vermiş olduğu çıkın. Onu kolunun altına sıkıştırdı, bir sigara çıkardı ve kibriti çakarken, ellerinin tir tir titrediğini görünce korktu.

Pajpak gizlediği hastaların arasında çıkan üçüncü krizden sonra her birine bir doz luminal vermişti. İlaç verilerek uyutulmuş otuz hastanın sonuncusu bir daireye kapatılırken, gün ağarıyordu.

Aynı anda her yerde varmış gibi görünen Pajpak, Stefan'ın uyarılarını dikkate almaksızın, kayıtları kendi elleriyle yok ediyordu. Kâğıtları bir sobada yaktıktan sonra ellerini silip, "Bunun sorumluluğu bana ait," dedi.

Nosilewska, solgun ama soğukkanlı, müdürün gölge gibi peşindeydi. Peder Niezgloba için "din görevlisi" namıyla sahte bir kadro yaratılmıştı. Adam eczanenin en karanlık köşesinde ayakta durmuş acıklı bir fısıltıyla dua ediyordu.

Stefan koridorda amaçsızca koşarken Sekulowski ile çarpıştı. "Doktor," diye haykırdı şair, "Şey diyecektim - belki bana bir doktor gömleği ödünç verebilirsiniz? Ne de olsa, sen de bilirsin ki, psikiyatriden anlarım."

Adam Stefan'ın yanısıra sanki elim sende oynuyorlarmış gibi koşuyordu. Stefan durdu, aklını başına topladı ve fikri gözden geçirdi. "Neden olmasın? Bundan böyle hiçbir şeyin önemi yok. Papazın işini hallettik, sanırım sizin için de birşeyler yapabiliriz. Ama..."

Sekulowski onun sözünü bitirmesine fırsat vermedi. Kar-

şılıklı bağrışarak merdivene koştular. Pajpak sahanlıkta durmuş hemşirelere son talimatları veriyordu.

"Bana kalırsa, hepsini zehirlememiz gerek!" diye bağırdı Staszek, pancar gibi kıpkırmızı kesilmişti.

"Bu sadece saçma değil, aynı zaman da canice bir şey," dedi Pajaczkowski. Adamın alnından akan iri ter damlaları ak düşmüş gür kaşlarında parlıyordu. "Tanrı son dakikada her şeyi değiştirebilir, o zaman ne olacak?"

"Boş ver ona," dedi Rygier, hor gören bir tavırla, gölgelerin arasından. Cebinde bir şişenin ucu görünüyordu.

"Sen sarhoşsun!"

"Profesör," Stefan onlara katıldı, Sekulowski onu yaşlı adama doğru itekledi, "bir şey daha var."

"Ee, bilmiyorum," dedi Pajpak, Stefan'ın önerisini işitince. "Neden benim daireme gelmek istemiyorsunuz?" Alnını büyük bir mendil ile sildi. "Olur, şüphesiz. Hemen. Doktor Nosilewska, siz nasıl ayarlanacağını bilirsiniz."

"Hemen kayıtları değiştireceğim," dedi kadın, berrak ve hoş sesiyle. "Benimle birlikte gelin."

Sekulowski onunla birlikte gitti. "Şimdi, bir şey daha var," dedi Pajpak. "Birisi gidip Doktor Kauters'i görmeli. Ben tek başıma gidemem, çok uygunsuz olur."

Pajpak Nosilewska'nın ofisten geri gelmesini bekledi. Sekulowski binanın çevresinde Stefan'ın beyaz gömleğiyle koşuşturup duruyordu, cebini süslemesi için bir stetoskop bile edinmişti. Ama yandaki binanın kapısına yaklaşıp içerden gelen ulumaları işitince, kütüphaneye kaçtı.

Stefan kendini yorgun hissediyordu. Koridorda çevresine bakındı, elini salladı, sabah oldu mu diye pencereden bir göz attı ve biraz daha bromin almak için eczaneye gitti. Şişeyi rafın üzerine geri koyarken, birisinin içeriye girdiğini duydu.

Gelen Ladkowski'ydi, bol bir siyah takım elbise giymişti.

Dekan Stefan'ı orada bulmaktan hoşlanmamıştı. Tedirgin bir tavırla kapıda durdu.

Stefan dekanın belki de hasta olduğunu düşündü. Adamın yüzü solgundu ve gözlerini Stefan'ınkilerden kaçırıyor gibiydi. Sanki gidecekmiş gibi tereddüt etti, hatta elini kapının tokmağına koydu, ama geri döndü ve Stefan'a yaklaştı. "Burada siyanür bulunur mu?" diye sordu.

"Anlamadım?"

"Eczanede hiç potasyum siyanür var mı?"

"Ee, evet," diye mırıldandı Stefan, kafasını toparlayamadan. Şaşkınlık içinde luminal şişesini düşürdü, şişe yerde paramparça oldu. Stefan parçaları toplamak için eğildi, ama sonra doğruldu ve dekana bir şey bekler gibi baktı.

"Anahtar orada asılı, Ekselans. Evet, o."

Siyanür ve diğer zehirler duvardaki küçük bir dolapta kilit altında tutuluyordu.

Ladkowski bir çekmece çekti ve eskiden içinde piramidon olan küçük bir cam tüp çıkardı. Sonra raftan bir kavanoz indirdi, maşayla tıpasını açtı ve dikkatli bir şekilde beyaz kristalleri tüpün içine döktü. Tüpün tıpasını kapadı ve onu ceketinin üst cebine koydu. Küçük dolabı kilitledi, anahtarı yeniden çivisine astı ve gitmek için döndü. Ama durdu ve Stefan'a, "Lütfen bundan kimseye söz etmeyin..." dedi.

Adam Stefan'ın elini yakaladı, onu soğuk parmaklarıyla sıktı ve hafif bir fısıltıyla, "Lütfen," dedi.

Aceleyle dışarıya çıkıp kapıyı arkasından sessizce kapadı.

Stefan masaya dayanmış bir şekilde ayakta duruyordu, hâlâ Ladkowski'nin parmaklarını elinin üstünde hissediyordu. Etrafına bakındı, tekrar büfeye gidip kendine biraz bromin doldurdu. Şişe elindeyken donup kaldı.

Ladkowski'nin zayıf ve yaşlı göğsünü iliklenmemiş gömleğinin arasından bir an için görmüştü. Bu durum Stefan'a güçlü bir kralla ilgili bir masalı hatırlatmıştı, bir zamanlar

aklına çok takılmış olan bir masaldı.

Bu kral çok büyük bir krallığı yönetiyormuş. Civarda binlerce millik bir alanda oturanlar onun emri altındaymış. Bir keresinde kral tahtının üzerinde can sıkıntısından uyuyakalmış, nedimeleri onu soyup yatak odasına taşımaya karar vermişler. Kralın kırmızı paltosunu çıkarmışlar, altında mor renkli, altın işlemeli, bir üstlük parlıyormuş. Altında üzerine yıldızlar ve güneşler işlenmiş ipek bir giysi varmış. Altında incilerle örülmüş parlak bir giysi. Altında yakutlarla parlayan bir giysi. Birbiri ardına giysileri çıkarmışlar, sonunda tahtın yanında parıltı saçan büyük bir yığın oluşmuş. Çevrelerine korku içinde bakınmışlar. "Kralımız nerede?" diye bağrışmışlar. Karşılarında her biri bir servet eden giysiler duruyormuş, ama bir canlıdan eser yokmuş. Masalın başlığı "Majesteleri Hakkında, veya Bir Soğanın Soyulmasıydı" idi.

Kauters'in dairesindeki toplantı bir saat sürdü. Sonunda cerrah hiçbir şeye karışmamaya karar verdi: Hiçbir şey bilmiyordu, hiçbir şey yapmayacaktı. Sadece ameliyathane ile ilişkisi olduğunu söyleyecekti. Sekulowski Kauters'in koğuşunda çalışan bir doktor kimliğine bürünecekti. Nosilewska Stefan'a konuşulanları anlatırken, hemşire Gonzaga'nın Kauters'in dairesinde olduğundan ve birleştirilmiş iki koltuğun üzerinde uyuduğundan bahsetti. Hemşire Gonzaga mı? Stefan artık şaşırma gücünü kaybetmişti. Uyuşukluk içindeydi. Her şeyi hafif bir sis perdesinin arkasından görüyordu. Saat neredeyse altı olmuştu. Koridorda Rygier'i gördü, adam felçlilerin taşınmasında kullanılan özel bir tekerlekli iskemleye oturmuştu; yere, karşısına bir şişe koydu ve cam sesinden hoşlanıyormuş gibi, ona küçük bir tekme attı.

Rygier'in yüzündeki gerginlik Stefan'ın dikkatini çekti, sanki her an gözyaşlarına boğulacak gibiydi. Stefan bir şey

söylemeye cesaret edemedi, ama adam ansızın hıçkırmaya başladı.

"Pajaczkowski'nin nerede olduğunu biliyor musun?" diye sordu Stefan.

"Bahçeye çıktı," dedi Rygier, hıçkırarak.

"Ne için?"

"Papaz ile birlikte. Dua ediyor olmalılar."

"Anladım."

Sekulowski kütüphaneden koridora çıktı ve Stefan'ı gördü.

"Nereye gidiyorsun?"

"Çok yorgunum. Sanırım uzanacağım. Gücümüzü sabaha saklamalıyız."

Sekulowski beyaz gömleğin içinde daha toplu görünüyordu. Beline kısa gelen kemerine biraz sargı bezi eklemişti.

"İtiraf ediyorum doktor. Ben bu işi yapamayacağım."

"Saçmalamayın. Odama gelin."

Stefan merdiven boşluğundaki kaloriferin üzerinde duran bir çıkını fark etti. Daha sonra onu kendisine oğlanın vermiş olduğunu hatırladı. Çıkını aldı ve merak ederek açtı. Miğferli bir adam kafası gördü, bir taş parçasının üzerinde üst dudağına kadar yükselmişti. Gözleri fırlamış, yanakları gerilmişti, taşın içinde kaybolmuş olan görülmeyen ağzı sanki haykırıyordu.

Stefan heykeli odasındaki masanın üzerine koydu, yataktan battaniyeyi çekti, koltuğu itti ve kendini yastığın üzerine attı. Aynı anda Rygier içeriye daldı.

"Dinleyin," dedi. "Genç Poscik burada. Altı hastayı ormandan Nieczawy'e götürecek. Siz de birlikte gitmek ister misiniz Bay Sekulowski?"

"Kim o?" Stefan'ın dudakları ses çıkartmadan kımıldadı.

Ne var ki, fısıltısı şairin soruları yüzünden duyulmadı:

"Kim? Hangi hastalar?"

Stefan uykuya karşı mücadele ederek kendisini yataktan kaldırdı.

"Elektrik dağıtım istasyonunda çalışan genç Poscik. Adam ormandan geldi ve alt katta bekliyor." Rygier ayılmaya başlamıştı. "Pajaczkowski'nin luminal vermediği herkesi götürecek. Gitmek istiyor musunuz? Evet mi? Hayır mı?"

"Delilerle birlikte mi? Şimdi mi?" diye sordu şair, koltuktan aşağıya inerek. Elleri titriyordu.

"Gitmeli miyim?" dedi, Stefan'a dönerek.

"Bu konuda bir şey söyleyemem."

"Sokağa çıkma yasağından sonra, delilerle birlikte olmak," Sekulowski yarı konuşarak düşündü. "Hayır!" dedi kararlı bir tavırla, ama Rygier kapıya vardığı zaman, bağırdı, "Dur!"

"Karar verin! Adam bekleyemez. Ormandan geçmek iki saat alıyor!"

"Ama bu adam kim?"

Sekulowski'nin sadece vakit kazanmak için soru sorduğu belliydi. Eli doktor gömleğinin kemer halkasındaydı.

"Bir partizan! Az önce buraya geldi ve hastalar luminal ile uyutulduğu için Pajaczkowski ile tartıştı."

"Güvenilir biri mi?"

"Nereden bileyim? Geliyor musunuz? Evet mi? Hayır mı?"

"Papaz gidiyor mu?

"Hayır. Evet, kararınız nedir?"

Sekulowski bir şey söylemedi. Rygier omuz silkti ve kapıyı çarparak gitti. Şair peşinden gidecekmiş gibi bir adım attı, sonra durdu.

"Belki gitsem daha iyi olacak," dedi adam çaresizce.

Stefan'ın başı yeniden yastığın üzerine düştü. Birşeyler mırıldandı.

Şairin odada dolaştığını ve konuştuğunu işitebiliyordu,

ama kelimelerden bir anlam çıkaramıyordu. Benliğinden uyuşturucu bir uyku yükseliyordu.

"Yatın," dedi Stefan ve hemen uykuya daldı.

Parlak bir ışık Stefan'ı uyandırdı. Çubuğa benzeyen bir şey omuzunu dürtüyordu. Gözlerini açtı, kımıldamadan yattı. Gece storları kapadığı için oda karanlıktı. Uzun boylu adamlar yatağının yanında duruyorlardı. Uyku sersemi gözlerini örttü: Adamlardan biri yüzüne güçlü bir el feneri tutuyordu.

"Wer bist du?" Sen kimsin?

"O tamam. O bir doktor," dedi biraz tanıdık başka bir ses, Almanca. Stefan irkildi. Koyu renk yağmurluklar içinde üç Alman vardı, makineli tüfekler omuzlarına asılmıştı. Hole açılan kapı açıktı. Dışarıdan nalçalı çizmelerin sert adımları duyuluyordu.

Sekulowski bir köşede ayakta duruyordu. Stefan onu ancak Alman ışığı o yöne tutunca fark etti.

"O da doktor mu?"

Sekulowski hızlı bir Almanca'yla yanıtladı, sesi çatallaşmıştı. Adamlar birer birer odadan çıktılar. Hutka kapıda ayakta duruyordu. Genç bir askeri nöbetçi bırakıp doktorları alt kata indirmesini emretti. Arka merdivenden indiler. Eczanede Pajaczkowski'yi, Nosilewska'yı, Rygier'i, Staszek'i, dekanı, Kauters'i ve papazı gördüler, başlarında siyah üniformalı başka bir asker duruyordu. Stefan ve şairi getiren asker içeriye girdi, kapıyı kapadı ve onları uzun uzun süzdü. Müdür pencerenin yanında sırtı diğerlerine dönük olarak ayakta duruyordu, omuzları kamburlaşmıştı. Nosilewska madeni bir taburenin, Rygier ile Staszek iskemlelerin üzerinde oturuyorlardı. Hava bulutlu ama açıktı, beyaz bulutlar pas rengi yaprakların arasından görünüyordu. Bir

asker kapının önünü tutmuştu. Adam esmer, yassı yüzlü ve çarpık burunlu bir köylüydü. Giderek nefes alışı hızlandı ve sonunda Ukraynaca bağırdı, "Eh, doktorlar, keyfiniz nasıl? Ukrayna yaşıyor, ama sizler mahvoldunuz!"

"Lütfen görevinizi yapın, tıpkı bizim yaptığımız gibi, ama bizimle konuşmayın," dedi Pajpak Lehçe, sesi hayret verecek şekilde güçlüydü. Çevik bir hareketle döndü, dikleşti ve Ukraynalıya koyu renk gözleriyle baktı.

"Sen!" diye mırıldandı asker, iri yumruğunu kaldırırken. Kapı hızla açıldı ve askerin sırtına çarptı.

"Burada ne yapıyorsun?" diye hırladı Hutka, Almanca. "Çık dışarıya!" Başında miğferi vardı ve otomatiğini sanki birisine indirecekmiş gibi sol elinde tutuyordu.

"Susun!" diye bağırdı, hiç kimse konuşmadığı halde. "Bir sonraki emre kadar burada kalın. Hiç kimse ayrılmayacak. Tekrarlıyorum: Eğer tek bir saklanmış hasta bulursak, hepiniz cezalandırılacaksınız."

Onları soluk renkli gözleriyle süzdü ve arkasını döndü. Sekulowski boğuk bir sesle seslendi, "Herr... Herr Offizier!"

"Ne istiyorsun?" diye hırladı Hutka. Miğferinin altından esmer yüzü gözüküyordu. Elini kapı tokmağının üzerine koymuştu.

"Bazı hastalar personele ait kısımda saklandılar."

"Ne!? Ne!?"

Hutka Sekulowski'ye doğru atıldı, yakasına yapışıp onu sarstı.

"Nerede onlar, sizi piçler sizi?"

Sekulowski inlemeye ve titremeye başladı. Hutka görevli subayı çağırıp bütün dairelerinin aranmasını emretti. Hâlâ yakasından tutulmakta olan şair, hızlı hızlı Lehçe konuşarak sızlandı, "Istemedim hepimizin birden..." Gömleğinin yenleri o kadar çok gerilmişti, adam kollarını oynatamıyordu.

"Herr Obersturmführer," diye bağırdı Staszek, bembeyaz bir yüzle, "O doktor değil, bir hasta, bir akıl hastası!"

Birisi içini çekti. Hutka aptallaşmıştı.

"Bu ne demek oluyor?" dedi Alman. "Bunun anlamı ne, domuzun doktoru?"

Staszek kötü Almancasıyla Sekulowski'nin bir hasta olduğunu tekrarladı.

Niezgloba pencereye doğru yığıldı. Hutka çevresine bakındı, anlamaya başlıyordu. Burun delikleri kabardı. "Bu domuzlar nasıl piç, nasıl yalancı," diye haykırdı, Sekulowski'yi duvara bastırarak. Masanın kenarında duran bromin şişesi sarsılıp yere düştü, parçalandı ve içindeki sıvı muşambanın üzerine döküldü.

"Peki, her şeyi halledeceğiz. Kâğıtlarınızı göreyim!"

Bir Ukraynalı kâğıtların tercümesine yardım etsin diye holden içeriye çağrıldı, adam görünüşe göre başçavuştu, apoletlerinde iki gümüş şerit vardı. Nosilewska dışında herkesin belgeleri yanındaydı. Bir nöbetçi kadına üst kata çıkmakta eşlik ederken, Hutka Kauters'in karşısında durdu, adamın belgelerini uzun uzun inceledi ve sakinleşti.

"Ah," dedi Alman. "Volksdeutsch, öyle mi? Mükemmel. Bu Polonyalı sahtekarlığına niçin karıştınız?"

Kauters bu konuda hiçbir şey bilmediğini açıkladı. Sert ama düzgün bir Almanca konuşuyordu.

Nosilewska Tabipler Odası kimlik kartıyla geri geldi. Hutka elini sallayarak kadını uzaklaştırdı ve hâlâ duvara dayanmış olarak büfenin yanında ayakta duran Sekulowski'ye döndü.

"Komm."

"Herr Offizier... Ben hasta değilim. Tamamen sağlıklıyım."

"Doktor musun?"

"Evet -yani hayır, ama gerçekten ben- ben..."

"Komm."

Hutka artık tamamen sakinleşmişti - fazlasıyla sakindi. Kımıldamadan ayakta duruyordu, dudaklarında bir tebessümün gölgesi vardı, yağmurluğu her hareketinde hışırdıyordu. İşaret parmağıyla, bir çocuğu çağırır gibi, işaret etti: "Komm."

Sekulowski bir adım atıp dizlerinin üzerine çöktü.

"Merhamet! Lütfen! Yaşamak istiyorum. Ben deli değilim."

"Yeter!" diye gürledi Hutka. "Hain! Sen zavallı, kaçık kardeşlerini ele verdin."

Binanın arkasında iki el silah sesi işitildi. Pencere çerçeveleri zangırdadı ve raflardaki aletler titredi.

Doktor gömleğine sarılmış olan Sekulowski Alman'ın çizmelerine yığıldı.

"Franke!" diye dışarıya seslendi Hutka.

İçeriye başka bir Alman girdi ve Sekulowski'yi omuzlarından o kadar kuvvetli bir şekilde sarstı ki, şair uzun boylu ve şişman olmasına rağmen bezden bir bebekmiş gibi ayağa dikildi.

"Annem Almandı!" diye tiz bir sesle cırladı şair, kapıya doğru sürüklenirken. Can havliyle tutunacak bir yer aradı, kıvranıyor ve kapının kasasına yapışıyordu, ama yumruklara karşı kendini savunmaya cesareti yoktu. Franke tüfeğinin dipçiğini kaldırdı ve Sekulowski'nin parmaklarını teker teker ezdi.

Sekulowski önce, "Merhamet edin," diye Almanca ve arkasından, "Meryem Ana," diye Lehçe uludu. İri yaşlar yanaklarından aşağıya süzülüyordu.

Alman sinirlenmişti. Sekulowski şimdi de kapı tokmağına yapışmıştı. Franke onu belinden kavradı, öne doğru eğildi, gerildi ve bütün gücüyle çekti. İkisi birden koridora fırladılar, Sekulowski taş zeminin üzerine gürültüyle düştü. Alman kapıyı kapamak için geriye uzandı, kızarmış terli

yüzüyle doktorlara son bir defa baktı.

"İğrenç!" dedi adam ve kapıyı çarparak kapadı.

Büyük bir çalı yığını eczanenin penceresini kapatıyordu. Daha ötede, seyrek ağaçların arasında düz bir duvar yükseliyordu. Hastaların çığlıkları, Almanların sert komutları uzaktan gelse de duyulabiliyordu. Tüfek ateşlerinin sesi daha yüksek, elle tutulabilecek kadar gerçekti. İlk önce kesif bir yaylım ateş duyuluyordu, sonra yumuşak torbalar yere düşüyor gibi bir ses çıkıyordu. Sonra sessizlik.

Tiz bir ses Almanca seslendi: "Yirmi tane daha!"

Atışlar duvardan sekiyordu. Arada sırada meydana gelen sekmeler keskin ve melankolik ıslıklar çıkarıyordu. Bir yerde bir otomatik tüfek havladı, ama genel olarak küçük çapta silahlar kullanılıyordu. Başka bir sessizliği çok sayıda ayağın yere sürtmesi ve artık tekdüze hale gelmiş olan haykırış izledi: "Yirmi tane daha!"

İki veya üç tabanca atışı, tiz sesli ve kısa süreli, şişeden fırlayan mantar gibi bir gürültü çıkardı.

İç sızlatan, insanlıktan uzak bir çığlık dalgalandı. Yukarıdan, sanki ikinci kattan, bir ağlama sesi geliyordu. Bu ses uzun süre devam etti.

Doktorlar kımıldamadan oturuyorlardı, gözleri en yakındaki nesneye mıhlanmıştı. Stefan uyuşmuş gibiydi. Önceleri bir şeye tutunmak istemişti: Belki kararları veren Hutka bir şekilde... belki ölümde bile hayat vardı... ama Almanca bir haykırış son düşüncesini kesti. Pencerenin dışında kırılan dallar çatırdıyor, kırmızı yapraklar uçuşuyordu; oldukça yakın bir yerde güçlü bir hıçkırma ve çakılın üzerinde çizmelerin sesi işitildi.

Gök gürültüsüne benzer bir silah sesi duyuldu. Bir çığlık yükselip kayboldu.

Hızla hareket eden ve şekilleri durmadan değişen bulutları, görülebilen gökyüzü parçasını dolduruyordu. Saat ondan sonra ateş kesildi. Tuhaf bir uyuşukluk duygusu odayı doldurdu. Çeyrek saat sonra otomatik tüfekler yeniden takırdamaya başladı, bunu izleyen sessizlik hastaların feryatları ve Almanların boğuk sesleriyle doldu.

Öğle vakti doktorlar binanın çevresinde dolaşan sert ayak sesleri işittiler; bir köpek havladı ve bir kadın kısa bir çığlık attı. Kapı ansızın açıldı ve Ukraynalı asker içeriye girdi.

"Herkes dışarıya! Çabuk!" diye bağırdı Ukraynaca, kapının ağzından. Arkasında bir Alman miğferi belirdi.

"Herkes dışarıya!" diye tekrarladı adam, avazı çıktığı kadar bağırarak. Suratında ter ve toz birbirine karışmıştı; gözlerinde sarhoş gibi, titrek bir bakış vardı.

Doktorlar sıra halinde dışarıya çıktılar. Stefan kendisini Nosilewska'nın yanında buldu. Koridor boştu, sadece kapının hemen dışında buruşmuş bir çarşaf yığını vardı. Zemindeki uzun koyu renk izler merdivene gidiyordu. Koridorun dönemecinde iri bir şey radyatöre dayanmıştı: İkiye katlanmış bir ceset; parçalanmış kafatasından çıkan siyah akıntı donup kalmıştı. Kiraz rengi gömleğin altından nasırlı ve sarı renkli bir ayak tabanı çıkmıştı. Herkes onun üzerinden atladı, sadece geriden gelen Alman çizmesiyle ayağı tekmeledi. Stefan'ın önünde yürüyen şekiller gözlerinin önünde dans ediyordu. Nosilewska'nın omuzuna tutundu. Kütüphaneye vardıklarında, hâlâ elini çekmemişti.

Kapıya en yakın raflardan kitaplar yere yığınlar halinde atılmıştı. Doktorlar içeriye girerken onların üzerinden geçtikleri vakit, yapraklar uçuştu. En son olarak kapının yanında bekleyen iki Alman içeriye girdi. Adamlar kırmızı pelüşle kaplanmış rahat kanepeye oturdular.

Her şey Stefan'ın gözlerinin önünde dalgalanmaya başlamıştı. Oda titredi ve grileşti, daha sonra patlamış bir sivilce

gibi söndü. Hayatında ilk defa bayılmıştı.

Kendine geldiği vakit, ılık bir şeyin üzerinde yattığını fark etti. Kafası Nosilewska'nın dizlerinin üzerindeydi; Pajpak bacaklarını havaya kaldırmıştı.

"Hemşirelere ne oldu?" diye sordu Stefan, şaşkınlık içinde.

"Hepsi bu sabah Bierzyniec'e gönderildi."

"Ya biz ne olacağız?"

Kimse yanıt vermedi. Stefan ayağa kalktı, sendeledi, ama bir daha bayılmayacağını hissetti. Dışarıdan ayak sesleri yaklaştı; içeriye bir asker girdi.

"Ist der Professor Lonkoski hier?" diye sordu asker.

Sessizlik oldu. Sonunda Rygier fısıldadı, "Dekan. Ekselans."

Dekan Alman'ın sözlerini duyduğu vakit, iskemlesine yığılmıştı, yavaş yavaş doğruldu. İri ve ifadesiz gözleri yavaş yavaş herkesin yüzünde dolaştı. İskemlenin kollarına yapışıp kendisini güçlükle ayağa kaldırdı ve elini ceketinin üst cebine götürdü. Yassılaştırdığı eliyle bir şey aradı. Siyah cüppeli papaz ona doğru bir adım attı, ama dekan kesin bir tavırla onu durdurdu ve kapıya doğru yürüdü.

Alman, "Kommen Sie, bitte," diyerek ona nazik bir şekilde yol verdi.

Geride kalanlar sessizce oturdu, sonunda çok yakınlarda bir yerde, binanın içinde, iki el ateş sesi gök gürültüsü gibi patladı. Kanepenin üzerinde oturup konuşan Almanlar bile sustu. Ter içinde kalmış olan Kauters bir Mısırlınınkine benzeyen profilini çentikli bir çizgiye dönüşecek kadar gerdi ve eklem yerleri çatırdayıncaya kadar ellerini ovuşturdu. Rygier ağzını çocuk gibi büküp dudağını ısırdı. Sadece Nosilewska -ileriye doğru eğilmiş, dirsekleri dizlerine, çenesi yumruklarına dayalı bir şekilde- sakin görünüyordu. Sakin ve güzel.

Stefan midesinde birşeylerin kabardığını hissetti, bütün vücudu şişmiş ve terden kayganlaşmış gibi geliyordu, iğ-

renç bir titreme derisinin üzerinde dolaştı, ama Nosilewska'nın öldüğü zaman bile güzel olacağını düşündü ve bundan sapıkça bir tatmin duydu.

"Öyle görülüyor ki... ki biz de..." diye fısıldadı Rygier Staszek'e.

Herkes kırmızı iskemlelere oturmuştu, sadece papaz en karanlık köşede iki kitap rafının arasında ayakta duruyordu. Stefan ona doğru koştu.

Papaz fısıldıyordu.

"Öldürüyorlar..." dedi Stefan.

"*Pater noster, qui est in coelis*,"* diye fısıldadı papaz.

"Peder, bu gerçek değil!"

"*Sanctificetur nomen Tuum.*"**

"Hata ediyorsunuz, Peder, bu bir yalan," diye fısıldadı Stefan. "Orada hiçbir şey yok, hiçbir şey! Bunu bayıldığımı zaman anladım. Bu oda ve biz, her şey, sadece bizim kanımız. Onun akmasının durduğu ve kalbin artık çarpmadığı zaman, cennet bile ölüyor. Beni işitiyor musunuz, Peder?"

Stefan papazın cüppesini çekiştirdi.

"*Fiat voluntas Tua*,"*** diye fısıldadı papaz.

"Hiçbir şey yok, ne renk, ne koku, hatta karanlık bile..."

"Var olmayan dünya bu dünya," dedi papaz sakince, çirkin ve acı çeken yüzünü Stefan'a çevirerek.

Almanlar kahkahalarla güldüler. Kauters ansızın ayağa kalkıp onların yanına gitti. "Özür dilerim," dedi Almanca, "Herr Obersturmführer kâğıtlarımı alıp götürdü. Acaba biliyor musunuz ne..."

"Sabırlı ol," diye yanıtladı, tıknaz, geniş omuzlu ve yanakları kırmızı damarlı Alman. Arkadaşına dönüp konuş-

---

(*) Cennetteki Babamız.

(**) İsmin mukaddes olsun - ç.n.

(***) Senin iraden olsun.

maya başladı: Biliyor musun, evler çoktan yanmaya başlamıştı, içerideki herkesin öldüğünü sandım. Ansızın bu kadın koşarak alevlerin içinden çıktı ve dosdoğru ormana yollandı. Deli gibi koşuyordu, kucağında bir kaz vardı. İnanılmaz bir şey! Fritz onu vurmak istedi, ama o kadar çok gülüyordu ki, doğru dürüst ateş edemedi."

İkisi birden güldüler. Kauters onların karşısında kımıldamadan duruyordu, birden suratı tuhaf bir şekilde eğrildi ve zorlukla zayıf bir "ha ha ha!" sesi çıkardı.

Hikâye anlatan kişinin yüzü karardı.

"Neye gülüyorsun, doktor?" diye sordu. "Senin güleceğin bir şey yok."

Kauters'in yanaklarında beyaz noktalar belirdi.

"Ben..." dedi boğuk bir sesle. "Ben Almanım!"

Alman onu dikkatle inceledi.

"Demek öyle ha? İyi, o halde gülebilirsin."

Koridorda ayak sesleri duyuldu, güçlü ve sert, Alman olduğu hemen anlaşılan ayak sesleri.

"Peder, inanıyor musunuz?" diye sordu Stefan, geride kalmış gücünün son damlasıyla.

"İnanıyorum."

Daha önce görmemiş oldukları uzun boylu bir subay içeriye girdi. Üniforması sanki üzerine boyanmış gibi vücuduna yapışıktı ve apoletlerinden donuk bir ışık saçılıyordu. Çıplak başı uzundu, asil bir alnı ve yer yer aklaşmış kestane rengi saçları vardı. Onlara baktığı sırada ışık çelik çerçeveli gözlüğünde parladı. Cerrah ona gergin bir tavırla yaklaştı ve elini uzattı.

"Von Kauters."

"Thiessdorff."

"Herr Doktor, dekanımıza ne oldu?" diye sordu Kauters.

"Onun için endişelenmeyin. Onu Bieschinetz'e kendi arabamla götüreceğim. Şimdi eşyasını topluyor."

"Gerçekten mi?" dedi Kauters, şaşkınlık içinde.

Alman'ın yüzü kızardı ve kafasını salladı. "Mein Herr!" Sonra gülümsedi ve birden, "Size söylediğim şeylere inanmalısınız," dedi.

"Niçin burada tutuluyoruz?"

"Yapmayın. Daha önceden başınız gerçekten dertteydi, ama Hutka artık sakinleşti. Ukraynalılarımız size zarar vermesin diye sizi koruyoruz. Bilirsiniz, av köpekleri gibi kan peşindedirler."

"Gerçekten mi?" dedi Kauters, hayretle.

"Ah, evet, şahin gibidirler: Onları çiğ etle beslemeniz gerekir." dedi Alman psikiyatrist bir kahkaha atarak.

Papaz yaklaştı ve bozuk bir Almanca ile konuştu. "Herr Doktor, neden bu şeyler oldu? İnsan, doktor, hasta, kurşunlanan kişiler. Ölüm!"

İlk başta Alman sırtını dönecek veya bu siyah giysili müdahaleden kendini korumak için elini kaldıracak gibi göründü, ama ansızın yüzü aydınlandı.

"Her ulus," diye yanıtladı, kalın sesiyle Alman, "bir organizmaya benzer. Bazen vücudun hasta hücrelerinin ortadan kaldırılması gerekir. Bu da öylesi bir ortadan kaldırma."

Papazın omuzunun üzerinden Nosilewska'ya baktı. Burun delikleri kabardı.

"Aber Gott, Gott," diye tekrarladı papaz.

Nosilewska sessiz ve kımıldamadan oturuyordu ve Alman kadına bakarak sesini yükseltti. "Başka türlü açıklayayım. Caesar Augustus'un döneminde Galilee'de Yahudileri yöneten bir Roma valisi vardı. Adamın adı Pontius Pilate idi..."

Alman'ın gözleri ateşliydi.

"Stefan," dedi Nosilewska Lehçe, "lütfen ona söyle, bıraksın gideyim. Kimsenin korumasına ihtiyacım yok ve burada daha fazla kalamam, çünkü..." Sözlerini yarıda kesti.

Stefan çok duygulanmıştı -Kadın ona ilk defa ilk adıyla

hitap ediyordu- ve Thiessdorff'un yanına gitti. Alman nazikçe eğildi.

Stefan ayrılıp ayrılamayacaklarını sordu.

"Ayrılmak mı istiyorsunuz? Hepiniz mi?"

"Frau Doktor Nosilewska," dedi Stefan, çaresiz bir tavırla.

"Ah, evet. Evet, şüphesiz. Tekrarlayayım, sabırlı olmalısınız."

Alman sözünü tuttu. Hava kararırken serbest bırakıldılar. Bina sessiz, karanlık ve boştu. Stefan birkaç parça eşyasını almak için odasına gitti. Işığı yaktığında, Sekulowski'nin not defterini masanın üzerinde gördü, alıp açık bavulunun içine attı. Daha sonra defterin yanında duran heykeli gördü. Yaratıcısının yakınlarda bir yerde, bu sabah kazılmış bir mezarın içinde, düzinelerce vücudun altında gömülü olduğu aklına gelince midesi bulandı.

Bir an için midesini parçalayan acı ile savaştı, sonra yatağın üzerine düştü ve gözyaşı dökmeksizin biraz hıçkırdı. Daha sonra sakinleşti. Çabucak ihtiyacı olan şeyleri aldı, bavulunun yanına kapatmak için diz çöktü ve onu kilitledi. Birisi içeriye girdi. Nosileskwa. Bir el çantası taşıyordu. Stefan'a uzun ve beyaz bir şey verdi: Bir tomar kâğıt.

"Bunu holde buldum," dedi kadın. Stefan'ın anlamadığını görünce ekledi, "Sekulowski kaybetmiş. Düşündüm ki, sen ilgilendiğine göre... Bunlar onun - yani ona aitti."

Stefan iki kolu yana düşmüş bir şekilde ayakta durdu.

"Aitti mi?" dedi. "Evet, aitti."

"Şu anda bunları düşünmesen daha iyi olacak. Yapma," dedi Nosilewska, bir doktorun ses tonuyla. Stefan bavulunu kaldırdı, kâğıtları aldı, tereddüt etti, sonunda onları cebine koydu.

"Gidiyoruz, öyle değil mi?" diye sordu kadın. "Rygier ve Pajaczkowski bu gece kalıyorlar. Arkadaşın onlarla birlikte.

Sabahleyin ayrılacaklar. Almanlar eşyalarını trene götürmeye söz verdiler."

"Ya Kauters?" diye sordu Stefan, başını kaldırmadan.

"Von Kauters mı demek istiyorsun?" diye yanıtladı Nosilewska, ağır ağır. "Bilmiyorum. Belki burada kalacak."

Stefan ona şaşkınlıkla bakınca, Nosilewska ekledi, "Burası bir SS hastanesi olacak. Onu bu konuda Thiessdorff ile konuşurken işittim."

"Ah, evet," dedi Stefan. Başı şakaklarından alnına kadar ağrımaya başlamıştı.

"Kalmak istiyor musun? Çünkü ben gidiyorum."

"Soğukkanlılığına hayranım."

"Geride fazla bir şey kalmadı. Bütün enerjim tükendi. Gitmek zorundayım. Buradan çıkıp gitmem gerek," diye tekrarladı Nosilewska.

"Seninle birlikte geleceğim," dedi Stefan birdenbire, o da şu anda ölmüş olan kişilerin hâlâ sıcaklığını taşıyan techizata el süremeyeceğini ve hâlâ nefeslerini taşıyan havayı teneffüs edemeyeceğini hissediyordu.

"Ormandan gidelim," dedi kadın. "Daha kısa. Üstelik Hutka bana yollarda Ukraynalıların devriye gezdiğini söyledi. Onlarla karşılaşmak istemem."

Zemin kata indikleri zaman, Stefan duraksadı. "Ya ötekiler?"

Nosilewska onun ne demek istediğini anladı. "Hem bizim için daha kolay olur, hem de onlar için. Hepimizin artık değişik insanlara, değişik çevrelere ihtiyacı var."

Bahçe kapısına doğru yürüdüler: Tepelerinde karanlık ağaçlar soğuk bir denizin yüzeyi gibi uğulduyordu. Ay yoktu. Ansızın karşılarına iri yarı bir karaltı çıktı.

"Kim var orada?" dedi bir ses, Almanca.

Bir el fenerinin beyaz ışığı üzerlerine düştü. Yapraklardan gelen yansımada Hutka'yı tanıdılar. Adam avluda devriye geziyordu.

"Geçin," dedi Hutka, elini sallayarak.

Sessizce adamın yanından geçtiler.

"Hey!" diye seslendi Hutka.

Durdular.

"Şimdi size düşen tek şey çenenizi tutmak. Anlaşıldı mı?" Sesinde bir tehdit seziliyordu. Nedeni belki göz kamaştıran ve gölgelerle kesilen ışık olabilirdi, ama çizmelerine kadar inen uzun paltosuyla yürürken ve yüzünde bir yara izi gibi dişleri gözükürken, trajik bir görüntüsü vardı.

Biraz zaman geçtikten sonra, Stefan konuştu: "Böyle şeyler yaptıktan sonra, nasıl yaşayabiliyorlar?"

Gökyüzüne karşı siyah bir şekil halinde yükselen, aşınmış yazıtlı taş kemeri geçmiş nemli yolda yürüyorlardı ki, çevreleri yeniden aydınlandı. Hutka el fenerini havada sallayarak hoşça kalın diyordu. Sonra her şey karardı.

İkinci dönemeçte yoldan ayrıldılar ve çamura bata çıka ormana yöneldiler. Daha sık ve uzun ağaçlar çevrelerini sardı. Ayakları sığ bir deredeki su gibi hışırdayan kuru yapraklara battı. Uzun bir süre yürüdüler.

Stefan saatine baktı. Şimdiye kadar ormanın kenarına, demiryolu istasyonunu görebilecekleri yere ulaşmış olmalıydılar. Fakat bir şey söylemedi. Birbirlerine çarpa çarpa yürümeyi sürdürdüler, bavul ağırlaşmıştı. Orman durmadan iç çekiyordu. Dalların arasından hayalete benzeyen bir gece bulutu nadiren görünüyordu. Durdular ve dalları yaygın büyük bir çınarın önünde konuştular.

"Yolumuzu kaybettik."

"Öyle görünüyor."

"Yoldan gitmeliydik."

Boş yere nerede olduklarını anlamaya çalıştılar. Hava daha da kararmıştı.

Gökyüzünü kaplayan bulutlar rüzgârda sallanan yapraksız dalların üzerine çökmüştü. Esinti ince dalları tıngırdatı-

yordu. Sonra yağmur yağmaya başladı ve yüzlerinden aşağıya süzüldü.

Dinlenmek için durdukları sırada, yakınlarda basık bir şekil fark ettiler: Ambar veya kulübe gibi bir şey. Ağaçlar seyreldi ve bir açıklığa ulaştılar.

"Burası Wietrzniki," dedi Stefan, ağır ağır. "Yoldan dokuz, kasabadan on bir kilometre uzaktayız.

Geniş bir yay çizerek yanlış yönde yürümüşlerdi.

"Trene zamanında yetişemeyeceğiz. At bulamazsak yani."

Stefan yanıt vermedi: Bunu yapmak imkânsız görünüyordu. İnsanlar çoktan ayrılmışlardı. Birkaç gün önce Almanlar komşu köyü baştan aşağıya yakmışlardı ve herkes kaçmıştı.

Alçak bir çitin üzerinden tırmandılar ve pencerelerle kapıya vurdular. Ölüm sessizliği. Bir köpek havladı, sonra bir başkası ve sonunda her yer havlamalarla çınladı. Köyün üzerindeki küçük tepede tek başına duran bir kulübe vardı. Pencerelerin birinde bir ışık belirdi.

Stefan vücudu sarsılıncaya kadar kapıyı yumrukladı. Tam umudunu kaybetmek üzerindeydi ki, kapı açıldı ve uzun boylu, üstü başı buruşuk bir köylü göründü, esmer yüzünde gözlerinin akı parlıyordu. Sırtına aldığı ceketin altından iliklenmemiş beyaz bir gömlek çıkmıştı.

"Bizler... bizler doktoruz, Bierzyniec'teki hastaneden, yolumuzu kaybettik. Uyumak için bir yere ihtiyacımız var, lütfen," diye söze başlayan Stefan yanlış bir şey söylediğini hissetti. Ama ne söylerse söylesin, yanlış olacaktı. Köylüleri tanırdı.

Adam kımıldamadan durup eve girişi kapatmayı sürdürdü.

"Bütün istediğimiz uyuyabileceğimiz bir yer," dedi Nosilewska, uzaktan gelen aksiseda gibi yavaş bir sesle.

Köylü kımıldamadı. "Para veririz," diye bir deneme yaptı Stefan.

Köylü hâlâ bir şey söylememişti. Orada ayakta duruyordu. Stefan iç cebinden cüzdanını çıkardı.

"Parana ihtiyacım yok," dedi köylü ansızın. "Sizin gibi insanlara gerekli olan şey bir kurşun."

"Ne demek istiyorsun? Almanlar gitmemize izin verdi. Yolumuzu kaybettik, trene yetişmeye çalışıyorduk."

"Ateş ediyorlar, yakıyorlar, dövüyorlar," diye sürdürdü köylü tekdüze bir sesle, eşiği aşıp inerek. Arkasındaki kapıyı çekip kapattı ve açıklık yerde uzun boyuyla ayakta durdu. Yağmur hızlanmıştı.

"Elinizden ne gelir?" dedi sonunda, omuz silkerek.

Köylü yürüyerek evden uzaklaştı. Stefan ile Nosilewska peşinden gittiler. Avluda saman damlı bir baraka vardı. Köylü kapıdaki basit mandalı açtı. İçerisi eski saman ve burnu gıcıklayan toz kokuyordu.

"İşte!" dedi köylü. Bir an durdu ve ekledi. "Samanın üzerinde uyuyabilirsiniz. Ama balyaları ezmeyin."

"Çok teşekkür ederim," dedi Stefan. "Yine de, bir şey almaz mısın?"

Köylünün eline bir banknot sıkıştırmaya çalıştı.

"Bu bir kurşunu engelleyemez," dedi köylü, alaycı bir şekilde. Sonra yeniden, daha sakin bir sesle, "Elinizden ne gelir?" diye ekledi.

"Teşekkür ederim," dedi Stefan yeniden, çeresiz bir tavırla.

Köylü orada bir an daha durdu ve sonra, "İyi geceler," dedi. Mandalı çevirip uzaklaştı.

Stefan kapının hemen önünde duruyordu, kör gibi elini ileriye uzattı: Her zaman karanlıkta yolunu bulmakta güçlük çekerdi. Nosilewska samanları hışırdatarak yürüyordu. Stefan sırtına yapışmış olan soğuk ve ağır ceketi çıkardı; ceketin üzerinden sular süzüldü, pantolonunu da çıkarmak isterdi; direk gibi bir şeye çarptı, neredeyse düşecekti, ama bavuluna tutunarak dengesini buldu; sonra bavulunda bir

el feneri olduğunu hatırladı, kilidi kurcaladı, fenerin yanısıra bir parça çikolata buldu; ışığı yere koyarak, ceplerinde Sekulowski'nin kâğıtlarını aradı. Nosilewska toprak zeminin üzerine saman serpip battaniye ile örttü. Stefan battaniyenin kenarına oturdu ve kâğıt tomarını açtı. İlk sayfada bazı kelimeler vardı. Çizgili satırların arasında el yazısı, sanki bir ağa takılmış gibi uçuşuyordu. Sekulowski'nin adı tepedeydi, altında kitabın adı vardı: "Benim Dünyam." Stefan sayfayı çevirdi. Boştu. Bir sonraki sayfa da. Hepsi beyaz ve boştu.

"Hiçbir şey," dedi Stefan. "Hiçbir şey yok."

Stefan o kadar şiddetli bir korkuya kapıldı ki, kadının gözlerini aradı. Nosilewska iki büklüm eğilmiş oturuyordu, örgü battaniyenin altına girmişti; örtünün altından hepsi neinden ağırlaşmış bluzunu, gömleğini ve iç çamaşırlarını fırlatıp attı.

"Boş," diye tekrarladı Stefan. Birşeyler söylemek istedi, ama ağzından boğuk bir inleme çıktı.

"Buraya gel."

Stefan kadına baktı. Kadının elleri saçlarının koyu renkli dalgalarını geriye doğru taradı.

"Aklım almıyor," diye fısıldadı Stefan. "O oğlan. Ama Sekulowski... Staszek..."

"Buraya gel," diye tekrarladı kadın, yumuşak, neredeyse uykulu bir sesle. Stefan ona şaşkınlık içinde baktı. Kadın kollarını battaniyenin altından çıkararak, onu bir çocukmuş gibi okşadı. Stefan ona yaslandı.

"İflas ettim," dedi. "Tıpkı babam gibi."

Kadın onu tuttu ve başını okşadı.

"Onun hakkında düşünme," diye fısıldadı. "Hiçbir şey hakkında düşünme."

Stefan kadının göğüslerini ve ellerini yüzünde hissetti. Tek aydınlık samanın içine yuvarlanmış olan fenerin sönük ışı-

ğından geliyordu. Bu zayıf ışıkta gölgeler birbirine karışıyordu. Stefan kadının kalbinin sakin ve huzur verici atışını duyabiliyordu, bu kalp Stefan'la eski dilde, onun en iyi anladığı dilde konuşuyordu. Stefan hâlâ buna hayret ederken, kadın sevecen bir tavırla, nefes almaksızın, onu ağzından öptü.

Karanlık üstlerini örttü. Saman yumuşak battaniyenin altında hışırdadı ve kadın adama zevk verdi, ama alışılagelmiş şekilde değil. Kadın her an kendisini ve adamı kontrol ediyordu. Daha sonra adam, tükenmiş bir halde, kadının güzel vücudunu hiçbir şehvet hissi duymaksızın, ama umutsuzluğun bütün gücüyle kollarında tutarken, onun göğsünde ağladı. Adam sakinleştiği zaman, kadının sırt üstü, kendisinden biraz daha yüksek bir yerde yattığını gördü, kadının yüzü tükenmekte olan ışıkta çok sakindi. Adam ona kendisini sevip sevmediğini sormaya cesaret edemedi. İnsanın kendisini, bir yabancıya son parça ekmeğini verir gibi vermesi aşktan da öte bir şeydi. Birden adamın aklına kadın hakkında hiçbir şey bilmediği geldi; ilk adını bile hatırlamıyordu.

"Dinle," diye fısıldadı adam, yavaşça.

Ne var ki, kadın elinin yumuşak, ama kararlı bir hareketiyle onun ağzını örttü, sonra battaniyenin kenarını eline aldı ve hafifçe yanağından öperek, adamın gözyaşlarını sildi.

O zaman adamın merakı bile kayboldu ve bu yabancı kadının kollarında, bir an için, kendini doğum anındaki gibi boş ve lekesiz hissetti.

Krajow, Eylül 1948

Yıl 1939, Almanların Polonya'yı işgal etmelerinin üstünden az bir zaman geçmiştir. Ailesinden uzakta yaşayan ve ülkesinin geleceği hakkında karamsar düşüncelere sahip olan genç doktor Stefan Trzyniecki, bir arkadaşının önerisine uyarak taşradaki bir akıl hastanesinde çalışmaya başlar. Bu hastanede karşılaştığı tuhaflıklar ve acılar, dışarıdaki çılgın dünyanın bir yansıması gibidir; hekimler, belki de kendi akıllarını kaçırmamak için dış dünyadaki savaşa, katliamlara ve barbarlıklara kayıtsız bir tutum takınırlar, kendilerini mesleklerine ve soyut felsefi tartışmalara verirler. Bir cerrah, ameliyat masasında kibirini ve gururunu insan hayatına üstün tuttuğunu kanıtlar. Hastaneye sığınan bir şair istilacıların hâkim ideolojisine kapılarak kendini bir dâhi gibi görür, sıradan insanları değersiz bulur. Aralarında insani değerleri korumaktan vazgeçmeyenler de vardır; hastane müdürü Pazckowzki, Almanlar hastaneyi işgal ettiğinde, hastalarını toplama kamplarına göndermemek için elinden geleni yapar. Stanislaw Lem, 1948'de yazdığı bu ilk romanında otobiyografik ögelere de yer vermiş. Almanlar Polonya'yı işgal ettiğinde Lem 18 yaşındaydı ve tıp öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldı. Bir süre araba tamircisi ve kaynakçı olarak çalıştıktan sonra, 1946'da Kraków'a dönerek tıp fakültesini bitirdi. *Dönüşüm Hastanesi*, savaşın dehşetine ve acımasızlığına yakından tanık olan yazarın en zor koşullarda bile insani bakış açısını ve tıp etiğini terk etmek istemeyen bir hekimin çaresizliğini ve korkularını anlattığı olağanüstü bir roman.

İLETİŞİM 591
ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 128

ISBN 975-470-757-X
9 789754 707571